

VAASAN YLIOPISTO

GUN-VIOL VIK-TUOVINEN

Tolkning på olika nivåer av
professionalitet

ACTA WASAENSIA

Nr 153

Språkvetenskap 29

UNIVERSITAS WASAENSIS 2006

Förhandsgranskare

Professor Paula Rossi
Institutionen för tyska, franska och nordiska språk
Uleåborgs universitet
PB 111
P.O. Box 20
FI-90571 Uleåborg

Professor Erling Wande
Institutionen för baltiska språk, finska och tyska
Stockholms universitet
SE-106 91 Stockholm

FÖRORD

Någon gav mig intresset för språk, uppmuntrade mig att söka in till en översättarutbildning, var min universitetslärare, gav mig möjlighet att börja undervisa, fick mig att bli intresserad av tolkning, handledde mig i att bli tolk, var min tolkkollega, anlidade mig som tolk, var min studerande, fick mig att bli intresserad av forskning. Jag blev lärare, jag blev tolk, jag blev tolkutbildare och tolkningsforskare. Det finns många personer som medvetet eller omedvetet visat mig vägen i riktning mot det som nu är min doktorsavhandling. Tack till er alla – det har varit en intressant väg att gå.

Jag vill framföra ett varmt tack till de professorer och t.f. professorer som under åren fungerat som mina handledare, Christer Laurén, Marianne Nordman, Merja Koskela och Nina Pilke. Jag vill också tacka avhandlingens förhandsgranskare professor Paula Rossi och professor Erling Wande för värdefulla kommentarer till mitt manuskript. De studerande och tolkar som ställde upp som informanter för min forskning förtjänar också ett stort tack. Utan er insats skulle jag inte ha kunnat skriva den här doktorsavhandlingen.

För finansiellt stöd under de år jag arbetat med min forskning vill jag tacka Stiftelsen för Vasa universitet, Vasa universitet, Ella och Georg Ehrnrooths stiftelse, Finska kulturfonden/Etelä-Pohjanmaan rahasto samt Svenska kulturfonden.

Mina lärar- och forskarkollegor både vid det egna universitetet och vid andra universitet förtjänar ett speciellt omnämnande för det stöd de gett mig i mitt forskningsarbete. Mina tolkkollegor tackas för det positiva intresse de visat för min forskning. Till mina joggingkompisar vill jag framföra ett speciellt tack för de hundratals joggingturer som fungerat som motvikt till forskarens ensamma och sittande arbete. Ett stort tack också till min man Kari och mina barn Jenni och Jonas samt till alla släktingar och vänner som tålmodigt och uppmuntrande sett fram emot att jag skulle bli färdig med min doktorsavhandling.

Vasa i november 2005

Gun-Viol Vik-Tuovinen

INNEHÅLL

FÖRORD	3
TABELLER, TABLÅER, FIGURER OCH DIAGRAM	7
ABSTRACT	10
1 INLEDNING	11
1.1 Bakgrund till avhandlingen	14
1.2 Syfte samt introduktion till material och metod	16
1.3 Hypoteser	19
2 TOLKNINGSPROCESSEN	22
2.1 Beskrivning av tolkningsprocessen	23
2.2 Giles modeller	26
2.2.1 Sekvensmodell för översättning	27
2.2.2 Kapacitetsmodell för simultantolkning	30
3 TOLKNINGSSTRATEGIER OCH STRATEGIPÅVERKANDE FAKTORER	33
3.1 Definitioner	33
3.2 Strategipåverkande faktorer	40
3.3 Situationella faktorer som påverkar strategierna	42
3.3.1 Generella kategoriseringar av situationella faktorer	44
3.3.2 Fysisk miljö	49
3.3.3 Avsikten med kommunikationen	52
3.3.4 Parter i kommunikationen	54
3.3.5 Källtextens egenskaper och presentationssätt	59
3.4 Egenskaper och kunskaper hos tolken som påverkar strategierna	65
3.4.1 Egenskaper	67
3.4.2 Kunskaper	69
3.4.2.1 Allmänna kunskaper	70
3.4.2.2 Specialkunskaper och terminologi	72
3.4.2.3 Språkkunskaper	76
3.4.2.4 Kunskaper om tolkning	81
3.5 Normer som påverkar strategierna	82
3.5.1 Definitioner	84
3.5.1.1 Normerna accepteras av en gemenskap	85
3.5.1.2 Normerna som regler eller rättesnören	89
3.5.2 Kategorisering av normer	94
3.5.2.1 Etiska normer	98
3.5.2.2 Normer på intertextuell nivå	101
3.5.2.2.1 Tolkens roll	101
3.5.2.2.2 Motsvarighet på uttrycksnivå	104
3.5.2.2.3 Motsvarighet på diskursnivå	106
3.5.2.3 Normer på intratextuell nivå	108
3.5.2.3.1 Tolkning som talat språk	109
3.5.2.3.2 Tolkning som självständig produkt	112
3.5.2.4 Normer på instrumentell nivå	115

3.5.3	Diskussion	119
3.6	Sammanfattande översikt	121
4	INFORMANTER	125
4.1	Presentation av informantgrupperna	126
4.2	Olika nivåer av professionalitet och expertis	127
4.3	Språkfördelning och självskattning av språkkunskaperna	130
4.4	Tolkutbildning, tolkningserfarenhet och övrig arbetserfarenhet	135
5	MATERIAL OCH METOD	140
5.1	Intro- och retrospektion som forskningsmetoder	140
5.2	Översikt över materialet	148
5.3	Källtext för tolkningsuppgiften	152
5.4	Genomförande av tolkningsuppgiften samt erhållet forskningmaterial	154
5.4.1	Frågeformulär före och efter tolkningen	156
5.4.2	Muntliga kommentarer till den egna tolkningen	157
5.4.3	Skriftliga kommentarer till källtexten och den egna tolkningen..	159
5.5	Materialets förankring i forskningsmetoderna	160
6	ANALYS	165
6.1	Frågeformulär före och efter tolkningen	165
6.1.1	Förberedelser	166
6.1.2	Förväntade svårigheter	172
6.1.3	Upplevda svårigheter	176
6.1.4	Jämförelse mellan förväntade och upplevda svårigheter.....	180
6.1.5	Konklusioner	184
6.2	Skriftliga kommentarer till källtexten	187
6.2.1	Siffror och tidsuttryck	191
6.2.2	Namn	195
6.2.3	Ord och uttryck	201
6.2.3.1	Termer	201
6.2.3.2	Abstrakta ord och metaforer	204
6.2.3.3	Uppräkningar	210
6.2.4	Framförställda bestämningar	214
6.2.5	Ordspråk.....	219
6.2.6	Övriga kommenterade textenheter	223
6.2.7	Konklusioner	226
6.3	Skriftliga kommentarer till den egna tolkningen	230
6.3.1	Beskrivning av analyskategorierna	236
6.3.2	Närmare analys av kommentarerna till tolkningsprodukten	247
6.3.2.1	Språkligt uttryck	248
6.3.2.2	Överensstämmelse med originalet	250
6.3.2.3	Presentation	253
6.3.3	Jämförelse mellan kommentarerna till källtexten och	
6.3.4	kommentarerna till den egna tolkningen	256
6.3.5	Konklusioner	258
6.4	Muntliga kommentarer till den egna tolkningen	260
6.4.1	Beskrivning av analyskategorierna	264
6.4.2	Kvantitativ presentation	273

6.4.2.1	Tabellarisk jämförelse	273
6.4.2.2	Grafisk jämförelse	281
6.4.3	Närmare analys av kommentarerna till överföringen	287
6.4.3.1	Rimlighetskontroll	289
6.4.3.2	Språkliga överväganden.....	290
6.4.3.3	Innehållsmässiga överväganden	291
6.4.3.4	Tolkningstekniskt utförande	294
6.4.4	Konklusioner	298
7	SAMMANFATTANDE DISKUSSION	302
7.1	Jämförelse med hypoteserna	302
7.2	Centrala likheter och skillnader mellan informantgrupperna	306
7.3	Vägen till professionalitet	310
	SUMMARY	315
	LITTERATUR	319
	BILAGOR	335

TABELLER, TABLÅER, FIGURER OCH DIAGRAM

TABELLER

1	Antalet informanter per informantgrupp med svenska respektive finska som A-språk.	131
2	Informanternas självskattning av kunskaperna i A-språket på betygsskalan 4–10.	133
3	Informanternas självskattning av kunskaperna i B-språket på betygsskalan 4–10.	133
4	Informanternas tolkutbildning.	136
5	Informanternas förberedelser. Antalet informanter som anger respektive föreberedelsesätt.	167
6	Informanternas svar på frågan om de förberett sig annorlunda inför den här tolkningen jämfört med andra tolkningsuppdrag.	170
7	Informanternas svar på frågan om de anser att de har förberett sig tillräckligt.	171
8	Informanternas bedömning av förväntad svårighetsnivå.	173
9	Faktorer som förväntas orsaka svårigheter.	174
10	Informanternas bedömning av upplevd svårighetsnivå.	177
11	Faktorer som enligt utvärderingen av den egna tolkningen uppfattades försvåra tolkningen.	178
12	Informanternas bedömning av nivån på den egna tolkningsprestationen.	180
13	Jämförelse mellan förväntad (inom parentes) och upplevd (utan parentes) svårighetsnivå.	181
14	Jämförelse mellan förväntade (inom parentes) och upplevda (utan parentes) svårigheter.	182
15	Antalet markerade textenheter per analyskategori i informantgrupperna.	227
16	Antal markerade tolkningsenheter i biämnesstuderandenas kommentarer till den egna tolkningen.	232
17	Antal markerade tolkningsenheter i de professionella tolkarnas kommentarer till den egna tolkningen.	233
18	Antalet muntliga kommentarer per informantgrupp.	274

19 Antalet kommentarer per analyskategori och informant, nybörjare.	275
20 Antalet kommentarer per analyskategori och informant, biämnesstuderande.....	278
21 Antalet kommentarer per analyskategori och informant, professionella tolkar.	280

TABLÅER

1 Normer vid översättning och kvalitetskriterier vid tolkning enligt Chesterman (1993, 1997, 2001), Garzone (2002) och Shlesinger (1997).	97
2 Översikt över vilka informantgrupper som bidrar till respektive delmaterial i avhandlingen.	151
3 Översikt över delmaterialen, deras teoretiska bas samt information som respektive delmaterial förväntas ge.	163
4 Kommentarer om siffror och tidsuttryck.	194
5 Kommentarer om namn.	200
6 Kommentarer om termer.	204
7 Kommentarer om abstrakta ord och metaforer.	210
8 Kommentarer om uppräkningsord.	213
9 Kommentarer om framförställda bestämmningar.	218
10 Kommentarer om ordspråk.	222
11 Analyskategorier för de skriftliga och muntliga kommentarerna till den egna tolkningen.	237
12 Svårigheter och utmaningar som betonas av respektiveinformantgrupp.	311

FIGURER

1 Tolkningsuppdraget som en del av en kontinuerlig process med föregående och efterföljande uppdrag.	24
2 Sekvensmodell för översättning enligt Gile (1995: 102).	28

3	Centrala faktorer som påverkar tolkens strategier.	41
4	Potentiella normsättare.	87
5	Förhållandet mellan lagar, normer och konventioner.	91
6	Översikt över faktorer som påverkar tolkens strategier.	122
7	Växling mellan automatisk och medveten processering vid tolkning.	145
8	Beskrivning av vilket material som förväntades ge information om respektive fas i tolkningsprocessen.	149

DIAGRAM

1	Antalet muntliga kommentarer per analyskategori och informant, nybörjare.	283
2	Antalet muntliga kommentarer per analyskategori och informant, biämnestuderande.	284
3	Antalet muntliga kommentarer per analyskategori och informant, professionella tolkar.	285

ABSTRACT

Vik-Tuovinen, Gun-Viol (2005). Tolkning på olika nivåer av professionalitet. (Interpreting on different levels of professionalism). Acta Wasaensia No 153.

The aim of this study is to explore how the interpreting process works for informants at different professional levels and how strategic thinking and acting are affected by training and experience. The discussion about the interpreting process is based on the concept of 'interpreting strategy'. Central issues in the theoretical base of the study are the interpreting process, different levels of expertise and the methodology of retrospection.

Interpreting strategies are defined as procedures activated by the interpreter in order to manage an interpreting assignment and to solve problems or prevent them from arising while interpreting. Strategies can be applied before, during and after an assignment. The interpreting strategies that an interpreter can and will apply depend on several factors. This study concentrates on three main elements affecting these strategies. These are 1) situational factors 2) the interpreter's character and knowledge and 3) norms.

Empirical data within this study is based on written and oral, mainly retrospective comments, given by informants based on an interpreting task. Three groups of informants contributed to the study. These groups are novices taking their first interpreting course, students with interpreting as a minor subject in their Master of Arts degree and professional interpreters. Each group consists of 6–8 people. The interpreting task involves simultaneous interpreting from Finnish into Swedish of a 7–minute long speech originally given by a Minister at a conference. The source text for the interpreting task is a videotaped simulation of the speech. The informants fill in questionnaires before and after the task, analyse the source text and their own interpretation of it. The problems and strategies commented on are related to different phases of the interpreting process.

The study shows both differences and similarities between the informant groups. The main differences are that novices mainly concentrate on words and expressions in the source text and how to carry out the interpreting task. Students with interpreting as a minor subject also focus on words and expressions, including terminology, but are additionally concerned with their own output and with how they manage to convey the message. Students with interpreting as a minor subject and professional interpreters focus both on expressions calling for concentration and complex processing. Professional interpreters additionally emphasize the importance of situational factors, consider norms and stress the interpreter's responsibility for the communication.

Gun-Viol Vik-Tuovinen, Department of Scandinavian Languages. University of Vaasa, P.O. Box 700, FIN-65101 Vaasa, Finland, e-mail gvvt@uwasa.fi.

Key words: Interpreting, interpreting process, interpreting strategies, norms, expertise, professionalism, retrospection.

SUMMARY

INTERPRETING ON DIFFERENT LEVELS OF PROFESSIONALITY

1 INLEDNING

Tolkning har varit föremål för vetenskaplig forskning i ungefär ett halvt sekel. Utmärkande för tolkningsforskningen är att den har fått influenser från många håll och därmed ofta är tvärvetenskaplig. Influenserna har kommit från översättningsforskning, men också från andra vetenskapsområden, exempelvis lingvistik, kognitiva vetenskaper och neurovetenskaper (Tommola 2002; Kalina 2002). Detta har breddat kunskapsbasen och samtidigt inspirerat tolkningsforskare att använda metoder som har sin utgångspunkt i dessa andra vetenskapsområden. (För översikter över forskningens utveckling se t.ex. Setton 1999: 25–61; Pöchhacker & Shlesinger 2002: 3–10).

Tolkningsforskning är ett relativt litet vetenskapsområde. I Finland finns en handfull forskare med tolkning som forskningsobjekt och inte heller globalt är de aktiva tolkningsforskarna speciellt många, trots att området har upplevt en viss tillväxt under de senaste decennierna (Pöchhacker 1995b: 30). Åtgärder har vidtagits för att stimulera forskningen. År 1997 ordnades vid handelshögskolan i Århus ett internationellt seminarium om forskningsmetoder för doktorander med tolkning som forskningsområde och som en följd därav publicerades volymen ”*Getting Started in Interpreting Research*” (Gile m.fl. 2001), som innehåller råd till nya forskare inom området. I Finland färdigställdes den första doktorsavhandlingen om tolkning år 2004 (Vuorikoski 2004).

I fokus för min avhandling om tolkning på olika nivåer av professionalitet står tolkningsprocessen vid simultantolkning. Utgående från den översikt över översättningsvetenskap som Holmes (1988) utarbetat kan avhandlingen huvudsakligen hänföras till kategorin deskriptiv processororienterad forskning. Holmes (ibid.) delar in översättningsvetenskap i ren (”*Pure*”) och tillämpad (*Applied*). Den rena översättningsvetenskapen delar han ytterligare in i teoretisk och deskriptiv. Under den deskriptiva vetenskapen finns underkategorierna produktorienterad, processororienterad och funktionsorienterad forskning. Tolkningsprocessen har en

naturlig anknytning till både produkt och funktion, varför också dessa båda berörs i avhandlingen.

Under de senaste decennierna har forskningens fokus inom de flesta grenar av tillämpad språkvetenskap skiftat från produkt till process. Inom tolkningsforskningen har processen varit det centrala temat för många skribenter och forskare ända sedan slutet av 1950-talet när de första arbetena om tolkning publicerades (Vrønning Dam 2000: 51). I teoribildningens början uppfattades konsekutivtolkning som den form av tolkning som krävde stor yrkesskicklighet, medan simultantolkning uppfattades som en procedur som närmast skedde på ordnivå (Kalina 2002: 32). Det var huvudsakligen forskare med utgångspunkt i andra discipliner, exempelvis psykologi, psykolingvistik och kognitiv lingvistik som intresserade sig för simultantolkningsprocesser (t.ex. Gerver 1969/2002, 1981; Goldman-Eisler 1972/2002; Chernov 1979/2002). Kalina (ibid.) konstaterar att tolkningsforskningen i vår tid, när den största delen av konferenstolkningen utgörs av simultantolkning, har som en uppgift att påvisa den betydelse den kognitiva prestationen har vid simultantolkning.

Kring sekelskiftet 2000 har ett antal arbeten om tolkningsprocessen och tolkningsstrategier publicerats, varav flera är doktorsavhandlingar (t.ex. Setton 1999; Ivanova 1999; Mead 2002; Bartłomiejczyk 2004). Av dessa forskare betonar exempelvis Setton vikten av att undersöka simultantolkning i dess kontext och han tillämpar kognitiva-pragmatiska metoder för att analysera hur innehåll processeras kognitivt i en konferenstolkningskontext. Till dem som i mindre utsträckning diskuterar kontexten och i stället koncentrerar sig på överföringen från källspråk till målspråk hör Bartłomiejczyk. Hon undersöker skillnader i de strategier tolkningsstuderande tillämpar när de tolkar från engelska till polska respektive från polska till engelska. Hon baserar analysen huvudsakligen på studerandenas retrospektiva kommentarer.

Betydelsen av att de sociokulturella, kommunikativa och ideologiska kontexterna betonas i tolkningsforskningen har framhållits av bl. a. Pöchhacker (1995a: 33) och Kalina (2002: 40). Pöchhacker efterlyser speciellt en större fokusering på holistiska

uppfattningar om text, situation och kultur och han har även själv bidragit till den forskning som har denna ansats genom att analysera simultantolkning som ett komplext professionellt agerande under en konferens (Pöchhacker 1994a). En annan forskare som har utgått från ett brett kontextperspektiv är Diriker (2004). Hon undersöker konferenstolkars närvaro och performans under en konferens. Hon utgår från att tolkarna påverkas av och ingår i olika kontexter. Kontexterna delas in i den omedelbara diskursiva kontexten, konferenskontexten och den sociokulturella kontexten i vilken tolkarna fungerar som professionella tolkar.

Kalina (2002: 40) betonar att tolkningsprocessen skall ses som en omfattande kommunikationsakt med ett flertal deltagare. Dessa deltagare har olika förväntningar, målsättningar och behov. Dessutom måste också sådana faktorer beaktas som ingår i processen före och efter den egentliga tolkningssituationen. Kalina (ibid.) konstaterar att en utmaning för tolkningsvetenskapen under detta århundrade är att undersöka hur olika faktorer samspelar och påverkar varandra.

En utgångspunkt för min avhandling är ett brett perspektiv baserat på ett antal centrala faktorer som påverkar tolkens strategier och därmed tolkningsprocessen (avsnitten 3.4–3.6). Dessa faktorer påverkar de strategier som tillämpas vid tolkning på olika nivåer av professionalitet. Det empiriska materialet för min avhandling har samlats in i en arrangerad tolkningssituation och baserar sig inte på autentiskt material från en konferens såsom bl.a. Pöchhackers (1994a) och Dirikers (2004) material. En arrangerad tolkningssituation var ändamålsenlig för mina syften med tanke på att materialet inkluderar sammanlagt ett tjugotal informanter på tre olika nivåer av professionalitet. Utgående från detta material breddas emellertid diskussionen till att omfatta också den breda sociala kontext som bl.a. Pöchhacker (1994a, 1995a) och Kalina (2002) har förespråkat.

1.1 Bakgrund till avhandlingen

Intresset för strategier som tillämpas vid simultantolkning väcktes hos mig utgående från observationer jag gjorde i mitt arbete som lektor i tolkning och som yrkesutövande tolk. Skillnaderna mellan studerande och erfarna tolkar ligger ofta i de tolkningsstrategier de använder när de utför sin tolkningsuppgift. Med tolkningsstrategier avser jag tolkens tillvägagångssätt för att genomföra ett tolkningsuppdrag samt för att förebygga eller lösa problem.

Inspiration till avhandlingen fick jag i slutet av 1990-talet när jag bekantade mig med den översättningsforskning som baserar sig på *thinking-aloud* och *thinking-aloud protocols* (t.ex. Krings 1986; Tirkkonen-Condit 1987; Lørscher 1991b; Jääskeläinen 1999). På svenska används benämningen *tänka högt*. Tänka högt-protokoll kan av naturliga skäl inte tillämpas som tillvägagångssätt vid forskning i simultantolkning. I stället har jag för min avhandling genom flera delmaterial samlat in informanternas muntliga och skriftliga kommentarer till en tolkningsuppgift som de utför. Informanternas kommentarer originalet och den egna tolkningen. Genom informanternas kommentarer fås information om de tolkningsstrategier som de använder eller som de uppfattar som framgångsrika.

Forskningsansatsen i min avhandling kan sägas ha legat i tiden när arbetet med avhandlingen inleddes. Setton (1999: 4) konstaterade då att översättningsforskningen, inklusive tolkningsforskningen, under de senaste decennierna har vitaliserats av två viktiga angreppssätt: för det första en ny betoning av pragmatiken, av att översättningsprocessen och -produkten skall studeras i kontexter, för det andra ett nytt intresse för kognitiva processer, både mänskliga processer och artificiell intelligens. Också Chesterman (1997: 47) diskuterade aktuella trender inom översättningsforskningen i slutet av 1990-talet. Han konstaterade bl.a. att det verkar finnas ett speciellt intresse för att utreda orsaker. Man vill utreda orsaker som har sin grund i översättarens egenskaper och kunskaper, men också orsaker som har att göra med klientens krav, sociala normer och ideologier, maktspel mellan kulturer m.m. Samma

fokusering betonades även inom tolkningsforskningen av bl.a. Pöchhacker (1994a, 1995a).

Den litteratur som jag stöder mig på i avhandlingen är i första hand litteratur om tolkning. Avhandlingen fokuserar på konferenstolkning, närmare bestämt konferenstolkning genomförd med simultantolkning som tolkningsmetod. Olika tolkningssituationer har emellertid mycket gemensamt, varför det är naturligt att i diskussionen utnyttja också litteratur om andra former av tolkning. Likaså stöder jag mig på litteratur om översättning. Pöchhacker, som själv forskat i både konferens- och kontakttolkning, rekommenderar att forskarna utnyttjar forskning som berör också andra former av tolkning än den som står i fokus för deras egen forskning (Pöchhacker 2002: 106). Han konstaterar också att tolkningsforskningen alltför sällan utnyttjar den forskning som gjorts inom översättning (Pöchhacker 1995a: 33).

Då situationen kräver går jag även utanför forskningsområdena tolkning och översättning för att vidga basen för resonemangen. Speciellt de delar av min avhandling som beskriver tolkningsprocessen, utvecklingsstadierna från nybörjare till professionell tolk samt intro- och retrospektion inkluderar psykologiska aspekter med utgångspunkt i kognitiv psykologi och psykolingvistik. Likaså inkluderas sociala aspekter i diskussionen om utvecklingen mot professionalitet.

Avhandlingen finner stöd i tidigare forskning där jag analyserat produkt och process vid tolkning. Min licentiatavhandling "Simultantolkningsprestationer. En bedömning av fyra studerandes utveckling" (Vik-Tuovinen 1993) som behandlar studerandes tolkningsprestationer i början och slutet av biämnestudierna i tolkning är en longitudinell lingvistisk studie som granskar tolkningsprestationerna som produkt. I en senare artikel (Vik-Tuovinen 1995) jämförs de forskningsresultat jag fick i licentiatavhandlingen med motsvarande undersökningar gällande professionella tolkar. Tema och rema vid simultantolkning var ämnet för en pilotstudie som jag gjorde i samarbete med Merja Koskela i början av 1990-talet (Koskela & Vik-Tuovinen 1994). I den studien jämförs tema och rema i tolkningar utförda av tre studerande och en professionell tolk.

De senaste åren har olika metoder att undersöka tolkningsstrategier legat i fokus för min forskning. I en undersökning analyserades två konferenstolkars diskussioner om tolkningen under sådana skeden av ett tolkningsuppdrag när de inte behöver tolka. Den undersökningen utgår från en bandinspelning av tolkarnas diskussioner i tolkkabinen (Vik-Tuovinen 2000a, 2000b). Ett annat material som jag samlat in och använt i min forskning är intervjuer med professionella tolkar efter slutförda uppdrag. I analysen av det materialet har fokus legat på bl.a. tolkarnas uppfattning om kvalitet (Vik-Tuovinen 2000b). En undersökning av vissa egenskaper hos källtexten och hur de påverkar tolkens strategier har publicerats i artikeln ”Talspråkligt och skriftspråkligt original vid tolkning” (Vik-Tuovinen 2001).

Återkommande teman i min tidigare forskning har således varit skillnader mellan tolkning som utförs av personer på olika nivåer av kompetens samt olika aspekter på tolkningsstrategier. Temat för min avhandling, tolkning på olika nivåer av professionalitet, är därmed en naturlig fortsättning på den tidigare forskningen.

Min erfarenhet av att arbeta som lärare i tolkning och som konferenstolk är till stöd i både den teoretiska och den empiriska delen av avhandlingen. De teoretiska aspekterna som behandlas i avhandlingen är relevanta för både blivande tolkar och yrkesaktiva tolkar. Erfarenheten underlättar analysen av det empiriska materialet genom att jag, åtminstone delvis, kan sätta mig in i informantens roll och därmed har lättare än en helt utomstående forskare att förstå de kommentarer informanten ger.

1.2 Syfte samt introduktion till material och metod

Det övergripande syftet med avhandlingen är att undersöka tolkningsprocessen hos personer på olika nivåer av professionalitet. Processen undersöks med utgångspunkt i tolkningsstrategier. I avhandlingen definieras vad som avses med tolkningsstrategier och vilka faktorer som påverkar strategierna. Analysen av de strategier som informanterna beskriver i sina kommentarer har som mål att ge en insikt i hur det strategiska tänkandet och agerandet påverkas av utbildning och erfarenhet av tolkning.

Utgående från ett empiriskt material diskuteras likheter och skillnader i de strategier som personer på olika nivåer av professionalitet anger att de använder eller kunde tänka sig att använda när de genomför en simultantolkningsuppgift. Det empiriska materialet utgörs av fyra delmaterial. Separata delsyften har formulerats för de olika delmaterialen.

Personerna som bidrar till det empiriska materialet för min avhandling kallas informanter. Informanterna indelas i tre grupper utgående från hur stor erfarenhet de har av tolkning. Dessa informantgrupper är nybörjare, biämnestuderande och professionella tolkar. Nybörjarna är universitetsstuderande som deltar i sin första övningskurs i tolkning. Biämnestuderandena är studerande med tolkning som biämne i sin universitetsexamen. Alla biämnestuderandena är långt hunna i sina biämnestudier. Bland de professionella tolkarna finns både sådana som har lång erfarenhet av tolkning och sådana som relativt nyligen har inlett sina karriärer som yrkesverksamma tolkar. (Se kapitel 4 för en beskrivning av informanterna.)

Jag använder uttrycket *olika nivåer av professionalitet* för att beteckna att informantgrupperna har olika mängd erfarenhet av tolkning. Detta uttryck används eftersom nybörjare och biämnestuderande representerar nivåer i utvecklingen mot den professionalitet som betecknar de professionella tolkarna.

Samtliga fyra delmaterial utgår från kommentarer som informanterna ger till en tolkningsuppgift som de utför. Den första delanalysen baserar sig på frågeformulär, den andra på skriftliga kommentarer till källtexten för tolkningsuppgiften, den tredje på skriftliga kommentarer till den egna tolkningen och den fjärde på muntliga kommentarer till den egna tolkningen. Dessutom används frågeformulär för bakgrundsinformation om informanterna.

Biämnestuderandena och de professionella tolkarna bidrar till hela det empiriska materialet, medan nybörjarna bidrar med material till bara två av de fyra delmaterialen. De delmaterial som nybörjarna inte bidrar till är de två som utgörs av skriftliga kommentarer. Orsaken till att nybörjarna inte ingår i dessa delmaterial är att

det inte var ändamålsenligt att de skulle konfronteras med utskrifterna av de egna tolkningarna i ett så tidigt skede av sina studier. De skriftliga kommentarerna till källtexten och till den egna tolkningen bildar en helhet och nybörjarna bidrog därför inte heller till delmaterialet med skriftliga kommentarer till källtexten.

Tillvägagångssätten vid materialinsamlingen baserar sig huvudsakligen på retrospektion (se kapitel 5 Material och metod), men för ett delmaterial används också något man kunde kalla ”prospektion”, d.v.s. informanterna skall på förhand kommentera förväntade svårigheter i samband med den kommande tolkningsuppgiften. Informanterna får för alla delar i materialinsamlingen anvisningar om hur de skall ge sina kommentarer. Genom anvisningarna styrs kommentarerna, så att de huvudsakligen berör tolkningsstrategier.

Det material som de olika insamlingarna genererar analyseras i delanalyser. *Den första delanalysen* berör förberedelser samt förväntade och upplevda svårigheter i samband med tolkningsuppgiften. Avsikten med den delanalysen är att få information om hur informanterna förbereder sig och hur väl de kan förutsäga potentiella svårigheter inför en tolkningsuppgift.

Den andra och tredje delanalysen baserar sig på informanternas skriftliga kommentarer till källtexten och till den egna tolkningen. De språk som berörs i min avhandling är svenska och finska. Originalen för tolkningsuppgiften baserar sig på ett tal som en minister höll i samband med en konferens om kvinnors utkomstmöjligheter och möjligheter till påverkan i samhället (se avsnitt 5.2 för diskussion om användning av benämningarna *källtext* och *original*). Tolkningen utförs från finska till svenska. Speciellt delanalysen av kommentarerna till källtexten fokuserar på det språkliga uttrycket och även på strategier som uttryckligen aktualiseras därför att de språk som berörs är finska och svenska. Ett delmål för avhandlingen är således att få information om vilka utmaningar tolken möter vid just tolkning från finska till svenska. Avsikten med analysen av kommentarerna till källtexten är också att få fram informanternas åsikter om vad som uppfattas som potentiella problem eller utmaningar i källtexten och deras uppfattningar om möjliga strategier för att klara av dessa. Analysen kan

påvisa eventuella skillnader mellan professionella tolkar och biämnestuderande i fråga om vad som uppfattas som svårt i källtexten. I delanalysen sammanfattas också informanternas förslag till sådana strategier som de anser att tolken kan tillämpa för att klara av svårigheterna.

Genom delanalysen av de skriftliga kommentarerna till den egna tolkningen fås information om både sådant som informanterna är nöjda med i den egna tolkningen och sådant som de anser att de kunde ha tolkat på ett bättre sätt. Också här görs en jämförelse mellan de strategier som betonas av biämnestuderandena respektive de professionella tolkarna i avsikt att undersöka om det finns skillnader mellan informantgrupperna.

Den fjärde delanalysen utgörs av informanternas muntliga kommentarer till källtexten och den egna tolkningen. Alla tre informantgrupperna bidrar till detta delmaterial. I analysen ingår en kvantitativ del, vilken har som mål att få fram information om vilka faser i tolkningsprocessen informanter på olika nivåer av professionalitet betonar. Delanalysens kvalitativa del kompletterar den bild av tillämpade och önskvärda strategier som framträder i analyserna av de andra delmaterialen och fördjupar ytterligare jämförelsen mellan informantgrupperna.

De centrala strategipåverkande faktorerna som behandlas i min avhandling är situationella faktorer, egenskaper och kunskaper hos tolken samt normer för tolkning. Ytterligare ett delmål för avhandlingen är att få fram information om hur dessa faktorer påverkar informanternas strategier på olika nivåer av professionalitet.

1.3 Hypoteser

Ett antal hypoteser har ställts upp för denna avhandling. Hypoteserna har utarbetats utgående från litteraturstudier och en erfarenhetsbaserad uppfattning om skillnader mellan de tolkningsstrategier som tillämpas av erfarna och icke-erfarna tolkar. Den litteratur som utgör bas för hypoteserna behandlar strategier vid tolkning och

översättning samt utvecklingen från att vara nybörjare inom ett område till att nå en nivå som uppfyller kraven på professionalitet och expertis (t.ex. Bereiter & Scardamalia 1993; Wilss 1996; Hoffmann 1997; Gile 1997/2002; Kalina 1998a; Paradis 2004).

Hypoteserna berör olika faser i tolkningsprocessen. Dessa faser är förberedelser, förståelse av originalet, överföring från original till tolkning, presentation av tolkningen samt tolkens agerande.

Hypotesen för *förberedelserna inför uppdraget* är att de professionella tolkarnas rutin och biämnestuderandenas erfarenhet av tolkningsövningar gör att de kan förbereda sig på ett relevant sätt. De har alltså tillägnat sig ändamålsenliga strategier för förberedelser. Trots att biämnestuderandena inte har samma rutin som de professionella tolkarna, torde de genom studierna ha lärt sig strategier för förberedelser. Nybörjarna förväntas ha problem med att förbereda sig på ett relevant sätt inför uppgiften.

För *förståelse av originalet* är hypotesen att nybörjarna och i viss mån biämnestuderandena koncentrerar sig på ord och uttryck som de uppfattar som problematiska, medan de professionella tolkarna koncentrerar sig på innehållet i det som talaren säger. De strategier som nybörjarna och biämnestuderandena beskriver torde därför oftast utgöra strategier för att förstå och överföra enskilda ord och uttryck. De professionella tolkarna torde mera än de övriga utnyttja sina kunskaper om olika tolkningssituationer och sina omvärldskunskaper för att förstå talarens budskap, vilket förväntas återspeglas i de strategier de beskriver.

De professionella tolkarnas rutin och kunskaper, inklusive språkkunskaper, torde innebära att tolkningsprocessens överföringsfas, *överföringen från original till tolkning*, vållar mindre problem för dem än för de övriga två informantgrupperna. Detta skulle innebära att de professionella tolkarna mera sällan än de andra beskriver strategier som de tillämpar för att undvika eller lösa problem vid överföringen. De professionella tolkarna antas å andra sidan mera än de övriga diskutera nyanser och

alternativa varianter som de övervägt i överföringsfasen. Det faktum att de behöver koncentrera sig mindre på vissa andra funktioner i processen gör att de har kapacitet tillgänglig för att överväga olika alternativ. De mindre erfarna informanterna förväntas också angående överföringsfasen beskriva strategier som de använder för att överhuvudtaget prestera en motsvarighet till det språkliga uttryck som används i originalet.

När det gäller *presentationen av tolkningen* är min hypotes att de professionella tolkarna betonar strategier som garanterar åhörarnas förståelse samt strategier som tolken använder för att formulera sig väl och tydligt. Nybörjarna förväntas använda en så stor del av sin kapacitet till förståelse och överföring av budskapet att de inte har speciellt stora möjlighet att uppmärksamma den egna produktionen, medan biämnestuderandena förväntas ha något mera kapacitet tillgänglig för att överväga strategier för produktionen.

Min definition av tolkningsstrategier inkluderar också *tolkens agerande* i tolknings-situationen. Metoderna för materialinsamlingen är emellertid sådana, att den del av strategierna som berör agerande kommer att utgöra bara en liten del av mitt material (se kapitel 5 Material och metod). Det agerande som beskrivs i det empiriska materialet torde därför anknyta närmast till förberedelser och tolkningstekniskt utförande i tolkkabinen. Jag antar att nybörjarna beskriver problem som har sin grund i brist på kunskaper om tolkningsteknik, men att de ofta saknar förmåga att beskriva strategier för att lösa problemen. Skillnaden mellan biämnestuderandena och de professionella tolkarna förväntas vara den att biämnestuderandena känner till tekniken, men inte alltid kan förverkliga den i lämpliga strategier, medan de professionella tolkarna torde ha relativt väl inarbetade strategier för agerande.

En öppen fråga är om biämnestuderandena i sina strategier kommer att påminna mera om nybörjarna eller om de professionella tolkarna. Analysen av det empiriska materialet bör kunna ge svar på denna fråga.

2 TOLKNINGSPROCESSEN

De forskare som har beskrivit tolkningsprocessen har ofta koncentrerat sig på det man kunde kalla den centrala processen. Den centrala processen infaller i själva tolkningssituationen. Det som sker i den centrala processen är förenklat uttryckt att en tolkningsenhet i det original som tolken skall tolka processeras av tolken för att utmynna i en motsvarande enhet i tolkens egen produktion. Tolkningsprocessen kan emellertid också uppfattas som en mera omfattande process, som inleds när tolken får kännedom om ett kommande uppdrag. Denna mera omfattande process kan anses bli avslutad i och med att tolken har slutfört tolkningsuppdraget och utfört eventuell fakturering och arkivering av material i anslutning till uppdraget. Tolkningsprocessen kan också uppfattas som en kontinuerlig process i och med att ett varje uppdrag ingår i en kedja med föregående och efterföljande uppdrag. I detta kapitel diskuteras både den mera omfattande processen och den centrala processen.

I den allmänna diskussionen om process och strategier använder jag *tolkningsenhet* för att beteckna den enhet i originalet som tolken processerar för att sedan producera dess motsvarighet på målspråket. Också andra beteckningar har använts i litteraturen. Lederer (1978: 330) använder benämningen *units of meaning*, betydelseenheter, och Gile (1995: 101) kallar enheterna för översättningsenheter, *translation units*. I den empiriska delen av denna avhandling används benämningarna *tolkningsenhet* (avsnitt 6.3 och 6.4) och *textenhet* (avsnitt 6.2). Gile (1995: 102) konstaterar att en enhet antingen kan bestå av bara ett ord eller omfatta en längre textsekvens. Han påpekar också att översättaren/tolken själv är den som avgör vad som i respektive fall är en enhet.

Exempelvis Gerver (1981) och B. Moser (1978) har beskrivit den centrala tolkningsprocessen i form av komplicerade flödesscheman med *input* av en enhet i den ena ändan och *output* i den andra. Redan dessa tidiga modeller beaktar också att tolkningen sker i en viss situation och att tolkens kunskaper påverkar processen. Bl.a. betonar B. Moser (1978: 355) de kunskaper som finns i tolkens långtidsminne, t.ex. tolkens språkkunskaper, kontextuella kunskaper och allmänna kunskaper. En senare

beskrivning av den centrala tolkningsprocessen har gjorts av Gile (1995: 101 ff) som ytterligare betonar tolkens kunskaper i form av en kunskapsbas som innehåller tolkens språkkunskaper och omvärldskunskaper.

I detta kapitel vill jag inledningsvis placera in den centrala tolkningsprocessen i ett större sammanhang som beaktar det enskilda tolkningsuppdraget som ett uppdrag i en kedja bestående av föregående och efterföljande uppdrag (avsnitt 2.1). Ett tolkningsuppdrag påverkas inte enbart av tidigare uppdrag, utan också av ett flertal andra faktorer. Denna betoning av att tolkningsprocessen påverkas av olika omständigheter och olika parter framträder speciellt i kapitel 3 i denna avhandling, där tolkningsstrategier och strategipåverkande faktorer behandlas.

I avsnitt 2.2 presenterar jag två processmodeller av Gile (1995), vilka är centrala för denna avhandling. Gile kallar dessa modeller *A Sequential Model of translation* och *An Effort Model of simultaneous interpretation*, på svenska kan de förslagsvis kallas *sekvensmodell för översättning* (avsnitt 2.2.1) och *kapacitetsmodell för simultantolkning* (avsnitt 2.2.2).

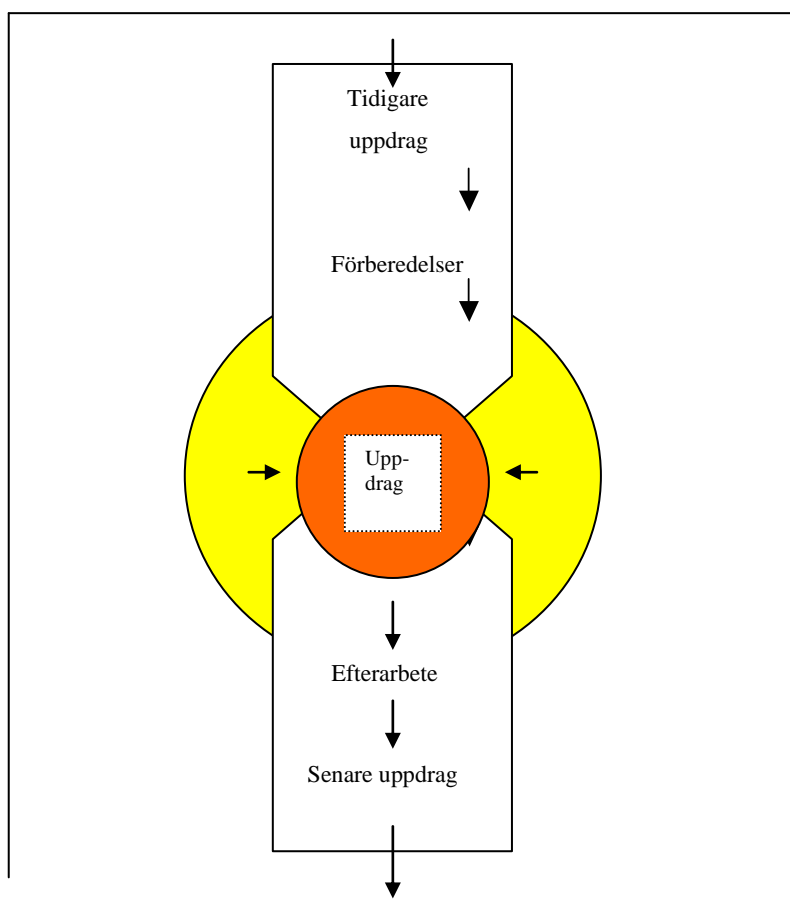
2.1 Beskrivning av tolkningsprocessen

Den mera omfattande tolkningsprocessen kan uppfattas som allt som sker från det tolken får en förfrågan om ett uppdrag till det att tolken har avslutat sitt arbete med uppdraget och klienten är nöjd. Tolkningsprocessen under ett visst tolkningsuppdrag påverkas av tolkens kunskaper och erfarenheter samt av de omständigheter som råder under genomförandet av uppdraget och de förväntningar som ställs på tolken och tolkningen. Tolkens förmåga att behärska tolkningsprocessen bygger bland annat på erfarenhet från tidigare uppdrag. Alla tolkningsuppdrag kan därför anses fungera som stöd för kommande uppdrag.

Inom översättningsforskningen kan bland de forskare som förespråkar att tolkningsprocessen skall uppfattas som en omfattande process nämnas Sorvali (1996)

och Malmkjær (2000). Sorvali vill ytterligare komplettera översättningsprocessen med en förprocess som inbegriper översättarens personliga bakgrund och en efterprocess som inkluderar det som händer efter att en översättning är färdig.

Tolkningsuppdraget som en del av en kontinuerlig process bestående av på varandra följande uppdrag kan beskrivas med hjälp av figur 1. Uppe i figuren finns tidigare tolkningsuppdrag och nere efterföljande, senare, uppdrag. De faser i processen som nämns i figuren är tidigare uppdrag, förberedelser, genomförande av uppdraget (kallas i figuren *uppdrag*), efterarbete samt senare uppdrag.

Figur 1. Tolkningsuppdraget som en del av en kontinuerlig process med föregående och efterföljande uppdrag.

Den mera omfattande tolkningsprocessen illustreras i figuren av den ljusare cirkeln. Inom denna tolkningsprocess finns en kärna, som utgörs av de aktiviteter som infaller i den egentliga tolkningssituationen. Denna illustreras av den mörkare cirkeln. Den kärnan innehåller den centrala processen.

Processbeskrivningen visar att tolkningsprocessen för det första kan definieras så att den inbegriper också sådant som sker före och efter det egentliga tolkningsuppdraget. För det andra beaktar processbeskrivningen att ett tolkningsuppdrag också påverkas av tidigare uppdrag, vilka har bidragit med olika typer av kunskaper och erfarenheter. För det tredje poängterar den vikten av att tolken tar tillvara den kunskap och den erfarenhet varje uppdrag ger och utnyttjar det som stöd för kommande uppdrag.

I den empiriska delen av mitt arbete behandlas den kontinuerliga och den mera omfattande processen bara i begränsad utsträckning. En del av informanterna är studerande och flera av dem saknar erfarenhet av tolkningsuppdrag, vilket gör att den mera kontinuerliga processen inte som sådan beskriver deras verklighet. För dem motsvaras tidigare uppdrag av tidigare tolkningsuppgifter som de utfört inom sina tolkningsstudier. De informanter som har erfarenhet av tidigare uppdrag kan inte heller direkt jämföra den tolkningsuppgift som de utför för denna studie med verkliga tolkningsuppdrag. Tolkningsuppgiften som fungerar som utgångsmaterial för studien är inte ett autentiskt uppdrag, trots att den baserar sig på ett sådant (se beskrivning av materialet i kapitel 5). Ändå kan man utgå från att de kunskaper och erfarenheter som informanterna fått genom tidigare uppdrag respektive övningar i tolkning kommer att väsentligt påverka deras strategier och därmed också uttryckas i deras kommentarer till tolkningsuppgiften.

Informanterna förväntas övervägande kommentera förberedelser samt sådant som berör den centrala tolkningsprocessen. Den centrala processen utgör också en process med flera faser. I analysen av informanternas skriftliga och muntliga kommentarer till den egna tolkningen har jag valt att utgå från att den centrala processen har tre faser. Dessa är förståelse av originalet, överföring från källspråk till målspråk samt presentation av en tolkningsprodukt. Denna indelning av den centrala processen i

faser baserar sig på bl.a. Giles sekvensmodell för översättning och kapacitetsmodell för simultantolkning (Gile 1995; denna avhandling avsnitten 2.2.1 och 2.2.2). I analysen inkluderas också förberedelserna. Faserna presenteras närmare i beskrivningen av analysen av de skriftliga och muntliga kommentarerna till tolkningen (avsnitten 6.3.1 och 6.4.1).

2.2 Giles modeller

En viktig utgångspunkt för min forskning har varit två processbeskrivande modeller som Gile (bl.a. 1995) utarbetat med tanke på undervisningen av blivande översättare och tolkar. Modellerna stöder sig på Giles egen erfarenhet av praktisk utövning av tolkning och undervisning i tolkning. Dessutom baserar de sig på forskning som utgår från såväl observationer som experiment. Teoretiskt bygger de på annan översättnings- och tolkningsforskning samt även på andra discipliner, främst kognitiv psykologi och psykolingvistik.

Gile utgår i sin sekvensmodell för översättning dels från att processen har flera skeden, dels från att översättaren/tolken ställs inför olika val under processens gång. Ingo (1991: 92) konstaterar att vissa forskare har uppfattat översättningsprocessen som tvådelad med ett analyskede och ett syntesskede, andra har uppfattat den som tredelad process med analys, överföring och bearbetning (jfr även motsvarande diskussion hos Krings 1986: 6–7). Även i Giles modell återfinns tre skeden reception, överföring och produktion. Den kunskapsbas som betonas i Giles modell har anknytning till den betoning av översättaren som person som återfinns hos bl.a. Sorvali (1996). En annan aspekt som betonas av Gile är de olika överväganden som tolken gör under processens gång. Samma typer av överväganden har diskuterats även inom översättningsforskningen (jfr Tirkkonen-Condit 2000: 123).

2.2.1 Sekvensmodell för översättning

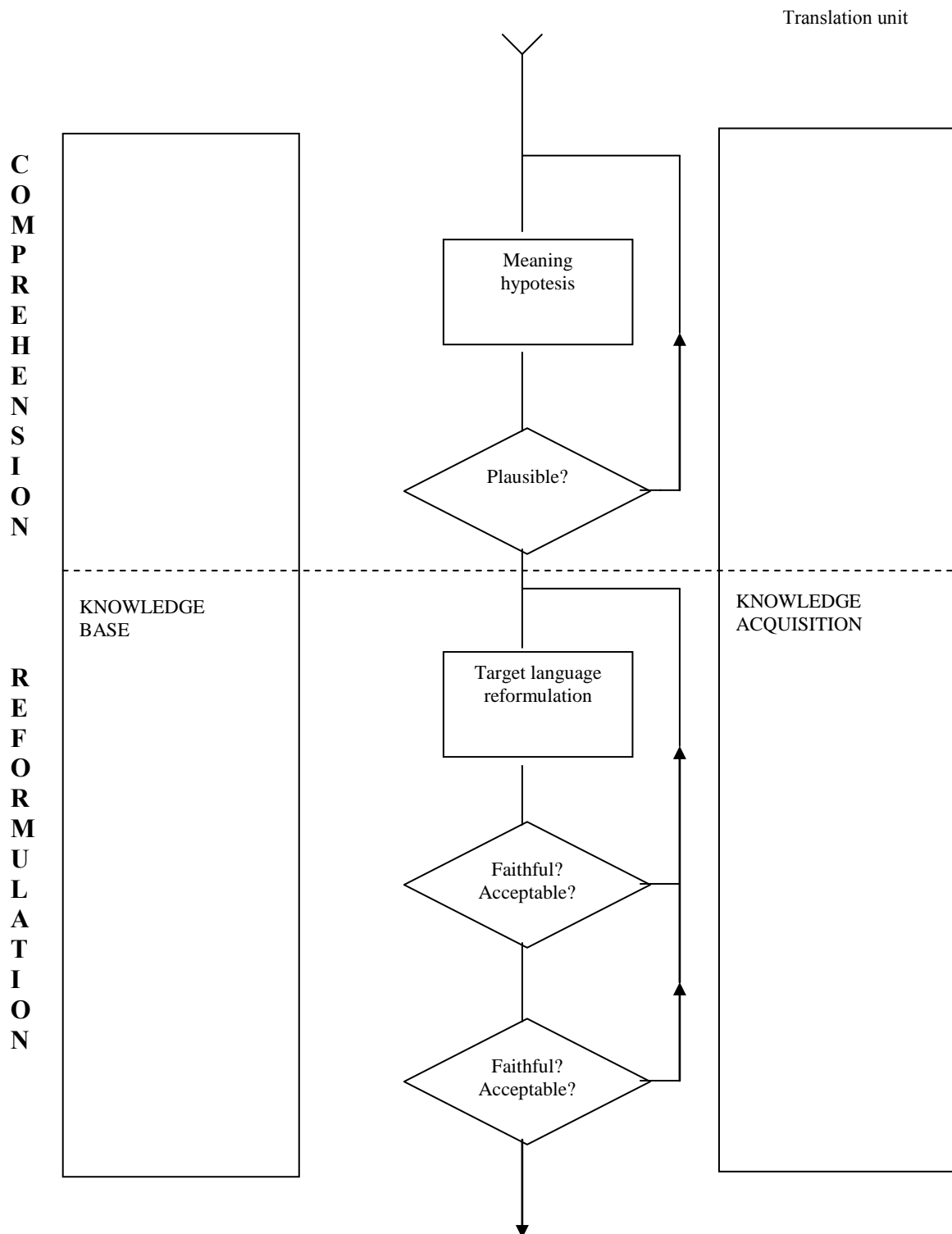
Gile utarbetade sin sekvensmodell för översättning med tanke på skriftlig översättning, men den kan med vissa modifikationer också tillämpas på tolkning. Utgångspunkten för modellen är att översättaren har en viss översättningsenhet, en processeringsenhet, som han¹ skall översätta från ett språk till ett annat. Enheten kan omfatta allt från ett ord till en hel mening, ibland till och med flera meningar. Modellen beskriver hur översättaren processerar översättningsenheten från det att han uppfattar den enhet som skall översättas till det att han producerar sin översättning. Giles (1995: 102) illustration av modellen återges i figur 2.

Översättaren utgår enligt beskrivningen i figur 2 från en översättningsenhet och formulerar en hypotes angående dess betydelse (*Meaning hypothesis*). Han utnyttjar i detta skede sina kunskaper i källspråket och relevanta delar av sin omvärldskunskap, vilka båda finns i kunskapsbasen (*Knowledge base*). Om kunskapsbasen inte räcker till, måste översättaren skaffa mera information genom att anlita olika källor, experter m.m. Detta kallas i modellen *Knowledge acquisition*.

Därefter testar översättaren sin hypotes angående betydelsen genom att fråga sig om hypotesen verkar rimlig (i Giles modell anges detta med *Plausible?*). Också i detta skede utnyttjar översättaren sin kunskapsbas och vid behov införskaffas mera kunskaper. Om den första hypotesen om betydelsen inte verkar vara rimlig, försöker översättaren konstruera en ny hypotes, som igen testas. Detta upprepas tills hypotesen kan konstateras vara rimlig, varvid översättaren övergår till följande fas och inleder återgivningen på målspråket, *Target language reformulation*.

---

¹ I den allmänna diskussionen i denna avhandling används pronomenet *han* som beteckning för tolken/översättaren. I behandlingen av det empiriska materialet används pronomenet *hon* för informanterna, eftersom alla informanter är kvinnor.

Figur 2. Sekvensmodell för översättning enligt Gile (1995: 102).

Också vid återgivningen utnyttjas kunskapsbasen och vid behov skaffas mera information. Översättaren försäkras sig om att betydelsen hos den planerade enheten, översättningsmotsvarigheten, överensstämmer med den ursprungliga betydelsen (*Faithful?*). Om översättaren konstaterar att enheterna inte är överensstämmande, bildar han en ny enhet, som igen testas. Översättaren kontrollerar också tydligheten, den språkliga korrektheten, stilen och terminologin i målspråksversionen (*Acceptable?*). Om översättaren inte är nöjd med sin tilltänkta enhet på målspråket, följer en omformulering som igen testas.

Ibland räcker det inte med att översättaren beaktar bara en översättningsenhet per gång. I sådana fall testar översättaren överensstämmelsen och acceptabiliteten hos flera översättningsenheter samtidigt. Detta test kan gälla flera meningar, hela stycken eller sidor i texten.

Modellen utgår från begreppet 'översättningsenhet' och den presenterar översättning som en process i vilken översättaren arbetar enhet för enhet. Gile (1995: 107) konstaterar emellertid att översättare ofta inleder sitt arbete med att läsa igenom hela texten som skall översättas eller åtminstone en större del per gång.

Gile (1995: 111) diskuterar även hur modellen fungerar som en beskrivning av tolkningsprocessen. Han säger att modellen på grundläggande nivå är tillämpbar även på tolkning; enheter processeras efter varandra, någon grad av förståelse måste nås före återgivningen och testning ingår i processen. Skillnaderna mellan översättning och tolkning ligger främst i den hastighet med vilken processeringen av översättningsenheterna sker och i att kunskapsinhämtningen huvudsakligen måste ske innan tolkningen inleds. Testningen av överensstämmelsen och acceptabiliteten kan inte heller vara lika ingående som vid översättning p.g.a. den begränsade tid, minneskapacitet och totala kapacitet tolken har till förfogande (jfr Gile 1995: 159 ff och nedan avsnitt 2.2.2). Ytterligare kan påpekas att flera faser i processen oftare är aktiverade samtidigt vid tolkning än vid översättning. Speciellt gäller detta vid simultantolkning.

Sekvensmodellen har fungerat som stöd för utarbetandet av de tillvägagångssätt jag använder i min forskning. Utgående från modellen har jag strukturerat de analyskategorier som används i behandlingen av informanternas skriftliga och muntliga kommentarer till den egna tolkningen. De kategorier som baserar sig på modellen har kompletterats med kategorier som utgår från innehållet i det empiriska materialet.

Ett viktigt drag i modellen är betonandet av att både receptionen och produktionen behöver basera sig på en omfattande kunskapsbas. I diskussionen om faktorer som påverkar tolkens strategier behandlas denna kunskapsbas relativt ingående (se kapitel 3). I viss mån kan även tolken, liksom översättaren, skaffa ny information och kunskap under genomförandet av uppgiften, men det mesta av kunskapen skall tolken ha införskaffat före tolkningen.

Ett annat centralt drag i modellen av vikt för denna avhandling är att den så starkt betonar att översättaren/tolken i flera skeden av processen testar överensstämmelse och acceptabilitet. Dessa kontrollprocesser är något som även t.ex. Gerver (1981: 373) betonar som en ingrediens i tolkningsprocessen. I det skede då översättaren/tolken testar den aktuella enheten, kan han antas ha en möjlighet att välja mellan olika strategier (se avsnitt 3.1 för definition av strategi). I analysen av det empiriska materialet förväntar jag belägg för att en sådan kontroll förekommer genom att informanten beskriver val mellan olika alternativ.

2.2.2 Kapacitetsmodell för simultantolkning

Gile (1995: 159–190) har utarbetat kapacitetsmodeller, *Effort Models*, för både konsekutiv- och simultantolkning. Jag stöder mig på den modell som berör simultantolkning. Utgångspunkten för Giles kapacitetsmodeller är att tolkning kräver en ansträngning. Fel och brister kan upptäckas även i tolkningar som görs av erfarna professionella tolkar. Gile ville få en förklaring till att också professionella tolkar ibland har svårigheter när de utför en tolkning. Han försöker genom modellerna

beskriva hur tolkarna måste fördela den begränsade mentala kapacitet som de har tillgänglig när de genomför sin tolkningsuppgift.

Gile utgår i sin modellbildning från två idéer. För det första anser han att tolkning kräver någon form av mental "energi", som bara finns tillgänglig i begränsad omfattning. För det andra konstaterar han att tolkning kräver nästan hela denna mentala energi, ibland t.o.m. mera energi än vad som finns tillgänglig.

Utgående från sina observationer av simultantolkning anser Gile att en kapacitetsmodell som beskriver tolkning kan bestå av tre huvudsakliga komponenter, vilka han kallar *Efforts*. På svenska kunde man kalla dem *kraftansträngningar*. Dessa tre är en komponent för lyssnande och analys, en komponent för produktion av tal och en komponent för korttidsminnet. Dessutom behövs en fjärde komponent för att koordinera de tre andra.

I lyssnandet och analysen ingår alla operationer som är inriktade på förståelse, från mottagandet av de akustiska signalerna, genom identifieringen av ord till det att tolken förstår yttrandets betydelse. Produktionskomponenten tar vid när tolken har förstått yttrandet. I den ingår tolkens planering av vad han skall säga och genomförandet av denna plan i form av produktion av en tolkning, förverkligande av en tolkningsprodukt.

Korttidsminnet, även kallat arbetsminnet (t.ex. Chernov 2004: 20), är kontinuerligt sysselsatt vid tolkning. I det samlas inkommande akustisk och meningsbärande information fram till det att tolken har bildat sig en uppfattning om betydelsen hos den enhet som skall tolkas. Olika strukturer i käll- och målspråk, exempelvis olika ordföljd, kan vara krävande för korttidsminnet. Korttidsminnet har nämligen mycket begränsad kapacitet. Kapaciteten begränsas till några sekunder eller ett fåtal minnesenheter, på engelska kallade *chunks*. Antalet minnesenheter som kan rymmas i korttidsminnet har ofta konstaterats vara sju, ibland har ett så lågt antal som fyra enheter nämnts (se t.ex. Ericsson & Simon 1984: 14; Tolkkunskap 1991: 101; Moser-Mercer 1997/2002: 156; Chernov 2004: 20).

Tolken kan medvetet låta någon av komponenterna utnyttja speciellt mycket kapacitet (jfr Gerver 1981: 373). Exempelvis om tolken har svårt att förstå talarens logik eller hans accent, kan tolken föredra en längre eftersläpning, vilket i sin tur kräver mer kapacitet av korttidsminnet.

Om problem uppstår vid tolkning finns det enligt kapacitetsmodellen två möjliga orsaker. Den ena orsaken är att den totala processeringskapacitet som behövs överskrider den kapacitet som finns tillgänglig. Den andra orsaken är att den kapacitet som är tillgänglig för en enskild komponent inte är tillräcklig för att uppgiften skall kunna utföras.

Kapacitetsmodellen har två olika funktioner i min forskning. Dels kan den komplettera bilden av nödvändiga analyskategorier i och med att den betonar att speciell kapacitet behövs för lyssnande och analys, produktion av tolkningen samt för korttidsminnet. Dels kan den fungera som stöd för analysen av de strategier som informanterna säger sig tillämpa eller föredra. Troligen kommer informanterna att beskriva problem eller potentiella problem i tolkningen som beror på begränsad kapacitet samt strategier som kan tillämpas för att klara av sådana problem.

3 TOLKNINGSSTRATEGIER OCH STRATEGIPÅVERKANDE FAKTORER

I detta kapitel diskuterar jag först i avsnitt 3.1 tolkningsstrategier utgående från hur begreppet 'strategi' har definierats inom översättnings- och tolkningslitteraturen. Därefter presenterar jag en operationell definition på 'tolkningsstrategi'. I avsnitt 3.2 introduceras tre centrala faktorer som påverkar strategierna. Dessa är situationella faktorer, egenskaper och kunskaper hos tolken samt normer. I avsnitten 3.3–3.5 behandlas sedan dessa strategipåverkande faktorer mera ingående. Slutligen presenteras i avsnitt 3.6 en sammanfattande översikt över de strategipåverkande faktorerna.

3.1 Definitioner

Strategier har varit föremål för teoretiska diskussioner och forskning inom både översättning (t.ex. Krings 1986; Lörscher 1991a; Chesterman 1998; Jääskeläinen 1999) och tolkning (t.ex. Gile 1995; Jones 1998; Kalina 1998a; Setton 1999). Både översättnings- och tolkningslitteratur har relevans när jag diskuterar begreppet 'strategi' och jag presenterar därför en översikt över vissa centrala definitioner och beskrivningar med utgångspunkt i översättning och tolkning. I samband med presentationen konstaterar jag också vilka aspekter i definitionerna och beskrivningarna som har speciell betydelse för min uppfattning om strategier vid tolkning.

Med strategi avses något olika saker inom olika forskningsområden. Forskarna har dessutom inte alltid lyckats hålla i sär begreppen strategi, taktik, plan, metod, regel, process, procedur, princip m.fl. Exempelvis Lörscher (1991a: 68–81) diskuterar förhållandet mellan strategier och de närliggande begreppen metod, plan, regel och taktik, men konstaterar att forskare ibland har olika uppfattning om definitionerna och

gränsdragningen mellan de olika begreppen. Också i tolkningslitteraturen används ett flertal termer. Inom tolkning talar t.ex. Gile (1995: 191–208) om taktik för att klara av uppgiften, *coping tactics*, Jones (1998: 78–120) å sin sida talar om teknik, *the technique of simultaneous interpreting*, medan Setton (1999) använder termen *strategi*.

Séguinot (1991: 79, 82) säger att ju mera vi lär oss om hur tänkandet fungerar, desto klarare blir det att språkförståelse och -produktion – vilka också är två av huvudingredienserna vid tolkning – är beroende av både lagrad kunskap och de strategier som används för att aktivera eller få tillgång till kunskapen. Hon konstaterar att *strategi* är en term som använts både för att beteckna medveten taktik och mentala processer, både *overt tactics* och *mental processes*. När det gäller tolkning har fokus ofta legat på beskrivningen av medveten taktik, vilket också syns i de benämningar för begreppet som använts av bl.a. Gile (1995) och Jones (1998), *teknik* och *taktik* (jfr ovan).

En av de oftare citerade definitionerna på 'strategi' är Lörschers (1991a: 76), vilken har sin teoretiska bas i den forskning som berör översättningsprocessen. Lörscher definierar 'översättningsstrategi' på följande sätt:

a translation strategy is a potentially conscious procedure for the solution of a problem which an individual is faced with when translating a text segment from one language into another.

Lörscher utgår från att strategier behövs för att lösa problem som uppstår när ett visst textsegment skall översättas från ett språk till ett annat. Han utgår dessutom från att tillämpandet av en strategi är en potentiellt medveten procedur och att det är den enskilda individen (översättaren) som avgör vad han uppfattar som ett problem. Lörscher anser att det potentiellt medvetna gäller både problemet och den procedur som tillämpas för att lösa problemet. Viktigt för Lörscher är också att proceduren är målinriktad, översättaren har för avsikt att översätta ett textsegment från ett språk till ett annat. (Lörscher 1991a: 76–77.) De problembaserade strategierna ingår också som

en ingrediens i min definition på strategi. I den empiriska delen av min avhandling är en av utgångspunkterna att informanterna lyfter fram de enheter i källtexten eller i den egna tolkningen som de uppfattat som problematiska eller potentiellt problematiska (speciellt gäller detta delmaterialen med skriftliga kommentarer som analyseras i avsnitt 6.2 och 6.3). Angående Lörschers påstående att översättaren är potentiellt medveten om såväl problem som procedur se diskussionen om medveten och omedveten processering i avsnitt 5.1.

Lörscher (1991a: 80) särskiljer problem och uppgift (*task*). Han säger att problem kräver innovativt tänkande, medan uppgifter kräver endast reproduktivt tänkande. För mina syften är det emellertid ändamålsenligt att i begreppet strategi också inbegripa de tillvägagångssätt tolken tillämpar för att genomföra en uppgift. Också Kalina (1998a: 113) betonar att strategier behövs när tolken skall genomföra sin tolkningsuppgift, alltså inte bara för att lösa problem. Hennes definition gäller strategier vid simultantolkning.

Besonders aber beim Simultandolmetschen sind spezifische Strategien erforderlich, um die Aufgabe der quasi-gleichzeitigen Rezeption und Produktion eines Textes unter den Bedingungen einer gegebenen Ausgangssprache und einer gegebenen Zielsprache lösen zu können. Diese Strategien müssen aufgabenbezogen und in Abhängigkeit von der Präsentation des Ausgangstextes und den Anforderungen der Zieltextrezipienten eingesetzt werden.

Kalina konstaterar således att strategier behövs för att tolken skall kunna genomföra sin uppgift att förstå källtexten och producera måltexten. Hon utgår från att strategierna också är beroende av källspråkets och målspråkets egenskaper samt av hur källtexten presenteras och vilka åhörarna är. Jag anser det vara av stor vikt att också dessa faktorer beaktas när man diskuterar strategier och jag betonar hur dessa faktorer påverkar strategierna bl.a. i avsnitten 3.3.4 Parter i kommunikationen, 3.3.5 Källtextens egenskaper och presentationssätt, 3.5.2.2 Normer på intertextuell nivå samt 3.5.2.3 Normer på intratextuell nivå.

Setton (1999: 50) påpekar att tolkningsspråken och källtextens presentationssätt ofta betonats när tolkningsstrategier diskuterats. Han konstaterar att det har blivit vanligt inom simultantolkning att definiera tolkningsfärdigheter i form av ett antal tillägnade 'strategier' (Settons citationstecken). Strategierna utgår vanligen från temporala dimensioner och/eller källtextens struktur, exempelvis skillnader i ordföljden hos käll- och målspråk. De strategier för simultantolkning som vanligen nämns i litteraturen är att vänta (*waiting*), att fördröja (*stalling*), att spjälka upp i mindre enheter (*chunking*, *saucissonnage*, *preserving linearity*) och att förutsäga (*anticipation*). Strategierna presenteras här kort med några förklarande exempel (baserat på Setton 1999: 50–53).

1. Att vänta. En strategi för att klara av vänstertyngd (framförställda bestämmingar) eller vaga led är att vänta på vissa konstituenten eller mera kontext. En simultantolk kan ta en paus på någon sekund exempelvis mellan två satser utan att åhörarna uppfattar det som besvärande.

2. Att fördröja. Tolken kan producera långsammare eller fylla ut sin produktion genom att använda formuleringar som inte tillför ny information. Tolken kan tillämpa denna strategi för att klara av beroendeförhållande mellan två enheter som ligger långt från varandra, t.ex. vid strukturer med verbet sist. Man kan s.a.s. köpa sig tid utan att utsätta åhörarna för lång och obehaglig tystnad.

3. Att spjälka upp. Tolken börjar tolka delar av budskapet utan att vänta tills han har hört helheten, alternativt producerar tolken material som inte binder den fortsatta produktionen. Orsaken till att tolken använder denna strategi är oftast att käll- och målspråk har olika syntax.

4. Att förutsäga. Tolkar producerar ofta en konstituent i sin tolkning innan den nämns i originalet. Ofta särskiljs två typer av sådan antecipation:

- a) lingvistisk eller syntaktisk antecipation
- b) extralingvistisk antecipation.

Denna strategi tillämpas främst för att tolken skall klara av strukturer med verbet sist eller huvudordet sent i satsen. Den baserar sig på att tolken kan förutsäga det som talaren kommer att säga utgående från den textuella kontexten eller sina kunskaper om tolkningssituationen.

Enligt Settons beskrivning innebär strategier att tolken utför vissa lingvistiska operationer, som man kan observera bl.a. genom att jämföra källtext och måltext. Denna typ av strategier, som antingen kan vara språkspecifika eller tillämpbara på tolkning oberoende av språk, ingår också i min definition på 'tolkningsstrategi'.

En mera nyanserad bild av strategierna vid simultantolkning ges av Kalina (1998a, 1998b). Hon utgår från att också tolkens förberedelser inför ett uppdrag samt överväganden gällande innehåll och form hos det som skall tolkas ingår i strategierna. Hon delar in tolkens strategier i två huvudkategorier: strategier som stöder förståelsen (*verstehensstützende Strategien*) och strategier för måltextproduktion (*Strategien der Zieltextproduktion*).

Till de strategier som stöder förståelsen räknar Kalina förberedelser, inferens, antecipation, segmentering, lagrings- och memoreringsstrategier. Kalina anser att produktionsstrategierna kan vara antingen källtextbaserade eller måltextbaserade. Strategierna för måltextproduktion kan enligt Kalina utgöras av syntaktisk transformation eller – i undantagsfall – dess motsats omkodning, aktivering av minnet, anteckningar, eftersläpningslängd, ekvivalentsökning, strategier för skapande av koherens i måltexten, textkomprimering eller -expansion, stilistiska avgöranden eller presentationsstrategier med utnyttjande av talspråkets medel. (För en mera ingående presentation av strategierna se Kalina 1998a: 113–115, 121–125 och 1998b: 330–333.)

Kalinas resonemang kan kompletteras med att käll- och måltext kontinuerligt växelverkar med varandra i tolkningsprocessen. Setton (1999: 15) konstaterar exempelvis att reception och produktion vid tolkning utgår från samma kontext och betydelse.

Kalina nämner ytterligare två kategorier av strategier, nämligen kontrollstrategier (*Monitoring*) och nödstrategier (*Notstrategien*). Kontrollstrategierna kan innebära att tolken gör en kontroll tillbaka i processen och anknyter till tidigare tillämpade strategier. Kontrollen kan också ske så att tolken utnyttjar sina allmänna kunskaper,

fack-, språk- och situationskunskaper m.m. för att kontrollera innehållet i det som tolkas. Speciellt om det som skall tolkas verkar ologiskt eller orimligt, företar tolken en sådan kontroll. Kontrollstrategierna är centrala också med tanke på min avhandling (jfr de olika kontrollerna i Giles sekvensmodell, som beskrivs i avsnitt 2.2.1). I motsats till Kalina skiljer jag däremot inte ut nödstrategierna som en egen strategikategori. Det är mycket svårt att avgöra vad som är en normal problemlösningstrategi och vad som är en nödstrategi. Därför vill jag inte behandla nödstrategierna som en separat kategori av strategier.

Kalina beaktar i sin beskrivning av strategier också tolkens agerande inför och under ett uppdrag. Hon nämner förberedelser, memorering, anteckningar, eftersläpningslängd etc. Denna typ av agerande får också en central roll i min definition av 'tolkningsstrategi'.

Krings (1986: 175–176) talar i fråga om översättningsstrategier om mikrostrateginivå och makrostrateginivå, Jääskeläinen (1999: 116) använder benämningarna *lokala* och *globala strategier*. Jag använder här Jääskeläinens benämningar. De lokala strategierna har att göra med översättarens problemlösning och val mellan exempelvis olika alternativ på uttrycksnivån. De strategier som ovan presenterats enligt Settons och Kalinas kategoriseringar representerar närmast lokala strategier. De globala strategierna utgörs av översättarens generella principer och de handlingssätt som översättaren föredrar. Jag anser att exempelvis normer av typ yrkesetiska regler styr tolkens globala strategier (se avsnitt 3.5 Normer som påverkar strategierna). De har betydelse för hur tolken förhåller sig till sin tolkningsuppgift, exempelvis hur tolken agerar när han tar emot och genomför uppgiften, och hur tolken agerar i förhållande till övriga parter som deltar i den tolkade kommunikationen (jfr t.ex. 3.5.2.2.1 Tolkens roll).

Utgående från denna genomgång av strategier kan man förenklat konstatera att strategier kan tillämpas för att lösa problem eller för att genomföra en uppgift. Strategierna kan ytterligare vara lokala eller globala. I och med att jag inkluderar även

förberedelser i tolkningsprocessen (jfr avsnitt 2.1), vill jag utvidga strategierna till att omfatta också tillvägagångssätt som har för avsikt att förebygga potentiella problem. Den operativa definition av tolkningsstrategier som jag utgår från i denna avhandling kan därmed formuleras på följande sätt:

Tolkningsstrategier är tillvägagångssätt för att genomföra ett tolkningsuppdrag samt för att förebygga eller lösa problem. Strategier kan tillämpas av tolken före, under och efter ett uppdrag.

Strategier är baserade på tankeoperationer, vilkas resultat under tolkningsuppdraget kan observeras i tolkens verbala produktion eller i tolkens agerande. Ett annat sätt att få information om strategierna är att be den som tolkat redogöra för de strategier som tillämpades när uppdraget genomfördes.

Tolken är inte alltid själv medveten om sina strategier. Väl inarbetade sätt att agera kan bli automatiserade och därmed omedvetna (jfr avsnitt 5.1). När tolken å andra sidan aktivt tillämpar en strategi för att lösa eller förebygga ett problem är strategierna medvetna. Någon form av stimulus, t.ex. en utskrift av källtexten eller en inbandning av tolkningen, kan användas för att tolken skall ha lättare att komma ihåg strategier som han tillämpade när uppdraget utfördes. Det är beskrivningar av dessa typer av medvetna strategier samt informanternas åsikter om potentiella framgångsrika strategier som jag förväntar mig att påträffa i det empiriska materialet i min avhandling. Dessa beskrivningar baserar sig på en tolkning som utgörs av en *tolkningsuppgift*, som informanterna genomför i språkstudio eller tolkkabin (se kapitel 5 för beskrivning av material och metod.) Jag använder således uttrycket *uppgift* i stället för *uppdrag* när jag avser den tolkning som utgör utgångspunkten för det empiriska materialet i min avhandling.

3.2 Strategipåverkande faktorer

När tolken tillämpar olika strategier utnyttjar han sina kunskaper och erfarenheter. Dessa kunskaper och erfarenheter påverkar samtidigt tolkens strategier i och med att de utgör en del av den bas från vilken strategierna utgår. När man skall beskriva förhållandet mellan strategier å ena sidan och kunskaper och egenskaper å andra sidan har man således två alternativa utgångspunkter. Ett alternativ är att man konstaterar att tolken utnyttjar egenskaper och kunskaper för att bilda strategier. Det andra alternativet är att man utgår från att det finns ett antal faktorer som påverkar strategierna och att tolkens egenskaper och kunskaper utgör en del av dessa faktorer.

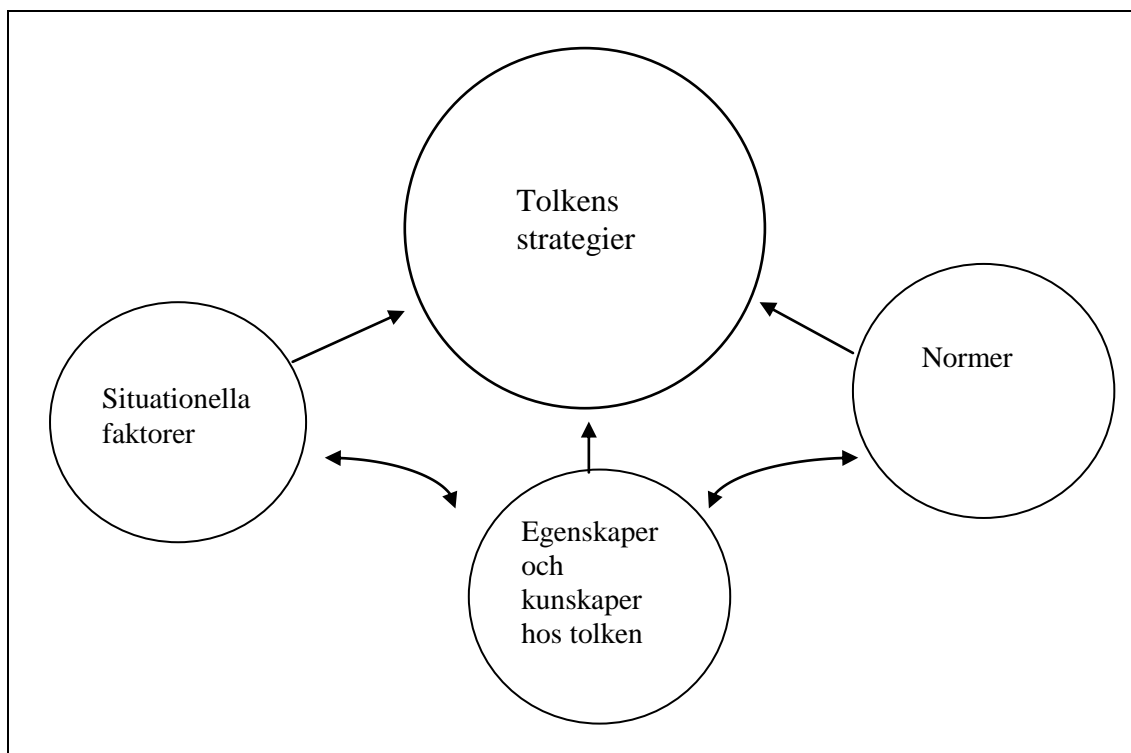
Den förstnämnda utgångspunkten fungerar bra om man betraktar en enskild tolk och hans strategier när en viss text tolkas från språk A till språk B. Man får då information om hur det som tolken vet och kan tar sig uttryck i tolkningen. Denna utgångspunkt är emellertid något statisk och den har inte speciellt goda förutsättningar att beakta dynamiken i en kommunikationssituation och relationerna mellan de parter som deltar i kommunikationssituationen.

Om man å andra sidan utgår från att det finns ett antal faktorer, inklusive tolkens egenskaper och kunskaper, som påverkar strategierna får man en mera dynamisk utgångspunkt. Man kan då på ett bättre sätt beakta även den situation i vilken tolkningen försiggår och hur en viss tolkningsuppgift ter sig i förhållande till andra tolkningsuppgifter. Den här utgångspunkten är också lämpligare när man jämför hur informanter med olika mängd av erfarenhet kommenterar strategier i anslutning till en tolkningsuppgift.

Den utgångspunkt jag tillämpar i min fortsatta diskussion är därför att det finns ett antal faktorer som påverkar strategierna. Jag har indelat faktorerna i tre kategorier, nämligen situationella faktorer, egenskaper och kunskaper hos tolken samt normer (se avsnitt 3.3 för bakgrund till och diskussion om faktorerna). Dessa faktorer inkluderar

en mångfald av aspekter som inverkar på tolkens strategier. Jag utgår ändå från att de inte kan täcka alla tänkbara aspekter och vill därför kalla dem *centrala faktorer som påverkar tolkens strategier*. Parallellt med uttrycket *tolkningsstrategier* använder jag således uttrycket *tolkens strategier*. Det senare uttrycket kan anses betona tolkens roll att aktivt tillämpa strategier. I figur 3 illustreras att de centrala faktorerna påverkar strategierna och även varandra.

Figur 3. Centrala faktorer som påverkar tolkens strategier.

Tolkens strategier påverkas av s.k. situationella faktorer (t.ex. talare, åhörare, plats, tolkningsmetod, det original som skall tolkas) så att tolken dels löser och förebygger problem i tolkningssituationen genom att tillämpa ändamålsenliga strategier utgående från situationen, dels anpassar sitt agerande till den kommunikationssituation han skall tolka. Tolkens egenskaper och kunskaper avgör vilka strategier tolken kan tillämpa och också – vid brister i tolkens egenskaper och kunskaper – när tolken måste tillämpa någon form av kompenserande strategier. Normerna utgör riktlinjer för

hur tolken skall agera eller för hur tolkningsprodukten skall te sig och de har därigenom ett betydande inflytande på de strategier som tolken tillämpar.

De tre centrala faktorerna påverkar inte bara strategierna, utan också varandra. Detta illustreras i figur 3 av de dubbelriktade pilarna som går mellan faktorerna. I presentationen av faktorerna i avsnitten 3.3–3.6 tangeras också denna relation mellan dem. För klarhetens skull har jag ändå som huvudsaklig utgångspunkt för mitt resonemang att de tre faktorerna var för sig påverkar strategierna. Denna utgångspunkt är vald också med tanke på att jag undersöker skillnader mellan strategier som beskrivs av informanter med olika grad av erfarenhet av tolkning. Faktorerna inklusive de underkategorier som presenteras i avsnitten 3.3–3.5 fungerar nämligen som stöd när jag analyserar det empiriska materialet och diskuterar skillnader mellan informantgrupperna (kapitel 6).

De faktorer som påverkar strategierna fått relativt mycket utrymme i min avhandling. Ovan har betonats att faktorerna centralt påverkar strategierna samt att kategoriseringen av faktorerna fungerar som ett stöd för min analys och uttolkningen av analysresultaten. Ytterligare en orsak till att faktorerna behandlas ingående är att jag i tolkningslitteraturen har saknat mera omfattande redogörelser över faktorer som påverkar strategierna.

3.3 Situationella faktorer som påverkar strategierna

De strategier som tolken tillämpar påverkas av olika faktorer i den situation tolkningen utförs. I litteraturen betonas att tolkningen bl.a. påverkas av situationella faktorer i den fysiska omgivningen, de kommunicerande parternas kunskaper och egenskaper, parternas inbördes förhållanden, avsikten med kommunikationen samt den tolkade textens beskaffenhet. Faktorerna benämns i litteraturen på olika sätt. De har exempelvis kallats *karaktäristika* (Anderson & Bruce 1978), *externa storheter* (Salevsky 1994) och *variabler* (Alexieva 1997/2002). Olika forskare har också

avgränsat de situationella faktorerna på olika sätt eller fokuserat speciellt på en viss typ av situationella faktorer.

De situationella faktorerna är till en del sådana som tolken bör ta reda på före uppdraget. Ju mera kunskap om dem tolken har, desto mera ändamålsenligt kan han agera i sina förberedelser och för att förutsättningarna för tolkningen skall vara så bra som möjligt. En del av de situationella faktorerna utgår från vad som sker i kommunikationen mellan parterna i den egentliga tolkningssituationen och dem kan tolken ta ställning till först under tolkningens gång. De situationella faktorerna kan således påverka olika faser i tolkningsprocessen.

Tolken kan i viss mån påverka de situationella faktorerna. Tolken kan exempelvis ha möjlighet att avgöra sin egen fysiska placering i förhållande till de kommunicerande parterna. De flesta av de situationella faktorerna är ändå sådana som tolken inte kan påverka, utan han blir tvungen att anpassa sig till dem. Tolken kan exempelvis inte påverka vem som talar eller med vilka avsikter talarna uttrycker sig.

I min behandling av situationella faktorer presenterar jag först några generella kategoriseringar av situationella faktorer i avsnitt 3.3.1. Utgående från denna översikt och egen erfarenhet av tolkning utkristalliseras de fyra underkategorier som jag behandlar under situationella faktorer. Dessa är fysisk miljö (avsnitt 3.3.2), avsikten med kommunikationen (avsnitt 3.3.3), parter i kommunikationen (avsnitt 3.3.4) samt källtextens egenskaper och presentationssätt (avsnitt 3.3.5). Vissa av de aspekter som presenteras utgående från litteraturen i avsnitt 3.3.1 behandlas i min avhandling i samband med någon av de två andra strategipåverkande faktorerna i avsnitt 3.4 eller 3.5. Detta är en naturlig följd av att de centrala strategipåverkande faktorerna också påverkar varandra.

3.3.1 Generella kategoriseringar av situationella faktorer

I detta avsnitt presenterar jag utgående från tolkningslitteraturen beskrivningar av faktorer som ingår i tolkningssituationen och därmed påverkar de strategier tolken använder. Tolkningsituationer kan emellertid variera i det oändliga och därför kan även en generell kategorisering presentera bara en grov översikt över faktorer som påverkar tolkningen. Alexieva (1997/2002: 22) konstaterar i fråga om de faktorer (hon kallar dem variabler, *variables*) som ingår i tolkade situationer:

The attempt to account for all or even most of the variables involved in real-life interpreter-mediated events confronts us with a major methodological difficulty. The huge range of phenomena to be accounted for and the difficulty we have so far experienced in attempting to classify them suggest that the boundaries between these phenomena are likely to remain fluid and that we cannot expect to delineate clear-cut categories.

Alexieva anser således att det är mycket svårt att redogöra för alla eller ens de flesta av de variabler som ingår i autentiska tolkade situationer. Försöken att kategorisera variablerna har enligt henne också visat att det inte verkar vara möjligt att göra exakta gränsdragningar mellan olika kategorier.

Anderson (1978: 219–228) utgår från att en tolkningssituation ingår i både en fysisk miljö och en social miljö. Viktigt för både den fysiska och den sociala miljön är huruvida tolken arbetar i tolkkabin eller är i direkt kontakt med de övriga parterna. Exempelvis vid förhandlingstolkning sitter tolken med vid samma bord som parterna. Anderson diskuterar även tolkens möjligheter att höra och se bra som exempel på faktorer i den fysiska miljön. Utgående från en intervju han gjorde med tolkar kunde han konstatera att bl.a. lång erfarenhet och AIIC-medlemskap² påverkar tolkens inställning till vad som är acceptabla fysiska förhållanden vid tolkning. Mindre erfarna tolkar accepterade enligt Andersons undersökning sämre arbetsförhållanden.

---

² AIIC är konferenstolkarnas internationella förbund *Association Internationale des Interprètes de Conférence*.

Anderson (ibid.) betonar också den sociala miljöns påverkan i tolkningssituationen. Den sociala miljön bestäms av de relationer som råder mellan tolken och de övriga parterna i kommunikationen. Den sociala interaktionen är annorlunda om tolken är fysiskt närvarande än om han är ”isolerad” i en tolkkabin. Anderson konstaterar att också andra parter än de primära som tolken tolkar för påverkar tolkens sociala roll. Ibland kan tolkens prestation kontrolleras av någon annan. Vid vissa möten inom internationella organisationer kan alla delegationer ha egna tolkar med, trots att det arrangeras en officiell tolkning. Den officiella tolkningen kan då kontrolleras av dessa tolkar. Relätolkning, varvid tolken tolkar via en annan tolk, påverkar enligt Anderson åtminstone den person som fungerar som relä för andra tolkar. Jag vill tillägga att det ofta bland deltagarna i tolkade konferenssituationer finns personer som förstår båda de språk på vilka det kommuniceras och därmed kan kontrollera tolkningen. En ytterlighet är således att tolken vet att någon annan kan kontrollera hans tolkning. Den andra ytterligheten är de situationer där tolken är den enda som behärskar båda de aktuella språken. Som ytterligare sociala faktorer nämner Anderson bl.a. vilka det är som tolkar, hur de använder sin förmåga att tolka, hur de identifierar sig med tolkrollen samt vilken inställning tolkanvändarna har till dem.

Andersons (1978: 219–228) beskrivning av tolkade situationer är något fragmentarisk och baserar sig bl.a. på intervjuer med tolkar som har varierande bakgrund och erfarenhet av tolkning. Han koncentrerar sig dessutom närmast på tolkens roll. Det som han emellertid förtjänstfullt lyfter fram är att i tolkningssituationen ingår både faktorer i den fysiska miljön och faktorer baserade på sociala relationer mellan de parter som är närvarande i situationen.

Kulick (1982) utgår i sin kategorisering från Andersons beskrivning, men han utvecklar Andersons tankegång vidare för att ge en mångsidigare bild av tolkade situationer. Kulick diskuterar tolkning också utgående från om det är fråga om konferenstolkning eller kontakttolkning. Han skisserar upp fem punkter som bör beaktas när man försöker definiera en tolkningssituation (Kulick 1982: 10). Dessa fem är miljön, tolkens utbildning och erfarenhet inom området, kunskaper som delas av

deltagarna respektive tolkens kunskaper, hur deltagarna använder tolken samt regler som styr tolkens beteende under tolkningen.

Aspekter som Kulick betonar i anknytning till miljön är bl.a. att konferenstolkning i kabin sällan berör personliga frågor, medan kontakttolkning är informell och ofta berör personliga frågor. Dessutom är tolken vid kontakttolkning fysiskt närvarande bland de kommunicerande parterna. Maktrelationerna mellan deltagarna är viktiga vid kontakttolkning (till detta återkommer jag i avsnitt 3.3.4 Parter i kommunikationen). Konferenstolkarna har ofta en längre utbildning, medan Kulick konstaterade att få kontakttolkare i Sverige i början av 1980-talet, när han skrev sin artikel, hade tolkutbildning. (Kulick 1982: 10–12.) Situationen har förbättrats med tanke på kontakttolkarnas utbildning sedan dess.

De kunskaper som delas av deltagarna respektive tolkens kunskaper utgörs enligt Kulick (1982: 12–14) av a) delad kunskap om det ämne som diskuteras, b) delad personlig kunskap c) delad kulturell bakgrund. Vid konferenstolkning är tolkanvändarna enligt Kulick vanligen vana vid tolkens roll, medan det vid kontakttolkning inte är ovanligt att deltagarna exempelvis frågar tolken om råd, varvid tolkens neutrala roll äventyras (jfr diskussionen om tolkningsetik i avsnitt 3.4.2.4 Kunskaper om tolkning samt avsnitt 3.5.2.1 Etiska normer). Kulick konstaterar emellertid att trots att mycket är olika när det gäller konferens- och kontakttolkning är de regler som styr konferenstolken inte annorlunda än de som styr kontakttolken. Tolken skall inte delta i diskussionen, utan vara ett “neutralt språkrör”. (Kulick 1982: 15–17, se även diskussionen om etiska normer i avsnitt 3.5.2.1).

Kulicks (1982) presentation av centrala faktorer i tolkningssituationen visar att tolkens och de andra parternas kunskaper och egenskaper samt deras kännedom om tolkens roll har en central betydelse i tolkningssituationen. De aspekter som berör tolkens egenskaper och kunskaper behandlar jag i avsnitt 3.4, medan aspekter på de andra parternas kunskaper diskuteras i avsnitt 3.3.4.

Anderson (1978) och Kulick (1982) fäster inte speciellt mycket uppmärksamhet vid vad som kommuniceras och hur den text som tolkas är beskaffad. Salevsky (1994: 162–163, 167) däremot nämner ett antal externa faktorer, av henne kallade *externe Grössen*, som påverkar en översättning eller en tolkning och flera av dem berör texten. Jag behandlar här bara de aspekter som har speciell betydelse för tolkning. Salevsky nämner följande faktorer som är viktiga med tanke på tolkning: ändamålet med tolkningen, tolkningsmetod (konsekutiv, simultan), berörda språk, berörda kulturer, ämnesområdet eller institutionen där det tolkas, tematik/fackområde, textgenre, part A (källspråkstalare) och part B (målspråksmottagare). Hon konstaterar också att nämnda faktorer beroende på situation bildar egna system av ytterligare relevanta faktorer. Exempel på sådana faktorer är informationstätheten och komplexitet i textstrukturerna samt talarens talhastighet.

Det kanske mest ambitiösa försöket till en generell beskrivning av tolkade situationer har gjorts av Alexieva (1997/2002: 220–221). Hon karaktäriserar sin beskrivning som en typologi av tolkade situationer. Alexieva kritiserar tidigare beskrivningar av tolkade situationer för att utgå från det hon kallar *single parameters*, enkla parametrar. Sådana parametrar är enligt Alexieva exempelvis den kommunikationssituation d.v.s. den kontext i vilken tolkningen ingår, varvid tolkning indelas i konferenstolkning (oberoende av om det är fråga om simultan- eller konsekutivtolkning), domstols-tolkning, TV-tolkning o.s.v. Andra kategorier baserade på enkla parametrar kan enligt Alexieva sådana utgå från källtextens natur som talad text respektive skriven text eller det intertextuella förhållandet mellan en enskild källtext och alla de texter som presenteras under en konferens. Alexieva förespråkar att man i stället bör utgå från ett system som baserar sig på flera samtidiga parametrar. Hon vill komplettera de enkla parametrarna med de varierande elementen i kommunikationssituationen (vem talar till vem, om vad, var, när och varför) samt hurdana de texter som ingår i kommunikationen är (vilket ämne behandlas, har tolken tillgång till hela texten eller bara till vissa segment av den, hur är texten uppbyggd, är texten mera talspråklig eller skriftspråklig, vilka är de intertextuella relationerna mellan olika texter som ingår i den makrotext som den tolkade situationen utgör).

Bland de parametrar som Alexieva (1997/2002: 222–230) rekommenderar är den första tolkningsmetod och produktion, i vilken ingår kontakt mellan parterna (tolkningsanläggning eller ej), parternas fysiska placering, interaktion mellan parterna o.s.v. Den andra parametern Alexieva nämner är deltagarna. I fråga om dem beaktas deras behärskning av käll- och målspråket, involvering i den textuella världen, d.v.s. hur de personligen är en del av det som diskuteras, deltagarnas status och maktförhållanden, deltagarnas roll samt antalet deltagare. Den tredje parametern är ämnet som behandlas i den tolkade situationen, varvid Alexieva konstaterar att exempelvis vetenskap och teknologi kan konstateras var relativt universella ämnen som inte är kulturspecifika och som sällan involverar deltagarna på personlig nivå. Som fjärde parameter nämner Alexieva texttyp och talarnas strategier för att konstruera den text som uttrycker deras avsikter. Här ingår även hur planerad texten är, hur talspråklig den är samt de kommunikationsnormer som gäller inom ifrågavarande språk- och kulturområde. Den femte parametern utgörs av spatiala och temporala faktorer. Speciellt betonar Alexieva att orten där tolkningen försiggår och om de kommunicerande parterna är ensamma eller har publik påverkar graden av formalitet och hur kulturspecifikt talarna uttrycker sig. Den sista parametern Alexieva nämner är målet med den kommunikationssituation som tolkas, det vill säga har deltagarna gemensamma mål eller mål som står i konflikt med varandra.

Jag vill ytterligare i denna genomgång av generella faktorer nämna den kategorisering av tolkningskommunikation (*tulkkausviestintä*) som Hietanen (2001: 277–293) presenterar. Hon konstaterar att tolkning består av två samtidiga processer: tolkningsprocessen och uttolkningsprocessen (*tulkkausprosessi ja tulkintaprosessi*), två kategorier av arbetspråk: aktiva språk och passiva språk, två kommunikationsavstånd: närtolkning och distanstolkning, två tolkningsmetoder: simultan och konsekutiv, två kommunikationstyper: monolog och dialog, två former av tolkningskommunikation: kontakttolkning och konferenstolkning, två marknader: den fria marknaden och institutionernas marknad samt två organisationsnivåer: den nationella och den internationella. Hietanens beskrivning inkluderar många aspekter på tolkens arbete. För diskussionen om situationella faktorer har kommunikations-

avståndet, tolkningsmetoderna, kommunikationstyperna och kommunikationsformen speciell relevans.

Pöchhacker (1994a: 65–67) diskuterar om det är möjligt att betrakta en tolkningssituation objektivt, eller om situationen också omfattar de subjektiva drag som tillförs av de parter som deltar i kommunikationen. Han konkluderar att det finns vissa objektivt observerbara faktorer som ligger som grund för situationen. Dessa är producenten (talaren), recipienten (åhöraren), simultantolken och texten – dessa kompletterar Pöchhacker (1994a: 60–62, 68) ytterligare med interaktionsplatsen (konferenssal, tolkkabin) och translationsavsikten. Samtidigt ingår dessa faktorer emellertid också i den interaktion som sker mellan parterna. I interaktionen kommer parternas komplexa subjektiva situationsuppfattningar också att ingå. Faktorerna kan således till en del beskrivas objektivt, så som en utomstående person skulle observera dem, men man bör observera att flera faktorer starkt påverkas av kommunikationsparterna och interaktionen mellan dem och att faktorerna också uppfattas subjektivt av kommunikationsparterna, inklusive tolken.

I avsnitt 3.3.2–3.3.5 beskriver jag ett antal situationella faktorerna. Jag är medveten om att beskrivningen i viss mån förenklar de situationella faktorernas komplexa natur. Den komplexa naturen hos faktorerna leder också till att det förekommer relativt frekventa hänvisningar till aspekter som behandlas i andra avsnitt i avhandlingen.

3.3.2 Fysisk miljö

Den fysiska miljön där tolkningen utförs påverkar tolkens strategier på flera sätt. Både tolken och de övriga parterna i kommunikationen kan sägas befinna sig i mikromiljöer, d.v.s. de är oftast i ett avgränsat utrymme (ett rum, en tolkkabin) som inkluderar möbler, utrustning m.m. Tolkningen utförs dessutom i en makromiljö, i vilken exempelvis den ort eller det land där tolkningen sker kan ha betydelse för tolkens strategier. Vid distanstolkning befinner sig tolken och en eller flera av de

övriga kommunikationsparterna i olika mikro- och makromiljöer (se t.ex. Hietanen 2001: 285 för beskrivning av distanstolkning).

En av de viktigaste faktorerna som påverkar tolkens och de andra kommunikationsparternas mikromiljö är om tolkningen sker konsekutivt eller simultant. Det normala är att simultantolkning sker i tolkkabin med två tolkar per kabin. Konsekutivtolken arbetar oftast ensam och befinner sig i samma utrymme som dem han tolkar för. Tolkens fysiska placering påverkar bl.a. hans interaktion med de andra parterna och hans möjligheter att använda icke-verbala uttrycksmedel. Till detta återkommer jag i avsnitt 3.3.4 Parter i kommunikationen.

Arbetsförhållandena är också centrala faktorer i tolkens fysiska miljö. Det finns både internationella och nationella standarder för tolkkabiner och tolkutrustning (t.ex. Finlands översättar- och tolkförbund 2005c; ISO 2603: 1998 om kabinutrustning; ISO 4043: 1998 om flyttbara tolkkabiner). AIIC har också en speciell kommitté för tekniska frågor och hälsofrågor. Fungerande teknik och skäliga arbetsförhållanden (utrymme, syre, temperatur etc.) är en förutsättning för att tolken skall kunna utföra sitt arbete väl och också en förutsättning för att åhörarna skall uppfatta tolkningen utan ansträngning. I fungerande teknik ingår även att en tekniker är närvarande och kan justera och korrigera tekniken vid behov. Ibland sker tolkningen i en fysisk miljö som kräver att tolken rustar sig på relevant sätt, exempelvis utomhus eller i en fabriks hall.

Att tolken utan ansträngning kan höra och höras är två centrala faktorer i den fysiska miljön. Vissa tolkningssituationer är speciellt krävande med tanke på hörbarheten. Saresvuo och Ojanen (1988: 83) påpekar att tolken exempelvis under ett fabriksbesök vid tolkning i bullrig miljö bör placera sig så att han hör den han skall tolka. Även åhörarna har i den situationen ansvar för att de placerar sig så nära tolken att de hör.

Om tolken hör dåligt blir tolkningen extra ansträngande. Tolken blir i sådana fall tvungen att koncentrera sig mycket på att höra och uppfatta budskapet, vilket direkt påverkar strategierna genom att mindre kapacitet finns tillgänglig för andra funktioner

i tolkningsprocessen (jfr Gile 1995: 159 ff samt min avhandling avsnitt 2.2.2). Seleskovitch (1978: 129) konstaterar att tolken behöver kunna höra utan att lyssna. När tolken måste lyssna medvetet för att uppfatta vad som sägs, styrs hans uppmärksamhet till lyssnandet och hans tolkningsteknik störs, så att han inte längre återger budskapet i det som talaren säger, utan presterar en ordagrann översättning. Den åhörare som har svårt att höra tolken, exempelvis p.g.a. dålig teknisk utrustning, har motsvarande problem som tolken, vilket Seleskovitch (1978: 128) också påpekar. Hon konstaterar att åhöraren då försöker uppfatta ljuden som bildar orden och därigenom missar de semantiska relationerna mellan orden och en del av budskapet. Det är således av största vikt att tolkningsarrangemangen är sådana att både tolken och publiken har optimala förutsättningar att höra det som sägs.

Viktigt för tolken är också att se och vid behov synas. En stor del av det som kommuniceras sker icke-verbalt, varför det är av stor vikt att tolken ser den som skall tolkas. Av samma anledning är det viktigt att åhörarna kan se den tolk som tolkar konsekutivt inför publik. Tolken uppfattar också åhörarnas reaktioner visuellt och det han kan avläsa av åhörarnas reaktioner påverkar hans strategier. Vid distanstolkning är det risk för att kommunikationsparterna inte hör och ser lika bra som vid tolkning som sker så att alla parter befinner sig tillsammans. Distanstolkning kan därför kräva större ansträngning av parterna för att kommunikationen skall fungera.

Alexieva betonar att den geografiska orten och den konkreta situation där talaren talar har betydelse för hur han uttrycker sig med tanke på kulturspecifika drag och hur formellt eller informellt kommunikationsparterna beter sig. Tolken bör vara medveten om att en talare kan ha andra strategier när han talar för en publik på sin hemort eller i sitt hemland än när han talar i en internationell miljö. På sin hemort eller i sitt hemland kan talaren exempelvis använda sådana kulturspecifika uttryck och strategier som han undviker i den internationella miljön. (Alexieva 1997/2002: 228–229.)

Att på förhand skaffa information om den fysiska miljön hör till tolkens förberedelser. Redan i de första kontakterna med uppdragsgivaren/-förmedlaren kontrollerar tolken vilken tolkningsmetod som skall användas, vilken apparatur som finns tillgänglig, var

tolkningen äger rum o.s.v. Innan uppdraget inleds kan och bör han ytterligare kontrollera exempelvis att tekniken fungerar och hur kommunikationsparterna kommer att vara placerade. Genom att känna till den fysiska miljön kan tolken förebygga problem och bilda sig en uppfattning om hur kommunikationen kommer att försiggå.

3.3.3 Avsikten med kommunikationen

En förutsättning för att tolken skall kunna tillämpa ändamålsenliga strategier är att han uppfattar vilken avsikt de deltagande parterna har med sin kommunikation (jfr Seleskovitch 1978: 29). I detta avsnitt diskuteras hur tolken bör beakta kommunikationsparternas avsikter med kommunikationen. Tolkens uppgift är per definition att överföra talarens budskap inklusive hans avsikter till åhöraren/åhörarna (se även avsnitt 3.5.2.2 Normer på intertextuell nivå).

En första uppskattning av avsikten med kommunikationen kan göras utgående från orsaken till att kommunikationsparterna möts. Affärsförhandlingar har antagligen som mål att den ena parten säljer till den andra, en läkarkonsultation att patienten skall få diagnos eller vård, intervjuer att den som intervjuar skall få information o.s.v. Till tolkens allmänna kunskaper hör att han skall ha kännedom om hur man normalt kommunicerar i olika typer av situationer (se Gerver 1981: 374–378; Pöchhacker 1994a: 43–59; min avhandling 3.4.2.1 Allmänna kunskaper).

Ett försök att utgående från avsikten med sammankomsten klassificera olika typer av internationella möten där tolkning används görs av Namy (1978: 29). Jag presenterar Namys kategorier i en något koncentrerad form med bara ett exempel per kategori (för ytterligare exempel på vad som kan falla in under de olika kategorierna se Namy 1978: 29 ff). Följande sammankomster nämns av Namy:

- Didaktiska – någon som föreläser
- Retoriska – FN:s generalförsamling

- Emotionella – en politiker som talar under ett politiskt möte
- Tekniska – en medicinsk konferens
- Juridiska – internationella domstolen
- Diplomatiska – ett toppmöte
- Förhandlande – en GATT-förhandling

Trots att Namy har avsikten med kommunikationen som kriterium vid kategoriseringen, beskriver exempelvis kategorin *tekniska sammankomster* närmast vilket tema som behandlas. I Namys kategorisering kan avsikten med kommunikationen utgöras av den enskilda talarens avsikt eller av kommunikationsparternas gemensamma avsikt.

Utöver en allmän uppfattning om avsikten med kommunikationen behöver tolken också en mera preciserad uppfattning om vad de enskilda parterna vill nå genom kommunikationen. Alexieva (1997/2002: 229) föreslår en indelning i tre olika parametrar som kan vara till stöd när man skall kategorisera tolkade situationer. Hon säger att målet – för talaren, de andra deltagarna eller tilldragelsen som helhet – kan vara att utväxla information, att komma fram till ett gemensamt beslut eller att diskutera frågor i vilka man har motstridiga mål.

Namy har presenterat en förteckning över frågor som tolken bör ställa angående talaren/talarna och åhöraren/åhörarna. Frågorna berör talarens respektive åhörarens språkliga, kulturella, sociala och kunskapsmässiga bakgrund, talarens sätt att uttrycka sig (inklusive intonation, ansiktsuttryck, gester) m.m. men också deras avsikter med deltagande i kommunikationen och deras personliga åsikter (se t.ex. Namy 1978: 32–33; Saresvuo & Ojanen 1988: 79 samt avsnitt 3.3.4 i denna avhandling). Namy påpekar att tolken skall uppmärksamma dessa faktorer både i sina förberedelser och under uppdragets gång. Alla parter i kommunikationen har någon avsikt med kommunikationen, men talarens avsikter är de som framträder tydligast (jfr Pöchhacker 1994a: 75), i samtal kan flera parter ha avsikter som framträder lika tydligt.

Tolken bör om möjligt på förhand ta reda på kommunikationsparternas avsikter med kommunikationen. Tolken skall också vara beredd att uppdatera sin uppfattning om avsikterna under tolkningens gång. Som ett exempel på hur viktigt det är att förstå talarens avsikter brukar man ofta nämna en situation där talaren uttrycker sig otydligt. Tolken skall välja strategi enligt den avsikt talaren har. Om talarens avsikt är att uttrycka sig tydligt, men han misslyckas t.ex. på grund av att han har svårt att uttrycka sig, får tolken vara tydligare. Om talaren å andra sidan medvetet uttrycker sig otydligt, får tolken inte förtydliga det han säger.

3.3.4 Parter i kommunikationen

Ju mera tolken vet om kommunikationsparternas bakgrund, desto bättre förutsättningar har han att förstå kommunikationen. Tolken bör försöka bilda sig en uppfattning om parterna både som individer och som parter med en viss roll i kommunikationen. Kommunikationspartens roll har naturligtvis nära anknytning till avsikten med kommunikationen. Om exempelvis avsikten med kommunikationen är att en part skall lära de övriga något, intar denna part en roll som lärare och expert i kommunikationen.

För den tolk som tolkar i politiska sammanhang är det viktigt att känna till vilken politisk ideologi en talare representerar. De politiska ideologierna betonar vanligen olika värderingar och har olika prioriteringar i fråga om hur samhället skall skötas. Kännedom om talarens ideologi stöder tolken i receptionsfasen. Den terminologi olika ideologier använder kan avvika något från varandra, varför tolken också i sin produktion bör anpassa sig till respektive ideologis terminologi.

Pöchhacker (1994a: 73–74) konstaterar att alla kommunikationsparter i den tolkade interaktionen kan betraktas utgående från sin sociokultur. Sociokulturen inbegriper de kunskaper och färdigheter parten besitter. Pöchhacker delar vidare in kunskaper och färdigheter i allmänna kunskaper, fackkunskaper samt individuella kunskaper och

färdigheter (jfr tolkens kunskaper i avsnitt 3.4.2 i min avhandling). Under kommunikationens gång utökas också tolkens kontextuella kunskaper.

Den troligen mest citerade författaren i fråga parterna i kommunikationssituationen är Namy. Han har utarbetat en checklista med frågor som tolken bör ställa angående parterna som medverkar i kommunikationssituationen (Namy 1978: 32–33). Listan presenteras här i sin helhet, eftersom den har en så central roll inom tolkningsundervisningen och -litteraturen. Vissa av de frågor som tas upp i listan berör också avsikten med kommunikationen, vilket behandlades i föregående avsnitt, 3.3.3. Namys frågor är formulerade med tanke på tolkning vid stora internationella konferenser, men något modifierade kan de tillämpas också på andra sammanhang. Innan tolken inleder sin tolkning skall han enligt Namy försöka ta reda på följande:

- Vem är talaren?
- Vilken nationalitet har han?
- Vilken kulturell bakgrund har han?
- Vilken ”tankevärld” har han?
- Vad förväntar han sig få ut av konferensen?
- Vilken ställning har hans regering i förhandlingarna?
- Vilka är hans personliga åsikter?

När talaren börjar tala bör tolken ställa sig följande frågor:

- Verkar det som talaren säger förnuftigt?
- Kan tolken anta att det som talaren säger noggrant återger vad han verkligen vill säga?
- Om inte, varför?
- Behärskar han språket för dåligt? (vanligen fallet)
- Försöker han avsiktligt uttrycka sig otydligt? (ibland fallet)
- Om han uttrycker sig anstötligt, är det för att han blev för ivrig eller för att han avsiktligt försöker provocera sin motpart?

Den här senare gruppen av frågor skall tolken alltså ta ställning till under tolkningens gång. Namys frågor är formulerade så att man kan dra slutsatser om hur han anser att tolken bör förfara om svaret på frågan är jakande. Om talaren exempelvis uttrycker sig otydligt och orsaken är att han behärskar språket dåligt, bör tolken försöka förstå vad talaren menar och uttrycka det tydligt i sin egen produktion.

Namy ger ytterligare som anvisning att tolken skall fästa uppmärksamhet också vid talarens icke-verbala uttrycksmedel. Talarens intonation, ansiktsuttryck och gester kan hjälpa tolken att uppfatta vad talaren avser.

I fråga om publiken/åhörarna gäller enligt Namy i princip samma frågor:

- Vem är åhöraren? Är han en studerande? En diplomat? En affärsman? En arbetare?
- Vilken är hans nationalitet?
- Vad förväntar han sig att få ut av konferensen?
- Vilken är hans kulturella bakgrund?
- Vilket är hans modersmål? Är det språk han lyssnar till hans modersmål? Bör tolken anpassa sitt språk enligt åhöraren för att åhöraren skall förstå bättre?
- Hur mycket vet han om ämnet som behandlas? Behöver han förklarande kommentarer? Bör tolken exempelvis förklara vad AFL/CIO³ betyder?
- Vilken social ställning har han? Bör tolken vara mycket formell eller kan tolken anslå en mera familjär ton?

Också när det gäller de frågor som bör ställas angående åhörarna antyder Namy hur tolken kan välja strategi utgående från svaret på frågan. Tolken kan vid behov anpassa sitt språk för att åhöraren skall ha lättare att förstå och tolken kan också dra slutsatser gällande lämpliga formuleringar och lämpligt agerande.

Pöchhacker (1994a: 80) utvecklar Namys checklista för att få en enklare uppsättning frågor som samtidigt täcker flera kommunikationsparter. Pöchhackers frågor berör, liksom Namys, talaren (källtextens producent) och åhöraren (måltextens recipient), men dessutom påpekar han att frågorna också skall ställas angående eventuella recipienter av källtexten. Med recipienter av källtexten avser han dem som lyssnar till talaren direkt utan tolkning. Man kan utgå från att talaren också beaktar denna grupp, varför det är viktigt att också tolken känner till den gruppen för att bättre förstå talaren. De frågor som ingår i Pöchhackers sammanställning är följande (X betecknar den part om vilken man ställer frågorna)

- Vem är X?
- I vilken person-, organisations- och situationsrelaterad roll uppträder X?
- Vad vet och kan X
  - kontextuellt under konferensen?
  - generellt som medlem i en sociokultur?

---

³ AFL-CIO = The American Federation of Labor and Congress of Industrial Organizations

- speciellt som fackman?
- individuellt som person?
- Hur värderar X situationen (interaktionspartnern, interaktionsmedlet och interaktionsförloppet)
- Enligt vilken målsättning agerar X i den kommunikativa interaktionen?

Fördelen med Pöchhackers sammanställning är att den är komprimerad och att den kan beröra samtliga kommunikationsparter utom tolken. Pöchhacker själv konstaterar dessutom att frågorna kan ställas både före ett tolkningsuppdrag (*off-line Antizipation*) och under uppdraget (*on-line Antizipation*).

Tolkarnas strävanden att klargöra talarens bakgrund under tolkningens gång kom också fram i en undersökning jag gjorde (Vik-Tuovinen 2000) om vad tolkarna diskuterar sinsemellan i tolkkabinen i de fall de under tolkningens gång har en möjlighet att stänga av mikrofonen i tolkkabinen. Observationerna baserade sig på tolkning av ett sammanträde, under vilket ordföranden själv talade båda mötesspråken, finska och svenska. Medan ordföranden talade kunde tolkarna stänga av mikrofonerna och sinsemellan tala om vad de ville. Det visade sig att de bl.a. kommenterade föregående talare och den talare som bett om ordet. Kommentarererna gällde både talarnas bakgrund och deras sätt att uttrycka sig.

Ovan har betonats att tolken behöver ha så mycket kunskap som möjligt om kommunikationsparterna. För att kommunikationen skall löpa väl är det dessutom av vikt att också kommunikationsparterna kan bedöma andra parthers kunskaper och färdigheter. Om talaren har en god uppfattning om sin/a åhörare, kan han uttrycka sig på ett sätt som är ändamålsenligt med tanke på hans avsikter med kommunikationen. Om talaren inte beaktar sin/a åhörare eller har gjort en missbedömning kan det ha konsekvenser för tolkens agerande (jfr Pöchhacker 1994a: 77).

Parternas kunskaper om tolkning har också betydelse för hur väl kommunikationen fungerar. Detta är en aspekt som inte diskuteras speciellt ofta i tolkningslitteraturen. Baaring (2001: 97 ff) betonar emellertid parternas kunskaper om tolkning när hon diskuterar faktorer i tolkningsarrangemangen som är avgörande för att

kommunikationen skall förlöpa optimalt. Baaring utvidgar parterna i kommunikationssituationen till att omfatta flera än talare och åhörare. Hon nämner som parter 1) arrangör, 2) talare, föredragshållare, diskussionsdeltagare, samtalspart, 3) mottagare av tolkningen. Samma person kan växelvis höra till grupp 2 och grupp 3. Arrangörerna sköter bl.a. beställning av tolk, teknisk utrustning samt förhandsmaterial till tolkarna. I talararrangemangen ingår att talaren är medveten om hur talet skall byggas upp och presenteras för att det skall gå att prestera en optimal tolkning. För mottagarna av tolkningen är det viktigt att veta exempelvis hur mottagarutrustningen fungerar vid tolkning via tolkanläggning, ordföranden bör känna till eventuell relätolkning och hur den fungerar etc. Baaring påpekar att de olika parterna har ansvar för att tolkningen fungerar. (För mera ingående diskussion se Baaring 2001: 97–107.)

I kommunikation mellan olika parter kan parterna vara jämbördiga eller den ena parten kan ha makt över den andra. Brislin (1978: 208) konstaterar att makt, *power*, i tolkningssammanhang utgående från socialpsykologin kan definieras som den influens en person har över en annan. I konferenstolkningssammanhang är parterna ofta relativt jämbördiga, med undantag för den makt en talare kan ha i egenskap av expert på ett område. Vid kontakttolkning är det ofta fråga om interaktion mellan klient och tjänsteman, vilket kan innebära en obalans i maktrelationen; tjänstemannen informerar och fattar potentiella beslut som påverkar klienten (Kulick 1982: 11). Det är skäl för tolken att beakta maktförhållandet mellan de parter han tolkar och han bör akta sig för att medvetet eller omedvetet ställa sig på någondera partens sida genom att exempelvis identifiera sig med parten. Tolken skall klargöra för alla parter att han är neutral och inte tar ställning.

Brislin (1978: 208–209) konstaterar att det också kan finnas ett annorlunda, ur tolkens synvinkel potentiellt positivt, maktförhållande mellan tolken och den part som använder tolk. Detta maktförhållande kan innebära att en viss talare föredrar att använda en viss tolk. Tolken skall emellertid vara observant också i dessa situationer, eftersom favoriserandet i vissa typer av sammanhang kan äventyra tolkens neutralitet. (För diskussion och exempel på denna typ av maktförhållande se Brislin 1978: 208–209).

Till de tidigare nämnda parterna kan ytterligare tilläggas andra tolkar som ingår i tolkteamet samt den tekniker som har hand om tekniken. Samarbetet – eller bristen på samarbete – mellan en tolk och hans kollegor eller mellan en tolk och tolkningsteknikern påverkar också tolkens strategier under uppdragets gång. Dessa faktorer har fått ringa uppmärksamhet i tolkningslitteraturen. En artikel av Ribeiro (2004) om detta tema har emellertid utkommit under rubriken *Booth Manners*.

Som exempel på samarbete mellan tolken och tolkkollegorna kan nämnas agerande för att bistå en kollega och för att ta emot hjälp av en kollega. Ett gott samarbete mellan tolkkollegorna innebär att tolken både inför ett uppdrag och under ett uppdrag samarbetar i fråga om t.ex. bakgrundkunskaper och terminologi. Hjälp från kollegan kan påverka tolkens strategier i de olika faserna av tolkningsprocessen.

3.3.5 Källtextens egenskaper och presentationssätt

Det som fungerar som källa för tolkningen kan kallas källtext eller original. I den empiriska delen av min avhandling gör jag en skillnad mellan begreppen 'källtext' och 'original' utgående från om jag avser den skrivna/transkriberade källtexten eller det muntligt framförda originalet (se kapitel 5 Material och metod). För enkelhetens skull använder jag i detta avsnitt genomgående benämningen *källtext*.

Källtextens egenskaper spelar en central roll för hur snabbt och väl tolken uppfattar vad talaren säger och avser. Det sätt på vilket texten presenteras kan också göra texten lättare eller svårare att överföra i tolkningen. Källtexters egenskaper och olika drag i källtexter som kan underlätta eller försvåra tolkens arbete har relativt ofta diskuterats i tolkningslitteraturen. Drag som har betonats i fråga om källtexter är exempelvis grad av planering, talspråkliga respektive skriftspråkliga källtexter, talhastighet, textens informationstäthet, verbal och nonverbal kommunikation samt om källtexten består av en monolog eller ett samtal mellan flera parter (t.ex. Gerver 1969/2002; Poyatos 1987; Shlesinger 1989b; Alexieva 1994). En intressant aspekt som lyfts fram av exempelvis

Alexieva (1994) och Pöchhacker (1994a, 1994b) är hur de illustrationer (bild, text) som talarna använder påverkar tolkningen.

En indelning av källtexter som utgår från om de är på förhand planerade och om de baserar sig på en skriven text eller ej presenteras av Kopczyn'ski (1980: 16). Hans indelning består av fyra kategorier:

- Oförberedd monolog eller dialog
- Delvis förberedd muntlig monolog baserad på anteckningar
- Skriven monolog avsedd för muntlig presentation – uppläses
- Skriven monolog avsedd för skrivet medium – uppläses

Kopczyn'ski konstaterar att de tre förstnämnda typerna av källtexter är de vanligaste vid tolkning och den tredje troligen den allra vanligaste. Hans kommentarer gäller speciellt konferenstolkning. Vid kontakttolkning torde de två förstnämnda kategorierna vara vanligast. Utgående från egen erfarenhet av tolkning kan jag konstatera att delvis förberedd monolog med anteckningar numera verkar vara den vanligaste formen av presentationer på konferenser. Talarna stöder sig ofta på power point-presentationer och talar utgående från den text som presenteras i dessa. Ofta består talares anföranden av en blandning av de olika källtexttyperna.

Skriven monolog avsedd för skrivet medium förekommer också som källtext, trots att det kan verka ologiskt att någon skulle framföra den typen av texter muntligt. Ofta är det fråga om kortare inslag i vilka någon skriven text uppläses, exempelvis en lagparagraf eller en resolution. Det förekommer emellertid också att hela källtexten är av denna typ, exempelvis en forskare kan under en vetenskaplig konferens läsa upp den text som han skrivit som en artikel för den kommande konferenspublikationen. Källtexter av den sistnämnda typen är vanligen svåra att tolka på grund av både informationstätheten och det faktum att de ofta presenteras relativt snabbt och utan naturlig intonation – den som läser upp texten behöver inte själv vid presentationen koncentrera sig på eller planera innehållet i presentationen. Å andra sidan kan spontana framföranden också vara svåra att tolka, ifall de är mycket oplanerade och ostrukturerade, varvid det är svårt för tolken att följa talarens tankegång.

Alexieva (1994: 180–181) betonar ett antal parametrar som hon anser viktiga för källtexter vid simultantolkning. Hon nämner som parametrar 1) mediet för produktionen, är det fråga om på förhand skriven text, spontan text eller planerad text 2) textens funktionella innehåll, hur den är uppbyggd 3) kombination av språk och icke-språk (situationsrelaterad betydelse, användning av andra semiotiska koder, t.ex. geometriska symboler, tabeller) 4) hur väl talaren behärskar det språk han talar samt 5) det intertextuella sammanhanget mellan en enskild konferenstext och andra texter som presenteras under samma konferens respektive andra texter som inte ingår i konferensen men som det hänvisas till. Det intertextuella sammanhanget betonas speciellt eftersom en texts förhållande till övriga texter har betydelse för tolkens förståelse och analys av texten.

Shlesinger (1989b: 14–69) diskuterar tolkade texters placering i ett kontinuum muntliga texter – skriftliga texter (*the oral – literate continuum*). Hon konstaterar utgående från litteraturstudier att det finns en uppsättning parametrar som karaktäriserar ett sådant kontinuum. Dessa är grad av planering, delad kontext och kunskap, lexikon (med utgångspunkt i att vissa uttryck används mera i skrift, vissa mera i tal), grad av involvering (sändarens och mottagarens) och extralingvistiska drag. (För en detaljerad presentation se Shlesinger 1989b: 14–69). Shlesinger (ibid. 44) konstaterar att när muntligt – skriftligt diskuteras i tolkningslitteratur är slutsatsen vanligen att talspråkliga källtexter är mera lämpade för tolkning än skriftspråkliga.

Personliga drag i talarens sätt att framföra sin text kan försvåra tolkningen. Saresvuo och Ojanen (1988: 84) nämner att bl.a. talfel, uttalsfel, onaturlig intonation, dialekter, sociolekter, olika typer av mikrospråk och grupprelaterade register kan ställa speciella krav på tolken.

Talarens höga talhastighet har lyfts fram som en försvårande faktor speciellt vid simultantolkning. För engelska och franska brukar 100–120 ord/minut anses vara lämplig talhastighet för tolkning. Vid spontant tal kan hastigheten vara 150 ord/minut och vid uppläst tal 200 ord/minut (Seleskovitch 1978: 133, se även experiment i Gerver 1969/2002). Denna parameter går av naturliga skäl inte att överföra på alla

språk, t.ex. finskan har en struktur och ordlängd som avviker från engelskans och franskans.

Källtextens informationstäthet, dvs. hur ofta nya propositioner presenteras i texten, har ofta ansetts vara mera avgörande än talhastigheten för hur svår en text är att tolka. Informationstäta texter är ofta sådana texter som läses upp från ett skrivet manuskript. Det är emellertid inte heller ovanligt att talare som är experter på något område och som ofta talat om samma tema presterar mycket informationstäta texter utan att läsa från ett manuskript. Tolken överför budskapet utgående från betydelsehelheter och det är därför svårt för tolken att hinna överföra innehållet i en informationstät text med lite redundans. Ibland har det ifrågasatts om skriftspråkliga texter med hög informationstäthet överhuvudtaget är lämpliga i situationer som skall tolkas (Shlesinger 1989b: 47; Vuorikoski 2004: 55–58).

Det förekommer att talarna själva eller någon annan för deras räkning har skrivit ner hela den text som skall framföras. En sådan text är för det första sannolikt informationstät. För det andra finns det en risk att texten framförs relativt snabbt, eftersom talaren inte nödvändigtvis längre vid presentationen av texten koncentrerar sig på vad han säger. En tredje försvårande faktor med tanke på tolkens arbete är att intonationen vid uppläst text har en tendens att bli onaturlig. Därigenom stöder den inte förståelsen på samma sätt som en naturlig intonation, i vilken vissa centrala element i texten betonas. Dessa faktorer gör att tolken måste fästa relativt mycket uppmärksamhet vid förståelsefasen. Det finns därmed en risk för att tolkens egen produktion blir lidande. Likaså kan en alltför tät presentation av ny information i kombination med snabb uppläsning göra att tolken blir tvungen att använda strategin att i stället för att överföra allt som talaren säger presentera en sammanfattning av det väsentliga innehållet. Det bör också påpekas att en snabbt framförd informationstät text är svår att uppfatta också för den åhörare som lyssnar direkt till talaren.

En naturlig intonation är av stor vikt för att tolken – liksom också den publik som lyssnar direkt på talaren – skall ha lätt att uppfatta det som talaren säger. Intonationen stöder tolken i hans förståelse av texten och hans förväntningar inför hur talaren

kommer att fortsätta sin presentation. Både onaturligt låg talhastighet och onaturligt hög talhastighet åtföljs ofta av en onaturlig intonation. Detta kan antas påverka också tolkens möjligheter att själv producera en tolkning med naturlig intonation. (Jfr Darò 1990.)

Gile (1997/2002: 169) diskuterar sådana situationer där också tolken har tillgång till den text som talaren läser upp och som skall tolkas konsekutivt eller simultant. Han konstaterar att tolken då kan välja att helt stöda sig på texten som källa för tolkningen, att helt stöda sig på det talade anförandet eller att kombinera de båda. I de fall tolken har tillgång till texten, är det att rekommendera att texten används som stöd för förståelsen men att tolken lyssnar till talarens muntliga presentation och utgår från den i sin tolkning. Den muntliga presentationen kan innehålla avvikelser från den skrivna texten. Till detta kan tilläggas att den tolk som får ett manuskript på förhand genom förberedelser kan få stöd för både reception och produktion.

Pöchhacker (1994b: 170–172) presenterar en modell över textkonstituentier vid simultantolkning. Han konstaterar att det som tolken hör och skall överföra i sin tolkning består av tecken, vilka kan placeras in i ett kontinuum verbal – icke-verbal. I detta kontinuum ingår verbala, paraverbala (t.ex. röstkvalitet, prosodi, artikulation) och nonverbala drag (t.ex. gester, ansiktsuttryck, hållning). De paraverbala och nonverbala dragen ställer av naturliga skäl speciella krav på tolken och tolkningen såväl vid simultan- som vid konsekutivtolkning. Simultantolken som tolkar från kabin har inte möjlighet att själv använda nonverbala medel som stöd för åhörarna. Konsekutivtolken måste också noggrant överväga i vilka fall han kan använda sig av nonverbala medel för att överföra talarens budskap. Också grafiska textkonstituentier måste beaktas när källtexten beskrivs. Talare kan visa bilder och text med hjälp av exempelvis overhead eller power point-presentationer. Tolken måste uppfatta – se och förstå – dessa och beakta dem i sin egen produktion. Ibland kan även tolkens åhörare stöda sin förståelse på samma bilder och texter, förutsatt att simultantolkningens eftersläpning inte är för lång och de texter som visas är på ett språk som tolkens åhörare förstår alternativt de illustrationer som används inte är

språkbundna. (För mera detaljerad diskussion om verbala – icke-verbala konstituenter se Poyatos 1987: 73–108; Pöchhacker 1994a: 95–100.)

Pöchhacker (1994a: 112–114) har utarbetat ett detaljerat schema enligt vilket man som komplement till en traditionell transkribering av en källtext kan notera specifika drag i källtexten för analys. Schemat innehåller som huvudkategorier adressering (den interaktionella riktningen på framförandet), förhandsformulering (exempelvis koncept, manuskript), medialitet (användande av visuella uttrycksmedel), talhastighet (stavelser per minut respektive sekund) samt de paraverbala dragen i framförandet. Pöchhackers schema har många kategorier och många graderingar av observationerna inom kategorierna. Han konstaterar själv att bedömningen av det som i schemat berör röstkvalitet och artikulation skall göras av röstspecialister. Jag vill dessutom påpeka att talarens uttryckssätt kan variera under framförandets gång, varför schemat närmast verkar lämpa sig för analys av källtexten vid en viss tidpunkt. Schemat är inte i sin helhet användbart för andra ändamål än för forskning. Eventuellt kan det ändå till valda delar fungera som stöd också för den tolk som skall bilda sig en uppfattning om källtexten eller för blivande tolkar som skall lära sig att observera och analysera källtexter.

En brist i den litteratur som behandlar källtexter verkar vara att författarna nästan uteslutande diskuterar textens form, medan innehållet i texterna sällan lyfts fram. Man borde naturligtvis också beakta sambandet mellan innehåll och form, exempelvis hur textens fackspråkliga eller konstnärliga innehåll påverkar formen. Koskela (2002: 30) konstaterar att det finns skillnader i innehåll och form i vetenskaplig, populariserad och journalistisk diskurs. Hennes studie berör skriven text, men motsvarande skillnader torde kunna konstateras i muntlig diskurs riktad till olika målgrupper. (Se även t.ex. Cassirer 1993: 27–28 för en diskussion om sambandet mellan stil och innehåll).

En annan aspekt på källtexter som inte har blivit föremål för någon mera omfattande diskussion i litteraturen är hur tolken skall förhålla sig till olika varianter av språket. I viss mån har detta tema berörts inom litteratur som berör domstolstolkning (t.ex.

Berk-Seligson 1988/2002; se även bibliografi av Morris 2000). Hur skall tolken exempelvis tolka olika dialekter och sociolekter? Skall tolken alltid tala standardspråk eller är det korrekt att tolkens produktion motsvarar den variant talaren har? För att kunna välja lämplig strategi, bör tolken analysera varför talaren använder en dialekt eller sociolekt.

Om talaren genomgående talar socio-/dialekt för att det är den enda språkvariant han behärskar, kan tolken utgå från att tolkningens språkvariant sannolikt bör vara standardspråk. I de fall socio-/dialekt används som stilistiskt medel eller för att markera grupptillhörighet, kan det däremot vara skäl för tolken att överväga om han – i mån av egna kunskaper i eventuell motsvarande språkvariant på målspråket – skall ha som strategi att försöka bevara de dialektala drag som ingår i källtexten. Tolken bör ha en viss kännedom om olika språkliga varianter inom sina arbetsspråk, men man kan inte kräva att tolken skall behärska varje variant inom språken.

3.4 Egenskaper och kunskaper hos tolken som påverkar strategierna

Tolkens egenskaper och kunskaper påverkar hans strategier huvudsakligen genom att ju bättre egenskaperna och kunskaperna motsvarar de krav som tolkningsuppdraget ställer, desto enklare är det för tolken att tillämpa ändamålsenliga strategier. Om en egenskap eller kunskap är bristfällig eller saknas, måste tolken i första hand försöka tillämpa sådana strategier som utnyttjar tillgängliga kunskaper och egenskaper för att kompensera bristen. Misslyckas denna kompensering, kan det leda till ett fel eller en brist i tolkningsprocessen och därigenom också i den slutliga tolkningsprodukten.

Egenskaper och kunskaper som tolken bör ha har presenterats bl.a. i information till potentiella tolkar och i samband med kriterier som bör beaktas när studerande antas till en tolkutbildning (se t.ex. *AICC 1997*; Turun yliopisto 2002/2004). Likaså har egenskaper och kunskaper betydelse vid utvärdering av tolkningsprestationer i sluttest inom utbildningen. Jag stöder mig i min diskussion på sådant som har betonats av erfarna tolkutbildare när de diskuterat egenskaper och kunskaper tolkar bör ha (bl.a.

Baaring 2001; Hietanen 2001; Sunnari 2001, 2004) samt på informationsmaterial utgivet av olika institutioner och organisationer (bl.a. AIIC, Utbildningsstyrelsen i Finland).

Tolkningsförmåga uppfattades länge som en medfödd begåvning. Sunnari (2001: 305, 2004: 57) konstaterar att den nuvarande uppfattningen är att blivande tolkar skall ha vissa basfärdigheter, vilka utvecklas och stärks genom utbildning. Hietanen (2001: 279) påpekar att det finns få direkta hinder för att en person skall kunna bli tolk. Som hinder nämner hon dålig hörsel, allvarliga problem med att producera tal samt det faktum att personen tänker och reagerar extremt långsamt. Dåligt minne kan också utgöra ett hinder om det har fysiologiska orsaker.

Jag redogör i detta kapitel för ett antal centrala egenskaper och kunskaper, vilka antingen är en förutsättning för att tolken skall klara av sin uppgift eller underlättar tolkens arbete genom att tolken tack vare dessa egenskaper och kunskaper inte behöver förlita sig på kompenserande strategier. Egenskaperna och kunskaperna behandlas i separata avsnitt. En utgångspunkt vid denna tudelning är att kunskaper kan införskaffas via utbildning eller egna insatser, medan egenskaper har att göra med en individs personlighet och läggning. Också egenskaperna kan utvecklas och förändras, men den förändringen sker på det mentala planet och vanligen förhållandevis långsamt. Vissa forskare använder ytterligare begreppet 'färdigheter'. Jag har valt att inte behandla färdigheter separat, eftersom jag anser att också färdigheterna baserar sig på kunskaper och egenskaper och därmed kan behandlas under dessa två rubriker. I de fall jag använder källor som använder begreppet 'färdigheter', försöker jag därför hänföra nämnda färdigheter till antingen egenskaper eller kunskaper.

I avsnitt 3.4.1 diskuteras tolkens egenskaper och i avsnitt 3.4.2 tolkens kunskaper. I båda avsnitten ingår en diskussion om hur egenskaperna och kunskaperna kan påverka tolkens strategier.

3.4.1 Egenskaper

Baaring (2001: 56–57) konstaterar att man i tolkkretsar har diskuterat, huruvida det finns någon viss människotyp som passar speciellt bra som tolk. Ofta har man exempelvis antagit att tolkar har en utåtriktad läggning. Baaring konstaterar emellertid att någon speciell människotyp inte kan observeras bland tolkarna; en del är utåtriktade, andra lugna och eftertänksamma, medan en tredje typ har egenskaper från vardera av de två förstnämnda. Ett drag som hon ändå lyfter fram som utmärkande för alla tolkar är nyfikenhet gentemot omvärlden.

I tolkningslitteraturen påträffar man ofta förteckningar över egenskaper som en tolk bör ha (t.ex. Saresvuo & Ojanen 1988; Baaring 2001; Hietanen 2001; Sunnari 2004). Ofta påpekas emellertid att förteckningen inte är uttömmande eller att förteckningen är så lång och mångskiftande att det inte finns någon tolk som har alla de nämnda egenskaperna.

En relativt koncentrerad sammanställning av de kunskaper, färdigheter och egenskaper en blivande tolk bör ha ges av Sunnari (2004: 57). Hon använder således ytterligare begreppet ‘färdigheter’ (på finska *taidot*), utöver begreppen ‘egenskaper’ och ‘kunskaper’.

De egenskaper Sunnari (2004: 57) nämner är förmåga att tåla stress, uthållighet, goda nerver, en vilja att söka kunskap, en förmåga att vara övertygande, pålitlighet, taktfullhet, behaglig röst och behagligt uppträdande. Simultantolken skall dessutom kunna fördela sin uppmärksamhet mellan att samtidigt lyssna, tala och kontrollera sin egen prestation. Hietanen (2001: 279) betonar ytterligare att tolken skall kunna tänka och reagera relativt snabbt.

Många egenskaper är sådana som kan stärkas genom att personen i fråga medvetet går in för att stärka dem. Minnet kan förbättras genom övning och genom att man lär sig utnyttja exempelvis systematisering eller association som stöd för minnet (se t.ex. Jones 1998: 33–38). Man kan också genom övning förbättra sin röst och sin förmåga

att låta övertygande, stresståligheten kan bli bättre genom rätt arbetsmetoder och större erfarenhet av olika situationer etc. Vissa andra egenskaper, exempelvis pålitlighet och taktfullhet, är mera förknippade med individens läggning och därmed inte lika påverkbara.

Bland önskvärda egenskaper hos tolkar nämner Sunnari således stresstålighet, goda nerver och uthållighet. Dessa drag är förknippade med det faktum att tolkning uppfattas som både psykiskt och fysiskt påfrestande (Hietanen 2001: 292). Speciellt för konferenstolken är det fråga om ett resande yrke med oregelbundna arbetstider, vilket kan vara fysiskt påfrestande. Dessutom kan den koncentration som krävs vid genomförande av ett krävande tolkningsuppdrag också förutsätta att tolken fysiskt är i god kondition, speciellt i de fall då den fysiska miljön inte är optimal (jfr avsnitt 3.3.2).

Psykiskt påfrestande kan tolkens arbete vara om tolken exempelvis skall uppträda inför en stor publik. Tolkningssituationer kan också vara svåra att förutse, varför tolken ibland måste anpassa sig till överraskningar såsom inte inplanerade talare, nya oförutsedda teman som introduceras i tolkningssituationen o.s.v. Dessutom kan tolkningen vara krävande i förhandlingssituationer, där ett lyckat slutresultat är starkt beroende av tolkningens kvalitet och nivå (Baaring 2001: 58). Leinonen (2001: 301) påpekar att de ämnen som behandlas vid kontakttolkning ofta är probleminriktade och att tolkningen därför kan vara psykiskt betungande för kontakttolken. Likaså kan den stora variationen i kontakttolkens yrkesutövning, varvid tolken under samma dag tolkar inom mycket varierande ämnesområden, upplevas som psykiskt påfrestande. Utbildning hjälper tolken att klara av den stress som yrket medför och goda förberedelser är enligt Hietanen (2001: 292) det bästa sättet att omvandla spänningen till en resurs. Den psykiska och fysiska påfrestningen har också uppmärksammats av tolkarnas intresseorganisationer och inom forskningen (t.ex. AIIC 2001; Höyhtyä 2003).

Bland önskvärda färdigheter nämner Sunnari (2004: 57) ett gott minne och god koncentrationsförmåga, snabb analys- och associationsförmåga samt färdighet att snabbt filtrera ut det centrala innehållet och betydelsen ur en talad text. Minne och koncentrationsförmåga hänförs här till egenskaper, eftersom de har nära anknytning till en människas personlighet och läggning. Ändå kan man utgå från att både minnet och koncentrationsförmågan kan förbättras genom övning. Färdigheten att filtrera ut det centrala innehållet och betydelsen avviker eventuellt från dessa två egenskaper genom att det är något som sker mera medvetet. Man kan utgå från att det är något som kan läras in och därmed skulle det enligt min indelning vara fråga om kunskap, och då sådan kunskap som ingår i tolkningstekniken (se avsnitt 3.4.2.4 Kunskaper om tolkning).

Med tanke på tolkens åhörare är det viktigt att tolken har en behaglig röst och att han väcker förtroende. Röstanvändningen och uppträdandet kan tolken utveckla genom övning. I tolkningssituationen kan tolken dessutom som strategi ha att fästa speciell uppmärksamhet vid presentation och agerande.

Genom satsningar på att stärka de egenskaper som en tolk bör ha kan tolken förbättra sin tolkningsförmåga. Tolken kan också tillämpa strategier för att utnyttja sina egenskaper på bästa möjliga sätt.

3.4.2 Kunskaper

Goda språkkunskaper och därtill hörande kunskap om de berörda kulturerna är en förutsättning för att tolken skall kunna utföra sitt arbete. Minst lika viktigt är det emellertid att tolken har goda insikter i de ämnen han skall tolka. Tolken kan inte vara expert på alla de ämnesområden som tolkningsuppdragen berör, utan förståelsen av det som skall tolkas baserar sig på relativt omfattande allmänna kunskaper i kombination med förberedelser inför uppdraget. Genom förberedelser kan tolken

skaffa sig specialkunskaper samt bekanta sig med den terminologi som behövs under uppdraget. Ytterligare måste tolken känna till hur en tolk bör agera samt vilka tolkens rättigheter och skyldigheter är.

Jag kommer att behandla kunskaperna under fyra underrubriker. Dessa är *Allmänna kunskaper*, *Specialkunskaper och terminologi*, *Språkkunskaper* samt *Kunskaper om tolkning*.

3.4.2.1 Allmänna kunskaper

Tolkens allmänna kunskaper kan basera sig på utbildning, men också på den allmänbildning och de kunskaper tolken skaffat utöver utbildningen tack vare en allmän intellektuell nyfikenhet, fritidsintressen o.s.v. Baaring (2001: 55) påpekar att generellt gäller för tolkens allmänna kunskaper att tolken skall vara välutbildad samt ha omfattande kunskaper om sociala, politiska, ekonomiska och kulturella förhållanden inom sina språkområden. Tolken skall dessutom vara beredd att kontinuerligt uppdatera sina kunskaper inom dessa områden. Baaring säger vidare att tolken skall vara "generalistiskt" orienterad inom många olika områden och intresserad av att ta åt sig information om snart sagt varje ämne.

Ibland kräver tolkningsuppdraget kunskaper av akademisk karaktär, medan akademiska kunskaper i andra situationer är av sekundär betydelse. Den tolk som skall tolka en demonstration av ett hantverk har kanske större nytta av andra kunskaper än av de rent akademiska. Vid konferenstolkning är det vanligen nödvändigt att tolken har en akademisk bakgrund, eftersom det ger en god grund för förståelse av de ämnen som behandlas på konferenser (jfr t.ex. Turun yliopisto 2002/2004: 4). Seleskovitch (1978: 63) framhåller att konferenstolken måste vara på en intellektuell nivå som motsvarar talarens, hon konstaterar: "*understanding a message means understanding the train of thought of the conference delegate and therefore having an intellectual ability comparable to his*". En persons intelligens kan

närmast uppfattas som en egenskap, men den intellektuella förmåga som Selskovitch nämner inkluderar tolkens kunskaper.

De allmänna kunskaperna utgör den grund på vilken tolken baserar sin förståelse av källtexten. Seleskovitch (1978: 61) diskuterar sambandet mellan att förstå någonting och att ha kunskap om någonting. Hon konstaterar att tolken försöker förstå det han inte vet och att han omedelbart förstår bara det som han redan vet. Därför är det av stor vikt att tolken har så omfattande kunskaper som möjligt. Detta gäller såväl allmänna kunskaper som specialkunskaper (jfr avsnitt 3.4.2.2 Specialkunskaper och terminologi).

Till tolkens allmänna kunskaper hör att känna till kommunikationsstrukturen i ett antal typiska tolkningssituationer (se t.ex. Gerver 1981: 374–378; Pöchhacker 1994a: 43–59). Olika tolkningssituationer är till sin kommunikationsstruktur långtgående överensstämmande, trots att det tema som behandlas kan variera. När ett ärende behandlas i domstol sker det enligt ett visst schema och formella möten innehåller vissa allmänt vedertagna mötesrutiner. Likaså är kommunikationsstrukturen under exempelvis vetenskapliga konferenser ofta mycket likartad och utgörs av hälsningsord, anföranden, möjlighet till frågor/diskussion samt eventuella paneldiskussioner.

Om tolken har tillräckliga kunskaper om tolkningssituationen och det ämne som behandlas, sker förståelsen av budskapet utgående från en s.k. *top down*-strategi⁴. Det händer emellertid att tolken trots goda förberedelser och kunskaper inte lyckas nå den kunskapsnivå som krävs för att han omedelbart skall förstå vad talaren avser. I sådana fall måste tolken byta strategi och utgå från ordnivån i stället för att utgå från betydelsen i det som sägs. Tolkingen kommer då att basera sig på en *bottom up*-

---

⁴ Taylor (1990: 23) förklarar *top-down* och *bottom-up processing* på följande sätt: "One method of interpretation (in the general sense) involves working out the meanings of words and structures and composing sentence meaning. This is called 'bottom-up processing'. But we can also predict what is to come, basing our predictions on the previous sense of the discourse and the context. This is 'top-down processing' [...] The most important factor in explaining 'top-down processing' is that the context of discourse creates the necessary expectations for understanding the content of discourse."

strategi, vilket innebär att utgångspunkten för tolkens förståelse – och produktion – är orden. En tolkning som är en mer eller mindre ordagrann översättning av talarens ord löper stor risk att bli oförståelig, varför tolkar alltid när det är möjligt måste undvika denna strategi (Seleskovitch 1978: 67). Ändå kan man konstatera att även en sådan tolkning är bättre än ingen tolkning alls och att också erfarna tolkar ibland blir tvungna att tillfälligt tillämpa *bottom up*-strategin. Tolken kan också vara benägen att tillfälligt använda *bottom up* i början av en talares inlägg. Orsaken är då att tolken inte har kunnat bilda sig en tillräcklig uppfattning om bakgrunden till och avsikten med talarens inlägg för att kunna använda sig av *top down* som strategi (jfr avsnitt 3.3.3 och 3.3.4).

Kunskaper om vett och etikett samt protokollsfrågor är till stöd för tolken. Sådana kunskaper behövs exempelvis för att tolka tilltal korrekt samt i tolkens eget umgänge med de andra parterna som ingår i kommunikationssituationen.

De allmänna kunskaperna stöder tolkens förståelse av det som talaren säger. Kunskaperna om kommunikationsstrukturer och regler för socialt umgänge ger dessutom tolken en mera allmän ram för förståelsen, för att bygga upp förväntningar om hur kommunikationen kommer att fortskrida samt för att själv överföra budskapet och agera korrekt.

3.4.2.2 Specialkunskaper och terminologi

Det finns tolkar som huvudsakligen arbetar för en eller ett fåtal uppdragsgivare, men största delen av tolkarna kommer i sitt arbete att tolka ett mycket varierat spektrum av ämnen för många uppdragsgivare. Dessa tolkar specialiserar sig sällan på enskilda ämnesområden, men i och med sin arbets- och livserfarenhet kan de ha mera kunskaper om vissa ämnen än om andra.

Seleskovitch (1978: 61) konstaterar att tolken skall ha tillräckliga kunskaper för att analysera det ämne som behandlas på ett intelligent sätt. Tolken behöver ändå inte ha lika ingående kunskaper som den expert som han tolkar. Seleskovitch (1978: 62) och Baaring (2001: 55) betonar att tolken skall vara "generalist". Seleskovitch (ibid.) motiverar sin ståndpunkt genom att påpeka att en generalist måste förstå allt, men han behöver inte ha lika bra kunskaper som en expert. För att man skall kunna tolka när någon berättar om ett kirurgiskt ingrepp behöver man inte själv kunna utföra operationen. Det som tolken i det fallet behöver är vissa grundläggande kunskaper om anatomi.

För att kunna analysera och förstå vad som sägs måste tolken höja sin kunskapsnivå inför uppdraget. Den kunskapsnivå tolken når är långt ifrån expertens (= talarens) nivå, men tillräcklig för att fungera som bas för förståelsen. Tolken skaffar kunskaper genom att förbereda sig inför sitt uppdrag, men kunskaperna kompletteras också under uppdragets gång när tolken hör experter tala. (Seleskovitch 1978: 62–64.)

Facktermer kan utgöra en utmaning för tolken. Termerna är emellertid sällan helt nyskapade ord. Ofta bildas termer genom att ett ord får en ny specifik betydelse eller genom att man bildar sammansatta ord, vilkas betydelser kan vara genomskinliga. Det här innebär att tolkar kan förstå också sådana termer som de inte tidigare har kommit i kontakt med. Dessutom finns det internationell terminologi med element från latin och grekiska. Experter från olika fackområden använder i viss mån samma terminologi. Exempelvis den terminologi som berör kvalitetsstandarder kan aktualiseras lika väl i kommunikation mellan sjukvårdspersonal som i kommunikation mellan ingenjörer. Tolken behöver känna till också sådana facktermer som ofta förekommer i aktuella diskussioner. Massmedia är i detta fall till stort stöd för tolken. Teoretiska kunskaper om terminologi och termbildning är också till nytta för tolken (för diskussion om detta se Vik-Tuovinen 2003).

Gile (1995: 149) konstaterar att tolken i förberedelserna inför uppdrag antingen kan prioritera kunskap om ämnet eller terminologin. Tolkingslärarna och teoretikerna betonar ofta betydelsen av kunskap om ämnet. De yrkesverksamma tolkarna å sin sida understryker vikten av att tolken behärskar terminologin. Eventuella brister i terminologin orsakar konkreta problem i tolkningen och tolken har vanligen begränsat med tid för förberedelser. Därför är det förståeligt att de yrkesverksamma tolkarna betonar vikten av att satsa på terminologin för att förebygga problem under uppdraget. Termerna representerar begrepp som hör till begreppssystem. I praktiken behövs således både kunskap om ämnet och kännedom om termerna.

Som en illustration till hur tolkens ordförråd fungerar har Gile (1995: 213–231) presenterat en modell han kallar *The Gravitational Model of linguistic availability*. Modellen kan på svenska kallas för en *gravitationsmodell för ordtillgänglighet*. Modellen kan användas också för att illustrera facktermers tillgänglighet. I modellen beskrivs tolkens totala ordförråd som en cirkel (illustration presenteras i Gile 1995: 217). Närmast cirkelns mittpunkt finns sådana ord som ingår i den s.k. aktiva zonen, d.v.s. tolken både förstår dem genast och kan använda dem aktivt. Längre från mittpunkten ligger de ord som hör till tolkens passiva ordförråd. Tolken förstår dem, men använder dem inte själv. Längst ut finns ord som tolken kommit i kontakt med, men vilkas betydelse är något oklar. Orden har en tendens att förflytta sig längre från den aktiva zonen, om de inte brukas och dras in mot den när de kommer i användning. När tolken förbereder sig för ett uppdrag som berör ett visst ämnesområde aktiveras en sektor av ordförrådet. Denna sektor innehåller ord som hör till ifrågavarande ämnesområde. Vissa ord från området ingår vanligen redan från tidigare i tolkens aktiva ordförråd, medan andra är passiva och bör aktiveras för att tolken skall kunna använda dem i sin produktion. Dessutom måste sektorn troligen kompletteras med nya ord för att tolken skall klara av sitt uppdrag. Denna aktivering och komplettering av ordförrådet hör till tolkens förberedelser inför ett uppdrag.

Tolkens förberedelser är av vikt för att tolkningen skall fungera. Exempelvis i Finlands översättar- och tolkförbunds yrkesstadga för tolkar § 5 sägs ”Tolken

förbereder sig noggrant för sitt uppdrag” (Finlands översättar- och tolkförbund 2004). Bl.a. tolkens tidigare specialkunskaper och kännedom om termer inom ifrågavarande ämnesområde avgör hur mycket tolken måste satsa på förberedelserna inför ett uppdrag.

Till tolkens förberedelsestrategier inför ett uppdrag hör att han sätter sig in i det ämnesområde som tolkningen berör. Tolken kan förbereda sig genom att läsa artiklar och annan litteratur om ämnet eller genom att utnyttja uppslagsböcker. Elektroniska informationskällor är populära bland tolkarna, eftersom de är snabbt tillgängliga. Många organisationer, myndigheter, företag o.s.v. informerar dessutom om sin verksamhet på flera språk på internet, vilket är till stor hjälp vid förberedelser. Tolken bör också via uppdragsgivaren få material som berör det kommande uppdraget.

Tolken sätter sig på förhand in i den terminologi som kan förväntas användas i samband med ett uppdrag. I sitt arbete med terminologin kan tolken utnyttja samma källor som när han bekantar sig med ämnet, men dessutom konsulteras ordböcker, specialordböcker, termlistor, experter m.m. Den mängd termer som tolken behöver behärska varierar av naturliga skäl från uppdrag till uppdrag. Ibland är det fråga om bara ett tiotal termer, ibland kan termerna vara hundratals. Tolken försöker inför uppdraget lära sig de centrala termerna på båda språken, medan han ofta samlar mindre centrala termer i ordlistor som finns till hands under uppdragets gång.

Trots goda förberedelser händer det att tolken inte klarar av att genast förstå eller i sin egen produktion uttrycka källtextens fackspråkliga uttryck. Tolken får då tillämpa kompenserande strategier. Om problemet har att göra med förståelse av originalet, utnyttjar tolken sin kunskap om språket, ämnet och situationen för att försöka förstå vad talaren avser. Om problemet är att tolken i sin produktion saknar en term, kan han exempelvis förklara termen med andra ord på målspråket eller använda ett överbegrepp. (Se Vik-Tuovinen 2003 för en diskussion om användbara strategier för att lösa problem med termer.)

3.4.2.3 Språkkunskaper

Av tolken förutsätts utmärkt språkbehärskning både i modersmålet och i de andra språk som är tolkens arbetspråk. I språkkunskaperna ingår som en oskiljaktig del kännedom om berörda kulturer (Turun yliopisto 2002/2004: 8). De krav som ställs på tolkens språkkunskaper är höga eftersom tolkens arbetspråk är hans arbetsredskap (Leinonen 2001: 299). Hietanen (2001: 282) säger att tolken skall behärska sina arbetspråk så väl att språkkunskaperna är på en professionell nivå: *”Työkielissään tulkilla on viestinnän ammattilaisen taso”*.

Tolkens modersmål har konstaterats vara hans viktigaste språk. Här används modersmål för att beteckna tolkens starkaste språk. Ibland föredrar man att tala om tolkens A-språk, eftersom det starkaste språket inte behöver vara tolkens officiella modersmål. Tolkens modersmål skall vara rikt och uttrycksfullt. Tolken skall kunna uttrycka sig exakt och nyanserat enligt det register som krävs i ifrågavarande kommunikationssituation. Han måste också enkelt och snabbt kunna tillägna sig krävande specialterminologi samt använda språket på ett kreativt sätt. (Turun yliopisto 2002/2004: 8.)

En orsak till att modersmålets roll betonas så starkt är att modersmålet i vissa tolkningssammanhang är tolkens huvudsakliga målspråk. Så är det oftast exempelvis i EU-sammanhang. Modersmålet är emellertid också viktigt för den som tolkar från modersmålet till ett annat språk. Väsentligt är att tolken har *ett* språk som är så korrekt och idiomatiskt som möjligt och vanligen är detta språk modersmålet. Det är också möjligt att uppfylla dessa höga krav i flera språk.

Tidigare ansåg man generellt att två- eller flerspråkighet var en god utgångspunkt för blivande tolkar (se t.ex. Saresvuo & Ojanen 1988: 49). Numera konstateras att tvåspråkighet kan vara en fördel för tolken, förutsatt att åtminstone det ena språket har utvecklats till ett helt och uttrycksfullt modersmål (Turun yliopisto 2002/2004: 8). (Se även AIIC:s kommentar om tvåspråkiga tolkar i definitionen av arbetspråk, AIIC 2005c, samt nedan under *Language B*.)

Jag har under mina år som tolkningslärare kunnat konstatera att personer som saknar *ett* starkt språk har svårt att prestera en fungerande tolkning. Speciellt simultantolkning är som kognitiv prestation så krävande att det ena tolkningspråket måste behärskas mycket väl. Tolken kan fördela sin uppmärksamhet utgående från vilket språk som är starkare. När det starkare språket är målspråk kan tolken satsa mera kapacitet på förståelse och analys av källspråket, när det starkare språket är källspråk kan tolken på motsvarande sätt satsa mera på sin produktion.

Inom tolkning används allmänt de definitioner på arbetspråk som getts av AIIC. Dessa definitioner tillämpas också av många andra organisationer och även på andra former av tolkning än konferenstolkning. Arbetspråken delas in i aktiva och passiva arbetspråk. De aktiva språken benämns A- och B-språk, de passiva C-språk. Nedan presenteras AIIC:s definitioner av tolkens arbetspråk (AIIC 2005c).

AIIC:s klassificering av arbetspråken är speciellt användbar i och med att den också innehåller förtydligande beskrivningar av de tolkningsmetoder och -situationer som de olika språken är lämpade för. Det som klassificeringen däremot inte går närmare in på är vad tolken skall behärska för att ett språk skall fungera som exempelvis ett B-språk.

Active languages:

Active languages are those languages into which the interpreter works. An active language can be one of two kinds:

A Language:	The interpreter's mother tongue (or another language strictly equivalent to a mother tongue), into which s/he interprets from all other working languages, generally in the two modes of interpretation, simultaneous and consecutive. AIIC members are expected to have at least one A language.
B Language:	<p>A language into which the interpreter works from one or more of her/his other languages and which, although not a mother tongue, is a language of which s/he has perfect command. Some interpreters work into B languages in only one of the two modes of interpretation. In principle, an interpreter's main active language is the mother tongue - the language in which the interpreter was formally educated and feels completely at ease.</p> <p>An active language which is not the interpreter's mother tongue can only be acquired after years of hard work and frequent stays in a country of that language. Usually, however, the second active language reaches a satisfactory standard only after many years of practice and is more suited to interpretation of technical discussions where lexical accuracy is more important than style or very discrete shades of meaning. It is customary only to work into the second active language out of the mother tongue.</p> <p>The very rare case of true bilinguals, i.e. people whose personal circumstances have resulted in their having two "mother tongues", is the exception that proves the rule. Bilingual interpreters are much in demand, especially if they can offer a third language.</p>

Passive languages:

C Language:	Passive languages are those languages of which the interpreter has complete understanding and from which s/he interprets. These are what interpreters call their C languages, according to AIIC classification.
----------------	---

Ett gott komplement till AIIC:s klassificering finner man i beskrivningen av den finländska yrkesexamen för kontakttolkare. Där tillämpas färdighetsnivåerna i de allmänna språkexamina som ett kriterium för konstaterande av tillräckliga språk-

kunskaper⁵. I beskrivningen ingår en välutarbetad redogörelse för vad som skall ingå i tolkens språkkunskaper för både A-språket och B-språket (Opetushallitus 2002).

I beskrivningen av yrkesexamen för kontakttolkar sägs att den som avlägger examen skall kunna påvisa att han behärskar sitt A-språk genom gymnasiebetyg, studentexamensbetyg eller betyg från annan examen på andra stadiet eller motsvarande betyg. Kunskaperna i B-språket kan påvisas genom högskolestudier, intyg över allmän språkexamen på minst nivå 5 eller motsvarande språkintyg. (Opetushallitus 2002: 12–13, för beskrivning av samtliga färdighetsnivåer se Utbildningsstyrelsen 2002: 27–28).

Nivå 5 i allmänna språkexamina definieras på följande sätt:

[Examinanden] Förstår längre tal som i normalt tempo förs ansikte mot ansikte eller t.ex. i TV och radio, även om detta ibland kräver en del koncentration. Förstår strukturellt och språkligt komplexa texter och samtida litteratur. Talar och skriver ledigt och klart om olika ämnen, men ovanliga ord och komplicerade satskonstruktioner kan bereda svårigheter. Vanligen behärskar examinandens grammatiken och kan använda den, liksom också ordförrådet, mångsidigt och väl. (Utbildningsstyrelsen 2002: 8.)

Definitionen ovan visar att kraven på språkbehärskning är höga för personer som skall avlägga yrkesexamen för kontakttolkar. Tolkar som fungerar som konferenstolkar på den inhemska marknaden och i nordiska sammanhang (såsom de tolkar som utgör informantkategorin professionella tolkar i mitt empiriska material) tolkar huvudsakligen både till och från sitt modersmål. Detta innebär att de måste ha ett mycket starkt B-språk. Jag anser att deras språkbehärskning därför bör nå upp till nivå 6 enligt graderingen i allmänna språkexamina. Den nivån beskrivs på följande sätt:

[Examinanden] Förstår utan svårigheter alla typer av talat och skrivet språk. Små nyansskillnader i uttryck bereder endast sällan svårigheter. Talar och skriver mycket ledig stil som är anpassad till situationen och kan uttrycka även

---

⁵ De allmänna språkexamina är språkfärdighetsexamina för vuxna. Inom ramen för dessa examina mäts språkfärdigheten i sådana praktiska situationer där den vuxne måste tala, lyssna till, skriva eller läsa på ett främmande språk. Språkfärdigheten beskrivs med hjälp av sex olika nivåer. Dessa är i sin tur grupperade så att nivåerna 5 och 6 utgör högsta nivån, 3 och 4 mellannivån samt 1 och 2 grundnivån.

mycket små betydelseskiftningar. Behärskar grammatiken och ordförrådet i nästan alla situationer och det är ovanligt med bristande behärskning av ord och strukturer. (Utbildningsstyrelsen 2002: 8.)

Nivå 6 är en realistisk beskrivning av den språkkunskapsnivå en person kan nå genom studier och praktik i ett språk som inte är personens modersmål. Beskrivningen av yrkesexamen för kontakttolkar behandlar inte tolkens C-språk. Min åsikt är emellertid att kunskapsnivån också för C-språket måste uppfylla kriterierna för nivå 5. Det är ändamålsenligt att använda kriterierna för språknivåerna i kombination med den traditionella indelningen i A-, B- och C-språk både när man undervisar i tolkning och när man bedömer språkkunskaperna hos (potentiella) tolkar.

Utgångspunkten för all tolkning är att tolken måste förstå det som talaren säger. Efter att auditivt ha uppfattat vad talaren sagt, analyserar och förstår tolken talarens budskap. Därefter övergår tolken till att planera sin egen produktion. Vid produktionen utnyttjas de medel som står till buds i målspråket. Ju bättre tolken behärskar målspråket, desto flera alternativa uttryckssätt finns det som konkurrerar. Motsatt gäller också att ju sämre tolken kan sitt målspråk, desto färre alternativ finns det för produktionen; tolken måste producera utgående från det ordförråd och de grammatiska strukturer han behärskar. Detta innebär exempelvis att den tolk som tolkar till sitt B-språk kan uttrycka sig korrekt, men inte nödvändigtvis med lika stor finess och variation som den som tolkar till sitt A-språk.

3.4.2.4 Kunskaper om tolkning

Allmänna kunskaper, kunskaper om det ämne som skall tolkas och behärskande av terminologin samt språkkunskaper är förutsättningar för att en tolkning skall kunna genomföras. Som komplement till dem behövs emellertid kunskaper om tolkning. Till kunskaperna om tolkning brukar man hänföra tolkningsteknik och tolkningsetik (se t.ex. Nordbäck-Linder 1972). Det är skäl att komplettera dessa med tolkens juridiska ställning samt agerande på arbetsmarknaden.

Kunskaperna om tolkning utgör den egentliga grunden för att någon skall kunna utöva tolkyrket. En person som har allmänna kunskaper, behärskar det ämnesområde och den terminologi som berörs samt har tillräckliga språkkunskaper, men som saknar kunskaper om tolkning kan ha svårt att genomföra ett tolkningsuppdrag på ett professionellt sätt. Kunskaperna om tolkning påverkar strategierna genom att tolken tack vare dem agerar på ett för tolkning acceptabelt sätt.

I kunskaper om tolkning kan också inkluderas den tolkningsteknik som behövs för att överföra betydelsen i det som talaren säger. Hietanen (2001: 78) nämner ett antal kunskaper och färdigheter som man syftar till att förbättra genom tolkutbildningen. Till dessa hör också sådana som kan anses falla in under begreppet tolkningsteknik. Hon nämner analysmetoder, situationsbehärskning, kongresskunskap, röstanvändning och talteknik, talets estetik, att uppträda inför publik, sund risktagning, de humanistiska värden som hör till yrket samt teknik för att lyssna, lägga på minnet och utnyttja information som finns lagrad i minnet. Tolkningstekniken kan utgående från denna uppräknings konstateras ha nära anknytning till tolkens egenskaper och kunskaper samt också till de situationella faktorer som påverkar tolkningen (jfr avsnitt 3.3). Tekniken behövs både vid förberedelser inför ett uppdrag och vid genomförande av uppdraget.

Tolkningsetiken har definierats och yrkesetiska regler för tolkar fastställts av tolkarnas nationella och internationella intresseorganisationer, exempelvis AIIC och

Finlands översättar- och tolkförbund. Reglerna är bindande bara för organisationernas medlemmar, men den allmänna uppfattningen inom tolkningssamfundet är att också icke-medlemmar bör sträva efter att följa reglerna. Tolkningsetiken har en nära koppling till normerna och etiska normer diskuteras närmare i avsnitt 3.5.2.1.

De tolkar vilkas juridiska ställning och yrkesutövning mest berörs av olika lagar är kontakttolkarna. Lagarna anses så viktiga att man i yrkesexamensprovet för kontakttolkar (Opetushallitus 2002) betonar att den som avlägger examen skall känna till det centrala och aktuella innehållet i de stadganden som berör tolkens arbetsförhållanden samt kunna agera i enlighet med stadgandena. Ett tiotal lagar som kontakttolken behöver känna till nämns. Dessa lagar berör exempelvis språken i Finland, invandrare och asylsökande, patienters ställning och rättigheter (se översikt över central lagstiftning i Opetushallitus 2002: 9–10). Andra tolkar, exempelvis konferenstolkarna, kommer inte nödvändigtvis i kontakt med all denna lagstiftning.

Tolken skall kunna fungera på ett ändamålsenligt sätt på arbetsmarknaden, oberoende av om han har egen firma, ingår i någon form av företag eller fungerar som frilanstolk. Tolken skall bl.a. ingå avtal med uppdragsgivare, prissätta sitt arbete samt sköta skatte- och pensionsärenden (se t.ex. Moilanen 2004a, 2004b om tolkens pensioner). Viktigt är också att tolken kan sköta kundrelationer samt relationer till andra parter som berörs av tolkningen.

3.5 Normer som påverkar strategierna

I avsnitt 3.3 beskrivs hur situationella faktorer påverkar tolkens strategier och i avsnitt 3.4 hur tolkens egenskaper och kunskaper påverkar strategierna. Den tredje centrala strategipåverkande faktorn som jag behandlar är normerna. Pöchhacker och Shlesinger (2002: 295) ger en allmän beskrivning av vad som avses med normer vid tolkning. De säger att tolkar, tolkanvändare och andra parter som deltar i den kommunikativa interaktionen utgår från någon form av social överenskommelse om vad som är rätt, korrekt eller önskvärt i fråga om tolkningsaktiviteten och dess

resultat. Det är denna sociala överenskommelse som är norm. Det har också konstaterats att en strategi som används ofta av kompetenta tolkar har en tendens att få en normativ kraft (Shlesinger 2000: 7). Min primära utgångspunkt är att normerna påverkar strategierna, men jag beaktar i diskussionen om normer att påverkan kan ske även i motsatt riktning.

Normerna har kommit in relativt sent som ett forskningsobjekt inom tolkningsforskningen. Shlesinger konstaterar att man inom översättning har diskuterat normer – och då närmast förhållandet mellan källtext och måltext i form av *ekvivalens* – sedan mitten av 1970-talet. Inom tolkningsforskningen var Shlesinger en av de första som lyfte fram normernas betydelse och det skedde först i slutet av 1980-talet. Shlesinger konstaterar att tolkarna strävar efter att följa någon form av gemensam performansmodell skapad av normer som tolkarna omfattar. Hon utgår från att det är svårt att få information om normerna, eftersom man enligt henne måste observera tolkar i autentiska situationer och ha ett stort material för att kunna konstatera existensen av normer. (Shlesinger 1989a: 111–115.)

De tolkningsforskare som i början och mitten av 1990-talet publicerade de första forskningsresultaten som berörde normer hade emellertid en annan syn än Shlesinger på forskningsmaterial. De stödde sig på relativt begränsade material och inte på ett omfattande material såsom Shlesinger föreslagit. Ett par av dessa forskare behandlade tolkningsnormer vid konsekutivtolkning i institutionella miljöer (Wadensjö 1992 polis- och sjukvårdstolkning; Jansen 1995 rättstolkning). Schjoldager (1995a, 1995b) utgick från simultantolkning och undersökte genom experiment normer och strategier hos informanter med olika grad av erfarenhet⁶. (För en översikt över andra forskare som tangerat normer i sin forskning se Pöchhacker & Shlesinger 2002: 295–298.)

Trots att vissa studier i normer vid tolkning således har gjorts, beklagar Garzone (2002: 117) ännu i början av 2000-talet det faktum att denna aspekt på tolkning

---

⁶ Observera dock att Schjoldager i sin forskning följer Tourys definition på norm, vilken i viss mån avviker från min. Till normer hänför Toury exempelvis det han kallar operationella normer (t.ex. 1995: 58), vilka jag anser utgöra strategier.

fortfarande sällan har berörts i tolkningsforskningen. Ett problem med de studier som berör normer vid tolkning är att forskarna har olika utgångspunkter och angreppssätt. Därför har studierna inte kunnat erbjuda någon mera enhetlig beskrivning av normer vid tolkning.

I detta avsnitt om normer som påverkar tolkens strategier diskuteras först definitioner på normer med speciell fokus på ett par kännetecken för normer som är utmärkande för tolkning (avsnitt 3.5.1, 3.5.1.1 och 3.5.1.2). Därefter görs en kategorisering av normer i vilken även den betydelse olika normer har för tolkning diskuteras (avsnitt 3.5.2 med underavsnitt). Behandlingen av normer avslutas med en diskussion om tillämpning av normer vid genomförande av tolkningsuppdrag (avsnitt 3.5.3).

3.5.1 Definitioner

Jag behandlar inledningsvis begreppet 'norm' utgående från hur det definierats i allmänspråkliga ordböcker. Samtidigt diskuterar jag vilka kännetecken i definitionerna som har särskild relevans när normer som påverkar tolkning behandlas.

I *Svenska Akademiens ordlista* (1998: 584) har uppslagsordet *norm* förklarats som 'regel, rättesnöre; måttstock, mönster'. *Norstedts Stora svenska ordbok* (1995: 818) beskriver *norm* som 'allmänt godtagen regel för handlande eller tänkande ofta av social karaktär och ej nedskreven [---] äv. konkretare om fastställda regler el. mått att jämföra med el. konstruera efter'. De betydelser hos ordet *norm* som är aktuella när normer vid tolkning diskuteras är att normer är *regler eller rättesnören* och *allmänt godtagna regler för handlande eller tänkande* samt *ofta av social karaktär*.

Enligt *Norstedts Stora svenska ordbok* (1995: 970) är *regel* 'sätt för (viss typ av) skeende att utspelas, som mer eller mindre oförändrat upprepas vilket gör skeendet i fråga möjligt att förutsäga: vanl. i form av en formulerad princip e.d.'. *Rättesnöre* beskrivs som '(viss) företeelse som ger hjälp vid val av handlingsalternativ särsk. om moralisk föreskrift e.d.' (ibid. 1016). Regler kan således observeras som regelbundenheter i ett skeende, t.ex.

tolkningsprocessen, men jag vill utvidga betydelsen till att även omfatta resultatet som skeendet leder till, tolkningsprodukten (se avsnitt 3.5.2 där jag konstaterar att de normer som styr tolkningsprocessen i sin tur styrs av den produkt processen skall leda till). Rättesnören har att göra med handlingar (jfr tolkens agerande) och de har också en inriktning på moraliska föreskrifter (jfr tolkningsetiska föreskrifter).

Norstedts Stora svenska ordbok (1995: 818) betonar att normerna ofta har en social karaktär och att de inte behöver vara nerskrivna. Även Laurén (1985: 89) konstaterar att normer förekommer inom åtskilliga områden av mänsklig samlevnad. Det är i umgänge människor emellan som normer uppstår. Laurén påpekar vidare att normer kan var explicit uttryckta i ord eller existera utan att någonsin ha formulerats i ord. Också den diskussion som Bartsch (1987) för om normer har samma utgångspunkt. Bartsch diskuterar normer vid språkbruk, men hennes definition kan tillämpas också på andra normer. Hon (Bartsch 1987: 4) definierar normer som ”the social reality of the correctness notions”. Det råder i en social gemenskap en uppfattning om vad som är korrekt och denna uppfattning utgör normen. Normerna tar sig uttryck i olika grader av formalitet, allt från beteende som representerar vad som är korrekt till formella koder för normerna.

I min diskussion om normer utgår jag huvudsakligen från normer såsom de förekommer inom tolkningsgemenskapen och behandlas i tolkningslitteraturen. Ovan konstaterades emellertid att normer fått relativt lite uppmärksamhet inom tolkningsforskningen. Därför söker jag stöd för min behandling av normer också i den forskning som berör närliggande aspekter på tolkning, exempelvis kvalitet, samt beaktar hur normer behandlats inom översättning.

3.5.1.1 Normerna accepteras av en gemenskap

Detta avsnitt behandlar normer utgående från kännetecknet att en viss gemenskap av människor har accepterat normerna. Jag diskuterar hur normerna uppstår och hur de förs vidare i gemenskapen.

Normerna uppstår genom att medlemmarna i en gemenskap är överens om att vissa principer skall gälla eller vissa kriterier skall uppfyllas. Shlesinger (2000: 6) konstaterar att de tidigaste försöken att undersöka hur begreppet 'norm' kunde vara relevant för tolkningsforskningen utgick från bl.a. antagandet att normerna hade internaliserats av både tolkarna själva och dem som utnyttjade tolkservicen och att en radikal avvikelse från normerna skulle utlösa någon form av sanktioner. (Jfr motsvarande diskussion om normer vid översättning hos Toury, t.ex. 1995: 55–56.)

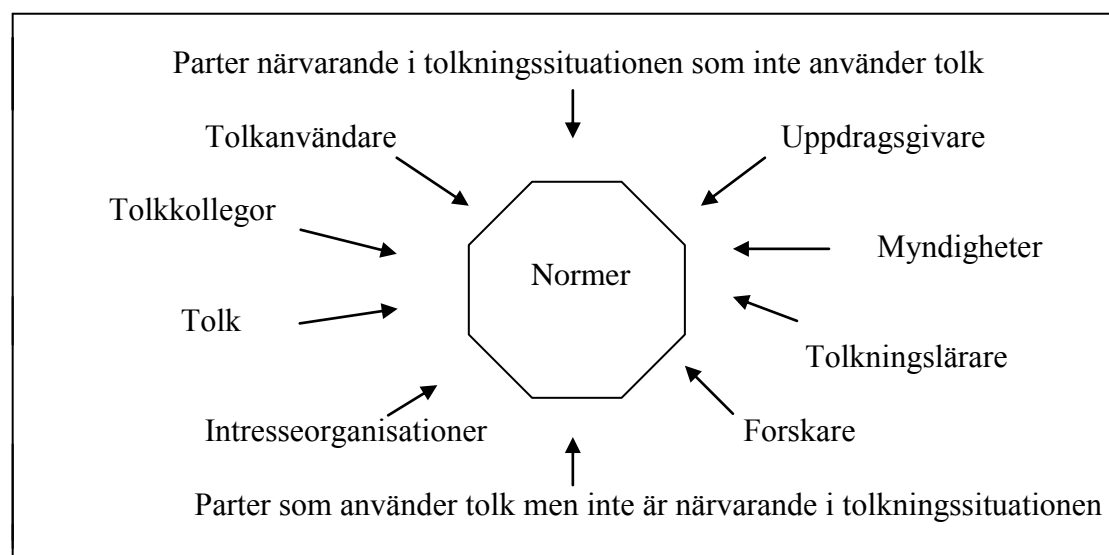
Normerna kan föras vidare i gemenskapen genom att de skrivs ner eller genom att medlemmarna i gemenskapen för dem vidare i icke-nedskrivna form. Normer har skrivits ner i exempelvis handböcker och anvisningar för blivande tolkar samt i yrkesetiska regler formulerade av tolkarnas intresseorganisationer. Ändå kan man konstatera att även om dessa nedskrivna normer är till stort stöd för blivande tolkar, tolkar och tolkanvändare så kan de bara fungera som generella regler och rättesnören. De sammanhang i vilka normerna skall beaktas är så varierande, att de skrivna normerna inte kan täcka alla tänkbara situationer. Det samma gäller naturligtvis de icke-nedskrivna normerna. En person som ingår i tolkgemenskapen kan ha lärt sig icke-nedskrivna normer som aktualiserats i de situationer personen kommit i kontakt med, men nya situationer kan förutsätta kännedom om andra normer.

Tolkarna själva utgör en central part i tolkningsgemenskapen. Jag använder uttrycket *tolkningsgemenskap* som beteckning för alla parter som berörs av tolkningen och *tolkgemenskap* som beteckning för tolkarna. Av de mest produktiva forskarna inom tolkning har många själva varit yrkesutövande tolkar (jfr översikt över produktiva forskare av Pöchhacker 1995b: 20). Likaså har handböcker utarbetats av personer med praktiska insikter i tolkning (t.ex. Herbert 1952; Jones 1998; Baaring 2001). Också i utarbetandet av yrkesetiska regler för tolkar har de yrkesverksamma tolkarna haft en central roll. Man kan således konstatera att tolkarna själva aktivt påverkat uppkomsten av nedtecknade normer.

Garzone (2002: 116) beskriver hur normer inlärs av blivande tolkar. Den blivande tolken får ta del av normer genom undervisning, han "absorberar" dem sedan i

umgänget med mera erfarna kollegor. Sedan utvecklar han dem genom egen erfarenhet, de blir internaliserade och reglerar beteendet. Denna beskrivning kan emellertid anses vara något förenklad. De normer som tack vare intresseorganisationer m.fl. har nedtecknats är relativt lätt tillgängliga, men för övrigt är det inte speciellt enkelt att få tillgång till vare sig nedskrivna (t.ex. tolklärarnas undervisningsmaterial är sällan publicerat) eller icke-nedskrivna normer.

Tolkningsgemenskapen begränsas emellertid inte bara till tolkarna och dem som är involverade i handledning och undervisning av blivande tolkar. Gemenskapen som bidrar till uppkomsten och utvecklingen av normer inkluderar även exempelvis konferensarrangörer, tolkförmedlare och andra som i olika skeden av ett tolkningsuppdrag kommer i kontakt med tolken eller berörs av tolkningen. Figur 4 illustrerar ett antal centrala parter i tolkningsgemenskapen som jag kallar potentiella normsättare. En del av dessa normsättare är medvetna om sin roll, andra inte. Exempelvis Nickl (1997: 139), som diskuterar normer vid teknisk dokumentation, talar om normgivare (*Normgeber*) men jag föredrar att använda benämningen *normsättare*, eftersom jag anser att *normgivare* antyder att parterna medvetet formulerar normer.

Figur 4. Potentiella normsättare.

Till de potentiella normsättarna hör för det första sådana parter som är närvarande i den tolkade situationen och sätter normer utgående från de förväntningar de har på tolken och tolkningen. Bland dessa kan nämnas tolkkollegorna och tolkanvändarna (talare och åhörare), samt också personer som är närvarande i situationen utan att vara beroende av tolkningen. Normsättare som inte på samma sätt är med i själva tolkningssituationen är exempelvis myndigheter. Som exempel kan nämnas en myndighet som auktoriserar tolkar. Uppdragsgivaren kan antingen vara närvarande eller frånvarande i tolkningssituationen. Det kan även finnas parter som tar del av tolkningen utanför den egentliga tolkningssituationen, t.ex. vid tolkning i radio eller TV. De normer som dessa parter som inte är närvarande i tolkningssituationer betonar kan avvika från de normer som de närvarande deltagarna utgår från. Tolkningsslärare kan vara normsättare för blivande tolkar. Jag har också velat inkludera forskarna bland normsättarna. Motiveringen till att forskarna nämns är att forskningsresultat kan leda till att normer förändras eller nya normer uppstår. Jag kommer inte att uttömmande diskutera likheter och skillnader mellan olika normsättare, men jag berör i min fortsatta diskussion om normer vissa av de normsättare som nämns i översikten i figur 4.

En persons strategier påverkas både av de normer personen själv utgår från och de normer han eller hon uppfattar att andra normsättare har. Gloy (1997: 28) uttrycker detta på följande sätt:

Normen sind intentionale Sachverhalte; sie sind gewollt bzw. werden als von anderen gewollt (als deren normative Erwartungen) erlebt und erlegen bestimmte Verpflichtungen, etwas zu tun oder zu unterlassen, auf.

Olika normsättare påverkar också varandras uppfattning om vad som är norm, uppdragsgivaren kan påverka tolkanvändarnas uppfattning om normer, en intresseorganisation kan påverka lärarnas uppfattning o.s.v. Figur 4 kunde således kompletteras med pilar som visar att också de olika normsättarna påverkar varandra.

En viss norm kan av olika normsättare uppfattas ha en starkare eller svagare ställning. Någon prioriterar exempelvis normen att tolken skall tala utan störande accent, medan

någon annan prioriterar att tolken använder korrekt terminologi. Till detta återkommer jag bl.a. i avsnitten 3.5.2.3 och 3.5.2.4 när jag diskuterar normer på intratextuell och instrumentell nivå.

Den uppsättning normer som gäller i tolkningsgemenskapen förändras med tiden. Detta kunde jag se tecken på när jag jämförde de normer Herbert (1952) behandlade i sin handbok för tolkar med de normer som gäller i våra dagar (Vik-Tuovinen 2002a). Angående hur normer förändras med tiden säger Toury (1995: 62) att normerna ibland förändras snabbt, ibland långsamt, men att man kan observera att normer för översättning kan förändras relativt mycket också under en människas livstid. Detta är något som också tolken bör vara medveten om, eftersom tolkens yrkeskarriär kan omfatta flera decennier. Tolken bör således vara beredd att anpassa sig till den utveckling som sker inom gemenskapen.

3.5.1.2 Normerna som regler eller rättesnören

I det här avsnittet diskuterar jag normernas funktion som regler eller rättesnören huvudsakligen utgående från två aspekter. Normerna som regler eller rättesnören betraktas först med utgångspunkt i om de är preskriptiva eller deskriptiva. Därefter diskuteras normernas förhållande till andra typer av bestämmelser som reglerar tolkens agerande och tolkningen som produkt. Ytterligare behandlar jag i detta avsnitt hur normerna kan vara formellt nedtecknade eller existera i muntlig form samt hur olika normer prioriteras i olika situationer.

Normer kan uppfattas som preskriptiva eller deskriptiva. De preskriptiva normerna är – i enlighet med benämningen – föreskrivande och de deskriptiva är beskrivande. Det är normens ursprung och normsättarna som är avgörande för om normerna är preskriptiva eller deskriptiva, men det är ibland svårt att avgöra om en norm är preskriptiv eller deskriptiv. (Jfr även van Leuven-Zwart 1991: 37 och Chesterman 1997: 52–54 angående översättningsnormers karaktär som preskriptiva eller deskriptiva.)

Till de normer som har en preskriptiv karaktär hör exempelvis de yrkesetiska regler som formulerats av både nationella och internationella intresseorganisationer för tolkar (se avsnitt 3.5.2.1) och de föreskrifter som de myndigheter som ansvarar för auktorisering av tolkar ger ut (t.ex. Opetushallitus 2002). Man kan också utgå från att de normer som formuleras inom undervisningen och i läroböcker, handböcker och annat informationsmaterial för tolkar, blivande tolkar och tolkanvändare (t.ex. Nifin 2003) ur målgruppens synvinkel är preskriptiva. Å andra sidan har majoriteten av upphovsmakarna till detta material en bakgrund som yrkesverksamma tolkar, varför materialet också har ett betydande deskriptivt inslag.

Utgångspunkten för de deskriptiva normerna är att de formuleras av tolkarna själva och andra parter som kommer i kontakt med tolkar och tolkning (jfr Pöchhacker 2002: 101–102 samt denna avhandling avsnitt 3.5.1.1). De grundar sig på den erfarenhet tolkarna och de andra parterna har av tolkning.

Utgående från ovan förda diskussion definierar jag preskriptiva respektive deskriptiva normer vid tolkning på följande sätt:

Preskriptiva normer formuleras av en auktoritet. De utgörs av regler och rättesnören som föreskriver hur en tolkning skall genomföras och hurudan en tolkningsprodukt skall vara.

Deskriptiva normer formuleras av tolkar eller av parter som kommer i kontakt med tolkning. De utgörs av erfarenhetsbaserade regler och rättesnören som beskriver hur en tolkning genomförs och hurudan en tolkningsprodukt är.

Min utgångspunkt för definitionen av preskriptiva normer är att den som formulerar normen är en auktoritet. Denna auktoritet kan vara exempelvis en intresseorganisation för tolkar eller en handboks författare (t.ex. Herbert 1952; Saresvuo & Ojanen 1988; Jones 1998; Baaring 2001). De deskriptiva normerna bildas å sin sida av tolken eller andra parter som berörs av tolkningen. De baseras på erfarenhet av hur man tolkar och hurudan tolkningsprodukten är. I båda definitionerna ingår tolkningen både som agerande – genomförande av tolkningen – och som produkt.

Definitionerna ovan är ändå starkt förenklade. Det kan i praktiken vara svårt att avgöra om en norm är preskriptiv, deskriptiv eller en kombination av båda. Samma norm kan uppfattas som deskriptiv av vissa personer och preskriptiv av andra. En norm som en yrkesverksam tolk uppfattar som deskriptiv kan av studerande eller nybörjare inom området uppfattas som preskriptiv. De preskriptiva normer som formuleras t.ex. av en intresseorganisation eller i en handbok har dessutom ofta sin grund i den praxis som tillämpas i tolkning som yrkesutövning, varför de ursprungligen kan ha varit deskriptiva.

I fråga om avgränsning i förhållande till andra bestämmelser som reglerar tolkens agerande och tolkningsprodukten kan normerna i ett kontinuum placeras in mellan juridiska lagar och konventioner (Chesterman 1997: 95). Lagarna är utfärdade av en myndighet och brott mot lagar leder till straff. Konventionerna å andra sidan är svagare än normerna. Enligt Chesterman kan ett brott mot en norm förväntas väcka berättigad kritik, medan ett brott mot en konvention eventuellt inte möts av kritik. Förhållandet mellan lagar, normer och konventioner illustreras i figur 5. Gränsen mellan lagar och normer är relativt klar (en lag kan möjligen uppfattas som en norm, men en norm kan inte uppfattas som en lag), medan gränsen mellan normer och konventioner är mera flytande

Figur 5. Förhållandet mellan lagar, normer och konventioner.

Som överbegrepp för lagar, normer och konventioner använder jag 'bestämmelser'. Tolkar kan beröras av alla de tre typerna av bestämmelser som presenteras i figur 5. Fokus ligger i min avhandling på normerna, men jag diskuterar här också kort lagar samt vissa andra bestämmelser av juridisk natur som berör tolkar och tolkning. Dessutom exemplifieras gränsdragningen mellan norm och konvention.

Tolkarnas verksamhet regleras delvis av mycket bindande bestämmelser i form av lagar och förordningar (t.ex. språklagen och lagen om integrationsbefrämjande, för sammanställning av aktuella lagar och förordningar se t.ex. Turun seudun tulkikeskus 2005). Dessa lagar reglerar emellertid närmast när och hur tolkning skall användas inom förvaltningen.

Tolken kan också följa t.ex. kvalitetsstandarder och avtal som inte är lagar, men har en juridisk natur. Finlands översättar- och tolkförbund deltar i det internationella samarbetet kring förberedelserna av kvalitetsnormer för översättning och tolkning (*Kääntäjä-Översättaren* N:o 9, 2002: 13). Uppdragsgivare, tolkförmedlingar och tolkar ingår avtal om tolkning, vilka är av juridisk natur när brott mot avtalet leder till rättsliga påföljder.

På gränsen mellan normer och konventioner placerar sig t.ex. sådana bestämmelser som anger hur tolken skall agera vid genomförandet av sitt uppdrag. Tolken bör exempelvis klä sig på ett för uppdraget lämpligt sätt, vilket även nämns i Finlands översättar- och tolkförbunds yrkesstadga för kontakttolkar (Finlands översättar- och tolkförbund 2004). Små avvikelser från denna bestämmelse väcker kanske bara ogillande, inte kritik (jfr Chesterman 1997: 95), varvid man kan konstatera att bestämmelsen åtminstone delvis har karaktären av en konvention. Det är uppenbart att det är svårt att avgöra vad som uppfattas som ogillande respektive som kritik när någon bryter mot en bestämmelse, varför gränsen mellan norm och konvention kan vara oklar. Vad som tolereras bestäms av de berörda parterna (jfr Toury 1995: 55).

Normerna kan vara formellt nedtecknade, existera i muntlig form eller ta sig uttryck i ett visst beteende, och därmed inte överhuvudtaget förekomma verbalt formulerade. Till de nedtecknade normerna som berör tolkning kan hänföras bl.a. yrkesetiska regler, anvisningar och informationsmaterial för tolkar och tolkanvändare samt nedtecknat undervisningsmaterial. Med tanke på att normerna skall föras vidare i gemenskapen, är det en fördel om de förekommer i nedtecknad form.

En del normer som beaktas vid tolkning existerar inte i nedtecknad form. Dessa normer kan föras vidare i tolkgemenskapen genom att mera erfarna tolkar berättar för nya kollegor om de normer som gäller. På motsvarande sätt kan också andra parter som berörs av tolkning muntligen föra normer vidare.

Det finns också sådana normer som inte har formulerats verbalt, utan som tar sig uttryck i ett visst beteende. Dessa icke-verbaliserade normer överförs genom att mindre erfarna tolkar/partner observerar sina mera erfarna kollegor. Sådana icke-verbaliserade normer kan exempelvis styra tolkens umgänge med övriga parter som är närvarande i tolkningssituationen.

Tolkningssituationen påverkar vilka normer som prioriteras. En norm som har en stark ställning exempelvis för rättstolkar kan ha en betydligt svagare ställning bland s.k. *escort*-tolkar, som tolkar exempelvis för en affärsdelegation. Man kan utgå från att de normer som prioriteras kan variera mellan olika organisationer som anlitar tolkar, olika tolkningssituationer och kanske t.o.m. mellan olika tolkningsspråk samt olika geografiska områden (jfr Cronin 2002: 390, som påpekar att de teoretiska paradigmen för tolkning är begränsade till att återspegla marknaden och de institutionella förhållandena i välfärdsstater).

Att tyda normerna och att tillämpa dem är inte heller alltid oproblematisk. Tate och Turner (1997/2002: 373) konstaterar angående yrkesetiska koder (= yrkesstadgor) och koder för utövande av tolkning att det gäller att tillämpa normernas anda i yrkesutövningen:

What no Code can do is to anticipate all possible solutions in which an interpreter may find her/himself and offer an "off-the-peg" solution to whatever dilemmas may arise. So interpreters make sense of problems, and find "spur-of-the-moment" strategies to address them based upon their best understanding of the *spirit* of the Code [---].

Ibland kan tolken medvetet avvika från en norm. Tate och Turner (1997/2002) gjorde en undersökning av hur professionella teckenspråkstolkar ansåg att de skulle bete sig i några exempelfall, där det krävdes att de valde att antingen strikt följa en norm eller

att avvika från normen på ett sätt som kontexten eventuellt skulle kräva. Det visade sig att det fanns flera fall där åsikterna om huruvida normen skulle följas gick i sär (jfr även Wadensjö 1995, som i sin forskning observerade avvikelser från normer). Tate och Turner efterlyser både mera omfattande skriftliga handledningar och mera utbildning i hur koden skall tillämpas med beaktande av kontexten.

3.5.2 Kategorisering av normer

Jag kommer i detta avsnitt att redogöra för några olika sätt att kategorisera normer och avslutningsvis presentera den indelning av normer jag själv använder när jag utvecklar mina tankar om normer för tolkning. Jag kommer delvis att stöda mig på litteratur om kategorisering av normer vid översättning. Även teorier som berör kvalitet är relevanta med tanke på normer och jag kommer därför att utnyttja resonemang om kvalitet vid tolkning som en utgångspunkt för min kategorisering av normer. Jag begränsar min genomgång av olika typer av normer till sådana normer som har central betydelse för tolkning (för en mera detaljerad genomgång av normer se t.ex. Bartsch om språk och normer 1987, Toury 1995 och Chesterman 1997 om översättning och normer).

Normerna styr både processen och produkten. Processnormerna definierar korrekta eller goda metoder att göra någonting och produktnormerna definierar vad som anses vara ”korrekt” produkt. Processnormerna bestäms av karaktären hos slutprodukten som processen skall leda till (Chesterman 1997: 55, 67). Chesterman nämner tre processnormer som har relevans för översättningsprocessen. De är relationsnormen, kommunikationsnormen och den etiska normen (t.ex. Chesterman 1993: 60, 2001: 345). Alla tre kan också anses vara viktiga för tolkning. Jag utgår först från Chestermans kategorisering av processnormer, eftersom de ger en lämplig utgångspunkt för min diskussion. För att i kategoriseringen inkludera ytterligare normer som berör produkten beaktar jag också de normer Chesterman kallar förväntningsnormer (1997: 64–67).

Enligt relationsnormen förväntas översättare agera på ett sådant sätt att en lämplig relation etableras och bibehålls mellan källtext och måltext (Chesterman 1997: 69). Överfört till tolkning kan man konstatera att om en tolk exempelvis missförstår något i källtexten och därigenom överför innehållet fel, uppstår ett brott mot relationsnormen. I avsnitt 3.5.2.2 Normer på intertextuell nivå diskuteras hur relationsnormen kan tillämpas vid tolkning.

Kommunikationsnormen anger att översättaren förväntas agera på ett sådant sätt som med beaktande av situationen optimerar kommunikationen mellan berörda parterna (Chesterman 1997: 69). Det allvarligaste brottet mot kommunikationsnormen är om översättningen innehåller en oavsedd förändring av funktionen (Chesterman 1993: 61). Ett exempel på brott mot kommunikationsnormen vid tolkning kunde vara en tolkning av ett tacktal, där tolken misslyckas med att överföra talarens högtidliga och artiga stil och därmed väcker andra känslor hos sina åhörare än de känslor som väcks hos dem som lyssnar till originalet. Kommunikationsnormen har anknytning till de situationella faktorerna avsikten med kommunikationen och (avsnitt 3.3.3) och parter i kommunikationen (avsnitt 3.3.4).

Den etiska normen anger att översättaren förutsätts arbeta på ett sätt som är etiskt ansvarigt. Chesterman (1997: 68) preciserar översättarens etiska ansvar som lojalitet gentemot olika parter (författaren, uppdragsgivaren, sig själv som översättare, den som läser översättning samt andra relevanta parter) i den norm han kallar ansvarighetsnormen, *the accountability norm*.

För tolkarnas del har deras intresseorganisationer (bl.a. Finlands översättar- och tolkförbund och AIIC) fastställt yrkesetiska regler för sina medlemmar. Dessa stipulerar bl.a. med anknytning till den etiska normen att tolken skall förhålla sig neutral till de parter som deltar och det som avhandlas i tolkningssituationen samt att tolken skall överföra hela budskapet, inte själv välja vad som överförs och vad som inte överförs (se avsnitt 3.5.2.1 Etiska normer).

Produktnormerna utgörs vid översättning av den uppfattning måltexlåsarna har om hurdan måltexen skall vara. Chesterman (1993: 60, 1997: 64) kallar dessa *expectancy norms*, förväntningsnormer. Förväntningsnormerna baserar sig enligt Chesterman (1997: 64) på de förväntningar som översättningens läsare har på hur en översättning av den typen skall vara. Förväntningarna påverkas delvis av målspråkets översättningstradition. Förväntningarna omfattar många fenomen, t.ex. texttyp, diskurs och ordval.

Jag utvidgar förväntningsnormerna till att omfatta inte bara tolkens åhörare, utan alla parter som berörs av tolkningen (jfr avsnitt 3.5.1.1). Också talaren kan ha förväntningar på tolkningen, likaså uppdragsgivaren m.fl. Tolken själv och tolkkollegan i kabinen samt eventuella övriga medlemmar i tolkteamet har också sina förväntningar på produkten. En ytterligare en utvidgning av Chestermans förväntningsnormer är att dessa normer inkluderar också förväntningarna på tolkningsprodukten som en tjänst, som ”kundservice”. Tolkanvändarna och andra som kommer i kontakt med tolkningen har förväntningar inte bara på det tolken säger, utan också på hur tolken agerar i ett socialt samspel. Tolkens samspel med olika parter är en del av tolkningsprocessen, men också av tolkningsprodukten.

Garzone (2002: 109) diskuterar kriterier för god tolkning, men hennes diskussion kan konstateras vara relevant också för normer. Hon konstaterar att det både inom tolkningsgemenskapen och i litteraturen finns en implicit och intuitiv samstämmighet i fråga om de grundläggande kriterierna för god tolkning. Enligt dessa kriterier skall tolkningen vara överensstämmande med originalet, noggrann samt utgöra framgångsrik kommunikation. Hon tillägger emellertid att det finns vissa variationer i fråga om hur dessa parametrar skall definieras och också i fråga om den relativa vikt tolkar och tolkanvändare tillskriver dem.

Shlesinger (1997: 128) beskriver vilka element som behöver beaktas när man undersöker tolkningskvalitet. Trots att hon liksom Garzone talar om kvalitet, är huvudtanken även i hennes resonemang tillämpbar på normer. Enligt Shlesinger kan man undersöka en tolkning på en intertextuell nivå, en intratextuell nivå och en

instrumentell nivå. En undersökning på intertextuell nivå går ut på att man jämför originalet och tolkningen för att upptäcka likheter och skillnader dem emellan. Den intratextuella nivån utgörs av de akustiska, lingvistiska och logiska aspekterna på tolkningen i egenskap av en självständig produkt. Den instrumentella nivån utgörs av tolkningens begriplighet och hur användbar tolkningen är som kundservice. Shlesingers kategorisering anger att ett visst förhållande måste råda mellan källtext och måltext, att måltexten i sig måste ha vissa kvaliteter och att tolkningen som kundservice måste uppfylla vissa krav.

En sammanställning av Garzones och Shlesingers syn på kvalitetskriterier vid tolkning samt en något förenklad version av Chestermans indelning av normer vid översättning visar att kvalitetskriterierna och normerna överensstämmer relativt väl. Sammanställningen ger även en ram för kategorisering av normer.

Tablå 1. Normer vid översättning och kvalitetskriterier vid tolkning enligt Chesterman (1993, 1997, 2001), Garzone (2002) och Shlesinger (1997).

Chesterman	Garzone	Shlesinger
Relationsnormen. Lämplig relation mellan original och översättning.	Överensstämmelse med originalet. Noggrannhet.	Intertextuell nivå. Förhållandet mellan original och tolkning.
Förväntningsnormen. Läsarens uppfattning om hurudan måltexten skall vara.		Intratextuell nivå. Tolkningen som en självständig produkt.
Kommunikationsnormen. Optimering av kommunikationen.	Framgångsrik kommunikation.	Instrumentell nivå. Tolkningens förståelighet och användbarhet som kundservice.
Den etiska normen.		

Alla forskarna som är representerade i tablå 1 betonar relationen mellan original och tolkning/översättning samt tolkningen/översättningen som ett medel för kommunikation. Shlesinger och Chesterman beaktar också tolkningen/översättningen som en självständig produkt. Den etiska normen finns i översikten med bara i Chestermans kategorisering. Med tanke på de värderingar som råder inom

tolkningsgemenskapen kan man ändå konstatera att den etiska normen är viktig också för tolkning.

Jag disponerar den fortsatta diskussionen om normer enligt den indelning som översikten i tablå 1 ger. Jag diskuterar först de av Chesterman nämnda etiska normerna (avsnitt 3.5.2.1), därefter behandlar jag i enlighet med Shlesingers rubriksättning normer på intertextuell nivå (avsnitt 3.5.2.2), normer på intratextuell nivå (avsnitt 3.5.2.3) samt normer på instrumentell nivå (avsnitt 3.5.2.4).

3.5.2.1 Etiska normer

De grundläggande etiska normerna för tolkning ingår i de yrkesetiska regler, yrkesstadgor, som tolkarnas intresseorganisationer har fastslagit (t.ex. Finlands översättar- och tolkförbund 2004, AIIC 2005a). De yrkesetiska reglerna som utarbetats av intresseorganisationerna är till sitt innehåll huvudsakligen sinsemellan överensstämmande och de är allmänt accepterade i tolkgemenskapen. De är bindande för medlemmar i den organisation som fastställt reglerna, men i praktiken beaktas de också av icke-medlemmar. De har också av tradition haft en central roll i undervisningen av blivande tolkar (se t.ex. Vasa universitet 2005 för beskrivning av tolkstudierna) och i litteratur för blivande tolkar (t.ex. Nordbäck-Linder 1972; Saresvuo & Ojanen 1988; *Tolkkunskap* 1991; Baaring 2001).

Finlands översättar- och tolkförbunds ”Yrkesstadga för tolkar” (Finlands översättar- och tolkförbund 2004) innehåller bestämmelser om yrkesetik, uppgörande av avtal om tolkningsuppdraget, arbetstid, antalet tolkar under ett uppdrag, tekniska förutsättningar för tolkning, godkännande av uppdrag samt följder vid brott mot yrkesstadgan. Jag redogör här för det som sägs om yrkesetik i yrkesstadgan och lyfter fram några kompletteringar och preciseringar till yrkesstadgan som har inkluderats i andra nationella anvisningar för tolkning.

De artiklar i yrkesstadgan som har rubriken ”Yrkesetik” stipulerar att tolken har tystnadsplikt, inte missbrukar någonting han har fått kännedom om i samband med ett uppdrag, inte tar emot ett sådant uppdrag som han inte är kompetent att utföra eller där han är jävig samt förbereder sig noggrant för sitt uppdrag. Han är opartisk och låter inte personliga attityder eller åsikter påverka sitt arbete, tar inte emot uppdrag som skadar tolkarnas yrkeskår eller som inverkar menligt på yrkeskårens anseende och är solidarisk med sin yrkeskår. Tolken eller teamets chefstolk säkerställer att arbetsförhållandena är lämpliga för uppdraget. Under rubriken ”Godkännande av uppdrag” ingår i stadgan ytterligare en bestämmelse som kan uppfattas gälla tolkens etiska agerande. I den sägs att tolken inte är skyldig att utföra andra uppgifter än tolkning medan uppdraget pågår.

Finlands översättar- och tolkförbund har också fastställt en separat stadga för rättstolkarna (Finlands översättar- och tolkförbund 2005a). Innehållet i den överensstämmer i huvudsak med innehållet i den allmänna yrkesstadgan. Stadgan för rättstolkarna är emellertid nyare än den allmänna stadgan, och den innehåller vissa preciseringar och komplement i jämförelse med den allmänna stadgan. Under rubriken ”Ammatin kehittäminen” (utvecklande av yrket) sägs exempelvis att tolken skall samarbeta med sina kollegor, utveckla sin yrkeskunskap och agera på ett sätt som är till fördel för yrkeskåren. Detta nämns överhuvudtaget inte i den allmänna stadgan. Annat som nämns i stadgan för rättstolkning men inte i den allmänna stadgan är att tolken uppträder sakligt gentemot alla parter, tolken följer reaktionerna hos dem han tolkar för att försäkra sig om att de har förstått vad tolken sagt och att tolken klär sig korrekt och i enlighet med de krav arbetsmiljön förutsätter.

De yrkesetiska reglerna spelar en viktig roll i det arbete som i olika länder utförs för auktorisering av kontakttolkarna. I Finland ingår i yrkesexamensprovet för kontakttolkarna (Opetushallitus 2002) ett moment som kontrollerar att de som deltar i provet har kännedom om tolkningsetiken (jfr Kammarkollegiet 2005 för motsvarande anvisningar för auktorisationsprov i Sverige).

Som komplement till de yrkesetiska reglerna finns dokument och anvisningar, som delvis kan uppfattas som normer, men som i vissa fall fungerar mera som beskrivningar av tolkningsarrangemang och de olika parternas uppgifter och agerande i tolkningssituationen (jfr diskussionen om den flytande gränsen mellan normer och konventioner i avsnitt 3.5.1.2). Till yrkesstadgan för kontakttolkar som är utarbetad av Finlands översättar- och tolkförbund har anslutits anvisningar för kontakttolkning (Finlands översättar- och tolkförbund 2005b). I anvisningarna preciseras och förklaras innehållet i yrkesstadgan. Av samma typ är den professionella standard som AIIC har utarbetat (AIIC 2005b). Dessa anvisningar preciserar hur tolken accepterar ett uppdrag, förbereder sig inför och utför uppdraget. Målgruppen för dessa anvisningar torde förutom tolkarna själva också vara tolkanvändarna. Ytterligare ett exempel på anvisningar som berör etiska frågor är de anvisningar tolkförmedlingar ger till de tolkar de anlitar angående bl.a. tillämpningen av tystnadsplikten och skyldigheten att på ett korrekt sätt förstöra material som tolken får tillgång till i samband med uppdrag.

Denna genomgång av yrkesetiska regler visar att etiken uppfattas som viktig och att intresseorganisationer och övriga instanser har engagerat sig i arbetet för att formulera dessa regler. Tack vare deras arbete har tolkar som är aktiva i Finland tillgång till information om yrkesetiken. Yrkesetiken har också en central ställning i undervisning av blivande tolkar. Man kan därför utgå från att även de personer som är informanter i min forskning har kommit i kontakt med sådana etiska normer som påverkar strategierna.

Helt oproblematiskt är fältet tolkningsetik ändå inte. I avsnitt 3.5.1.2 konstaterades att de yrkesetiska reglerna inte kan täcka alla tänkbara situationer som en tolk kan råka ut för och att det är oklart hur icke-nedskrivna bestämmelser förs vidare i tolkningsgemenskapen. Ett annat problem är att yrkesbeteckningen tolk inte är skyddad i Finland, utan vem som helst kan kalla sig tolk (Finlands översättar- och tolkförbund 2005c). Alla personer som uppger sig vara tolkar har således inte nödvändigtvis önskvärd kännedom om de normer som bör styra tolkens beteende. Å andra sidan kan man inte heller avgränsa de professionella tolkarna till att omfatta

bara medlemmar i Finlands översättar- och tolkförbund och personer som avlagt yrkesexamen för kontakttolkar. Medlemskap i förbundet är frivilligt och yrkesexamen för kontakttolkar har tills vidare bara ordnats för de språk där behovet har varit störst. Det finns således yrkeskunniga tolkar med god kunskap om tolkningsetik också bland personer som inte är medlemmar i förbundet eller auktoriserade tolkar.

Man kan dessutom konstatera att trots att tolken själv känner till etiken, kan problem uppstå om de andra parterna som berörs av tolkningen inte har samma kännedom. Till detta återkommer jag i diskussionen om tolkens roll i avsnitt 3.5.2.2.1 och behandlingen av normer på instrumentell nivå i avsnitt 3.5.2.4.

3.5.2.2 Normer på intertextuell nivå

Till normerna på intertextuell nivå hör de normer som bestämmer den relation som bör råda mellan originalet och tolkningen. Jag behandlar denna relation utgående från tre aspekter. Först ser jag på tolkens roll, vad tolken får och bör göra för att skapa denna relation. Därefter diskuterar jag den relation som bör råda mellan de språkliga uttrycken i original och tolkning. Slutligen diskuterar jag vilken relevans skillnader i diskursstrukturen i olika språk och kulturer har för relationen mellan original och tolkning.

3.5.2.2.1 Tolkens roll

Av tradition har man utgått från att tolken i sin tolkning så noggrant som möjligt skall följa originalet. Nordbäck-Linder (1972: 60–62) påpekar i denna anda att tolken är talarens röst. Enligt denna princip är det inte tolkens uppgift att exempelvis förtydliga det som sägs. I vägledningen för auktoriserade tolkar i Sverige *God tolksed* (Kammarkollegiet 2005: 4), återfinns följande beskrivning av hur tolken skall genomföra sitt uppdrag och hurudan tolkningen skall vara:

Tolkens uppgift är att möjliggöra kommunikation mellan personer som inte talar samma språk. Han skall på det andra språket återge all information som lämnas. I tolkens roll ingår inte att bedöma vad som är intressant eller ointressant av det som sägs. Principen för informationsöverföringen kan sammanfattas med vittnesedens passus att ”intet förtiga, tillägga, eller förändra”.

Fortfarande kan således tolkens roll konstateras vara att återge alla information som lämnas. Den här normen kan sägas utgöra normen för optimal tolkning (jfr Moser-Mercer 1996: 44). Synen på hur tolken skall följa normen har emellertid utvecklats i och med att både forskare och tolkar starkare betonat tolkning som ett kommunikativt och socialt samspel mellan olika parter. Tolkens roll som en part i kommunikationen har speciellt uppmärksamats i de diskussioner som berör kontakttolkning. Detta är naturligt, eftersom kontakttolkningssituationerna ur kommunikationssynvinkel ofta är mera komplicerade än exempelvis konferenstolkningssituationer.

Kontakttolkens roll har i yrkesstadgan för kontakttolkar definierats på följande sätt (Finlands översättar- och tolkförbund 2005b, min egen översättning från finska):

Tolken fungerar i tolkningssituationen som en förmedlare av budskapet och han tar inte ställning till det ärende eller det ämne som diskuteras. Tolken är emellertid en part i kommunikationssituationen, varför hans/hennes närvaro påverkar situationen.

Denna syn på tolken som en kommunikationspart har lyft fram nya aspekter på relationen mellan original och tolkning samt tolkens roll. I avsnitt 3.5.2.1 konstaterades även i diskussionen om etiska normer att tolken skall beakta tolkningssituationen och agera i enlighet med den samt att han skall följa reaktionerna hos kommunikationsparterna.

En aspekt som fått större betydelse i och med att tolken definierats som en part som ingår i kommunikationen är tolkens rätt att komma med förtydliganden och förklaringar som underlättar kommunikationen. I den finska yrkesstadgan för kontakttolkar (Finlands översättar- och tolkförbund 2005b) stipuleras att tolken strävar efter en täckande tolkning, han utelämnar ingenting och tillägger ingenting som inte hör till saken. I de anvisningarna för kontakttolkning som kompletterar

yrkesstadgan förklaras denna punkt (Finlands översättar- och tolkförbund 2005b, min egen översättning från finska).

Tolkens uppgift är att förmedla det språkliga samt det kulturbundna icke-språkliga budskapet så täckande som möjligt och med oförändrat innehåll. Om tolken inte finner en motsvarighet till t.ex. ett ordspråk, ett talesätt, ovanliga termer eller förkortningar eller om dessa saknar motsvarighet på målspråket, ber tolken talaren förklara sitt budskap och informerar åhöraren om detta. Tolken förklarar inte på eget bevåg å någondera partens vägnar.

Också den beskrivning av kontakttolkens arbete som ingår i redogörelsen för innehållet i yrkesexamen för kontakttolkar preciserar tolkens roll. På samma sätt som i de ovan citerade anvisningarna utgår man i den beskrivningen från att tolken har ett ansvar för att kulturella skillnader inte försvårar kommunikationen (Opetushallitus 2002, min egen översättning från finska).

Kontakttolken har en egen yrkesroll i kommunikationssituationen. Denna roll är enbart av kommunikativ art. Tolken sköter inte ärenden. Tolken enbart tolkar det som sägs i situationen. Han förklarar också den kulturbakgrund som är väsentlig för att budskapet skall förstås. Tolken ansvarar för att förmedla informationen, budskapet och tankarna.

Den rådande synen på tolkning utgår således från att tolken skall fungera som ”talarens röst”, men därtill uppfattas tolken som en ansvarstagande part i kommunikationen. Denna roll av part i kommunikationen betonas också när det gäller konferenstolkning. I anvisningar för konferenstolkning konstateras att tolken inte bara automatiskt upprepar ord för ord det som talaren sagt, utan att tolken har rätt att avvika från originalet om avsikten med avvikelsen är att göra det lättare för publiken att förstå vad talaren avser. Exempelvis Jones (1998: 5) betonar emellertid starkt att tolken har rätt att avvika från originalet och förklara talarens budskap bara om det är nödvändigt med tanke på publikens förståelse. Denna restriktiva linje torde vara allmänt accepterad bland konferenstolkarna.

Jag återkommer till tolkens yrkesroll i behandlingen av normer på instrumentell nivå i avsnitt 3.5.2.4. Jag diskuterar då hur tillämpningen av normer fungerar i den praktiska utövningen av tolkyrket.

3.5.2.2.2 Motsvarighet på uttrycksnivå

På 1970-talet presenterade Seleskovitch (1978: 9) sin *théorie du sens*, som förklarade hur tolken överför originalets budskap i sin tolkning. Seleskovitch' grundläggande idé var att tolkning sker i tre faser. Först förstår tolken källtextens budskap, i fas två glömmet tolken medvetet det språkliga uttrycket som användes i källtexten och bibehåller bara tankeinhållet, i fas tre formulerar tolken tankeinhållet på målspråket. (Seleskovitch 1978: 9). Hennes teori har fått kritik och alla stöder inte tanken att tolkningsprocessen innehåller en mellanfas där tankeinhållet existerar utan språkligt uttryck (se t.ex. Jensen 1983: 10). Teorin har ändå i allmänhet uppfattats som ett praktiskt verktyg för att få blivande tolkar att inse att de i sin produktion inte får vara bundna av källtextens språkliga uttryck. Seleskovitch' grundtanke, att tolken skall formulera källtextens innehåll med egna ord, är också en god utgångspunkt för diskussionen om motsvarighet på uttrycksnivå.

Begreppet 'ekvivalens' har använts för att beskriva förhållandet mellan original och översättning respektive tolkning. Ingo (1991: 81–82) konstaterar att begreppet i översättningslitteraturen har visat sig vara ett synnerligen tånjbart begrepp och att det inte heller alltid har definierats av dem som använt det. Ofta har man med ekvivalens avsett det semantiskt mest exakta motsvarighetsförhållandet. Ingo föredrar att tala om *översättningsmotsvarighet* i stället för *ekvivalens*. En översättningsmotsvarighet är enligt honom ett ord eller ett uttryck som fungerar som motsvarighet och översättningsmotsvarigheten används eller kan tänkas användas i en text. Ekvivalens, å andra sidan, syftar på själva motsvarighetsförhållandet mellan ord eller uttryck i två språk.

Ingo (1991: 86) konstaterar att utelämnande eller tillägg av ord eller uttryck inte nödvändigtvis behöver förändra den semantiska betydelsen, när man observerar motsvarigheter i ett visst textsammanhang. Han betonar också den pragmatiska aspekten på översättningsmotsvarigheter. Han talar dels om bruksmotsvarigheter, som baserar sig på hur man har för vana att uttrycka något i respektive språk, och dels om kontextmotsvarigheter, som tar hänsyn till mottagarens behov och de förändringar som kulturskillnader och andra bakgrundsfaktorer förutsätter. (Ibid. 90.) Förhållandet mellan original och tolkning bör basera sig på pragmatisk motsvarighet och inte på formell ekvivalens och med tanke på relationen mellan original och tolkning är begreppen bruksmotsvarighet och kontextmotsvarighet viktiga. (För en översikt över olika typer av översättningsmotsvarigheter se Ingo 1991: 81–91.)

Chesterman (1997: 69) formulerar det förhållande som bör råda mellan översättning och original som en s.k. relationsnorm (jfr även min avhandling avsnitt 3.5.2). I relationsnormen betonas översättarens roll i skapandet av relationen. Det blir översättarens uppgift att avgöra vilken relation det är lämpligt att skapa mellan källtext och måltext. Översättaren måste då beakta texttypen, uppdragsgivarens önskemål, författarens avsikter och de behov översättaren utgår från att målgruppen har.

Överförd till tolkning ger relationsnormen tolken möjlighet att vid behov och med beaktande av sina åhörare relativt fritt formulera sin tolkning så att en lämplig relation uppstår mellan originalet och tolkningen. Översättaren och tolken får genom relationsnormen ett stort ansvar i och med att det är de som avgör vad som är den relevanta likhet som skall etableras mellan käll- och måltext. Tolken bör emellertid alltid styras av de etiska normerna och överföra talarens budskap såsom talaren har avsett det. Tolken skall ha den kompetens som detta kräver och förhålla sig neutralt till talarens budskap och inte låta egna åsikter påverka tolkningen. Utgående från ovan förda diskussion får tolken inte avvika från innehållet i talarens budskap men han har en viss frihet i fråga om val av det språkliga uttrycket som används i tolkningen.

3.5.2.2.3 Motsvarighet på diskursnivå

Ett fenomen i relationen mellan original och tolkning som under senare år fått uppmärksamhet är de skillnader som finns mellan olika språk och kulturer i fråga om hur en diskurs struktureras. Setton (1997: 161) diskuterar det faktum att allt flera icke-europeiska språk blir konferensspråk. Han konstaterar att de nya konferensspråken och de kulturer som de representerar gör att nya element bör introduceras i tolkutbildningen. Setton påpekar att fundamentala kulturella och lingvistiska skillnader i den logiska uppbyggnaden av tal ökar lockelsen för tolken att hålla sig till ekvivalens på ytstrukturnivå.

I den praktiska utövningen av tolkning – speciellt simultantolkning – kan tolken känna en viss frustration när han blir tvungen att följa talarens diskursstruktur om den avviker från den struktur som skulle vara naturlig för målspråket. Problemet illustreras här med ett par exempel på olikheter i fråga om diskursorganisation vid argumentering.

Enkvist (1995: 51) konstaterar att undersökningar som jämför skoluppsatser, ledare i tidningar och vetenskapliga uppsatser i Amerika och Finland visar på olika diskursstruktur. I Finland placerar man gärna de huvudsakliga påståendena mot slutet av texten. I Amerika får skolelever lära sig att ha ett klart uttryckt tema i sina uppsatser och att inleda nya stycken med en s.k. *topic sentence* som summerar de viktigaste aspekterna i stycket. En text som produceras av en finländare kan därför för en amerikansk mottagare verka vag. Enkvist konstaterar att skillnaderna i diskursstruktur har betydelse för översättarens arbete. Förutom att ha språkkunskaper och kunskaper om det ämne texten behandlar behöver översättaren enligt Enkvist också behärska interkulturella skillnader i diskursorganisation inom relevanta texttyper och diskursdomäner.

Ett annat exempel kan tas från en finsk-svensk kontext. Trots att den finska och den svenska kulturen har mycket gemensamt, finns det skillnader mellan hur en svensk och en finländare exempelvis i affärsförhandlingar argumenterar för en sak.

Finländaren börjar vanligen med det viktigaste av det han vill säga, medan svensken inleder med att ge en bakgrund och beskriver hur han kommer fram till slutsatsen (Ekwall & Karlsson 1999: 166).

Dessa två exempel visar på kulturella skillnader i fråga om diskursstruktur. Samtidigt illustrerar de också situationens och genrens betydelse för hur diskursen struktureras.

En av de få forskare som mera konkret har berört problem med diskursstruktur i anknytning till tolkning är Sidiropoulou (1997: 169). Hon konstaterar att man i grekiskan har en tendens att uttrycka kausala förhållanden explicit och att talaren har ett stort ansvar för att specificera relationen mellan olika idéer. Talarens ansvar är t.o.m. större än i amerikansk engelska, där talaren anses ha stort ansvar i jämförelse med t.ex. japanska och kinesiska. Hon utgår i sin undersökning från skriftlig översättning, men konstaterar att dylika diskursdrag också har klara implikationer för tolkning och tolkutbildning (ibid. 171).

Det är viktigt för tolken att vara medveten om diskursskillnader och vid konsekutivtolkning kan tolken även ha en reell möjlighet att beakta skillnaderna. Setton (1997: 161) konstaterar att de åtgärder som behövs för överföringen, speciellt när tolkarna försöker anpassa sig till olika diskursstrukturer, i vissa fall kan utmana inlärd metod för processering. Tolken måste exempelvis tillämpa annorlunda strategier för att fördela sin uppmärksamhet. Möjligheterna att beakta diskursskillnader är emellertid begränsade vid simultantolkning. De avvikelser simultantolken kan göra från originalets diskursstruktur är i praktiken begränsade till den eller de meningar tolken kan processera samtidigt.

Jag vill emellertid ställa frågan, huruvida det vid tolkning överhuvudtaget är tolkens uppgift att försöka ändra på diskursstrukturen i en text. Visserligen kan tolkanvändarna känna en viss förundran inför en annorlunda struktur än den de är vana vid, men eventuellt kan man utgå från att de bör acceptera detta, eftersom det är en ingrediens som hör till flerkulturell kommunikation.

3.5.2.3 Normer på intratextuell nivå

Normerna på intertextuell nivå har i avsnitt 3.5.2.2 konstaterats reglera det förhållande som bör råda mellan källtext och målttext. När man diskuterar normer på intratextuell nivå granskas tolkningen som en självständig produkt som kan relateras till motsvarande produkter på målspråket. Man kan säga att det är fråga om tolkningsprodukten i den form en sådan åhörare uppfattar den som inte har möjlighet att jämföra tolkningen med originalet.

I avsnitt 3.5.2 konstaterades i samband med kategoriseringen av normer att process- och produktnormerna är beroende av varandra i och med att processnormerna bestäms av förväntningarna på slutprodukten som processen skall leda till. När tolken tillämpar olika normer i processen, beaktas förväntningarna på slutprodukten så som tolken själv uppfattar dem och som han antar att andra parter som berörs av tolkningen uppfattar dem.

Produkten vid tolkning uppstår alltså i samspel mellan de parter som ingår i kommunikationen. Detta samspel är av naturliga skäl tydligare i de fall då tolken befinner sig fysiskt nära kommunikationsparterna, exempelvis när dialoger tolkas konsekutivt. Även vid simultantolkning från kabin observerar tolken emellertid kommunikationsparternas reaktioner och har en möjlighet att beakta dem i sin tolkning.

Trots att tolkningsprodukten är en flyktig produkt och inte lika klart avgränsad från processen som en skriven text, är det möjligt att lyfta fram vissa drag i produkten som kan diskuteras utgående från begreppet 'intratextuella normer'. Tolkningen betraktas då som den självständiga produkt som är resultatet av tolkningsprocessen.

Diskussionen om normer på intratextuell nivå koncentreras på två centrala aspekter. Jag inleder med att i avsnitt 3.5.2.3.1 behandla tolkningen i egenskap av talat språk. Därefter diskuterar jag i 3.5.2.3.2 vissa drag som generellt är utmärkande för tolkningsprodukter.

3.5.2.3.1 Tolkning som talat språk

Tolkningsprodukten är muntligt framförd och den fungerar utgående från det muntliga språkets villkor. Källtexterna kan å sin sida vara allt från planerat tal som skrivits ner och framförs muntligt till helt spontant tal (jfr t.ex. Kopczyński 1980: 16).

Tolken har ofta inte tillgång till den källtexten på förhand och tolkens produktion kan därför konstateras påminna om spontant tal. Spontant tal innehåller enligt Liljestrand (1986: 60–61) alltid drag som inte är korrekta, om man bedömer det talade språket utgående från skriftspråksnormen. Avvikelser från skriftspråksnormen brukar kallas störningar. Störningar finns på alla plan i språket: i uttalet av ord, i böjningen, i satsbyggnaden och i ett trevande eller felaktigt ordval. Uttrycket *störning* är lite olyckligt valt med tanke på att åtskilligt av det som betecknas som störningar är naturliga drag i talspråket. Dessutom accepterar lyssnarna rätt många störningar utan att ens observera dem. Det är först när störningarna kommer tätt och inverkar på begripligheten eller blir irriterande som lyssnarna börjar reagera.

Både talaren och tolken kan förväntas ha ett visst mått av störningar i sin produktion. Talare som stöder sig på någon form av skriftligt material har vanligen färre störningar än talare som talar oplanerat. Talarens störningar tolkas normalt inte. Om störningarna har en stilistisk eller innehållsmässig betydelse, bör de emellertid uppmärksammas i tolkningen. Tolken produktion innehåller också störningar som inte förekommer i originalet. Dessa störningar beror dels på att tolkens produktion är talat språk, dels på att tolken fördelar sin uppmärksamhet mellan de olika faserna i tolkningsprocessen och därmed i vissa skeden av tolkningen kan ha för lite uppmärksamhet fäst vid den egna produktionen.

Shlesinger (1989a: 170–171) har utgående från undersökningar baserade på empiriskt material kunnat konstatera att simultantolkning har en tendens att leda till att källtexter av skriftspråklig natur blir mera talspråkliga. Hon hade också som hypotes att spontant framförda texter på motsvarande sätt skulle bli mera skriftspråkliga när de

simultantolkas. Hennes empiriska material kunde emellertid inte på ett tillfredsställande sätt styrka denna andra hypotes.

Tolkens produktion kan i egenskap av talat språk innehålla ett visst mått av störningar utan att de nämnvärt observeras av den som lyssnar till tolken. Tolkens produktion kan emellertid i vissa fall bedömas utgående från andra kriterier än de kriterier som gäller vid bedömning av spontant tal. Det original som tolkningen utgår från är ofta något annat än spontant tal. Därför kan man anta att den som lyssnar på tolkningen av ett uppläst anförande också förväntar sig att tolkningen, åtminstone i viss mån, skall följa de normer som gäller för uppläst text.

Olika tolkars produktion har en tendens att i viss mån ha individuella drag. I tolkningsprodukterna framträder drag baserade på tolkarnas kognitiva egenskaper och lingvistiska stil samt personliga ”stereotypier”. Tolken kan påverkas av bl.a. tolkens personliga språkliga biografi samt förmåga att förstå källspråket och att producera en tolkning på målspråket. Begreppet ’translatorese’ har använts av Niska (1999: 8). Han definierar ’translatorese’, som en idiolektisk beskrivning av varianter som används av enskilda tolkar. Situationen och åhörarnas tolerans avgör i vilken mån tolkens personliga biografi får höras i produktionen (jfr t.ex. undersökning av P. Moser 1996: 173–174 som visar att de flesta åhörare tolererar brytning hos tolken, men att åhörarens modersmål har en viss inverkan på toleransen).

Undersökningar om vilka aspekter på tolkningsprodukten som tolkanvändare anser vara viktiga visar att också icke-verbala kriterier är centrala när kvaliteten hos tolkningen bedöms. En monoton tolkningsprodukt uppfattas exempelvis som sämre än en med naturlig intonation. (Pöchhacker 2002: 104.)

Ytterligare en aspekt som måste beaktas är att tolken är en professionell talare, varför man kan ställa relativt höga krav på kvaliteten på produktionen. Kurz (1993/2002: 313) citerar Déjean le Féal som har beskrivit tolkningens kvalitet utgående från AIIC:s kvalitetsstandarder. Déjean le Féals beskrivning är intressant i och med att den är formulerad utgående från de kvalitetskrav tolkarna själva ställer upp för sitt arbete.

While there may be minor individual differences among the standards each interpreter sets for himself, we all share common standards of what we consider to be professional interpretation. These standards can be summarized as follows: What our listeners receive through their earphones should produce the same effect on them as the original speech does on the speaker's audience. It should have the same cognitive content and be presented with equal clarity and precision in the same type of language. Its language and oratory quality should be at least on the same level as that of the original speech, if not better, given that we are professional communicators, while many speakers are not, and sometimes even have to express themselves in languages other than their own. (Déjean le Féal enligt Kurz 1993/2002: 313.)

Déjean le Féal betonar således att tolkningen skall ha samma effekt på åhörarna som originalet har på dem som lyssnar till det samt att innehållet och det språkliga uttrycket skall motsvara originalets. Hon ställer dessutom höga krav på att tolken som professionell talare skall uttrycka sig väl.

Déjean le Féal utgår från att talaren – med vissa undantag – uttrycker sig klart och välformulerat. Detta är inte alltid fallet, utan ibland måste tolken tolka original som är ostrukturerade, osammanhängande och otydliga. Tolken kan också bli tvungen att ta ställning till vilket språkligt register och vilken stilnivå som skall användas i tolkningen. Ett illustrerande exempel ges av Pöchhacker och Shlesinger (2002: 341) som diskuterar risker med att tolken vid tolkning i av det som svaranden säger i domstol väljer ett lägre språkligt register, vilket motsvarar det register svaranden använder. Det lägre språkliga registret kan påverka övriga parter uppfattning om svaranden.

Det är inte ovanligt att personer i publiken som har sådana språkkunskaper att de kan förstå originalet ändå lyssnar till simultantolkningen, ifall originalet är mycket kompakt och skriftspråkligt till sin natur. De motiverar detta med att tolkningen är lättare att förstå än originalet. En orsak till detta är att tolken gjort sådana förändringar i strukturerna som underlättar tolkens egen processering och produktion. Samma förändringar underlättar också åhörarens förståelse.

Tolkens produktion förväntas följa originalets stil och uttrycksform. Normen kan anses vara att en viss grad av s.k. störningar får förekomma i tolkningen, exempelvis en smärre mängd korrigeringar av den egna produktionen. I någon mån tolereras också drag som avspeglar tolkens personliga språkliga bakgrund. Dessutom kan tolkningen tillåtas innehålla lättare, mindre skriftspråkliga, strukturer än de upplästa textbaserade originalen. Dessa normer torde utgående från diskussionen ovan kunna omfattas av både tolkarna själva och tolkanvändarna.

3.5.2.3.2 Tolkning som självständig produkt

Normerna för tolkningsprodukterna måste i någon mån vara andra än normerna för texter som är producerade på det språk som är tolkningens målspråk. Detta beror på att tolkningssituationen och det original som tolkningen utgår från påverkar tolkningsprodukten. För den tolkanvändare som inte förstår källspråket fungerar tolkningsprodukten ändå i viss mån som en självständig produkt. Detta gäller speciellt den verbala produkt, den text, som tolkningen utgör. Därför behandlas produkten i denna del av diskussionen som självständig och den jämförs med andra verbala produkter på målspråket.

I fråga om översättningar har tankar framförts om att det skulle finnas allmänna s.k. översättningslagar som påverkar översättningsprodukten (t.ex. Toury 1995: 259 ff). Till dessa lagar hör *interferenslagen*, som anger att översättaren har en tendens att påverkas av källtexten. Enligt den kan en översättning till följd av interferens ha grammatiska fel, klumpigt språk samt en onaturlig distribution av grammatiska eller stilistiska drag (se t.ex. Karhu 1997 om onaturlig distribution av nominalfraser i översatta nyhetsnotiser; Gellerstam 1986 om onaturlig distribution av lånord vid översättning). En annan lag är *explikationslagen*, som säger att översättare har en tendens att producera texter som är mera explicita än originalet (t.ex. Vehmas-Lehto 2003 om obligatorisk och frivillig explikation vid översättning). Översättningar har också en tendens att vara mera ”utslätade” stilistiskt, vilket Toury (1995: 267) kallar *the law of growing standardisation*.

Tolkningsprodukten berörs på samma sätt som översättningsprodukten av de ovan nämnda lagarna. Den begränsade tid som tolken har till sitt förfogande i kombination med de begränsade möjligheterna att utnyttja hjälpmedel under tolkningens gång gör att lagarna kommer att bli mera accentuerade vid tolkning än vid översättning. Trots att lagarna utgår från en jämförelse mellan källtext och måltext, är de tillämpbara som utgångspunkt när man diskuterar tolkning som självständig text. Om man utgår från att tolkens åhörare inte förstår originalet, är den enda text som åhöraren kan ta ställning till den text som tolken producerar. Den texten kan således ha drag som orsakas av de dessa ”lagar”.

Risken för interferens från målspråket är stor vid tolkning. Interferensen kan gälla allt från uttal, grammatik, ordförråd och syntax till textens disposition. Vähälummukka (2001: 159) har i en undersökning av lingvistisk interferens vid simultantolkning från norska och svenska till finska definierat interferens som ”oavsiktlig, omedveten överföring av lexikala och syntaktiska drag från källspråket till målspråket”. Interferensen kan således anses vara oavsiktlig och omedveten. Å andra sidan kan man utgående från professionella tolkars produktion och de diskussioner de för om språkliga uttryck i samband med tolkningsuppdrag konstatera att tolkar i allmänhet är mycket medvetna om de risker som interferensen utgör. Många tolkar har en klar vilja att exempelvis använda målspråkets egna ord i stället för lånord också när lånorden är helt accepterade i målspråket. Vid tolkning till finska föredrar många tolkar exempelvis det finska ordet *hanke* (projekt) framom lånordet *projekti*. (Jfr Vik-Tuovinen 2000b: 342–343 om hur tolkar betonar det språkliga uttrycket när de bedömer kvaliteten på sin tolkning.) Vid simultantolkning är det naturligt att den lineära presentation av källtexten som tolken utgår från lätt påverkar syntaxen i tolkningen (se Vähälummukka 2001). Ovan i avsnitt 3.5.2.2.3 diskuterades skillnader mellan käll- och målspråk i fråga om diskursuppbyggnad, vilket kan leda till interferens på diskursnivå.

I avsnitt 3.5.2.2.1 diskuterades i samband med tolkens roll tolkens rätt att förklara bl.a. kulturella skillnader. Denna typ av tillägg som behövs för att mottagaren skall förstå talarens budskap är en form av explikation. Sofr (1981: 390) konstaterar att en

av de förändringar tolken har rätt att göra vid överföringen är att uttrycka explicit det som uttrycks implicit i källtexten. Tolken måste emellertid alltid noggrant överväga om något skall uttryckas explicit. Utgångspunkten bör vara att det är talaren som har ansvar för vad som sägs. Om talaren har övervägt sina uttryckssätt och utgått från att publiken skall förstå det han säger så som han uttrycker det, är det inte tolkens sak att tillägga förklaringar. Tolken får inte underskatta publikens förmåga att förstå talaren utan förklaringar. Tolken bör också vara medveten om att talaren inte alltid har för avsikt att uttrycka sig explicit. Av den anledningen är det skäl att vara observant i analysen av källtexten och talarens intentioner (jfr Namy 1978: 32 och denna avhandling avsnitten 3.3.3 och 3.3.4).

Den större standardisering som kan konstateras vid översättning förekommer också vid tolkning. Setton (1999: 272) konstaterar att hans undersökningar på samma sätt som Shlesingers (1989b) visar på att registret blir mera likartat vid tolkning. Tidigare har nämnts tidsbristen vid tolkning och de begränsade möjligheterna att utnyttja hjälpmedel – exempelvis ordböcker – som orsaker till att tolkningen kan lida av interferens. Samma fenomen påverkar också tolkens register. Dessutom bör man komma ihåg att tolken inte alltid tolkar till sitt starkaste språk, sitt A-språk, utan även till sitt B-språk. Trots att tolkar bör ha mycket goda kunskaper i alla sina målspråk, kan man ändå utgå från att det språkliga registret inte är lika omfattande i B-språket som i A-språket (jfr diskussionen om tolkens språkkunskaper i avsnitt 3.4.2.3).

I vissa situationer blir tolkarna tvungna att anpassa sin tolkningsprodukt enligt normer som egentligen inte är lämpliga för tolkning. Strolz (1997: 195) diskuterar hur tolkningssituationen och det faktum att tolkens publik inte känner till tolkningens förutsättningar gör att tolken kan bli tvungen att utföra sitt arbete på ett ”onaturligt” sätt. Hon undersökte medietolkning och konstaterar att medietolkning ofta upplevs som mera stressigt än annan tolkning p.g.a. att tolkningen sker via monitorer, ofta utan tolkkabin, utan interaktion med publiken, som korta uppdrag utan "uppvärmning" i form av hälsningstal eller liknande, för en stor åhörarskara etc. Medietolken förväntas ändå förmedla en formellt oklanderlig produkt. Tolken

performans utvärderas utgående från andra normer och i jämförelse med en annan kognitiv produkt än tolkning. Den jämförs med en normalt framförd text i media, med en produkt som är enspråkig och textbaserad. Den formella retoriska aspekten är därför viktigare vid medietolkning än vid andra former av tolkning. Det här har också sina konsekvenser för hur tolken prioriterar om han har problem. En följd av de stora kraven på vältalighet som ställs vid medietolkning kan bli att tolkarna blir tvungna att göra avkall på normen att tolka allt som sägs för att uppfylla de krav på retorisk performans som är norm i det medium de tolkar via.

I fråga om förhållandet såväl mellan en översättning och dess original som mellan en tolkning och dess original har det skett en utveckling under de senaste två decennierna. Fenomenet diskuteras av Oittinen (1997: 120) som konstaterar att det ännu i början av 80-talet var naturligt att dryfta hur översättaren har nått målet att etablera likhet mellan original och översättning. Avsikten var att översättaren skulle vara osynlig. Oittinen konstaterar att det därefter har blivit mera intressant att undersöka hur och av vilken orsak översättningen avviker från originalet.

Även tolkens roll har förändrats. Tolkens uppgift är enligt Finlands översättar- och tolkförbund (2005b) att ingå som en part i den kommunikation som sker via tolkning. I och med att de övriga kommunikationsparterna utgående från situationen vet att kommunikationen sker via tolk (i motsats till att den läsare som läser en översättning inte alltid vet om att texten är en översättning), kan man utgå från att normen tillåter vissa drag i tolkningsprodukten som inte skulle tillåtas om det var fråga om en produkt som produceras i en enspråkig situation.

3.4.2.4 Normer på instrumentell nivå

Normerna på instrumentell nivå bestäms av hur tolkarna och tolkanvändarna ser på tolkning som kundservice. Olika personer utgår från olika kriterier när de bedömer tolkningen som service (Kurz 1993/2002: 315). Dessutom kan kriterierna vara olika i

olika tolkningssituationer. Den service som önskas är troligen en annan vid konferenstolkning än vid kontakttolkning.

Centrala frågor med tanke på normerna på instrumentell nivå är vilka kvalitetskrav tolkanvändarna ställer och vilken roll de vill att tolken skall ha i kommunikationen. För att få svar på dessa frågor har flera forskare genom enkäter bett tolkanvändare utvärdera olika kvalitetskriterier (t.ex. Kurz 1993/2002; P. Moser 1996; Vuorikoski 1995; Pöchhacker 2002).

Nedan diskuterar jag tolkning som kundservice först utgående från ett par undersökningar om tolkarnas och tolkanvändarnas prioriteringar av kriterier för tolkning. Därefter behandlar jag tolkens roll som part i kommunikationen och baserar mig då på några studier i hur tolkar agerar och hur deras klienter, d.v.s. kommunikationsparterna, önskar att de skall agera i tolkningssituationen.

Bühler (1986) bad AIIC-tolkar rangordna kvalitetskrav som man bör beakta när kandidater ansöker om medlemskap i AIIC. De kriterier som skulle rangordnas var 1) infödd accent, 2) behaglig röst, 3) flytande produktion, 4) logisk kohesion i yttranden, 5) innehållsmässig överensstämmelse med originalet, 6) komplett översättning, 7) korrekt grammatik och 8) korrekt terminologi. De kriterier som prioriterades var innehållsmässig överensstämmelse, logisk kohesion, användning av korrekt terminologi samt flytande produktion.

Kurz (1993/2002) gjorde en användarundersökning baserad på Böhlers undersökning, men hon hade andra målgrupper för sin enkät. Kurz bad konferensdeltagare vid tre olika konferenser rangordna de åtta kriterier som Bühler använt. Också bland konferensdeltagarna visade sig innehållsmässig överensstämmelse vara det viktigaste kriteriet, med undantag för en konferens för medlemmar av Europarådet, vilka placerade korrekt terminologi på första plats. Också ingenjörer som deltog i en konferens om kvalitetskontroll placerade korrekt terminologi högt, på andra plats efter innehållsmässig överensstämmelse. Oftast var det i alla fall logisk kohesion som kom

på andra plats. Det som både tolkarna själva och tolkanvändarna generellt prioriterar är alltså innehållsmässig överensstämmelse, logisk kohesion samt korrekt terminologi.

Dessa undersökningar om tolkanvändarnas kvalitetskrav berör således kvaliteten på den muntliga tolkningsprodukten, men når inte tolkens agerande som helhet. Båda undersökningarna gäller konferenstolkning.

Användargrupperna är emellertid inte heller homogena med tanke på de kriterier de anser viktiga. Undersökningar visar att det även inom grupper, exempelvis deltagare i samma konferens, finns skillnader i fråga om vad som uppfattas som god tolkning. Skillnaderna har då ofta sociolingvistiska orsaker. Variationer förekommer utgående från i vilken situation tolkningen utförs, men också utgående från mera personliga kriterier hos dem som uttalar sig om kvaliteten (jfr P. Moser 1996 som konstaterar skillnader baserade på exempelvis konferensdeltagarens ålder, vana att lyssna till tolkning, kön och nationalitet).

I avsnitt 3.5.2.2.1 diskuterades de normer som definierar den roll tolken har i kommunikationssituationen. Jag återkommer här till tolkens roll, men betraktar nu rollen i den praktiska utövningen av tolkyrket utgående från några undersökningar.

Wadensjö (1995: 113–114) diskuterar tolkning utgående från två kommunikationsmodeller, transfermodellen och interaktionsmodellen. Transfermodellen baserar sig på att betydelsen hos ord och uttryck är ett resultat av talarens avsikter och strategier. De andra parterna i kommunikationen uppfattas som mottagare av de informationsenheter som talaren förberett. Interaktionsmodellen utgår från att språket används som social aktivitet och att betydelsen konstrueras i interaktion mellan talare och åhörare. I interaktionsmodellen betonas bl.a. situation, kommunikativ genre och kommunikationsparternas kunskaper om det som kommuniceras. Det är uppenbart att uppfattningen om vad som är norm är olika om man utgår från transfermodellen än om man utgår från interaktionsmodellen. Den som utgår från interaktionsmodellen kan exempelvis tänkas tolerera – och kanske till och med föredra – att tolken i sin produktion avviker från talarens formuleringar i avsikt att överföra det som skall

kommuniceras. Wadensjö (1995: 115) betonar att tolkens roll enligt interaktionsmodellen påverkas av de andra parterna som deltar i kommunikationen och som kanske bekräftar eller avvisar den tolkroll som tolken själv anser som normenlig. Hur gör exempelvis den kontakttolk som utgår från normen att 'bara översätta', om de andra parterna i kommunikationen har en annan syn på tolkens roll?

I Sverige har tolkens roll i kommunikationen stått i fokus hos flera forskare och det är då närmast kontakttolkens roll som behandlats. Englund Dimitrova (1991: 87) konstaterar att tillämpningen av yrkesetiska regler varierar utgående från individer och situationer och att alla tolkar inte heller har som ambition att följa tolketikens regler. En del tolkar anser exempelvis mer eller mindre medvetet och explicit att det är önskvärt att tolken fungerar som ett "kulturfilter" (se även Leinonen 2001: 299–300). Wande (1994: 109–126) diskuterar baserat på ett svenskt forskningsprojekt, FIKON-projektet, kontakttolkens roll utgående från kraven på neutralitet och objektivitet. Han konstaterar att dessa krav verkar vara idealiserade när man ser på hur kontakttolkning genomförs i praktiken och de förväntningar och önskemål klienterna säger sig ha. Observationer av tolkar visar att tolkarna inte är neutrala överförare av budskapet utan att de exempelvis utelämnar, ändrar stilen, förkortar, summerar och glömmar att indikera verbal feedback (Wande 1994: 124–125). Det verkar emellertid enligt denna studie som om klienterna också i viss mån skulle förvänta sig att tolkarna inte är neutrala, utan att de också fungerar som mediatorer. Denna svenska studie får stöd av en intervjuundersökning med hälso- och socialvårdspersonal i Wien, som visar att majoriteten av de intervjuade tolkanvändarna (vilka representerar "myndigheten") anser att tolken skall förklara, summera, reda ut kulturella skillnader o.s.v. (Pöchhacker 2002: 101).

Dessa undersökningar berör kontakttolkning och tolkarna konstateras tillämpa normer som verkar avvika från åtminstone de preskriptiva normer som finns nedtecknade i yrkesetiska regler och anvisningar för professionella tolkar. Det är uppenbarligen den direkta kontakten med de övriga parterna i kommunikationen som påverkar tolkarnas beteende. En konferenstolk som tolkar från kabin torde följaktligen ha lättare att följa

de normer som förespråkar en strikt neutralitet och en överföring av talarens budskap i oförändrad form.

En tänkbar utgångspunkt när man diskuterar tolkens rättigheter och skyldigheter som serviceproducent kan vara det som Nord (1997: 41–50) inom översättningsteorin kallar funktionella översättningsekvivalenter. Nord diskuterar förhållandet mellan ekvivalens och adaption vid översättning. Hon baserar sig på skoposteorin (se t.ex. Reiß & Vermeer 1984) och anger att en text skall översättas så att den kan uppnå den avsedda funktionen eller de avsedda funktionerna i målkulturen (jfr även Wande 1994: 124 för diskussion om skoposteorin och översättningens kommunikativa funktion). Utgående från detta kan ekvivalens vara ett tänkbart mål, men inte det enda. Nord säger att det är översättarens skyldighet att avgöra vilka element i texten som kan reproduceras och vilka som kan, eller måste, adapteras. Hon betonar att proportionerna mellan ekvivalens och adaption inte bestäms av källtexten i sig eller den genre den hör till, utan av översättningsuppdraget.

Normerna på den instrumentella nivån kan således konstateras basera sig på hur kommunikationsparterna, inklusive tolken, uppfattar tolkens roll och tolkningens uppgift. Normerna påverkas i hög grad av de situationella faktorerna.

3.5.3 Diskussion

I tolkningslitteraturen har normer berörts i olika sammanhang och av olika forskare, men jag har saknat en mera övergripande bild av vilka normer som påverkar tolkningsstrategierna. Därför ville jag i min behandling av ämnet försöka strukturera och kategorisera normerna vid tolkning. Temat normer vid tolkning är ett intressant forskningsfält och en stor utmaning för forskarna.

Normerna kan utgående från den genomgång som gjorts i avsnitt 3.5 uppfattas som något som påverkar strategierna för både tolkningsprocessen och tolkningsprodukten. Trots att normerna ibland ganska strikt reglerar hur tolken skall genomföra sin uppgift

och hurudan tolkningsprodukten skall vara, bör det påpekas att normerna samtidigt stöder tolkens arbete genom att de definierar vad som är acceptabelt och önskvärt.

Garzone (2002: 114–115) diskuterar hur tolkar tillämpar normer i den praktiska utövningen av sitt arbete. Hon utgår från att de tidsmässiga och kognitiva begränsningar som råder vid tolkning gör att tolkarna inte kan tillämpa alla de normer de är medvetna om, utan begränsningarna tvingar tolkarna att hitta ”kompromisslösningar”. Som exempel ges den allmänt accepterade normen att tolkar skall överföra allt som sägs. I praktiken förekommer det ändå att tolkarna utelämnar något av det som nämnts i originalet. Orsakerna till att något utelämnas kan var antingen att omständigheterna tvingar tolken till det eller att tolken medvetet väljer att utelämna något. Tvingande omständigheter kan vara exempelvis att originalet presenteras med extremt hög talhastighet eller att originalet är en mycket informationstät text (jfr avsnitt 3.3.5). Tolken måste då koncentrera sig på att överföra så mycket som möjligt av det centrala innehållet i originalet, varvid tolken – såsom Jones (1998: 139) uttrycker det – offrar de delar av innehållet som han bedömer har minst betydelse för att publiken skall förstå det som sägs. Tolken följer då de normer som betonar måltextens funktion och åhörarnas behov framom normen om komplett överföring av allt som sägs. Tolken har enligt Garzone (2002: 117) rätt att avstå från att beakta de normer som i idealfall borde följas och basera sin tolkning på normer som är tillämpbara i rådande förhållanden.

Garzone (2002: 115) konstaterar att varken begreppet ’kvalitet’ eller de normer som ligger bakom tolkens agerande är absoluta, utan i hög grad beroende av situationskontexten och kulturkontexten. Wande (1994: 125) efterlyser en revidering av rekommendationerna för tolkning, så att man i högre grad beaktar hur yrkeskunniga tolkar i praktiken utför sitt arbete.

Det behövs således en växelverkan mellan hur tolkning i praktiken genomförs och vilka normer som gäller. Växelverkan kan ske i båda riktningarna, så att praktiken påverkar normerna och normerna påverkar praktiken. Det kan vara motiverat att ställa frågan, huruvida man borde ställa upp olika normer för olika typer av

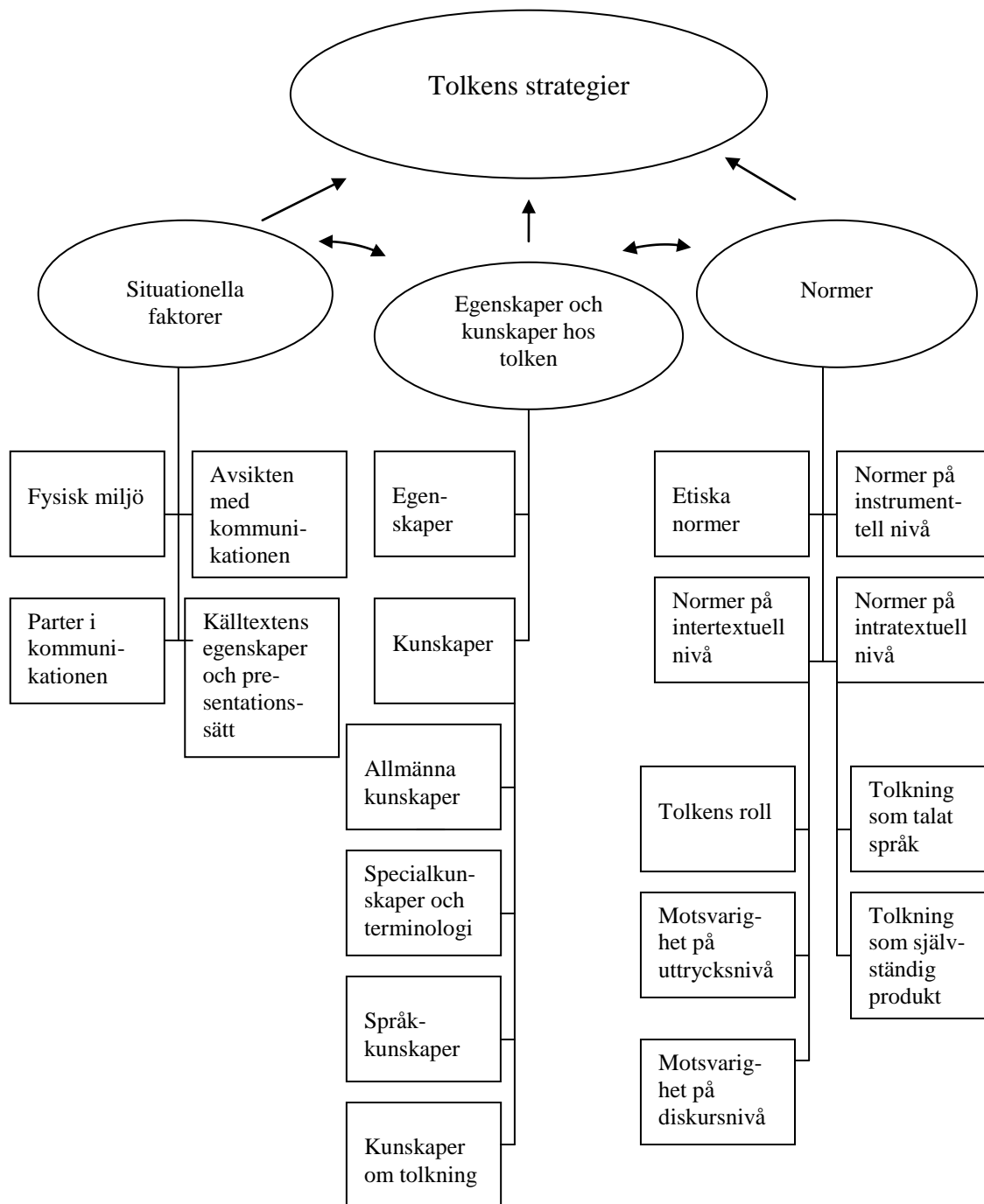

tolkningssituationer. Likaså är det skäl att observera att normerna utvecklas och förändras med tiden, något som också bl.a. intresseorganisationer, lärare och andra som arbetar med normer ur preskriptiv synvinkel böra vara medvetna om.

3.6 Sammanfattande översikt

De centrala strategipåverkande faktorerna som har behandlats i kapitel 3, d.v.s. situationella faktorer, egenskaper och kunskaper hos tolken samt normer, sammanfattas i figur 6. Dessa centrala faktorer har i sin tur underkategorier, vilka vid behov ytterligare har indelats i mera detaljerade underkategorier.

Det faktum att de olika faktorerna också påverkar varandra anges i figur 6 med dubbelriktade pilar mellan faktorerna. Pilar kunde också dras mellan flera av de presenterade underkategorierna, både inom faktorerna och mellan faktorerna. Detta kan illustreras med ett exempel. När tolken för sina åhörare skall prestera en tolkning som fungerar som god service följer han normerna på instrumentell nivå. Samtidigt skall han beakta sin egen roll på intertextuell nivå samt de etiska normerna. För att han skall kunna genomföra sin uppgift tillämpar tolken strategier utgående från sina kunskaper. Dessutom behöver han för att tillämpa lämpliga strategier ha information om situationella faktorer, om de parter som kommunicerar och om avsikten med kommunikationen. Exemplet kunde ytterligare utvidgas, men redan dessa samband visar att faktorerna förenas av ett nätverk av relationer.

Figur 6. Översikt över faktorer som påverkar tolkens strategier.

I en pilotstudie om hur de professionella tolkarna som ingår i mitt material beaktar normer (Vik-Tuovinen under publicering) har jag kunnat konstatera att tolkarna tar

hänsyn till normerna. Detta kan belysas med tre exempel från materialet. Det är tre olika tolkar som har gett de kommentarer som presenteras i exemplen.

En tolk tar fasta på en enhet i originalet som hon tycker att hon inte tolkat speciellt bra. Hon konstaterar emellertid ”men å andra sidan tänkte jag att okej det viktigaste är att innehållet kommer fram”. Hennes kommentar berör alltså de intertextuella normerna och hon betonar att överföringen av innehållet är det viktiga.

En annan tolk ger en kommentar som belyser att hon beaktar normer på intratextuell nivå. Hon anser att hennes tolkning är dåligt formulerad och inte följer normerna för hur en text formuleras på målspråket. Hennes kommentar presenteras här i något förkortad form.

[...] just långa meningar som är så här komplicerade [...] är ju nog svåra för en simultantolk [...] strukturen, den är int omöjlig, men den är int lätt för en simultantolk [...] skulle jag översätta så sku jag säkert få det vackert formulerat på svenska utan att behöva skriva någon form av sånhär kanslispråk [...]

Tolken betonar i sin kommentar att originalet har långa och komplicerade meningar som är svåra att uttrycka väl på målspråket. Hon konstaterar att hon skulle ha lyckats uttrycka sig bättre om hon hade fått översätta i stället för att tolka och därmed haft mera tid till sitt förfogande.

Det tredje exemplet illustrerar att tolken är medveten om normer på instrumentell nivå. Tolkens kommentar är på finska och den presenteras därför med en översättning till svenska.

[...] nyt mä itte tajuan sen, että miten selvästi mä puhun niille ihmisille, jotka istuvat tuolla kuulokkeet korvilla, että mä en tee tätä sillei omaksi huvikseni, vaan mä puhun niille ja mun tehtävä on saada ne ymmärtämään mitä tää puhuja on sanonut ja tehdä se mahdollisimman hyvin [...]

[...] *nu fattar jag själv hur jag uttryckligen talar till de människor som sitter där med hörlurarna på, att jag inte gör det här för mitt eget nöjes skull utan att jag talar till dem och att min uppgift är att få dem att förstå vad den här talaren har sagt och göra det så bra som möjligt [...]*

Tolken beskriver således att hon har insett att hennes uppgift är att få publiken att förstå vad talaren säger. Hon konstaterar dessutom att hon bör utföra detta arbete väl.

Pilotstudien visar att de professionella tolkarna sällan beskriver normer explicit. Deras muntliga kommentarer till den egna tolkningen visar ändå att de känner till hur de själva bör utföra tolkningen och att de ställer krav på den tolkning som de producerar.

Jag förväntar mig att analysen av det empiriska materialet (kapitel 6) skall belysa hur de centrala strategipåverkande faktorerna beaktas av de olika informantgrupperna. Denna kunskap är av vikt med tanke på tolkningsprocessen hos informanter på olika nivåer av professionalitet.

I och med att min definition på strategi inbegriper såväl strategier för förebyggande och lösande av problem som strategier för agerande vid tolkning omfattar den ett brett spektrum av aspekter som bör beaktas vid tolkning. Många av dessa aspekter har också en central ställning med tanke på vad en tolk bör kunna. Därför kan min redogörelse för strategipåverkande faktorer även fungera som utgångspunkt för vad en blivande tolk bör lära sig.

4 INFORMANTER

De personer som bidrar till det empiriska materialet för min avhandling kallas informanter. Informanterna är indelade i tre grupper utgående från hur mycket erfarenhet de har av tolkning. Grupperna utgörs av nybörjare, biämnestuderande respektive professionella tolkar. Även förkortningarna N, B och P används för respektive grupp. Informanterna har slumpvis getts löpande numrering, N1, N2, B1, B2, P1, P2 o.s.v. Dessa förkortningar och beteckningar används i avhandlingens empiriska del i exemplen och i diskussionen kring exemplen. Alla informanter är kvinnor. Antalet informanter och deras bakgrund presenteras i avsnitt 4.1.

Informanterna som bidrar till det empiriska materialet för min avhandling representerar olika nivåer av professionalitet. Jag har valt att tala om *olika nivåer av professionalitet* trots att det egentligen bara är de informanter som ingår i informantgruppen professionella tolkar som kan förväntas representera professionalitet. Användningen av detta uttryck kan emellertid motiveras med att nybörjare och biämnestuderande representerar nivåer i utvecklingen mot den professionalitet som betecknar professionella tolkarna. I avsnitt 4.2 relateras informantgrupperna i mitt material till en mera generell diskussion om olika nivåer av professionalitet och expertis.

I kapitel 3 diskuterades faktorer som påverkar tolkningsstrategierna (situationella faktorer, tolkens egenskaper och kunskaper samt normer). Informanterna fick före den egentliga materialinsamlingen besvara frågeformulär med frågor om sin bakgrund. Svaren på dessa frågor har anknytning till tolkens kunskaper. I avsnitt 4.3 redogör jag för de svar informanterna ger angående sina språkkunskaper i de berörda tolkningsspråken. I avsnitt 4.4 redovisas informanternas tolkutbildning och arbetserfarenhet. För att få information om informanternas uppfattningar om de situationella faktorerna används ett annat frågeformulär. Detta presenteras i avsnitt 5.2.1 och svaren analyseras i avsnitt 6.1.

4.1 Presentation av informantgrupperna

Informantgruppen nybörjare består av sex informanter och informantgruppen biämnestuderande av åtta informanter. Antalet informanter i informantgruppen professionella tolkar är sju, i vissa delar av materialet bara sex, vilket jag återkommer till i beskrivningen av materialet (se avsnitt 5.2).

Nybörjarna och biämnestuderandena studerade alla vid tidpunkten för materialinsamlingen vid Vasa universitet. Fyra av de professionella tolkarna kunde också komma till universitetet för att bidra till materialet. De övriga tre professionella tolkarna är sådana som jag hade tolkningsuppdrag tillsammans med under den period materialinsamlingen pågick. De ställde upp som informanter efter det gemensamma tolkningsuppdraget. Av ekonomiska skäl kunde jag inte genomföra testtolkningen med alla tolkar i samma miljö.

Informantgruppen nybörjare utgörs av studerande som deltar i sin första kurs i tolkningsövningar finska–svenska–finska. De har antingen finska eller svenska som modersmål och svenska/nordiska språk eller finska som huvudämne eller biämne i sin examen. De som har finska som huvudämne har svenska som modersmål och de som har svenska/nordiska språk som huvudämne eller biämne har finska som modersmål. De introducerande kurserna i tolkning vid Vasa universitet består av en föreläsningkurs omfattande 1,5 sv (sv = studievecka = 40 timmars arbetsinsats) och en övningskurs i tolkning mellan finska och svenska omfattande 1 sv⁷. Dessa kurser är fritt valbara och kan avläggas också av studerande som inte har för avsikt att fortsätta studera tolkning. Materialinsamlingen gjordes när nybörjarna hade deltagit i ca 10 timmar övningar i tolkning.

De informanter som ingår i gruppen biämnestuderande har tolkning som biämne i sin universitetsexamen. Biämnet kan vara s.k. kort biämne omfattande 20 sv eller långt biämne omfattande 40 sv. Liksom nybörjarna har också biämnestuderandena finska

---

⁷ I och med examensreformen hösten 2005 förändras både studiehelheten tolkning och kursernas uppläggning.

eller svenska/nordiska språk som huvudämne eller biämne och finska eller svenska som modersmål. Informanterna bidrar till forskningsmaterialet i samband med sin tredje eller fjärde övningskurs i tolkning mellan nordiska språk (med tonvikt på svenska) och finska. Tre övningskurser i tolkning utgör sammanlagt 10 sv, 186 övningstimmar. Den fjärde övningskursen är en påbyggnadskurs på 1 sv, 20 övningstimmar. Avsikten är att studerandena genom denna kurs skall bibehålla sina tolkningsfärdigheter medan de slutför övriga studier samt få mera erfarenhet av tolkning utanför klassrummet. Eftersom skillnaden i antalet övningstimmar mellan dem som deltar i den tredje och den fjärde tolkningskursen inte är stor, har deltagarna i båda kurserna slagits samman till en informantgrupp.

Gruppen professionella tolkar utgörs av tolkar som regelbundet har tolkningsuppdrag. De är bosatta i Finland eller i Sverige och de för min studie aktuella tolkningspråken finska och svenska hör till deras aktiva arbetspråk. Deras tolkningserfarenhet varierar från drygt ett år till ca 10–15 år. Antalet tolkningsuppdrag per år varierar också från drygt 10 uppdrag per år till över 100 tolkningsdagar per år (ett uppdrag utgör ibland flera tolkningsdagar). Eftersom informanternas arbetserfarenhet varierar, beaktar jag i analysen av det empiriska materialet vid behov om informanterna har lång eller kort erfarenhet.

De tre informantgrupperna har inte samma antal informanter, vilket i viss mån försvårar jämförelserna mellan grupperna. En möjlighet att undvika problemet skulle ha varit att begränsa alla grupperna till sex informanter. Den lösningen förkastades emellertid, eftersom jag ansåg att jag i så fall skulle ha riskerat att gallra bort värdefullt material från grupperna biämnestuderande och professionella tolkar.

4.2 Olika nivåer av professionalitet och expertis

Bereiter och Scardamalia (1993: 18) konstaterar att vad som är en bra strategi för att lösa ett problem beror på hur mycket man vet. Både nybörjare och experter tenderar enligt dem att tillämpa de strategier som är bäst lämpade för deras respektive nivå av

vetande. Den som vet lite kan i viss mån kompensera detta genom att maximalt utnyttja det som han vet. Han försöker komma ihåg delvis bortglömd kunskap och letar efter analogier som kan tillämpas i den nya situationen. Den som har tillräckligt med kunskap kan undvika mycket av denna mentala ansträngning. Han har relevant kunskap tillgänglig och kan tillämpa relevanta procedurer. Han har både deklarativ och procedural kunskap, även kallade *know how* och *know what* (Bereiter & Scardamalia 1993: 45–46; Kirjonen, Remes & Eteläpelto 1997: 26). I stället för att analysera behöver han enligt Bereiter och Scardamalia (ibid.) bara känna igen och tillämpa. (Jfr betoningen av situationella faktorer och kunskaper i kapitel 3.)

Informanterna i mitt material har hänförs till tre olika nivåer. Olika forskare nämner olika antal nivåer i utvecklingen från novis till den högsta nivån av professionalitet och expertis. Exempelvis Dreyfus och Dreyfus (1986) beskriver fem steg i utvecklingen från novis till expertis. *En novis* behärskar enligt dem ett begränsat antal regler och följer dessa regler. *En avancerad nybörjare* kan beakta reglerna mera flexibelt och utgående från situationen. Han har lärt sig vad som brukar fungera i praktiken. *Den kompetenta* kan tillämpa målinriktade planer och strategier, han har ett syfte och motiverar sitt beteende utgående från detta. *Den skickliga* har tillräckligt mycket erfarenhet för att inse vilka åtgärder som krävs. Han utnyttjar sina erfarenheter av andra situationer och jämför hur ifrågavarande situation liknar eller skiljer sig från tidigare situationer. Han behöver därför mindre planering och mindre problemlösning. *Experten* har nått så långt att han inte längre behöver fatta medvetna beslut, han utför sin uppgift på rätt sätt utan att behöva tänka på vad han gör.

Hoffman (1997) beskriver sex olika nivåer i utvecklingen från att vara *naiv* inom ett område till att vara *mästare*. *Den naiva* känner inte alls till området i fråga. *Novisen* är ny inom området. Hoffman (1997: 199) nämner som exempel en person som håller på att inleda sina studier i konferenstolkning. Skillnaden mellan den naiva och novisen är att novisen har haft en minimal eller introducerande kontakt med området. På följande nivå återfinns *den initierade*. Han har gått igenom en initieringsceremoni. En initierad kan t.ex. vara en studerande som har bestämt sig för att fortsätta sina studier utöver introduktionen och som har en viss erfarenhet av exempelvis konsekutivtolkning. *En*

lärling är t.ex. en studerande som deltar i ett studieprogram i tolkning utöver introduktionsnivån. Lärlingen har för avsikt att avancera till följande steg i utvecklingen. De kurser i tolkning som arrangeras för personer på denna nivå omspänner enligt Hoffman (1997: 199) vanligen en period på från åtta månader till ca tre år. En "*journeyman*" är bokstavligen en person som kan arbeta en dag utan handledning (medan hans handledare är bortrest). En nyss utexaminerad tolk som har konstaterats kunna ta plats i en tolkkabin kan anses vara en *journeyman*. På näst högsta nivån återfinns *experten*. En expert har god och pålitlig omdömesförmåga, han visar stor skicklighet i arbetet och ekonomi i utförandet. Han kan effektivt klara av vissa typer av ovanliga och svåra fall. Experten har stor skicklighet och kunskap som kan härledas från omfattande erfarenhet eller koncentrerad erfarenhet från olika delområden. En *mästare* är en expert som också är kvalificerad att undervisa andra. Av tradition utgör mästarna en elitgrupp och de fastställer bestämmelserna, procedurerna, standarderna och idealen.

Hoffman konstaterar (1997: 200) att man utgående från hantverksgillenas historia och en tumregel baserad på nutida undersökningar om expertis kan konstatera att det tar minst tio år av professionell utövning innan någon blir expert. Hoffman (1997: 198) hänvisar också till ett samtal med Barbar Moser-Mercer där hon påstår att det behövs sex till tio års erfarenhet av konferenstolkning innan en tolk blir godkänd som verklig expert. Flera år till behövs innan tolken anses vara en "*grand master*".

Det är inte helt okomplicerat att placera in mina informantgrupper i de nivåindelningar som presenterats ovan (jfr Karila & Ropo 1997: 152 som konstaterar samma problem vid klassificering av lärarexpertis). I enlighet med den indelning som Dreyfus och Dreyfus (1986) tillämpar skulle nybörjarna i mitt material kunna hänföras till noviser och biämnestuderandena till antingen avancerade nybörjare eller kompetenta. De professionella tolkarna i mitt material kan alla hänföras till kategorin skickliga, medan Dreyfus och Dreyfus beskrivning av en expert inte verkar passa in på en professionell, yrkesskicklig tolk. Tolken torde nämligen inte kunna utföra sin uppgift utan att i vissa skeden av sitt arbete fatta medvetna beslut.

I Hoffmans (1997) indelning är det enklare att placera in nybörjarna och biämnestuderandena. Nybörjarna kan enligt den indelningen anses vara noviser och biämnestuderandena lärlingar. De professionella tolkarna är inte lika lätta att placera. Om man utgår från att en expert skall ha minst sex års erfarenhet av området (jfr Hoffman ovan), skulle bara tre av de professionella tolkarna i mitt material kunna klassificeras som experter. De övriga fyra skulle vara *journeymen*. Å andra sidan har två av de mera erfarna professionella tolkarna också erfarenhet av att undervisa i tolkning, vilket skulle kunna kvalificera dem till att bli omnämnda som *mästare*.

Pilke (2004: 26) konstaterar att man kan se på expertis utgående från en kontextuell referensram. Enligt detta synsätt uppstår expertis i en bestämd situation där expertens speciella kunskaper och vetande identifieras och erkänns av en publik eller ett samfund. Baserat på denna uppfattning om expertis skulle alla informanter i informantgruppen professionella tolkar kunna uppfattas som experter. De har av tolkningsgemenskapen uppfattats som experter på tolkning i och med att de erbjudits tolkningsuppdrag. De har uppenbarligen också av dem de tolkat för accepterats som experter på tolkning, eftersom de har fått utföra flera uppdrag för samma uppdragsgivare.

De kriterier som jag använder för indelning av mina informanter i grupper är deltagande i en viss kurs i tolkning (nybörjarna – första övningskursen i tolkning, biämnestuderandena – övningskurser på biämneshögnivå) respektive erfarenhet av praktisk yrkesutövning. Diskussionen ovan visar emellertid att variationen kan vara relativt stor speciellt inom gruppen professionella tolkar, men också i viss mån inom gruppen biämnestuderande.

4.3 Språkfördelning och självskattning av språkkunskaperna

När jag planerade min undersökning hade jag som mål att bland informanterna få en relativt jämn fördelning av personer med svenska som starkare språk och finska som starkare språk. Jag ville i materialet ha med både sådana som tolkar till sitt A-språk

och sådana som tolkar till sitt B-språk (se AIIC 2005c eller avsnitt 3.4.2.3 för definition av A-språk och B-språk)⁸. Tolkar som fungerar som konferenstolkar mellan nordiska språk och finska på den fria tolkmarknaden tolkar normalt i båda riktningarna. Jag ville ha ett material som representerar realiteterna för den aktuella typen av tolkning.

Några av informanterna förväntades p.g.a. tvåspråkig bakgrund ha svårt att ange vilket språk som är deras starkare språk. Därför hade de en möjlighet att kommentera modersmålet och sin tvåspråkighet i det frågeformulär som berör deras bakgrund. Flera av informanterna kommenterade sina språk, men de flesta hade ändå ingen svårighet att ange vilket språk som är modersmål. Kommentarererna gällde närmast i vilket skede det andra språket inlärts och i vilken mån informanterna uppfattade sig som tvåspråkiga. I frågeformuläret användes benämningen modersmål i stället för A-språk. I min redovisning använder jag A-språk.

A-språksfördelningen är för biämnestuderandenas och de professionella tolkarnas del jämn, medan gruppen nybörjare har fler informanter med svenska som A-språk än med finska som A-språk. Tabell 1 presenterar språkfördelningen.

Tabell 1. Antalet informanter per informantgrupp med svenska respektive finska som A-språk.

A-språk	Nybörjare	Biämnestuderande	Professionella tolkar	Totalt
Svenska	4	4	4	12
Finska	2	4	3	9
Totalt	6	8	7	21

I gruppen nybörjare har fyra personer svenska som A-språk medan två har finska. Av de två som har finska som A-språk anger dessutom den ena, att hon anser att både hennes finska och hennes svenska är starka. En av nybörjarna har angett "svenska?" som A-språk och motiverar detta med att hennes hemspråk är finska men skolspråket

⁸ Jag använder benämningarna *A-språk* och *B-språk*, trots att det för nybörjarnas och biämnestuderandenas del inte är helt korrekt att använda den terminologi som tillämpas i fråga om professionella tolkar.

har varit svenska. Språkfördelningen i gruppen nybörjare kan uppfattas som något ojämn. Med tanke på att tolkningsuppgiften som det empiriska materialet baserar sig på utfördes från finska till svenska, är dock möjligheterna att få jämförbart material i denna grupp större om informanterna har goda kunskaper i målspråket.

Av de åtta informanter som ingår i gruppen biämnestuderande har tre angett svenska som A-språk och fyra finska. En har angett svenska/finska som A-språk. Hon kan uppenbarligen inte avgöra vilket av språken som är starkare. Jag har placerat denna informant i gruppen A-språk svenska. Hon har fått sin grundläggande utbildning (högstadium och gymnasium) på svenska. Man kan därför utgå från att hennes kunskaper i svenska är på A-språksnivå. Språkfördelningen i informantgruppen biämnestuderande är därmed 4 med svenska som A-språk och 4 med finska som A-språk.

Bland de professionella tolkarna anger 4 personer svenska som A-språk och 3 personer finska. Också bland de professionella tolkarna har en person angett "svenska?" och kommenterat att det är svårt att ange *ett* modersmål. Hon hänförs till gruppen A-språk svenska, eftersom också hon har fått sin grundläggande utbildning på svenska.

Jag ville också få reda på hur väl informanterna anser sig kunna finska och svenska. Därför fick de bedöma sina kunskaper enligt skalan 4–10 (den normala betygsskalan i skolbetyg i Finland). Det är alltså fråga om självskattning av de egna språkkunskaperna (se Skutnabb-Kangas 1981: 193). Nedan redovisas informanternas betygsättning för sina kunskaper i modersmålet (A-språket) och det andra aktuella tolkningsspråket (B-språket). I tabellerna anges siffrorna på det sätt som informanterna skrivit in dem i svarsblanketterna. Därför förekommer även parenteser och alternativa siffror i tabellen.

Tabell 2. Informanternas självskattning av kunskaperna i A-språket på betygsskalan 4–10.

A-språk	Nybörjare	Biämnes-studerande	Professionella tolkar
Svenska	9, 9, 9, 9(10)	9, 9, 9, 10	7(?), 9, 10, 10
Finska	9, 9	9, 10, 10, 10	9, 10, 10

Utgående från självskattningen kan man konstatera att informanterna med ett undantag, en informant i gruppen professionella tolkar, har gett sig själva 9 eller 10 i sitt A-språk. Biämnesstuderandena och de professionella tolkarna är mera benägna än nybörjarna att ge sig själva högsta betyg. Det enda undantaget från serien med 9 eller 10 är den av informanterna i gruppen professionella tolkar som uppskattar sina kunskaper till "7 (?)" Det är fråga om samma tolk som anger sitt modersmål med "svenska?". Hon verkar således anse att hennes kunskaper i svenska inte är speciellt goda.

Informanterna fick enligt samma betygsskala bedöma sina kunskaper i det andra aktuella tolkningspråket, B-språket. Bedömningen presenteras i tabell 3.

Tabell 3. Informanternas självskattning av kunskaperna i B-språket på betygsskalan 4–10.

B-språk	Nybörjare	Biämnes-studerande	Professionella tolkar
Finska	7, 8, 8(9), 9	8, 8, 9, 10	8, 8/9, 9, 10
Svenska	8, 9	7, 7, 8, 9	7, 9, 9–10

I fråga om kunskaperna i B-språket finska finns den lägsta siffran i gruppen nybörjare. Det är en nybörjare med svenska som A-språk som har betygsatt sina kunskaper i finska med 7. I gruppen professionella tolkar anger en informant 8/9 och en 8. Den som anger 8 är samma person som betygsatt sina kunskaper i modersmålet svenska med 7. Hon verkar således antingen genomgående hålla en låg skala eller anse att hennes språkkunskaper inte är speciellt starka. För övrigt tenderar biämnesstuderandena och de professionella tolkarna ge sina kunskaper i B-språket finska aningen högre betyg än nybörjarna.

När det gäller kunskaperna i svenska som B-språk anger de två nybörjarna 8 och 9 i betyg. Den nybörjare som anger 9 har också angett 9 i betyg för modersmålet finska och säger i sina kommentarer att båda språken är starka. Biämnesstuderandena har i genomsnitt bedömt sina kunskaper i B-språket svenska med lägre betyg än nybörjarna. Två av biämnesstuderandena anger siffran 7. Den ena av dem är en studerande som har tyska som huvudämne i sin examen och svenska som biämne. Antagligen anser hon sig kunna svenska sämre än tyska och ger sig därför ett relativt lågt betyg. Också en av de professionella tolkarna har angett 7 för sitt B-språk svenska. Hon kompletterar emellertid med att i kommentarerna ange att hon anser sig vara tvåspråkig i tal men inte i skrift. Man kan alltså utgå från att hon i självskattningen skulle ha gett sig själv ett högre betyg, om hon utgått bara från de muntliga kunskaperna.

En jämförelse mellan tabell 2 och tabell 3 visar att betygen för A-språket generellt är högre än betygen för B-språket. I fråga om A-språket rör det sig oftast om 9 eller 10 för biämnesstuderande och professionella tolkar och 9 för nybörjare. För B-språket är variationen större, från 7 till 10.

Självskattning som mått på tvåspråkighet kan enligt Skutnabb-Kangas (1981: 193) anses vara ett relativt pålitligt mätinstrument. Man bör emellertid enligt henne beakta att skolungdomar kan påverkas av sina skolbetyg i sin självskattning. En annan faktor som kan påverka informanternas självskattning är de erfarenheter informanterna har av att använda ifrågavarande språk. Skutnabb-Kangas (ibid. 194) konstaterar att personer i ett senare skede i sina liv kan skatta sina språkkunskaper lägre än i ett tidigare skede, trots att de har lärt sig mera av språket. Orsaken till den lägre skattningen är då att personerna har upplevt nya situationer där deras språkkunskaper inte varit tillräckliga.

Det här kan förklara vissa något överraskande siffror i de rapporterade självskattningarna ovan. En professionell tolk som ger sig själv 7 i betyg kan således i själva verket ha bättre språkkunskaper än en nybörjare som ger sig själv 9.

Trots att självskattningen kan påverkas av tidigare skolbetyg och erfarenheter, kan den ge nyttig information om informanterna. Självskattning är en användbar metod när det gäller att få jämförbara uppgifter för informanter med olika bakgrund. I fråga om nybörjare och studerande kunde eventuellt skolbetyg eller studieresultat ha fungerat som mätare på språkkunskaperna, men för de professionella tolkarnas del skulle det vara mycket svårt att få fram data som är jämförbara med sådana bedömningar.

Utvärderingen av språkkunskaper är viktig för min undersökning genom att den ger en bild av de språkkunskaper som informanterna anser sig ha. En av utgångspunkterna för undersökningen är att språkkunskaperna, det vill säga de kunskaper informanterna har och de kunskaper de saknar, påverkar informanternas strategier när de genomför sin tolkningsuppgift.

4.4 Tolkutbildning, tolkningserfarenhet och övrig arbetserfarenhet

I formuläret med bakgrundsuppgifter ingår också frågor om vilken undervisning informanterna fått i tolkning, antalet tolkningsuppdrag de har eller har haft per år samt typ av uppdrag. Dessutom skall de ange övrig arbetserfarenhet som är till nytta vid tolkning.

Avsikten med dessa frågor är att få fram vilka skillnader det finns i utbildningsbakgrund och arbetserfarenhet mellan de olika informantgrupperna, speciellt mellan de professionella tolkarna och de övriga. Dessutom ger formulären nyttig information om den individuella bakgrunden hos de professionella tolkarna. Nybörjarna och biämnestuderandena kan antas vara relativt homogena med tanke på utbildning och erfarenhet, medan större variation förväntas i gruppen professionella tolkar. Den fråga som berör övrig arbetserfarenhet kan också ge information om vilken arbetserfarenhet – och därigenom också vilka kunskaper – informanterna anser att stöder dem vid tolkning.

De svar informanterna ger på frågan om tolkutbildning har sammanställts i tabell 4. Grupperna nybörjare och biämnestuderande deltar i tolkningsundervisning vid Vasa universitet. Studier på biämneshnivå anges av både biämnestuderandena och professionella tolkar. Biämnestudierna anges i tabellen för vardera gruppen i samma kolumn ("Biämne el. motsvarande, även pågående"). Vissa informanter har utöver biämnestudier ytterligare universitetskurs i tolkning. Dessa kurser utgörs av kurser i tolkning mellan andra språk än de som ingår i informanternas biämnestudier i tolkning och de omfattar 5 sv eller mera. De fortbildningskurser som nämns av informanterna är kurser omfattande 3–5 kursdagar. De flesta fortbildningskurser som nämns hör till de kurser för nordiska konferenstolkare som under 1990-talet arrangerades av Nordiska språk- och informationscentret i Helsingfors.

Tabell 4. Informanternas tolkutbildning.

Informantgrupp	Pågående grundkurs	Biämne el. motsvarande, även pågående	Annan universitetskurs	Fortbildningskurs/er
Nybörjare	6			
Biämnestud.		8	3	
Profess. tolkar		5	1	5

Alla nybörjare deltar i sin första övningskurs i tolkning, vilken föregåtts av en föreläsningkurs om tolkning. Ingen av dem har deltagit i någon annan tolkningsundervisning.

Biämnestuderandena har alla angett studier på biämneshnivå. Två av biämnestuderandena har deltagit i en kurs i tolkning i engelska (5 sv) och en har deltagit i en kurs i tolkning i tyska (5 sv).

Bland de professionella tolkarna är det större variation i fråga om utbildning och kurser i tolkning. Tabell 4 visar att fem har avlagt biämnestudier eller motsvarande, en har avlagt en annan universitetskurs och fem har deltagit i fortbildningskurser. Om man betraktar informanterna individuellt, visar det sig att deras bakgrund är ganska varierande:

- två har enbart biämnesstudier
- två har biämnesstudier + fortbildning
- en har biämnesstudier + annan universitetskurs + fortbildning
- två har enbart fortbildning

De två informanter som har enbart biämnesstudier hör till de mindre erfarna informanterna i sin grupp. De två som har enbart fortbildning hör till de mest erfarna. Båda dessa har emellertid deltagit i minst tre fortbildningskurser, varför man kan konstatera att de verkar ha kompenserat bristen på formell tolkutbildning med att delta i fortbildning.

När det gäller tolkningserfarenhet finns det relativt klara skillnader mellan de tre grupperna. Av nybörjarna är det två som har erfarenhet av tolkningsuppdrag. Den ena informanten uppger att hon har haft ett uppdrag och den andra att hon haft två korta uppdrag. En nybörjare anger att hon har tolkat i informella situationer. Något överraskande är det att flera av nybörjarna har haft tolkningsuppdrag.

Bland biämnesstuderandena har sex informanter haft tolkningsuppdrag. Tre av dem har haft ett uppdrag, två har haft två uppdrag och en har haft tre uppdrag. En informant anger att hon har tolkat i informella situationer. De flesta av biämnesstuderandena har således redan under studietiden utfört tolkningsuppdrag.

I informantgruppen professionella tolkar finns både mera erfarna och mindre erfarna tolkar. I gruppen ingår tre tolkar som kan betraktas som mycket erfarna. De har alla en tolkningserfarenhet på över 10 år. En av dem uppger att hon tolkar 50–120 dagar per år, de två övriga anger att de har ca 2–4 uppdrag per månad. Uppdragen kan pågå en eller flera dagar och man kan därför konstatera att dessa tre har jämförbar tolkningserfarenhet. Ytterligare en tolk anger ca 10 års erfarenhet av tolkning, men konstaterar att hon under de senaste åren har haft uppdrag mera sporadiskt, varför hon inte kan anses ha lika stor tolkningserfarenhet som de tre förstnämnda. En har arbetat aktivt som tolk i drygt ett år och har haft ca 50 uppdrag. Två informanter har fungerat som tolkar i ca 2 års tid och har ca 20 uppdrag bakom sig. Trots att variationen i fråga om arbetserfarenhet är relativt stor inom gruppen professionella tolkar, anser jag att

alla informanterna kan anses vara professionella tolkar (jfr diskussionen om olika nivåer av professionalitet och expertis i avsnitt 4.2).

Som kompletterande bakgrundsuppgifter ombads informanterna redogöra för övrig arbetserfarenhet som de har och som är till nytta vid tolkning. Bland nybörjarna anges närmast diverse sommararbeten som arbetserfarenhet, en informant anger speciellt att hon arbetat som telefonist. Den arbetserfarenhet som studerandena rapporterar är lärararbete, översättning, erfarenhet av att arbeta som journalist, sekreterare och telefonist. De professionella tolkarnas övriga arbetserfarenhet är till stor del från samma områden som studerandenas, men deras arbetserfarenhet är mera långvarig. De arbeten som nämns av de professionella tolkarna är översättare, kontorsanställd, lärare, försäljare, radiojournalist, kursplanerare.

Det är något förvånande att överensstämmelsen är så stor mellan de arbetsuppgifter som studerandena och de professionella tolkarna anger. Det är möjligt att frågeställningen "arbetserfarenhet som är till nytta vid tolkning" begränsar svaren till vissa områden. Översättning anses alltså stöda tolkning, likaså undervisning (informanterna har fungerat som lärare i språk). Journalistens arbete påminner om tolkens i och med att båda har språket som verktyg och riktar sig till en publik. Radiojournalisten, liksom också telefonisten, har på samma sätt som tolken rösten som ett arbetsredskap.

En del av den arbetserfarenhet som nämndes av informanterna kan inte lika direkt kopplas till tolkning, exempelvis arbete som sekreterare och försäljare. Å andra sidan kan tolkar ofta konstatera att många typer av kunskaper och erfarenhet som de införskaffat från olika områden är till nytta när de skall utöva sitt yrke.

Också informanternas ålder har en betydelse för deras erfarenhet och allmänna kunskaper. Av nybörjarna är den yngsta född 1979, den äldsta 1973. Medelåldern för nybörjarna är vid tidpunkten för materialinsamlingen 22 år. Bland biämnestuderandena är den äldsta född 1962 och den yngsta 1976, medelåldern är 28 år. Den äldsta av de professionella tolkarna är född år 1947 och den yngsta 1965, medelåldern

är 42 år. Biämnestuderandena är således i genomsnitt 6 år äldre än nybörjarna. De professionella tolkarna är i genomsnitt 20 år äldre än nybörjarna och 14 år äldre än biämnestuderanden.

5 MATERIAL OCH METOD

Material och metod har ett nära samband i min avhandling. Den teori jag har som stöd för den empiriska delen av min avhandling beskriver forskningsmetoder och teoretiska modeller, vilka jag bearbetat för att kunna tillämpa dem för mina syften. Som huvudsaklig utgångspunkt för undersökningen och materialinsamlingen har jag haft retrospektion och *tänka högt* som forskningsmetoder. Giles modeller för beskrivning av översättning och tolkning (Gile 1995; denna avhandling avsnitt 2.2) fungerar som stöd för analysen av de delmaterial som utgörs av informanternas kommentarer till den egna tolkningen.

I detta kapitel ger jag en bakgrund till materialinsamlingen genom att i avsnitt 5.1 presentera intro- och retrospektion som forskningsmetoder. Jag diskuterar även hur jag med utgångspunkt i retrospektiva forskningsmetoder har utarbetat materialinsamlingen för min undersökning. Därefter ger jag en översikt över det empiriska materialet i avsnitt 5.2, varefter källtexten presenteras i avsnitt 5.3. I avsnitt 5.4 och dess underavsnitt presenteras mera detaljerat genomförandet av tolkningsuppgiften samt de olika delmaterialen. Slutligen diskuteras materialets förankring i forskningsmetoderna i avsnitt 5.5.

5.1 Intro- och retrospektion som forskningsmetoder

Introspektion som forskningsmetod togs i bruk redan i början av 1900-talet inom psykologin. *Tänka högt* användes på 1930-talet som metod för datainsamling. Introspektionen kritiserades stark av behaviorismen och först på 1970-talet återintroducerades introspektion som forskningsmetod. (Lörscher 1991b: 48–49). Ericsson och Simon var bland de första att "återuppväcka" introspektionen som forskningsmetod. Deras tillämpningsområde var experimentell kognitiv psykologi (Ericsson & Simon 1984, 1987).

Inom kognitiv psykologi användes verbala rapporter för studier i problemlösnings- och beslutsfattandeprocesser. Inom lingvistik initierades användningen av verbala rapporter inom forskningen i andraspråksinläring. Metoden började också tillämpas på undersökning av översättningsprocesser. Inom litteraturforskningen har metoden använts för att undersöka förståelsen av metaforer. Andra tillämpningsområden har varit undersökning av problemlösningsstrategier vid språktest samt läsförståelse (se t.ex. Færch & Kasper 1987).

Banbrytare i fråga om användning av introspektion genom *tänka högt*-metoden inom översättning var Krings (1986) och Lörcher (1991b). Bland de finska forskarna har *tänka högt* tillämpats främst av Tirkkonen-Condit (1987, 2000) och Jääskeläinen (1987, 1989, 1999). *Tänka högt*-metoden innebär vid översättning att försökspersonerna tänker/talar högt medan de utför en översättningsuppgift. Det som försökspersonen säger bandas in och transkriberas. Därefter undersöks utgående från dessa s.k. *tänka högt*-protokoll de problemlösningsstrategier som försökspersonen beskriver. Avsikten är att försökspersonen skall kommentera eventuella problem, val av strategier, översättningsmotsvarigheter m.m.

Introspektion i form av *tänka högt* som metod är inte möjlig med simultantolkning som forskningsobjekt, eftersom försökspersoner inte kan verbalisera sina tankar samtidigt som de tolkar simultant. I stället förde litteraturen om introspektion in mig på området retrospektion, vilket visade sig vara användbart i min forskning.

Vid både intro- och retrospektion verbaliserar informanten sina tankar om den uppgift som undersökningen gäller. Skillnaden mellan intro- och retrospektion kan fastställas utgående från när informanten verbaliserar tankarna: under det att uppgiften utförs eller efter att uppgiften utförts. Introspektion och retrospektion har av Zimmermann och Schneider (1987: 178) placerats in på en tidsaxel utgående från vid vilken tidpunkt informanten verbaliserar sina tankar. De anger också vilken information man kan få fram genom de olika typerna av verbaliseringar om man undersöker skriftlig översättning. På tidsaxeln finns introspektion – omedelbar retrospektion (*immediate*) – tidig retrospektion (*early*) – senare retrospektion (*later*). De två sistnämnda, tidig

och senare retrospektion, betecknas båda som *delayed retrospection*, på svenska kan man kalla den formen av retrospektion för *fördröjd retrospektion*.

Zimmermann och Schneider (1987: 178–179, 194) konstaterar att introspektion kan ge information om planerings- och uttrycksfasen vid översättning. Fördröjd retrospektion kan ge information om vilka strategier som informanterna föredrar och om vad informanterna tror de gjorde eller borde ha gjort för att lösa exempelvis ett lexikalt problem. Vid fördröjd retrospektion kan informanterna också ge metalingvistiska kommentarer som påminner om regler. Zimmermann och Schneider konstaterar att omedelbar retrospektion resulterar i avbrott och fragmentering av översättningsprocessen, den större kontexten förloras för processer av lexikalt sökande och kontroll av lämplighet. Därför är fördröjda retrospektiva kommentarer efter att en hel text eller ett avsnitt översatts att föredra när man vill observera översättning av en längre text. Även om kommentarerna då inte alltid beskriver vad informanterna verkligen gjorde när de försökte lösa ett visst problem, kan de åtminstone ge indikationer om strategier som föredras av informanterna. Fördröjd retrospektion kan således ge information om strategier som informanterna tror att de använde eller kunde ha använt.

Också Færch och Kasper (1987: 15) diskuterar introspektion respektive retrospektion. För att karaktärisera introspektiva data kan det enligt Færch och Kasper tänkas vara tillräckligt att särskilja tre punkter på ett kontinuum: 1) simultan introspektion 2) omedelbar konsekutiv introspektion och 3) fördröjd konsekutiv introspektion. De påpekar att 2) och 3) också kallas *omedelbar* och *fördröjd retrospektion*. Enligt Færch och Kasper lämpar sig 1) som metod för undersökning av hörförståelse, läsförståelse, skrivande, översättning och deltagande i skriftliga prov. Vid 2) är spår av den ursprungliga kognitionen fortfarande närvarande i korttidsminnet och den typen av introspektion passar för att undersöka t.ex. kommunikationsstrategier. Som exempel på tillämpande av 3) nämns dagboksstudier och dokumentation av inlärnarnas erfarenheter av L2 tillägnande.

De delmaterial i min undersökning som baserar sig på retrospektion utgörs av fördröjda retrospektiva kommentarer. Visserligen konstaterar Færch och Kasper (1987: 15) att omedelbar retrospektion lämpar sig för undersökning av kommunikationsstrategier, vilka påminner mycket om tolkningsstrategier, men utgående från den diskussion som förs av Zimmermann och Schneider (1987: 178–179, 194) passar ändå fördröjd retrospektion bättre för mina ändamål. När man undersöker tolkningsstrategier i anslutning till en tolkningsuppgift är det nämligen viktigt att uppgiften genomförs som en helhet och inte fragmenteras genom onaturliga avbrott.

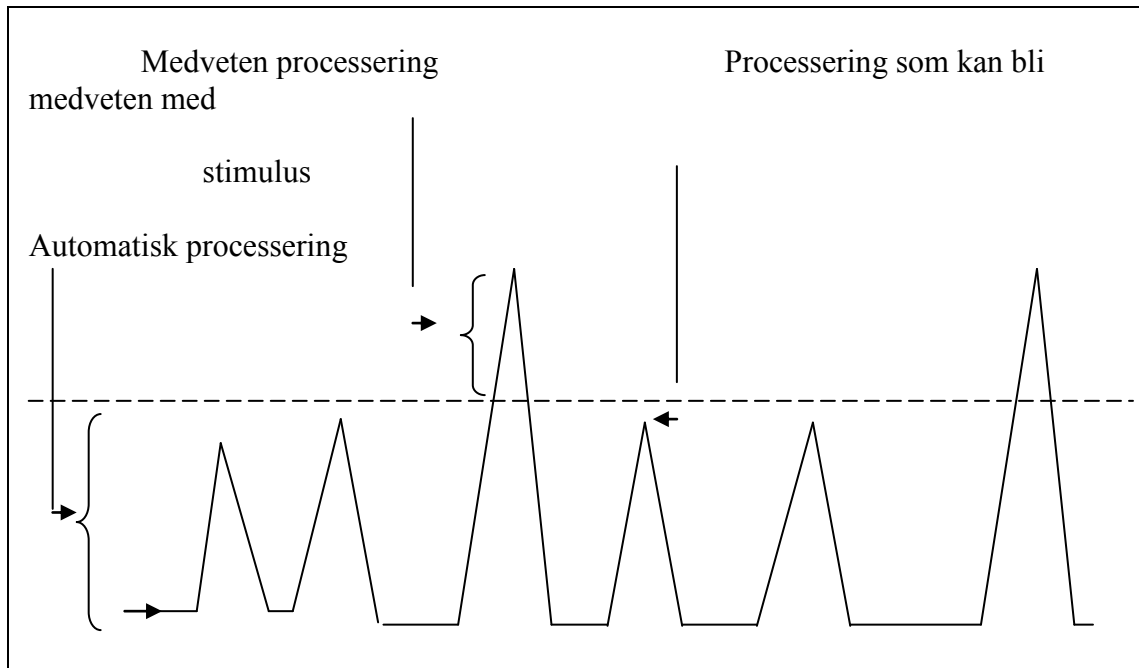
Avgörande för vilken information som fås fram med de olika insamlingsmetoderna är den tid som förflyter mellan uppgiften och verbaliseringen. Cohen (1987: 84, 93) konstaterar emellertid att det inte verkar vara någon större skillnad mellan den mängd information som erhålls genom retrospektion som ges inom några timmar respektive några dagar efter en utförd uppgift. Han hänvisar till ett test i vilket den ena gruppen gav sina retrospektiva kommentarer inom sex timmar och den andra tre dagar efter händelsen. Få observerbara skillnader mellan data från grupperna kunde konstateras och bara ett fåtal brister i ihågkommandet hos gruppen med senare retrospektion.

Det faktum att tiden mellan utförd uppgift och retrospektion verkar kunna variera något utan att resultaten av retrospektionen påverkas speciellt mycket är viktigt med tanke på det empiriska materialet i denna avhandling. Av praktiska skäl varierar nämligen tiden mellan uppgift och retrospektiva kommentarer för informanterna. Viktigt med tanke på vilken information man får fram med fördröjd retrospektion är också vilka stimuli man använder för att få informanterna att komma ihåg vad de tänkte och gjorde. Som stimulus vid retrospektion i anknytning till simultantolkning kan man exempelvis använda en inbandning eller utskrift av originalet eller tolkningen (se t.ex. Ivanova 2000: 32–33). Informanten får då lyssna till inbandningen eller läsa texten för att komma ihåg sina tankar och sitt agerande under uppgiftens gång.

Færch och Kasper (1987: 12) särskiljer två typer av kunskap, deklarativ kunskap och procedural kunskap (se även t.ex. Bereiter & Scardamalia 1993: 45–46; Kirjonen, Remes & Eteläpelto 1997: 26) och diskuterar hur dessa kunskaper används vid kommunikation. Deklarativ kunskap är kunskap om exempelvis språkliga regler. För att aktivera denna kunskap i kommunikation och för att utöka kunskapen genom inläring behövs en annan typ av kunskap mellan deklarativ kunskap och observerbar performans. Detta är den procedurala kunskapen. Den innehåller de kognitiva och interaktiva processer som aktiveras t.ex. vid reception och produktion. Eftersom de flesta av dessa processer aktiveras automatiskt, d.v.s. inte når korttidsminnet, är de vanligen inte tillgängliga för introspektiv rapportering. Aktiviteter som inbegriper långsam och kontrollerad processering, t.ex. skriftlig översättning, öppnar emellertid möjligheterna för introspektion av procedural kunskap. Dessutom initieras ofta medveten processering, d.v.s. tillämpning av strategier, om den automatiska processeringen misslyckas p.g.a. att något problem i reception eller produktion orsakat av brist på relevant lingvistisk eller annan kunskap. Denna medvetna processering är tillgänglig för introspektion.

För min undersökning är medveten processering viktig. Om processeringen blir medveten när informanten skall lösa eller förebygga ett problem, torde hon vara kapabel att genom retrospektion redogöra för vad hon gjorde. Å andra sidan kan retrospektionen försvåras av att tolkning kräver snabbare processering än översättning. Växlingen mellan medveten och automatisk processering vid tolkning illustreras i figur 7.

Figur 7. Växling mellan automatisk och medveten processering vid tolkning.

I figur 7 illustreras tolkningen som en process som pågår i den nedersta pilens riktning horisontellt från vänster till höger. När processen fortgår utan svårigheter som kräver speciell uppmärksamhet är det fråga om automatisk processering. Under processens gång dyker det upp tolkningsenheter eller omständigheter i situationen som avbryter den automatiska processeringen och kräver någon form av strategiskt övervägande. I sådana skeden av processen övergår tolken från automatisk processering till medveten processering. Detta illustreras av topparna som sticker upp ovanför den horisontella streckade linjen. Vid retrospektion kommer tolken ihåg den medvetna processeringen. Andra svårigheter och strategier kommer tolken inte genast ihåg, men om han får stöd för minnet genom någon form av stimulus kan också vissa av dessa svårigheter och tillämpade strategier ihågkommas. Detta illustreras av topparna som slutar just under den streckade linjen.

Jääskeläinen och Tirkkonen-Condit (1991: 90–91, 94) diskuterar vilken information som kan fås fram via verbalisering vid översättning. De konstaterar att när en person får mera erfarenhet av en uppgift kan en kognitiv process bli automatisk och

därigenom verbaliserbar (jfr även Domeij 2003: 46). Det som är verbaliserbart för en novis kan bli otillgängligt för en expert (se avsnitt 4.2 för diskussion om begreppen 'novis' och 'expert'). Både lingvistisk och procedural kunskap kan enligt Jääskeläinen och Tirkkonen-Condit automatiseras. Medan den procedurala kunskapen ofta är medveten till en början och sedan småningom blir automatisk, och därmed påskyndar och rationaliserar översättningsprocessen, kan automatisering av lingvistisk kunskap uppträda delvis omedvetet. Exempelvis kan översättarens ordförråd innehålla ett antal direkta ekvivalenter, vilka inte får medveten uppmärksamhet. Jääskeläinen och Tirkkonen-Condit konstaterar att deras undersökningar visar att direkta ekvivalenter sällan kommenteras av informanterna, medan kommentarer om procedurer är vanliga. Det är dock enligt dem möjligt att informanterna ger kommentarer om procedurerna för att tillfredsställa forskaren. Konsekvenserna av automatiseringen av procedurer och av lingvistisk kunskap är enligt Jääskeläinen och Tirkkonen-Condit olika. Automatisering av korrekta procedurer är enligt dem önskvärt. Automatiserad lingvistisk kunskap kan däremot leda till oriktiga översättningar, om översättaren inte beaktar det språkliga uttryckets lämplighet i kontexten.

Vid tolkning har procedurer anknytning till tolkningstekniken och tolkens agerande inför och under ett uppdrag. Automatiserade procedurer underlättar därmed också tolkens arbete. Likaså kan automatiserad lingvistisk kunskap underlätta och försnabba tolkningen. I fråga om både procedurer och lingvistisk kunskap är det emellertid mycket centralt att automatiseringen inte inverkar negativt på tolkningens kvalitet.

Ericsson och Simon diskuterar (1984: 19ff, 357ff) retrospektiva rapporters tillförlitlighet. En jämförelse av samtida och retrospektiva verbala rapporter visar att de retrospektiva rapporterna visserligen tenderar ge samma information som de samtida, men att de retrospektiva rapporterna är mindre fullständiga. Det finns också en risk för att informanterna inte lyckas hålla i sär de lösningar som de tillämpat för olika på varandra följande problem. Om informanter ombeds redogöra för något som de inte processerat medvetet, kan de inte basera sitt svar på sådant som de kommer ihåg. Om de då inte medger att de inte vet eller kommer ihåg, baseras de svar de ger på annan kunskap som de har. Det finns även en risk för det som Kussmaul

(1995: 119) kallar *after event-rationalizations* när informanterna förklarar hur de kom fram till en viss översättning. Informanterna beskriver då inte vad de egentligen tänkte, utan framför vad de tror att är ett gott argument.

Den processororienterade forskningen som baserar sig på intro- och retrospektion har således blivit mål för diskussion och kritik. Den har kritiserats för att bl.a. ge ofullständiga och i viss mån otillförlitliga data, vara för problemcentrerad och inte ge jämförbara resultat för noviser och experter (Domeij 2003: 46). Forskaren har således flera skäl att vara uppmärksam när retrospektiva kommentarer analyseras och inte dra för långt gående slutsatser utgående från de resultat retrospektiva metoder ger. Det finns emellertid också fördelar med processororienterad forskning i jämförelse med produktorienterad forskning. Vid produktorienterad forskning drar forskaren slutsatser enbart utgående från textuella egenskaper. Intro- och retrospektion ger däremot forskaren tillgång till data som mera direkt speglar kognitiva processer.

För att nå större reliabilitet i min undersökning har jag valt att inkludera flera delundersökningar i mitt material. Genom att informanterna i delundersökningarna kommenterar samma tolkningsuppgift utgående från olika stimuli och med olika uppgiftsdesign, torde de tendenser som är överensstämmande i analysresultaten i respektive delundersökning vara tillförlitliga.

Av stor vikt för hur tillförlitlig den information är som erhålls genom retrospektion är också vilka frågor eller uppmaningar som ges till informanterna. Om en informant får frågan ”Varför gjorde du det här?” är risken stor att han ger ett svar, trots att han inte kommer ihåg vad han gjorde (Ericsson & Simon 1984: 19–20). Mera tillförlitlig information fås om informanten uppmanas rapportera allt han kan komma ihåg om sina tankar medan uppgiften löstes. Dessa synpunkter har beaktats i min studie.

Min forskningsansats samt metod- och materialdesignen har präglats av att jag genomgående har strävat efter att informanterna skall kommentera vad de har gjort eller anser tolken borde göra vid utförandet av en tolkningsuppgift. Retrospektion lämpar sig som bas för denna typ av undersökning. Egentlig retrospektion tillämpas

emellertid bara i en av delundersökningarna, nämligen muntliga kommentarer till den egna tolkningen (se avsnitt 5.4.2 och 6.4). Intro- och retrospektion har likväl fungerat som inspirationskälla till de övriga delundersökningarna och bl.a. påverkat delundersökningarna så att jag konsekvent utgår från de kommentarer som informanterna ger. I analysen (kapitel 6) presenterar jag således informanternas åsikter om problem och strategier och inte mina egna åsikter. Endast i några enstaka fall korrigerar eller kompletterar jag i diskussionen informanternas kommentarer.

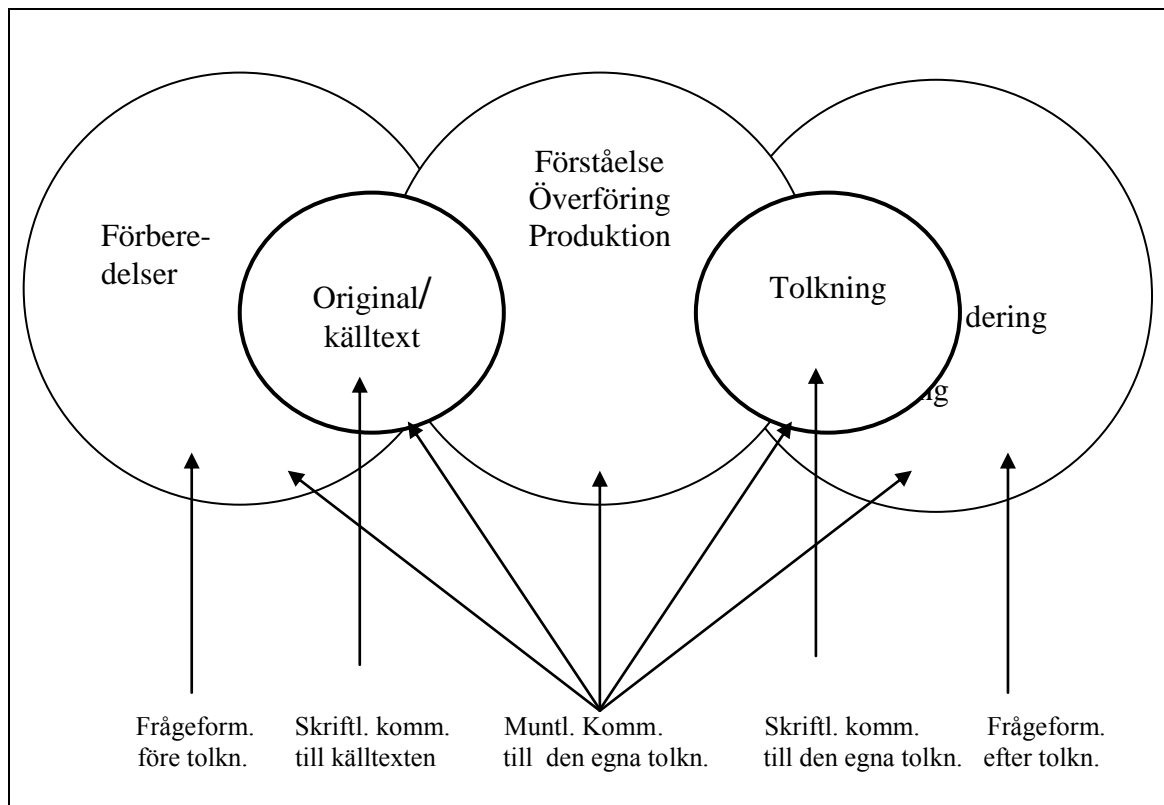
5.2 Översikt över materialet

Det empiriska materialet för min avhandling utgår från simultantolkning av ett tal från finska till svenska. Denna tolkning kallas *tolkningsuppgift*. I anslutning till tolkningsuppgiften insamlas material i form av frågeformulär som informanterna besvarar före och efter tolkningsuppgiften, informanternas muntliga retrospektiva kommentarer till den egna tolkningen samt informanternas skriftliga kommentarer till källtexten och den egna tolkningen. Jag kallar dessa material *frågeformulär, muntliga kommentarer till den egna tolkningen, skriftliga kommentarer till källtexten och skriftliga kommentarer till den egna tolkningen*.

Utöver de frågeformulär som hör till tolkningsuppgiften besvarade informanterna också ett frågeformulär med bakgrundsuppgifter. Den information som detta formulär ger har redovisats i presentationen av informanterna i kapitel 4.

Den text som fungerade som original vid tolkningsuppgiften kallas både *källtext* och *original*. Benämningen *källtext* fungerar bäst när jag diskuterar språkliga drag i texten och texten i transkriberad form. När det muntliga framförandet av texten avses, är det naturligast att använda benämningen *original*. Vid översättning talar man om källtext och måltext. Det kunde vara möjligt att överföra den terminologin till tolkning och kalla tolkningen måltext. Jag föredrar ändå att använda benämningen *tolkning* också när jag avser tolkens produktion i transkriberad form, eftersom jag vill betona att tolkningsprodukten är en muntlig produkt.

Genom materialinsamlingen ville jag täcka så många faser som möjligt av tolkningsprocessen. Figur 8 beskriver vilket material som förväntades ge information om strategier i de faser av tolkningsprocessen som nås med denna undersökning (se kapitel 2). De pilar som går från benämningen på respektive delmaterial till de olika faserna i tolkningsprocessen anger vilket material som förväntades ge information om respektive fas.

Figur 8. Beskrivning av vilket material som förväntades ge information om respektive fas i tolkningsprocessen.

Med frågeformulären före och efter tolkningen ville jag få information om förberedelser och förväntade svårigheter samt en utvärdering av den egna tolkningen och upplevda svårigheter. De muntliga kommentarerna till den egna tolkningen var avsedda att ge information om alla de delar av tolkningsprocessen som kan nås i min undersökning, från informanternas förberedelser och förståelse av originalet via överföring till produktion av den egna tolkningen och utvärdering av tolkningen. De skriftliga kommentarerna till originalet skulle ge en bild av informantens åsikter om

potentiella problem i originalet och kommentarerna skulle beskriva strategier som kan tillämpas för att lösa problemen. De skriftliga kommentarerna till den egna tolkningen skulle ta fasta på sådant som informanten var nöjd eller missnöjd med samt beskriva de strategier som hade tillämpats eller borde ha tillämpats för att informanten skulle ha varit nöjd med sin tolkning.

Vid analysen av det empiriska materialet kunde jag konstatera att den information som informanterna ger i respektive material inte begränsar sig till de faser i processen som jag beskriver med pilarna i figur 8. Det är närmast de skriftliga kommentarerna som visade sig beröra flera faser än jag förväntat. De berör inte bara källtext och tolkning som produkter, utan inbegriper också förberedelser, förståelse, överföring, produktion samt utvärdering av den egna tolkningen. Det faktum att informanternas skriftliga kommentarer täcker ett bredare fält än jag förväntade är positivt. Det visar att informanterna inte ser på transkriberingarna av källtexten och den egna tolkningen som isolerade produkter, utan som något som påverkas också av andra faktorer i tolkningsprocessen.

Presentationen i figur 8 är inte kronologisk. Vid materialinsamlingen var det viktigt att insamlingen av ett visst delmaterial i så liten mån som möjligt skulle påverka insamlingen av de andra materialen. De muntliga kommentarerna måste exempelvis insamlas innan informanterna fick se transkriberingen av den egna tolkningen. Tidsmässigt utfördes insamlingen av respektive delmaterial i följande ordning:

1. Frågeformulär före tolkningsuppgiften – besvarades direkt före tolkningsuppgiften.
2. Frågeformulär efter tolkningen – besvarades direkt efter tolkningsuppgiften.
3. Muntliga kommentarer till tolkningen – gavs samma dag som tolkningsuppgiften eller inom några dagar efter den.
4. Skriftliga kommentarer till transkriberingen av originalet och den egna tolkningen – transkriberingarna och blanketter för kommentarer (samt frankerat kuvert för svarsposten) postades till informanterna någon vecka efter tolkningsuppgiften och insamlingen av de muntliga kommentarerna.

Den tid som förlöpte mellan tolkningsuppgiften och de muntliga kommentarerna varierade för olika informanter. Orsaken till detta var bl.a. att jag inte kunde ordna den muntliga sessionen samtidigt för flera informanter som utfört tolkningsuppgiften vid samma tidpunkt. Också informanternas andra åtaganden påverkade tidtabellen. Detta innebar att en del informanter gav sina muntliga kommentarer samma dag som de genomförde tolkningsuppgiften, medan andra gav sina kommentarer följande dag eller ett par dagar efter uppgiften. Jag anser ändå att både de muntliga kommentarer som erhöles samma dag som tolkningsuppgiften och de som erhöles ett par dagar senare är användbara i egenskap av material som erhöles genom fördröjd retrospektion (jfr diskussionen om tidsaspekten i avsnitt 5.1).

Avgörande för när det var möjligt att sända ut materialet för de skriftliga kommentarerna var hur snabbt jag hann transkribera informanternas egna tolkningar. Variationen i den tid som förlöpte mellan genomförandet av tolkningsuppgiften och insamlingen av de skriftliga kommentarerna torde inte påverka informanternas kommentarer, eftersom kommentarerna baseras på transkriberingarna av originalet och den egna tolkningen och därför inte är så beroende av vad informanten minns från tolkningssituationen.

Det totala antalet informanter i mitt material är 21. Alla informanter bidrar emellertid inte till de olika delmaterialen. Tablå 2 ger en översikt över vilka informantgrupper som bidrar till respektive delmaterial.

Tablå 2. Översikt över vilka informantgrupper som bidrar till respektive delmaterial i avhandlingen.

Delmaterial	Informanter
Frågeformulär före tolkningsuppgiften Frågeformulär efter tolkningsuppgiften	6 nybörjare, 8 biämnestuderande, 7 professionella tolkar
Skriftliga kommentarer till källtexten Skriftliga kommentarer till den egna tolkningen	8 biämnestuderande, 6 professionella tolkar
Muntliga kommentarer till den egna tolkningen	6 nybörjare, 8 biämnestuderande, 7 professionella tolkar

Frågeformulären fylls således i av alla informanterna. Alla informanter bidrar också till det delmaterial som består av muntliga kommentarer. Skriftliga kommentarer till källtexten och den egna tolkningen ges av biämnestuderandena och de professionella tolkarna. I informantgruppen professionella tolkar ingår sex informanter för de skriftliga kommentarerna och sju för de muntliga kommentarerna och frågeformulären. Det beror på att en informant inte återsände materialet för de skriftliga kommentarerna.

5.3 Källtext för tolkningsuppgiften

Den text som tolkningsuppgiften baserar sig på är autentiskt material från en konferens som simultantolkades. Källtexten utgår från manuskriptet till ett tal som minister Terttu Huttu-Juntunen (1998) framförde på en konferens om kvinnors utkomstmöjligheter och möjligheter till påverkan i samhället (*Devote* 1998). Konferensen var en internationell konferens med finska, svenska och engelska som konferensspråk. Under konferensen arrangerades simultantolkning mellan dessa språk. Ministern höll sitt anförande på finska. Hennes anförande hade rubriken "Poliittinen vaikuttaminen ja tasa-arvo" (Politisk påverkan och jämställdhet). Ett sammandrag av hennes tal hade sänts till konferensens tolkar några dagar före konferensen och ett manuskript till talet sändes också till tolkarna före konferensen. Hon talade utgående från manuskriptet, men kom också med en del tillägg till den skrivna texten. Dessa tillägg finns inte med i det material som fungerar som källtext för tolkningsuppgiften. En transkribering av källtexten finns som bilaga 1 i min avhandling.

Ministerns tal visade sig vara lämpligt som källtext för avhandlingens tolkningsuppgift av flera orsaker. Jag behövde förberedelsematerial till informanterna så att de skulle ha en möjlighet att förbereda sig på normalt sätt inför tolkningsuppgiften. Det sammandrag som tolkarna fick inför konferensen kunde jag använda som förberedelsematerial för informanterna inför tolkningsuppgiften. Det

materialet bestod nämligen av vissa delar av det senare publicerade manuskriptet (Huttu-Juntunen 1998). Det faktum att manuskriptet är publicerat innebär att texten kan anses vara offentlig och att det därmed är tillåtet att använda den för forskning. Material som tolkar får från talare inför uppdrag är ofta konfidentiellt och kan inte utan specialtillstånd användas för forskningsändamål. Hela manuskriptet till ministrernas tal gavs inte till informanterna på förhand, utan det fungerade enbart som manuskript till det tal som var källtext för tolkningsuppgiften.

En annan orsak till att just denna text valdes som källtext för tolkningsuppgiften var det tema den behandlar. Politisk påverkan och jämställdhet är relativt allmänna ämnen, som även de mindre erfarna informanterna kan tänkas ha kommit i kontakt med i olika sammanhang. Ministern talade dessutom till en publik som inte bestod av politiker eller specialister på jämställdhet, utan utgjordes av kvinnor som var yrkesaktiva som exempelvis småföretagare. Man kan därför utgå från att talet med tanke på fackspråkighet och terminologi inte skulle vara särdeles svårt. I och med att källtexten baserade sig på en autentisk text från en tolkad konferens, kan den ändå antas vara på en realistisk svårighetsnivå också med tanke på de professionella tolkarna.

Som original för tolkningsuppgiften fungerar således ett muntligt framförande ministrernas talmanuskript. Framförandet spelades in på videoband och det bandade talet användes som original för tolkningsuppgiften. Den person som framförde texten var en av de anställda vid Institutionen för nordiska språk vid Vasa universitet. Valet av henne som talare utgick från två kriterier. För det första har hon på samma sätt som ministern finska som modersmål. För det andra är hon en van talare, som kan framföra en skriven text inför en publik. Originalen kan med tanke på presentationssättet anses vara relativt autentiskt. Det är fråga om en muntlig presentation av en text som är skriven med tanke på att den skall framföras muntligt. Originalen vid tolkning i autentiska sammanhang är ofta av denna typ (se avsnitt 3.3.5 för en mera detaljerad diskussion om olika typer av källtexter).

Texten består i skriftlig form av ca 70 maskinskrivna rader, knappt 570 ord. Den framfördes muntligen på drygt 7 minuter. Originalen framfördes på finska och simultantolkades till svenska. Talhastigheten var i genomsnitt 72 ord/minut. Detta är en relativt långsam talhastighet också med beaktande av att källspråket är finska (jfr avsnitt 3.3.5 om talhastighet).

5.4 Genomförande av tolkningsuppgiften samt erhållet forskningsmaterial

Ungefär en vecka före tolkningsuppgiften fick informanterna som förberedelsematerial sammandraget av ministerns tal och programmet för den konferens som ministerns anförande varit en del av. Sammandraget består av fyra textstycken och det utgör cirka hälften av källtexten (i källtexten i bilaga 1 anges de textstycken som utgör sammandraget med kursiv stil). Det faktum att informanterna kunde bekanta sig med en så stor del av källtexten på förhand förväntades göra tolkningsuppgiften lättare för de mindre erfarna informanterna. Informanterna fick inte veta att anförandet delvis skulle bestå av exakt samma text som de fick som material för förberedelser. Konferensprogrammet (*Devote* 1998) gavs till informanterna för att de skulle kunna placera in tolkningen i dess sammanhang och beakta situationella faktorer som kunde påverka tolkningen.

Tolkningsuppgiften utfördes av nybörjarna, biämnestuderandena och fyra av de professionella tolkarna i en tolkkabin i en undervisningsstudio. De tre övriga professionella tolkarna utförde uppgiften i en tolkkabin i en konferenssal. Den tekniska utrustningen utgjordes således av normal simultantolkningsapparat eller därmed jämförbar apparatur. Dessutom fanns i kabinen en bandspelare för inspelning av informantens tolkning.

När informanterna skulle utföra tolkningen, spelades videobandet med det inspelade talet upp så att informanterna såg talaren på en TV-skärm. Informanterna kunde höra talarens röst via sina hörlurar i tolkkabinen. Informanternas tolkning spelades in på

ljudband. I kabinen fick informanterna ha med sig det material de fått för förberedelser och annat material som de själva skaffat eller utarbetat inför uppgiften. Dessutom kunde de använda anteckningspapper och penna. Tolkningssuppgiften föregicks inte av någon uppvärmningsuppgift. Det kunde ha varit bra om informanterna före tolkningssuppgiften hade fått värma upp genom att tolka en annan text, eftersom det ofta krävs en stunds tolkning innan tolkar kommer igång ordentligt med tolkningen.

De situationella faktorerna som påverkar tolkningsstrategierna var i viss mån verklighetstroga, trots att tolkningssuppgiften utfördes för att jag skulle få material för min undersökning. Den fysiska miljön var autentisk för de professionella tolkar som utförde uppgiften efter ett utfört tolkningssupdrag. De tolkade i tolkkabin. Den övningsstudio som användes för de övriga informanterna påminner också mycket om normala kabinförhållanden. Avsikten med kommunikationen och den tolkade textens placering i en konferenskontext torde ha framgått av förberedelsematerialet. Textmaterialet är autentiskt i och med att förberedelsematerialet är detsamma som förekom i samband med den konferens där minister Huttu-Juntunen talade och manuskriptet som framförs är det som publicerades efter konferensen. Källtextens presentationssätt kan däremot ha påverkats av att texten framfördes för att videobandas och talaren därför inte får någon respons från publiken på det hon säger. Inte heller informanterna har någon publik för sin tolkning. Normalt arbetar simultantolkare parvis, men denna princip måste förkastas för att det skulle vara möjligt att få fram individuellt material för varje informant. Den största bristen i den tolkningssituation där tolkningssuppgiften ingår är således att relationerna mellan parterna i kommunikationen saknas. Denna brist kan endast i viss mån kompenseras med att informanterna inför tolkningssuppgiften fick information om den publik de skall tänka sig att de tolkar för. Informanterna var dessutom medvetna om att tolkningen skulle användas som forskningsmaterial, vilket kan ha påverkat deras tolkning.

Det forskningsmaterial som erhöles genom tolkningssuppgiften var informanternas tolkningar i inspelad form på kassettband. Det materialet användes när varje

informant skulle kommentera sin egen tolkning. Dessutom transkriberades både originalet och alla informanternas tolkningar. Transkriberingarna användes som utgångsmaterial för de skriftliga kommentarerna. Talaren gjorde ytterst få förändringar i manuskriptet för sitt tal när hon framförde det muntligt. I stället för att använda manuskriptet ville jag ändå utgå från en transkribering av originalet för att garantera att den källtext som informanterna skulle kommentera motsvarade det original som de tolkat.

När talat språk transkriberas för forskningsändamål bör man utgå från för vilket ändamål transkriberingen görs och anpassa noggrannheten hos transkriberingen till ändamålet (se t.ex. Forsblom-Nyberg 1995). För mina syften är en huvudsakligen skriftspråksbaserad transkribering av originalet och tolkningarna tillräcklig. Originalet för min undersökning utgörs av ett muntligt framförande av en skriven text. Framförandet följer texten, varför en skriftspråksbaserad transkribering är lämplig. Tolkningarna är inte lika skriftspråkliga som originalet, men det visade sig att skriftspråket med några få undantag fungerade också vid transkribering av tolkningarna. Med tanke på mitt syfte att undersöka strategier var det befogat att vid transkriberingen av tolkningarna anteckna pauser, omtagningar, felsägningar och tvekljud, vilka kan vara tecken på att något i tolkningen kräver speciella strategier för att tolken skall komma vidare i tolkningen. Icke-verbala drag antecknas i transkriberingarna i de fall de anses vara av vikt för analysen. Det gäller då exempelvis suckar, skratt m.m. som kan vara tecken på att informanten har problem.

5.4.1 Frågeformulär före och efter tolkningen

I samband med tolkningsuppgiften fyllde informanterna i två frågeformulär, ett formulär före tolkningsuppgiften och ett efter. Den blankett som fylldes i före tolkningen innehåller frågor om bl.a. hur informanterna har förberett sig inför uppgiften, huruvida de tror att förberedelserna är tillräckliga och vilka förväntningar de har angående svårigheter i den kommande tolkningsuppgiften. Efter avslutad tolkning besvarade informanterna frågor om hur tolkningen förlöpt, vilka eventuella

svårigheter de hade, om de hade nytta av sina förberedelser och vilka faktorer som påverkade deras prestation. I analysen av informanternas svar i avsnitt 6.1 redogörs mera detaljerat för frågorna.

De frågeformulär som jag stöder mig på utarbetades av Petra Dufva för hennes avhandling pro gradu i svenska vid Vasa universitet (Dufva 2002). Jag samarbetade med Dufva på det sättet att vi båda använde den tolkningsuppgift som jag förberett som utgångsmaterial. De personer som i min avhandling utgör gruppen biämnestuderande är samma personer som deltog i hennes studie. Frågeformulären finns som bilaga 1 och bilaga 2 i Dufvas avhandling (Dufva 2000: 81–84).

5.4.2 Muntliga kommentarer till den egna tolkningen

De muntliga kommentarerna samlades in genom att varje informant fick lyssna till inbandningen av sin egen tolkning och kommentera den. Avsikten med att informanterna muntligen kommenterar sin egen tolkning är att jag skall få information om vilka svårigheter de fäster uppmärksamhet vid och vilka strategier de säger sig ha tillämpat vid genomförandet av sin tolkningsuppgift. Dessutom vill jag få information om vilka faser i tolkningsprocessen som respektive informantgrupp speciellt fäster uppmärksamhet vid.

Informanterna fick inte på förhand veta att de skulle ge retrospektiva kommentarer till sin tolkning. De ombads komma till mitt arbetsrum för att diskutera tolkningsuppgiften, men de fick inte någon närmare information om hur diskussionen skulle genomföras. De visste således inte när de utförde tolkningen att de senare skulle kommentera sin tolkning, vilket var av vikt för att tolkningsuppgiften skulle utföras så normalt som möjligt.

Det praktiska genomförandet av den här delen av materialinsamlingen gick till så att jag använde två kassetbandspelare. Den ena användes för att spela upp informantens egen tolkning, den andra för att banda in det samtal jag förde med informanten. Samtalet hade som mål att få informanten att kommentera sin egen tolkning.

Informanterna ombads kommentera allt som de kom ihåg att de tänkte medan de utförde tolkningen och sådant som de vid genomlysningen kom att tänka på. De kunde själva stänga av bandspelaren som spelade upp tolkningen för att ha mera tid att ge sina kommentarer. Kortare kommentarer gav de ofta medan de fortsatte att lyssna på sin tolkning. Min egen roll i samtalet var att uppmuntra informanterna att kommentera, att iaktta deras reaktioner för att observera när de verkade önska kommentera och att ge dem den respons som behövdes för att de skulle ge sina kommentarer.

Jag aktiverade således informanternas minne genom att under samtalet spela upp informantens tolkning som stimulus och försökte samtidigt minimera skillnaderna mellan det material som insamlades samma dag som tolkningsuppgiften utfördes och det material som samlades senare. En transkribering av originaltexten fanns också till hands när informanterna gav sina muntliga kommentarer, så att jag tillsammans med informanten vid behov kunde kontrollera hur talaren uttryckt sig

Jag hade vid samtalet som princip att inte ställa ledande frågor eller påverka informanternas kommentarer. En del kommentarer som informanterna gav beaktades inte i materialanalysen p.g.a. att jag ansåg att jag trots mina strävanden ställt ledande frågor (exempel på detta ges i avsnitt 6.4). Jag kan ändå inte utesluta att jag i något fall kan ha påverkat svaren. Informanterna har kanske velat ge en god bild av sig själva inför mig som lärare respektive kollega och de kan vid genomlysningen av tolkningen ha gett en "förskönande" förklaring till sin tolkning. Det är också möjligt att jag har påverkat deras kommentarer genom att jag i ett visst skede av tolkningen har försökt få dem att kommentera. Jag uppmuntrade dem till kommentarer genom att fråga exempelvis "vad hände där?". Ibland avbröt jag uppspelningen av deras tolkning för att få dem att ge kommentarer, speciellt gällde detta sådana informanter som kommenterade lite.

Den tid som fick användas för muntliga kommentarer begränsades inte. Några informanter kommenterade lite och kort, medan andra hade långa och ingående

kommentarer. Jag återkommer till antalet kommentarer per informant i materialanalysen (avsnitt 6.4.2).

De muntliga kommentarerna har transkriberats för att jag lättare skall kunna analysera dem. I analysen i avsnitt 6.4 finns exempel på informanternas muntliga kommentarer i transkriberad form.

5.4.3 Skriftliga kommentarer till källtexten och den egna tolkningen

Avsikten med de skriftliga kommentarerna till källtexten och den egna tolkningen är huvudsakligen att få information om textbaserade strategier. Jag önskar få information om vilka drag i källtexten som informanterna anser att är svåra och vilka strategier informanterna anser att är framgångsrika för att lösa eller förebygga den typen av svårigheter.

Skriftliga kommentarer samlades inte in av nybörjarna. Det visade sig att tolkningsuppgiften upplevdes som mycket svår av dem. Transkriberingarna av deras tolkningar visade att mycket av originalets innehåll saknades i tolkningarna. Den främsta orsaken till att jag avstod från att samla in skriftliga kommentarer av dem var därför att det skulle ha varit deprimerande för nybörjarna att se sina tolkningar i utskrift och de kunde ha blivit avskräckta från att fortsätta med studier i tolkning. Dessutom ansåg jag att det fanns en risk för att nybörjarna på grund av de stora bristerna i tolkningarna inte skulle kunna göra en seriös analys av utskriften av den egna tolkningen.

De skriftliga kommentarerna insamlades på så sätt att de informanter som ingår i grupperna biämnesstuderande och professionella tolkar fick analysera källtexten och sin egen tolkning utgående från transkriberingarna. De anvisningar som gavs för de skriftliga kommentarerna om källtexten var att informanten i texten skulle markera de textavsnitt som hon anser är svåra att tolka. Därefter skulle hon på en separat blankett först kommentera varför hon anser att det hon markerat är svårt. Därefter skulle hon

redovisa för vad tolken i allmänhet kan göra för att klara av en sådan svårighet. Tolkarna redovisar i denna del av materialet således inte för sina egna strategier utan för strategier som de anse är att föredra. Blanketten som användes för kommentarer till källtexten finns som bilaga 2 i min avhandling.

I transkriberingen av den egna tolkningen ombads informanten markera sådant som hon var nöjd eller missnöjd med i sin tolkning. Därefter skulle hon på en separat blankett kommentera det som hon markerat. Om hon var nöjd med sin tolkning, skulle hon ange varför hon var nöjd. Om hon var missnöjd, skulle hon ange varför hon tyckte att hennes tolkning inte fungerar och därefter ge förslag till vad hon borde ha sagt eller gjort för att prestera en bättre tolkning. Jag utgick från att både när informanten anser att hon tolkat något bra och när hon är missnöjd med något i sin tolkning är den troliga orsaken att något varit svårt. Informanten har antingen funnit en lyckad eller mindre lyckad strategi för att klara av svårigheterna och komma vidare i tolkningen. Både de strategier informanten använt när hon är nöjd med sin tolkning och de strategier hon anser att hon borde ha använt i stället för de mindre lyckade representerar strategier som informanten uppfattar som framgångsrika. Blanketten som användes för kommentarer till den egna tolkningen finns som bilaga 3 i min avhandling.

I blanketterna som användes för att få kommentarer fanns utrymme för tio kommentarer till originalet och nio kommentarer till den egna tolkningen. Informanterna uppmanades vid behov ge ytterligare kommentarer på ett annat papper. Denna möjlighet utnyttjades också av en del informanter, medan andra informanter gav färre kommentarer än de nio respektive tio som det reserverats plats för. Jag återkommer till antalet kommentarer i analysen (avsnitten 6.2 och 6.3).

5.5 Materialets förankring i forskningsmetoderna

De delmaterial som utgör det samlade materialet för avhandlingen är således frågeformulär före och efter genomförandet av tolkningsuppgiften, skriftliga

kommentarer till källtexten, skriftliga kommentarer till den egna tolkningen och muntliga kommentarer till den egna tolkningen. I detta avsnitt diskuteras hur delmaterialen anknyter till teorin.

Frågeformuläret före tolkningsuppgiften, är inte explicit förankrat i någon av de i avsnitt 2.2 och 5.1 diskuterade metoderna, utan kan närmast kallas för en ”prospektiv” metod i motsats till de retrospektiva metoder som fungerar som bas för frågeformuläret efter tolkningsuppgiften. Frågeformuläret före tolkningen utgör ett komplement till delmaterialen med muntliga och skriftliga kommentarer i och med att det kan ge information om de förväntningar informanterna har inför uppdraget och om deras förberedelser. Den information som frågeformuläret före tolkningen ger berör dessutom informanternas kunskaper samt förmåga att förutse vissa situationella faktorer och anknyter därför till de centrala strategipåverkande faktorer som behandlats i kapitel 3.

De åsikter informanterna framför i frågeformulären efter tolkningen kan även de fungera som stöd och jämförelsematerial i analysen av de andra delmaterialen. Frågeformuläret efter tolkningen kan uppfattas som retrospektivt. Formuläret fylldes i genast efter slutförd tolkning, varför informanterna ännu hade tolkningen i gott minne. I och med att formuläret i viss mån innehåller färdiga alternativ, avviker det ändå från retrospektionens princip att den som samlar in kommentarerna inte får påverka vad informanten fäster uppmärksamhet vid.

Informanterna redogör i de skriftliga kommentarerna till källtexten för de strategier de anser att tolken i allmänhet bör tillämpa för att klara av de svårigheter som informanterna konstaterar finns i källtexten. Detta delmaterial utgår från retrospektion, eftersom informanten själv har tolkat källtexten och därför känner till svårigheter i den. Metoden stöder sig också på Lörschers definition av strategi som ett tillvägagångssätt för att lösa ett problem (Lörscher 1991a: 76; min avhandling avsnitt 3.1).

Det delmaterial som klarast baserar sig på forskningsmetoden fördröjd retrospektion är de muntliga kommentarerna till den egna tolkningen. I det materialet ger informanterna sina kommentarer om det som de kommer ihåg att de tänkte eller gjorde när de utförde tolkningen. Kommentarererna gäller både svårigheter och strategier.

De analysmetoder som tillämpas är huvudsakligen induktiva. Utgångspunkten vid analysen av de muntliga och skriftliga kommentarerna är att jag kategoriserar och diskuterar materialet utgående från den information analysen av det empiriska materialet ger. Denna princip är klarast i materialet som består av skriftliga kommentarer till källtexten. I analysen av de muntliga och skriftliga kommentarerna till den egna tolkningen används Giles (1995: 102; min avhandling avsnitt 2.2.1) sekvensmodell som basstruktur för analysen, men den bearbetas för att bättre motsvara innehållet i det empiriska materialet. De analyskategorier som jag tillämpar för kommentarerna till den egna tolkningen presenteras och diskuteras i avsnitt 6.3.1. Det delmaterial som baserar sig på frågeformulär avviker från det övriga materialet genom att analysen utgår från de alternativ som fanns angivna i frågeformulären.

Mitt syfte är att varje delmaterial skall analyseras med en metod som ger så ändamålsenlig information som möjligt. Följaktligen analyseras i de skriftliga kommentarerna till källtexten föreslagna strategier noggrant, eftersom uppgiftsdesignen är sådan att ändamålsenlig information kan fås om strategierna just i det materialet. I de skriftliga kommentarerna till den egna tolkningen fokuseras speciellt på kommentarer om tolkningsprodukten och i de muntliga kommentarerna till den egna tolkningen på överföringen. De muntliga kommentarerna till den egna tolkningen är det material som kan ge bäst information om skillnader mellan informantgrupperna ifråga om vilka faser de fokuserar på i tolkningsprocessen. I delanalysen av de muntliga kommentarerna ingår därför också kvantitativa metoder utöver de huvudsakligen kvalitativa metoderna som i övrigt tillämpas på materialet.

Målet är att analysmetoderna skall leda till resultat som beskriver olika nivåer av professionalitet samt skillnader och likheter mellan informantgrupperna. Jag

analyserar således inte skillnader mellan enskilda informanter. För de olika delmaterialen ställer jag utgående från materialets beskaffenhet upp något olika kriterier för hur många informanter som bör ha kommenterat en text- eller tolkningsenhet för att det skall betraktas som representativt för informantgruppen.

Det faktum att analysmetoderna påverkas av de olika delmaterialen kan leda till ett något splittrat intryck. Tablå 3 presenterar en översikt över de olika delmaterialen, den teoretiska bas som ligger bakom respektive delmaterial samt den information som jag förväntar mig att analysen av de olika delmaterialen skall ge.

Tablå 3. Översikt över delmaterialen, deras teoretiska bas samt information som respektive delmaterial förväntas ge.

Delmaterial	Teoretisk bas	Förväntad information
Frågeformulär före tolkningsuppgiften	”Prospektion”	Förberedelser, förväntade svårigheter
Frågeformulär efter tolkningsuppgiften	Retrospektion	Utvärdering av förberedelser, upplevda svårigheter
Skriftliga kommentarer till källtexten	Retrospektion	Svårigheter i källtexten, tillämpbara strategier
Skriftliga kommentarer till den egna tolkningen	Retrospektion, Giles sekvensmodell	Svårigheter vid genomförande av tolkningen, tillämpbara strategier, när är informanten nöjd/missnöjd
Muntliga kommentarer till den egna tolkningen	Retrospektion, Giles sekvensmodell	Svårigheter vid genomförande av tolkningen, kvantitativa skillnader mellan informantgrupperna, tillämpbara strategier

Såsom översikten i tablå 3 visar har retrospektion en central roll för hur de olika delmaterialen insamlas och bearbetas. Också ”prospektion” som fungerar som bas för frågeformulären kan sägas ha sin utgångspunkt i retrospektion. Informanterna tar då fasta på förväntade svårigheter i stället för upplevda. Giles (1995: 102) sekvensmodell stöder analysen av det material som utgörs av kommentarer till den egna tolkningen. Analysen förväntas för det första belysa informanternas förberedelser, för det andra deras uppfattning om potentiella svårigheter och tillämpbara strategier samt för det tredje svårigheter som informanterna upplever och strategier som de tillämpar.

I tablå 3 används uttrycket *svårigheter* som benämning för det som i teorin även har kallats *problem* (t.ex. Lörcher 1991a: 76). Jag använder här *svårigheter* för att antyda att allt som informanterna kommenterar inte behöver vara direkta problem, utan eventuellt bara något som kräver speciell uppmärksamhet. I vissa fall kanske det som informanten kommenterar t.o.m. mera har uppfattats som en positiv *utmaning* än som en svårighet. Detta kan jämföras med att jag konstaterar (avsnitt 3.1) att strategier används för att förebygga eller lösa problem. Strategier används således både för att lösa verkliga problem och för att förebygga potentiella problem. Ett potentiellt problem kan uppfattas som en svårighet eller som en utmaning.

Det kan vara till fördel att kombinera flera material baserade på något olika metodiska utgångspunkter när man skall undersöka en så komplex process som tolkningsprocessen. Jag är medveten om att inte heller denna kombination kan täcka alla aspekter och faser i processen, men den ger mera mångsidiga och tillförlitliga resultat än de olika delmaterialen skulle ge vart för sig.

6 ANALYS

I detta kapitel presenteras analysen av det material som insamlats genom frågeformulär, skriftliga och muntliga kommentarer. Jag redogör för den information jag fått från informanterna genom materialinsamlingen, analyserar informationen och drar slutsatser utgående från de skillnader och likheter som kan observeras i jämförelsen mellan informantgrupperna.

Analysen av det empiriska materialet presenteras i den ordningsföljden att jag först i avsnitt 6.1 behandlar frågeformulären före och efter tolkningen, därefter i 6.2 informanternas skriftliga kommentarer till källtexten och i 6.3 informanternas skriftliga kommentarer till den egna tolkningen. I avsnitt 6.4 presenteras analysen av de muntliga kommentarerna till den egna tolkningen.

De två delmaterialen med muntliga och skriftliga kommentarer presenteras i analysen i annan ordningsföljd än i presentationen av material och metod (kapitel 5). De muntliga kommentarerna samlades in före de skriftliga, varför det var logiskt att i materialpresentationen behandla dem i den ordningsföljden. I analysen är det emellertid mera ändamålsenligt att presentera de skriftliga kommentarerna före de muntliga, eftersom de skriftliga innehåller en närmare analys också av källtexten. Analysen av de skriftliga kommentarerna kan därför fungera som stöd för analysen av de muntliga kommentarerna.

6.1 Frågeformulär före och efter tolkningen

Den information som frågeformulären före och efter tolkningen ger berör informanternas förberedelser inför tolkningsuppgiften samt vilka svårigheter de förväntade sig i tolkningen. Nedan redogörs för hur informanterna säger sig ha förberett sig inför tolkningsuppgiften (avsnitt 6.1.1), svårigheter som informanterna förväntade sig att tolkningen skulle innehålla (avsnitt 6.1.2) samt svårigheter som de

upplevde under tolkningen (avsnitt 6.1.3). Därefter följer en jämförelse mellan förväntade och upplevda svårigheter (avsnitt 6.1.4) samt konklusioner utgående från analysen (avsnitt 6.1.5).

Frågorna i formulären är ställda som alternativfrågor. En del frågor besvaras med "ja" eller "nej", andra genom att informanterna markerar det alternativ som de anser motsvara deras åsikt. Dessutom kan informanterna fylla i egna alternativ samt kommentera sina svar. Fördelen med att ha färdiga svarsalternativ är att svaren är jämförbara och att det går relativt snabbt för informanterna att besvara formulären. En nackdel är att färdiga alternativ kan styra svaren. För att motverka denna styrning ges informanterna möjlighet att kommentera och komplettera sina svar utöver det som finns med i alternativen.

Alla informanterna bidrar till detta delmaterial. Antalet informanter är således sex nybörjare, åtta biämnestuderande och sju professionella tolkar.

6.1.1 Förberedelser

Informanterna ombads att före tolkningsuppgiften besvara ett frågeformulär med frågor om hur de förberett sig inför tolkningsuppgiften. I formuläret finns sju olika alternativ till förberedelser och dessutom en åttonde möjlighet att ange något annat som man gjort för att förbereda sig. Alternativen baserar sig både på hur tolkens förberedelser beskrivs i litteraturen och på praktisk erfarenhet av tolkning.

Tabell 5 presenterar informantgruppernas svar. Siffrorna i tabellen anger hur många informanter som markerat ett visst alternativ. Alternativen var: läst igenom förhandsmaterialet (förkortas i tabellen med *Läst mater.*), sökt upp främmande ord (*Sökt ord*), gjort egen ordlista (*Gjort ordl.*), skaffat mera information om temat (*Info temat*), diskuterat temat/tolkningen med andra (*Disk.*), skaffat mera information om

konferensen Devote (*Info Dev.*) och skaffat mera information om talaren Terttu Huttu-Juntunen (*Info talaren*)⁹. Dessutom fanns ytterligare ett alternativ "*Annat, vad?*".

Tabell 5. Informanternas förberedelser. Antalet informanter som anger respektive förberedelsesätt.

	läst mater.	sökt ord	gjort ordl.	info temat	disk.	info Dev.	info talaren	annat, vad?
Nybörj.	6	5	6		3	1		
Biämn.	8	8	6		1	1		
Prof.	7	6	1			1		

Samtliga informanter anger att de har läst igenom det material de fått på förhand. De flesta har förberett sig genom att söka upp främmande ord som förekommer i materialet. Endast en informant bland nybörjarna och en bland de professionella tolkarna har inte tagit reda på betydelsen hos ord som förekommer i förberedelsematerialet eller sökt motsvarigheter på målspråket. De två informanterna har inte angett någon orsak till detta. Båda anger ändå i samband med en senare fråga att de antar att tolkningen kommer att innehålla svåra ord.

När det gäller uppgörande av en separat ordlista inför tolkningsuppgiften ser man en klar skillnad mellan de professionella tolkarna och de övriga grupperna. Samtliga nybörjare har gjort en ordlista, sex av åtta biämnestuderande likaså. Bland de professionella tolkarna är det bara en som har skrivit en ordlista utgående från sammandraget. Här finns det tydligen en skillnad i sättet att förbereda sig. De professionella tolkarna har tagit reda på främmande ord, men inte skrivit separata ordlistor i samma mån som nybörjare och biämnestuderande. Det är svårt att veta varför de professionella tolkarna inte har skrivit en separat ordlista, men man kan anta att de har skrivit in de ord som de sökt i det material som de fick för förberedelser. Nybörjarna och biämnestuderandena har troligen i undervisningen uppmanats att akta sig för att bli för bundna av en text som de fått på förhand. Anteckningar i texten

⁹ Huttu-Juntunens text framfördes för tolkningsuppgiften av en annan person, men man kan tänka sig att informanterna velat bekanta sig med talaren och hennes bakgrund för att bättre kunna förutse och förstå innehållet i det tal som originalet baserade sig på.

gör att tolken måste följa med i texten och lyssna till talaren samtidigt. Många uppfattar denna dubbla aktivitet som ansträngande.

Det att de professionella tolkarna inte skrivit separat ordlista inför tolkningsuppgiften kan ha också en annan förklaring. Antagligen innehöll förberedelsematerialet inte speciellt många uttryck som de professionella tolkarna uppfattade som svåra eller obekanta. Förberedelsematerialet var en kort text och det torde ha varit ganska lätt för de professionella tolkarna att aktivera relevanta ord och lära in de ord som de eventuellt inte kunde (jfr Gile 1995: 213 ff). Ytterligare en förklaring kan vara att de professionella tolkarna vet att de har strategier tillgängliga för att klara av eventuella problem med obekanta uttryck under ett tolkningsuppdrag. Även professionella tolkar utarbetar ordlistor inför uppdrag, men det är inget självändamål, utan ordlistorna används när det finns behov av att aktivera minnet eller utöka ordförrådet.

Ingen av informanterna uppger att de har skaffat mera information om temat. Informanterna behövde inte motivera sina svar och man kan därför bara spekulera i orsakerna. Temat, kvinnornas ställning i arbetslivet, är relativt allmänt (jfr avsnitt 5.3 Källtext för tolkningsuppgiften) och informanterna har kanske därför inte ansett det nödvändigt att skaffa mera information. Andra tänkbara orsaker kan vara tidsbrist eller att informanterna inte har vetat var de kan finna mera bakgrundsinformation.

Av nybörjarna anger hälften att de har diskuterat temat eller tolkningen med andra. Bland biämnestuderandena har bara en informant kryssat för detta alternativ. De professionella tolkarna har inte diskuterat med andra. Speciellt för de professionella tolkarnas del kan det ha varit svårt att diskutera med andra, eftersom de delvis utförde tolkningsuppgiften vid olika tidpunkter och dessutom inte nödvändigtvis visste vilka de andra informanterna är. En av de professionella tolkarna säger i kommentarerna till en senare fråga att hon inte har diskuterat tolkningen med andra p.g.a. att hon inte visste om det var tillåtet att göra det. Hon tillägger att hon normalt diskuterar temat och tolkningen med tolkkollegan före uppdraget. Såsom denna informant påpekar, diskuterar vanligen de tolkar som ingår i tolkteamet för ett visst uppdrag den kommande tolkningen. Ibland sker detta redan i god tid före uppdraget, ibland först i

tolkkabinen innan uppdraget inleds. Tolkarna brukar t.ex. diskutera vilka termer de kommer att använda för olika uttryck och vilka svårigheter eller ämnesområden de förväntar sig att kan dyka upp under uppdraget.

En informant per grupp anger att de har skaffat mera information om konferensen Devote. En biämnestuderande anger i en kommentar efter frågan att hon vet något om Devote i förväg och en av de professionella tolkarna konstaterar i samband med en senare fråga att Devote är bekant från tidigare.

Ingen av informanterna har skaffat material om talaren. Detta är överraskande eftersom det i litteratur om tolkning och i undervisning i tolkning betonas hur viktigt det är att skaffa bakgrundsinformation om talaren (se även denna avhandling avsnitt 3.3.4 Parter i kommunikationen). Talet som källtexten baserade sig på hade hållits av minister Huttu-Juntunen. Hon var länge aktiv inom rikspolitiken i Finland och man kan utgå från att de flesta av informanterna kände till henne och eventuellt också hade en bild av hur hon normalt uttrycker sig. De spontana reaktionerna från informanterna i samband med tolkningsuppgiften visade också att en del av informanterna trodde att det skulle vara ministern själv som talar på bandet, medan andra utgick från att hennes tal skulle framföras av någon annan. Det här visar att de hade tänkt på vem som var talare, men inte skaffat sig mera information.

I analysen av svaren kan man inte bortse från det faktum att det var fråga om en enskild tolkningsuppgift för forskningsändamål och inte ett vanligt tolkningsuppdrag, varför förberedelserna inte nödvändigtvis motsvarar förberedelserna i en autentisk situation. Därför ställdes också i enkäten frågan om informanterna hade förberett sig annorlunda jämfört med andra tolkningsuppdrag (inklusive övningsuppgifter). Svaren redovisas i tabell 6. Om frågan besvarades med "ja" skulle informanterna förklara på vilket sätt förberedelserna avvikit från hur de normalt förbereder sig.

Tabell 6. Informanternas svar på frågan om de förberett sig annorlunda inför den här tolkningen jämfört med andra tolkningsuppdrag.

Förberett sig annorlunda	Nybörjare	Biämnes-studerande	Professionella tolkar
Ja		2	5
Nej	6	6	2

Alla nybörjare angav att de inte förberett sig annorlunda än normalt. Här bör man komma ihåg att det som nybörjarna jämför med inte är autentiska tolkningsuppdrag utan andra övningar i tolkning. Ingen av nybörjarna ger någon kommentar till sitt svar.

Bland biämnesstuderandena anger också majoriteten, sex informanter, att de inte har förberett sig annorlunda än inför andra uppgifter. Av de två som anger att de förberett sig annorlunda säger den ena i kommentarerna att hon kontrollerade flera ord än vanligt på grund av att det var en tolkningsuppgift som uppfattades som ett test. Den andra biämnesstuderanden som besvarat frågan jakande har angett att hon fick förberedelsematerialet sent och att hon varit sjuk, varför hon förberett sig mera bristfälligt än normalt.

När det gäller de professionella tolkarna, kan man utgå från att de huvudsakligen jämför tolkningsuppgiften med autentiska uppdrag. Av de professionella tolkarna är det bara två som påstår att de har förberett sig som inför andra tolkningsuppdrag. De övriga fem har besvarat frågan nekande. Av kommentarerna framgår att de förberett sig annorlunda av den orsaken att det är fråga om en testsituation och inte ett riktigt uppdrag. En anger att hon inför tolkningsuppgiften gått igenom en enskild text mera noggrant än hon annars gör. Tre anger att de har förberett sig mindre än vanligt. Två av dem anger som orsak att de har prioriterat riktiga uppdrag och inte haft möjlighet att lägga ner så mycket tid på att förbereda tolkningsuppgiften. Den tredje anger att testsituationen och det faktum att Devote är bekant gjorde att hon förberedde sig mindre. Den femte bland de professionella tolkarna som anger att hon förberett sig annorlunda än normalt är den redan ovan citerade, som konstaterar att hon vanligen diskuterar tolkningen med sin kollega, men att hon inte gjorde det nu.

Enligt det som redovisats i tabellerna 5 och 6 har informanter förberett sig inför uppgiften, ytterligare anger nybörjarna och biämnestuderandena huvudsakligen att de har förberett sig på normalt sätt. Intressant är att jämföra svaren som redovisas i tabell 5 och tabell 6 med de nedan redovisade svaren på frågan om informanterna anser att de har förberett sig tillräckligt (tabell 7).

Tabell 7. Informanternas svar på frågan om de anser att de har förberett sig tillräckligt.

Förberett sig tillräckligt	Nybörjare	Biämnestuderande	Professionella tolkar
Ja		3	2
Nej	6	5	4*

* en professionell tolk har svarat "ja och nej", denna informant finns inte med i tabellen

Alla nybörjare anser att de inte har förberett sig tillräckligt. Fyra av dem anger att de borde ha använt mera tid på förberedelserna. En konstaterar att temat är obekant och att hon tolkat lite före tolkningsuppgiften. En säger att det alltid går att göra mera. Man kan anta att det faktum att nybörjarna har så lite erfarenhet av att förbereda sig och av att tolka gör att de anser att deras förberedelser är otillräckliga.

Bland biämnestuderandena och de professionella tolkarna är det lite fler som säger sig ha förberett sig otillräckligt än tillräckligt. Den av de professionella tolkarna som anger "ja och nej" som svar konstaterar att det skulle ha varit bra med mera material från konferensen. Av de fem biämnestuderande som inte anser sig ha förberett sig tillräckligt anger fyra att de inte skaffat tillräckligt mycket information om talaren, konferensen och temat. Detta är intressant med tanke på att ingen informant hade skaffat mera information om talaren eller temat enligt de uppgifter som redovisas i tabell 5. Åtminstone biämnestuderandena är alltså medvetna om att detta skulle ha ingått i goda förberedelser. En av biämnestuderandena anger att hon borde ha läst sin ordlista utantill, eftersom den var så kort.

De professionella tolkarnas kommentarer till varför de anser att deras förberedelser inte är tillräckliga visar att ett par av dem skulle ha önskat sätta sig bättre in i temat.

De andra två kommenterar närmast sitt eget sätt att förhålla sig till förhandsmaterialet och tolkningsuppgiften och anger att de inte har haft så mycket tid till förberedelser.

Informanterna är alltså till övervägande del av den åsikten att de inte har förberett sig tillräckligt. På frågan om de anser att det material som de fått för förberedelser är tillräckligt svarar bara en biämnestuderande och två professionella tolkar nekande. Biämnestuderanden som svarat nekande ger inte någon förklaring till svaret. De båda professionella tolkarna skulle ha önskat sig mera material om temat och material från andra anföranden under konferensen. Det är alltså situationella och kontextuella faktorer som betonas och de professionella tolkarna önskar sig sådant material som normalt ingår i förberedelserna inför ett uppdrag.

De svar som gavs i frågeformulären före tolkningen tyder på en viss osäkerhet inför uppgiften hos flertalet informanter. Det är därför skäl att analysera hur svår de uppskattar att tolkningen skall vara och vilka svårigheter de väntar att skall förekomma i tolkningen. Dessa aspekter på tolkningen behandlas i följande avsnitt.

6.1.2 Förväntade svårigheter

Informanterna fick i formuläret som de fyllde i före tolkningsuppgiften också redogöra för vilka förväntningar de har inför tolkningsuppgiften. De ombads ange hur svårt de tror det kommer att vara att utföra tolkningen och vad de antar att kommer att orsaka svårigheter.

Tabell 8 redovisar förväntningar i fråga om hur svår informanterna tror att tolkningsuppgiften kommer att bli. Informanterna anger sitt svar på skalan 1–5, där 1 står för mycket lätt och 5 för mycket svårt. Värdena redovisas per informantgrupp och dessutom så att informanternas A-språk anges. A-språket har tagits med som en variabel i analysen i de fall jag förväntar mig att A-språket kan ha en betydelse. I tabellen förkortas mycket svårt *m. svårt*, mycket lätt *m. lätt*. Förkortningarna *sv* och *fi* står för A-språk svenska respektive A-språk finska.

Tabell 8. Informanternas bedömning av förväntad svårighetsnivå.

	5 m. svårt	4	3	2	1 m. lätt
Nyb. sv	1	3			
fi	1	1			
Biämn. sv		1	3		
fi		4			
Prof. sv		2	2		
fi		2		1	

Nybörjarna utgår från att tolkningen kommer att bli svår. Två av dem väntar sig att den skall vara mycket svår och anger högsta möjliga värde (5) för förväntad svårighetsgrad. De övriga nybörjarna har angett värdet fyra. Fem av åtta biämnestuderande anger också värdet fyra. Hela tre biämnestuderande anger i alla fall en trea, vilket kan uttolkas som att de förväntar sig att talet är medelsvårt. Av de professionella tolkarna anger fyra informanter en fyra som svårighetsgrad, två anger en trea och en anger en tvåa. Tendensen tycks vara den att nybörjarna förväntar sig att tolkningen skall vara svårare än biämnestuderandena och de professionella tolkarna.

Man kunde vänta sig att tolkningsriktningen, från eller till A-språket, skulle påverka hur svår informanterna tror att tolkningen blir. Det är emellertid svårt att dra några klara slutsatser om A-språkets inverkan utgående från svaren. Alla de fyra med finska som A-språk bland biämnestuderandena har i alla fall angett en fyra för förväntad svårighetsgrad, medan tre med svenska som A-språk har angett en trea. Här kan man alltså eventuellt se en tendens till att A-språket påverkar förväntningarna. Någon motsvarande tendens kan man emellertid inte utläsa i fråga om de andra informantgrupperna. Eventuellt skulle ett större antal informanter kunna ge klarare information om huruvida A-språket påverkar förväntningarna.

Informanterna ombads också uppskatta vilka faktorer de tror att kommer att orsaka svårigheter i tolkningen (tabell 9). Som alternativ gavs sex tänkbara svårigheter eller omständigheter som försvårar tolkningen. Dessa var svåra ord, svåra konstruktioner, obekant tema, för snabbt original, dåliga förberedelser samt testsituationen. Dessutom fanns en möjlighet för informanterna att komplettera genom att fylla i alternativet "om

annat, vad?". Här, liksom i fråga om de alternativ som presenterades i tabell 5, utgår alternativen från potentiella svårigheter som behandlas i tolkningslitteraturen och upplevs i praktisk tolkningsutövning. Även i denna redovisning beaktas informanternas A-språk.

Tabell 9. Faktorer som förväntas orsaka svårigheter.

		svåra ord	svåra konstr.	obekant tema	för snabbt original	dåliga förberedelser	test-situationen	annat, vad?
Nyb.	sv	4	4	2	4	4	1	
	fï	2	2	1	2	2	1	
Biämn.	sv	2	4	1	4		2	1
	fï	3	3	1	3		3	3
Prof.	sv	2	4		3	2	1	2
	fï		2	2	2	2		3

Nybörjarna förväntar sig mest svårigheter med svåra ord, svåra konstruktioner, för snabbt original och svårigheter på grund av dåliga förberedelser. Alla nybörjarna har markerat dessa alternativ som förväntade svårigheter. Biämnestuderandena är mest eniga i fråga om att svåra konstruktioner och för snabbt original kan orsaka svårigheter. De betonar även svåra ord och omständigheter i testsituationen. De professionella tolkarna betonar svåra konstruktioner och för snabbt original som förväntade svårigheter.

Svaren på frågan om förväntade svårigheter i tolkningsuppgiften illustrerar vissa skillnader mellan de olika grupperna. När det gäller svåra ord är alla nybörjarna av den åsikten att sådana kommer att orsaka problem, likaså fem av de åtta biämnestuderandena. Av de professionella tolkarna är det bara två som har markerat svåra ord som ett tänkbart problem. Detta kan ställas i relation till min hypotes om att de professionella tolkarna inte är lika ordfixerade som de övriga informantgrupperna (se kapitel 1). Jag antar att den större språkliga säkerhet som de professionella tolkarna har i jämförelse med de andra informantgrupperna gör att de inte förväntar sig några större problem på ordnivå. Eventuellt vet de professionella tolkarna också att de har tillräckliga strategier tillgängliga för att klara av problem med ord.

Dessutom kan de professionella tolkarna tänkas jämföra denna tolkningsuppgift med betydligt mera fackspråkliga och specialiserade tolkningar som de har erfarenhet av.

De flesta av informanterna har antecknat att de tror att svåra konstruktioner kommer att orsaka problem. Informanterna utgår uppenbarligen från sina erfarenheter av hur politiker talar och från det skrivna materialet som de fått för förberedelser. Många informanter förväntar sig att originalet skall framföras så snabbt att det kan orsaka problem. Detta kan också ha sin orsak i informanternas erfarenheter av politiker som talare och kanske också i det faktum att de förväntar sig att originalet skall bestå av en uppläst text (jfr avsnitt 3.3.5 Källtextens egenskaper och presentationssätt).

Temat för tolkningen har inte antecknats som tänkbar problemkälla av speciellt många. Källtexten hade valts med tanke på att den inte skulle vara för specialiserad. Av nybörjarna är ändå hälften av den åsikten att temat kan orsaka svårigheter. Det här kan ha att göra med deras allmänna osäkerhet inför uppgiften, men kan också vara ett tecken på att de inte har lika goda allmänna kunskaper och fackkunskaper som de övriga informanterna. Lite förvånande är att också två av de professionella tolkarna anger obekant tema som en tänkbar svårighet.

Nybörjarna anser att de är dåligt förberedda. Det är troligt att deras allmänna osäkerhet i fråga om tolkning och den ringa erfarenhet de har av att tolka gör att de tycker att de inte är tillräckligt väl förberedda. Svaren som gäller förberedelser är intressanta speciellt för informantgruppen biämnestuderande. Ingen av informanterna i denna grupp anger att de tror att dåliga förberedelser orsakar problem. Ändå anger fem av dem som svar på en annan fråga att de tycker att de inte förberett sig tillräckligt. Också fyra av de professionella tolkarna har antecknat dåliga förberedelser som tänkbar problemkälla. I svaret på en tidigare fråga lyfte flera av de professionella tolkarna fram tidsbrist som orsak till att de inte har förberett sig tillräckligt.

När det gäller testsituationen som problemkälla är det i informantgruppen biämnestuderande som denna faktor betonas mest. Ändå är de den grupp som torde ha störst vana att bli kontrollerade och få feedback på sina tolkningsövningar, varför

man kunde tänka sig att testsituationen inte skulle uppfattas som besvärlig av dem. Kanske är det så att just det faktum att de har denna erfarenhet gör dem speciellt självkritiska och att de därför tycker att testsituationen är en försvårande omständighet. Detta syns också i deras svar på frågan "Annat, vad?". De kommentarer som ges som svar på den frågan är "länge sedan jag tolkat", "siffror är svåra om det kommer många efter varandra", "en politiker pratar så mycket tomt prat, vore lättare svenska-finska" och "man ska tolka till svenska som inte är mitt modersmål".

I de professionella tolkarnas svar på frågan om vad annat som kan tänkas orsaka problem är kommentarerna ganska varierande. Två kommenterar sina känslor, en säger sig vara trött och en nervös inför tolkningsuppgiften. Två andra kommentarer gäller själva tolkningssituationen. Informanterna säger att man inte satsar ordentligt eftersom det inte är en autentisk tolkning och att man undrar vad i tolkningen som är föremål för undersökning. En kommentar gäller att det som skall tolkas bara är en del av konferensen och att det gör det hela svårare och en annan utgår från att originalet kommer att vara ett skrivet original som läses upp så snabbt att det blir svårt att tolka.

I analysen betraktas informantgrupperna också utgående från A-språk. Inga klara skillnader i fråga om förväntningar kan konstateras mellan A-språket finska och A-språket svenska. Det här är något förvånande, eftersom det kunde tänkas vara svårare att hitta motsvarigheter på målspråket vid tolkning till sitt B-språk (försvårar produktionen) och svåra konstruktioner i källtexten kan uppfattas som en större problemkälla vid tolkning från B-språket (försvårar receptionen).

6.1.3 Upplevda svårigheter

Efter genomförd tolkningsuppgift fick informanterna fylla i ett frågeformulär med frågor om hur de upplevt tolkningen. Nedan redovisas hur svårt informanterna tyckte att det var att tolka talet, vilka faktorer de anser att försvårade deras prestation och hur de bedömer kvaliteten på sin egen tolkning.

Tabell 10 presenterar hur svårt informanterna ansåg det var att utföra tolkningsuppgiften. De angav svårighetsnivån på en skala från 5 (mycket svårt) till 1 (mycket lätt).

Tabell 10. Informanternas bedömning av upplevd svårighetsnivå.

	5 m. svårt	4	3	2	1 m. lätt
Nyb. sv	4				
fi	1	1			
Biämn. sv	1	3			
fi	2		2		
Prof. sv	1	2	1		
fi	2	1			

Alla utom en av nybörjarna ansåg att det var mycket svårt att tolka talet. Också den återstående informanten i denna grupp gav ett högt värde för svårighet, nämligen en fyra. Spridningen är något större i de två andra grupperna. I vardera gruppen anger tre informanter värdet fem och tre värdet fyra. Bland biämnestuderandena finns två och bland de professionella tolkarna en som ger värdet tre. Tendensen tycks vara den att nybörjarna uppfattat tolkningen som svårare än de andra informantgrupperna. En annan slutsats man kan dra utgående från denna utvärdering av den generella svårighetsnivån är att uppgiften inte var för lätt. Detta är viktigt, eftersom en uppgift som hade uppfattats som lätt kanske inte skulle ha genererat speciellt många kommenterbara strategier (jfr avsnitt 5.1).

I tabell 10 noteras också informanternas A-språk. Man kan emellertid inte se några klara skillnader mellan hur svår tolkningen anses vara utgående från om informanterna har finska eller svenska som A-språk. Eventuellt visar detta att språkkunskaperna var tillräckliga och att de svårigheter som informanterna anger inte baserar sig på bristfälliga generella språkkunskaper (jfr självskattning av språkkunskaper i avsnitt 4.3).

Informanterna skulle även ange vilka faktorer som försvårade tolkningen. Tabell 11 redovisar informanternas åsikter om försvårande faktorer.

Tabell 11. Faktorer som enligt utvärderingen av den egna tolkningen uppfattades försvåra tolkningen.

		Svåra ord	svåra konstr.	obekant tema	för snabbt original	dåliga förberedelser	test-situationen	annat, vad?
Nyb.	sv	3	4	2	4	2	2	2
	fi	2	2		2	1		2
Biämn.	sv	2	3		3		1	2
	fi	2	3		1	1	3	2
Prof.	sv	1	2		2	2	2	1
	fi		3	1		2	1	2

Tabell 11 visar att den faktor som av de flesta upplevts som svår är svåra konstruktioner i originalet. Alla bland nybörjarna hade antecknat denna faktor. Också bland biämnestuderandena och de professionella tolkarna är detta den enskilda faktor som oftast upplevts som svår. Alla nybörjare har angett "för snabbt original". Bland biämnestuderandena har hälften angett denna faktor som försvårande. I jämförelse med de professionella tolkarna kan man se en klar skillnad. Av dem anger bara två att originalet har varit för snabbt. Om originalet innehåller svåra konstruktioner, behöver tolken en större mental insats eller mera tid för att lösa de problem som konstruktionerna orsakar (jfr Giles kapacitetsmodell för simultantolkning i avsnitt 2.2.2). Tendensen tycks vara den att de mera erfarna informanterna observerar de svåra konstruktionerna, men kan klara av dem inom den tid de har till förfogande. De mindre erfarna informanterna å sin sida verkar uppleva att originalet presenteras för snabbt. De har således svårt att hinna lösa de problem de upplever att originalet innehåller inom den tid som står till förfogande.

I fråga om svåra ord som en upplevd svårighet finns det också en skillnad mellan informantgrupperna. Det är bara en av de professionella tolkarna som har angett att originalet har innehållit svåra ord. Av biämnestuderandena har hälften och av nybörjarna alla utom en upplevt att orden är svåra. Här verkar således finnas en relativt klar och naturlig utvecklingstendens: ju mera erfarenhet, desto mindre problem med ord. Visserligen kan temat för tolkningsuppgiften påverka resultaten, men man kan ändå anta att det som observeras här är relevant med tanke på utvecklingen från nybörjare till professionell tolk. Ju mera erfarenhet en informant

har, desto större kan hennes ordförråd från relevanta områden tänkas vara. En mera erfaren informant har därtill troligen en större uppsättning tillämpbara strategier tillgängliga.

Temat har i allmänhet inte uppfattats som obekant och svårt. Bland biämnestuderandena är det ingen som har konstaterat att temat är obekant och i de andra informantgrupperna gör bara några enstaka informanter det. Avsikten vid valet av text var att temat åtminstone delvis skulle vara bekant för alla informanter. Dessutom kunde de bekanta sig med temat genom förberedelsematerialet.

Testsituationen och missnöje med de egna förberedelserna anges i någon mån som problem i alla grupperna. Intressant är kanske ändå att bara en av biämnestuderandena är missnöjd med sina förberedelser. Biämnestuderandena är den grupp som kan förmodas ha mest vana av förberedelser inför den typ av korta tolkningar som tolkningsuppgiften innebar. Uppenbarligen märks denna vana i svaret på frågan om förberedelser. Å andra sidan har biämnestuderandena angett att testsituationen uppfattats som en svårighet, vilket kanske inte var att vänta med tanke på att just informanterna i denna grupp borde vara de som har störst vana att bli utvärderade när de tolkar.

I kategorin "Annat, vad?" nämner två av nybörjarna ljudkvaliteten i tolkkabinerna, en nämner för snabbt tal. En biämnestuderande anger att hon stördes av tolkningen från grannkabinen, en anger att det var så länge sedan hon tolkat. En säger sig ha haft svårt med sifferuttrycken i tolkningen och en anger att det skulle ha varit lättare från svenska till finska. Flera nämner nervositet. Intressant är att de svårigheter som de professionella tolkarna anger i svaren på denna fråga är av helt annan typ. Alla de tre professionella tolkarna som har kommit med ett eget tillägg kommenterar att situationen inte var autentisk, en anger dessutom att hon var trött.

Informanterna ombads också bedöma nivån på sin egen tolkningsprestation som helhet. De fick placera in sin prestation på en skala mellan 5 (utmärkt) och 1

(försvarligt). Tabell 12 presenterar informanternas utvärdering av sina egna tolkningsprestationer.

Tabell 12. Informanternas bedömning av nivån på den egna tolkningsprestationen.

	5 utmärkt	4	3	2	1 försvarligt
Nyb. sv fi				1	4 1
Biämn. sv fi			2	1 3	1 1
Prof. sv fi			2	2 3	

I bedömningen av den egna tolkningsprestationen kan man observera att de mera erfarna tenderar utvärdera sin prestation med en högre siffra än de mindre erfarna. Man kan utgå från att skalans mittpunkt, värdet 3, är det värde som ges för en tolkning som utvärderas som medelmåttig. Två av biämnestuderandena och två av de professionella tolkarna har antecknat värdet 3, medan ingen av nybörjarna har värderat sin prestation så högt. Det lägsta värdet, värdet 1, har angetts av fem av nybörjarna och två av biämnestuderandena. Ingen av de professionella tolkarna har utvärderat sin tolkning med det lägsta värdet. Självutvärderingen har dock utmynnat i relativt låga värden och man kan fråga sig om det för speciellt de professionella tolkarnas del är fråga om stark självkritik eller svag prestation när ingen av dem anger ett högre värde än 3 för sin prestation.

6.1.4 Jämförelse mellan förväntade och upplevda svårigheter

För att få veta om det finns skillnader mellan förväntade och upplevda svårigheter har jag jämfört svaren som ges i de båda formulärens. Här jämförs först förväntad och upplevd generell svårighetsnivå, sedan vilka svårigheter och försvårande omständigheter som informanterna förväntade respektive upplevde. Ju bättre svaren stämmer överens, desto bättre har informanterna kunnat förutse hur tolkningsuppgiften kommer att te sig. En tolk som kan förutse de kommande problemen och vidtar åtgärder för att klara av dem torde ha de bästa förutsättningarna

att prestera en god tolkning. Man kan också anta att mera erfarenhet gör det lättare att förutse kommande svårigheter.

Vid en jämförelse mellan svaren på förväntad generell svårighetsnivå och svaren som gäller upplevd svårighetsnivå märker man att det finns relativt klara tendenser. Jämförelsen presenteras i tabell 13.

Tabell 13. Jämförelse mellan förväntad (inom parentes) och upplevd (utan parentes) svårighetsnivå.

	5 m. svårt	4	3	2	1 m. lätt
Nyb. sv	(1) 4	(3)			
fi	(1) 1	(1) 1			
Biämn. sv	1	(1) 3	(3)		
fi	2	(4)	2		
Prof. sv	1	(2) 2	(2) 1		
fi	2	(2) 1		(1)	

I alla informantgrupper ser man att den upplevda svårighetsnivån har en tendens att vara högre än den förväntade svårighetsnivån. Bland biämnestuderandena och de professionella tolkarna var det ingen som förväntade sig att det skulle vara mycket svårt att genomföra tolkningen, men i utvärderingen anger tre biämnestuderande och tre professionella tolkar att tolkningen var mycket svår. Bland de professionella tolkarna fanns det en som antog att tolkningen skulle vara relativt lätt, det var en informant med A-språket finska som angav värdet 2. Efter tolkningen är det emellertid ingen av de professionella tolkarna med A-språket finska som anger ett lägre värde än 4. Speciellt är det förvånande att också de professionella tolkarna har så många skillnader mellan förväntad och upplevd svårighetsnivå. Utgående från denna jämförelse kan man således inte konstatera att de informanter som har mera erfarenhet skulle ha bättre förmåga än de mindre erfarna att på förhand uppskatta svårighetsnivån på tolkningsuppgiften.

Det verkar finnas en viss skillnad mellan informanterna med A-språket svenska och A-språket finska. Man kan se en tendens till att informanterna med A-språket svenska har upplevt tolkningen som svårare än de förväntade sig. Detta gäller alla

informantgrupperna. Också de professionella tolkarna med finska som A-språk har upplevt tolkningen som svårare än de förväntade sig. Eventuellt utgick de som har stark svenska i sin utvärdering av den kommande uppgiften från att språkkunskaperna skulle stöda dem så att tolkningen inte skulle vara så svår. Jag vill emellertid inte utgående från detta begränsade material dra speciellt långtgående slutsatser om hur språkkunskaper i målspråket påverkar förväntningarna.

I tabell 14 jämförs informanternas förväntningar om och utvärderingar av vissa typer av svårigheter i tolkningen. Informanternas svar redovisas också här per informantkategori och A-språk. Inom parentes anges antalet informanter som förväntat en viss svårighet och utan parentes anges antalet informanter som i utvärderingen anger att de upplevt ifrågavarande svårigheten.

Tabell 14. Jämförelse mellan förväntade (inom parentes) och upplevda (utan parentes) svårigheter.

		svåra ord	svåra konstr.	obekant tema	för snabbt original	dåliga förbered.	test-situationen	annat, vad?
Nyb.	sv	(4) 3	(4) 4	(2) 2	(4) 4	(4) 2	(1) 2	2
	fi	(2) 2	(2) 2	(1)	(2) 2	(2) 1	(1)	2
Biämn.	sv	(2) 2	(4) 3	(1)	(4) 3		(2) 1	(1) 2
	fi	(3) 2	(3) 3	(1)	(3) 1	1	(3) 3	(3) 2
Prof.	sv	(2) 1	(4) 2		(3) 2	(2) 2	(1) 2	(2) 1
	fi		(2) 3	(2) 1	(2)	(2) 2	1	(3) 2

Nybörjarna antog före tolkningsuppgiften att tolkningen skulle innehålla svåra ord och svåra konstruktioner samt att originalet skulle framföras för snabbt. Samtliga nybörjare har antecknat dessa potentiella problemkällor. Nästan lika enhälliga är de efter tolkningen i fråga om att dessa faktorer gjorde tolkningen svår. Ytterligare angav nybörjarna före tolkningen genomgående att de har förberett sig dåligt. En intressant skillnad vid jämförelse med utvärderingen är att hälften av dem efteråt i alla fall inte uppfattar sina förberedelser som dåliga.

För biämnestuderandenas del överensstämmer förväntade och upplevda problem relativt väl. Den största avvikelser finns i fråga om "snabbt original", där tre av

informanterna med finska som A-språk har väntade sig snabbt original, medan bara en har upplevt originalet som snabbt. Bland dem som har svenska som A-språk förväntade sig tre för snabbt original och tre upplever också originalet som snabbt. Här tycks alltså finnas en skillnad som eventuellt har att göra med att originalet framfördes på finska. Den som har källspråket som A-språk kanske klarar av receptionen snabbare och med mindre ansträngning.

För de professionella tolkarnas del gäller den största avvikelsen mellan förväntade och upplevda svårigheter det att två av tolkarna med finska som A-språk förväntade sig att ett snabbt original skulle orsaka problem, vilket det inte gjorde. Här återfinns alltså samma tendens som bland biämnestuderandena. Bland de professionella tolkarna med svenska som A-språk anges den största skillnaden mellan förväntad och upplevd svårighet för svåra konstruktioner. Fyra av dem väntade sig att konstruktionerna skulle vara svåra, men bara två upplever dem som svåra. Å andra sidan anser de tre professionella tolkarna med finska som A-språk i utvärderingen av tolkningsuppgiften att konstruktionerna var svåra, medan bara två hade förväntat sig svårigheter med konstruktioner.

Tabell 14 visar, i överensstämmelse med redovisningen i tabell 13, att tolkningen för nybörjarna verkar ha varit svårare än de väntat. Så gott som alla nybörjare har upplevt orden och konstruktionerna som svåra och originalet som snabbt. När det gäller biämnestuderanden och de professionella tolkarna kan man konstatera att de svar de ger på frågorna om typ av problem antyder att tolkningen inte var riktigt så svår som de förväntat sig. Det att det förekommer färre problem av den typ som anges i svarsalternativen i utvärderingarna än i förväntningarna står emellertid i konflikt med de svar som presenteras i tabell 13. Enligt de svaren var tolkningen något svårare än förväntat.

Jämförelsen mellan förväntade och upplevda svårigheter verkar inte stöda antagandet att ju mera erfarenhet en informant har, desto bättre torde hon kunna förutse svårigheter i ett kommande uppdrag. Det är nybörjarna som i jämförelsen oftast har samma antal förväntade och upplevda svårigheter. Detta är uppenbarligen ett resultat

av att nybörjarna både förväntar och upplever att det mesta är svårt vid tolkning. De större skillnader som kan observeras mellan förväntade och upplevda svårigheter hos biämnestuderandena och de professionella tolkarna torde därför vara ett tecken på att de också har andra alternativ än att det mesta förväntas vara svårt och upplevs som svårt.

6.1.5 Konklusioner

Sammanfattningsvis kan man konstatera att sättet att förbereda sig i viss mån är detsamma för alla informanterna. Alla läser igenom det material som de fått på förhand och så gott som alla tar vid behov reda på innebörden hos de ord och uttryck som förekommer i detta material samt beaktar målspråkliga motsvarigheter. Att göra upp separata ordlistor är vanligt bland nybörjarna och biämnestuderandena. Uppenbarligen har testsituationen och det faktum att det material som gavs på förhand inte var speciellt omfattande, bara konferensprogrammet och en kort sammanfattning av talet, gjort att de professionella tolkarna inte ansett det vara nödvändigt med någon separat ordlista. Uppgörande av ordlistor är ändå ett sätt att förbereda sig som används också av professionella tolkar i autentiska tolkningssituationer. En allmän osäkerhet inför uppgiften märks i alla informantgrupperna. Majoriteten av informanterna anser exempelvis att de förberett sig otillräckligt för uppgiften.

Tendensen i fråga om förväntade svårigheter är den att ju mindre erfarenhet informanterna har av tolkning, desto svårare förväntar de sig att uppgiften skall vara. Informantgrupperna är eniga om att potentiella svårigheter i denna uppgift är svåra konstruktioner och snabbt original. Svåra ord betonas som en förväntad svårighet av nybörjarna (markerat av alla nybörjarna) och över hälften av biämnestuderandena, medan bara två av de professionella tolkarna förväntar sig svåra ord. Dessa två hör till de informanter i gruppen professionella tolkar som har mindre tolkningserfarenhet. Här verkar alltså finnas en relevant skillnad baserad på erfarenhet.

I fråga om upplevda svårigheter återkommer samma tendens när det gäller svåra ord. Ju mindre erfarenhet informanten har, desto svårare har hon ansett att orden är. Ordförrådet och strategierna för att klara av svåra ord verkar således bli bättre med mera erfarenhet av tolkning. När det gäller upplevda svårigheter kan man också observera att ju mindre erfarenhet, desto oftare har informanterna angett att originalet varit för snabbt. Troligen är det också här fråga om att de informanter som har mera erfarenheter snabbare kan aktivera de strategier som behövs för att genomföra tolkningen. Ytterligare torde de mera erfarna uppleva färre problem och tolkningen kräver därför hos dem färre avbrott i den automatiska processeringen och också mindre tid. I utvärderingen av den egna tolkningen har alla informanterna gett sin egen tolkning ett relativt lågt betyg, men ju mera erfarenhet informanterna har av tolkning, desto nöjdare är de också med den egna tolkningen.

Uppenbarligen är det inte så lätt att bilda sig en uppfattning om hur ett uppdrag kommer att vara. Lite förvånande är det, att de mera erfarna informanterna inte verkar vara särdeles mycket skickligare på att förutse problem än de mindre erfarna. Speciellt de professionella tolkarna har emellertid i samband med svaren på frågorna angett sig sakna autenticitet och ytterligare information om tolkningssituationen inklusive material från övriga talare. Eventuellt bidrar bristen på den typen av information till att informanterna har svårt att på förhand skapa sig en bild av hurudan tolkningsuppgiften kommer att vara.

Analysen visar inte på särdeles många skillnader mellan de informanter som har svenska som A-språk respektive finska som A-språk. Nybörjarna med finska som A-språk verkar i någon mån förvänta sig en svårare uppgift än nybörjarna med målspråket svenska som A-språk. Inte heller i fråga om upplevda svårigheter finns det någon större skillnad mellan informanterna med finska respektive svenska som A-språk. När man jämför förväntade och upplevda svårigheter, märker man att de informanter som har svenska som A-språk har upplevt tolkningen som aningen svårare än de förväntat sig. Detta gäller alla informantgrupper. Dessutom har de professionella tolkarna med finska som A-språk, vilka torde ha goda kunskaper i svenska (jfr avsnitt 4.3), också upplevt tolkningen som något svårare än de förväntat

sig. Eventuellt är detta ett tecken på att de förlitat sig för mycket på sina goda språkkunskaper när de uppskattat svårighetsgraden i den kommande tolkningsuppgiften. I fråga om både biämnestuderandena och de professionella tolkarna verkar det vara så att de informanter som har finska som A-språk i någon mån har upplevt originalet som mindre snabbt än övriga informanter. Detta antyder att receptionen är något snabbare när källspråket är ens A-språk.

Analysen av delmaterialet som baserar sig på frågeformulär före och efter tolkningen ger således information om förberedelsestrategier och om vilka svårigheter tolkningsuppgiften förväntas och upplevs innehålla. Av de 21 informanterna anger 14 att de har förberett sig inför denna tolkningsuppgift på samma sätt som de skulle göra inför en normal tolkningsuppgift respektive ett normalt tolkningsuppdrag. Förberedelsestrategierna består för alla informantgrupperna huvudsakligen av att de läser igenom materialet som de fått för förberedelser och att de tar reda på motsvarigheter till sådana ord i materialet som de uppfattar att är svåra. Nybörjarna och biämnestuderandena gör dessutom ordlistor åt sig själva inför uppgiften. Förberedelsestrategierna verkar således gå ut på att informanterna utgående från förberedelsematerialet stärker sina kunskaper om ämnet samt sitt ordförråd för att undvika problem (jfr avsnitt 3.4.2 om tolkens kunskaper).

De svårigheter som informanterna rapporterar kan anknytas till de strategipåverkande faktorerna som presenterades i kapitel 3. De upplevda svårigheter som betonas mest av nybörjarna är svåra ord, svåra konstruktioner samt för snabbt original. Av dessa har svåra ord anknytning till tolkens specialkunskaper och språkkunskaper som strategipåverkande faktorer (avsnitt 3.4.2.2 och 3.4.2.3). Svåra konstruktioner har anknytning till den tolkningsteknik som ingår i kunskaperna om tolkning (avsnitt 3.4.2.4). Snabbt original har anknytning till källtextens presentationssätt (avsnitt 3.3.5). Biämnestuderandena betonar likaså svåra ord och svåra konstruktioner samt i viss mån för snabbt original. Dessutom betonar de testsituationen som försvårande omständighet. Testsituationen har anknytning bl.a. till de situationella faktorerna fysisk miljö (avsnitt 3.3.2) och avsikten med kommunikationen (avsnitt 3.3.3). De professionella tolkarna betonar svåra konstruktioner och dåliga förberedelser.

Dessutom anser de professionella tolkarna att de har brist på information om situationen och saknar den autentiska miljön (avsnitten 3.3.2–3.3.5). Tendensen verkar vara den att de mindre erfarna informanterna i något högre grad betonar svårigheter som kan avhjälpas genom kunskaper, medan de mera erfarna informanterna betonar problem som kan avhjälpas genom mera information om situationella faktorer och med utgångspunkt i situationskontexten.

I denna delanalys har jag således analyserat informantgrupperna utgående från det antal informanter som angett ett visst värde eller en viss svårighet. Avsikten är att analysera tendenser inom informantgrupperna och jag undersöker därför inte informanterna som individer. Ett problem i den metod jag använder för analys av frågeformulären är att de resultat analysen ger är mest tillförlitliga när informantgruppen är relativt enig. Exempelvis vid analys av svaren före och efter tolkningsuppgiften kan man av de siffror som jag redovisar inte utläsa om det är samma informant som har en viss åsikt före och efter tolkningen. Man kan bara utläsa hur många informanter som har haft åsikten före respektive efter. En alternativ analysmetod skulle ha varit att analysera informanterna individuellt. Ett sådant tillvägagångssätt kunde emellertid ha gjort min analys svåröverskådlig. Dessutom är avsikten med min undersökning att jämföra informantgrupper och inte enskilda informanter.

6.2 Skriftliga kommentarer till källtexten

Avsikten med analysen av kommentarerna till källtexten är att få fram information om informanternas åsikter om potentiella problem i källtexten och möjliga strategier för att klara av dessa problem. De skriftliga kommentarerna till källtexten utgör det delmaterial som fokuserar mest på lingvistiska aspekter och som därmed klarast tar fasta på utmaningar vid tolkning från finska till svenska. Analysen kan påvisa eventuella skillnader mellan professionella tolkar och biämnestuderande i fråga om vad som uppfattas som svårt i källtexten. Svårigheterna har kategoriserats enligt typ av svårighet. Analysen utgår från informanternas kommentarer till svårigheterna samt

deras förslag till strategier som de anser vara framgångsrika för att klara av eller förebygga de ifrågavarande typerna av svårigheter.

Av mina informanter har fjorton kommenterat källtexten skriftligt. Åtta av dem är biämnestuderande och sex professionella tolkar. Nybörjarinformanterna och en av de professionella tolkarna saknas i detta material, vilket diskuteras i materialpresentationen i avsnitt 5.4.3.

Utgångsmaterialet för informanternas kommentarer är en transkribering av originalet för tolkningsuppgiften. I denna delanays kallas transkriberingen *källtext*.

Informanterna fick instruktionerna att i källtexten stryka under sådant som de anser att är svårt att tolka. När informanterna har strukit under något i källtexten säger jag att de har *markerat* det. Det som informanterna har markerat i källtexten kallar jag *textenheter* eller *textsekvenser*. I den allmänna diskussionen använder jag ordet *enhet*, likaså när det markerade är ett relativt kort uttryck. Om det markerade består av ett längre avsnitt i texten, föredrar jag att kalla det en *sekvens*.

När informanten har markerat att en textenhet är svår att tolka, skall hon kommentera varför den är svår att tolka och vad tolken i allmänhet kan göra för att klara av en sådan svårighet. I kommentaren till varför enheten är svår att tolka beskriver informanten således den svårighet som hon uppfattar att den markerade enheten utgör. Svårigheten behöver inte vara en sådan som informanten själv upplevde när hon utförde tolkningsuppgiften, utan den kan vara något som hon i allmänhet anser att är ett potentiellt problem eller en utmaning vid tolkning av källtexten. I exemplen kallas informantens beskrivning av varför den markerade enheten är svår att tolka *svårighet* och informantens förslag till hur tolken i allmänhet klarar av en sådan svårighet kallas *lösning*. I diskussionen om exemplen används även uttrycket *potentiellt problem* för att beteckna den svårighet som informanten beskriver.

De förslag till vad tolken i allmänhet kan göra för att klara av de svårigheter som informanten fäst uppmärksamhet vid är beskrivningar av tillämpbara strategier.

Strategier är i enlighet med den operativa definitionen i avsnitt 3.1 tillvägagångssätt för att genomföra ett tolkningsuppdrag samt för att förebygga eller lösa problem.

Jag koncentrerar behandlingen av kommentarerna på sådana textenheter som av överensstämmande orsak uppfattats som svåra av tre eller flera informanter i samma informantgrupp. Trots att antalet informanter är litet, utgår jag från att om minst tre informanter i gruppen har kommenterat något, kan det uppfattas som en relevant svårighet i texten. Jag har samma kriterium för båda informantgrupperna, trots att biämnestuderandena är fler än de professionella tolkarna.

De enheter som informanterna markerat som svåra att tolka har indelats i fem analyskategorier. Kategorierna har benämnts enligt de svårigheter som har beskrivits. Dessa är *Siffror och tidsangivelser*, *Namn*, *Ord och uttryck*, *Framförställda bestämmningar* samt *Ordspråk*. Dessutom finns också en kategori för *Övriga kommenterade textenheter*. Kategorin *Ord och uttryck* indelas ytterligare i *Termer*, *Abstrakta ord och metaforer* samt *Uppräkningar*. Som kriterium för att en textenhet skall tas med i analysen har jag således att enheten skall kommenteras av minst tre informanter i samma informantgrupp. Om en viss textenhet kommenteras av tre eller flera informanter i gruppen men kommentarerna gäller helt olika aspekter, tas denna enhet inte med i analysen. Kategorin *Övriga kommenterade textenheter* avviker emellertid från denna princip. De enheter som ingår i den kategorin har kommenterats av minst tre informanter, men utgående från något olika aspekter. Den bakomliggande svårigheten är ändå gemensam för kommentarerna, varför jag har tagit med också de enheterna i analysen

Analyskategorierna är således bildade utgående från informanternas kommentarer. De överensstämmer emellertid även långtgående med de potentiella problem vid tolkning som behandlas i handböcker om tolkning (se t.ex. Saresvuo & Ojanen 1988: 91–97; Gile 1995: 172–174; Jones 1998: 78–139). Man kan därför utgå från att de behandlade analyskategorierna representerar svårigheter som är centrala vid tolkning.

I den blankett som användes för kommentarer fanns plats för kommentarer till 10 markerade enheter och informanterna uppmanades att vid behov ge flera kommentarer (se materialbeskrivningen i avsnitt 5.4.3). Bland de professionella tolkarna var antalet kommentarer 7–11 per informant. Sex av biämnestuderandena hade också ungefär lika många kommentarer, d.v.s. 7–13 kommentarer. Två biämnestuderande avvek från detta genomsnitt. Den ena av dem gav bara tre kommentarer och den andra gav hela 17 kommentarer.

Analyskategorierna behandlas nedan på så sätt att jag först ger en allmän beskrivning av analyskategorin. Sedan presenteras i numrerade exempel de textenheter inom kategorin som markerats som svåra samt en översättning till svenska. Textenheterna presenteras med kontext i de fall kontexten behövs för att belysa enhetens ställning i texten. Översättningen till svenska finns med för att underlätta förståelsen för läsare som saknar kunskaper i finska.

Textenheternas ordningsföljd i presentationen utgår från det som är föremål för diskussion i analysen och inte från den ordningsföljd i vilken textenheterna förekommer i källtexten. Utgångspunkten är att presentationsordningen skall stöda diskussionen om analyskategorin. I presentationen av textenheterna tas kompletterande kontext med i den mån jag anser det vara nödvändigt för att läsaren skall förstå de markerade enheterna. Den enhet som informanterna markerat understryks och den kompletterande kontexten skrivs utan understrykning (se t.ex. exempel 2 i avsnitt 6.2.2).

Efter respektive textenhet presenteras informanternas beskrivning av svårigheten och deras förslag till hur svårigheten kan lösas eller förebyggas. Svårigheterna och lösningsförslagen illustreras med det antal exempel som behövs för att belysa alternativa beskrivningar av svårigheten och alternativa lösningsförslag. Ytterligare illustrerande exempel inkluderas vid behov i den löpande texten. I presentationen av informanternas kommentarer redovisas först informantens beskrivning av det potentiella problemet, betecknad med bokstaven *S* (svårighet), sedan det förslag till lösning som informanten ger, betecknat med bokstaven *L* (lösning). Vilken informant

som skrivit kommentaren och lösningsförslaget anges med en förkortning, exempelvis står B1 för den biämnestuderande som slumpvis fått nummer 1 och P3 för den professionella tolk som fått nummer 3. I diskussionen används också förkortningar för informantgrupperna. Biämnestuderandena kallas således ibland *B-informanter*, de professionella tolkarna *P-informanter*.

I analysen dras slutsatser utgående från de svårigheter som informanterna anger och de strategier som de föreslår att tolkar i allmänhet kan använda för att klara av respektive svårighet. Efter varje presenterad analyskategori sammanställs i en översikt de kommentarer som informanterna ger. Avsikten med översikten är att sammanfatta hur informanterna kommenterar den svårighet som markerats och även sammanfatta de lösningsförslag som de presenterar. Den utgör alltså inte någon komplett beskrivning av svårigheterna och inte heller någon fullständig förteckning över hur de skall lösas.

6.2.1 Siffror och tidsuttryck

Siffror och tidsuttryck anses ofta vara svåra vid tolkning. Problemet är att kontexten sällan ger något stöd för minnet vid siffror (se t.ex. Braun & Clarici 1996: 87–88) och att tolken därför måste ha processeringskapacitet tillgänglig för överföring av siffrorna i det skede de dyker upp i texten (Gile 1995: 174). Vissa sifferuttryck är ändå lättare att tolka än andra. Ental och tiotal är ofta lättare att tolka än mera komplicerade sifferuttryck. Om siffrorna ingår i en kalkyl eller stöds av tolkens egna kunskaper är de lättare att tolka, eftersom de då får en kontext. (Setton 1999: 254.) Jones (1998: 130–131) ger en översikt över fem element som tolken bör fästa uppmärksamhet vid när det gäller tolkning av siffror. Han påpekar att tolken bör uppmärksamma vilken siffra (t.ex. tre, sju), vilken storlek (tusen, miljoner) vilken enhet (dollar, euro), vad det är som omtalas i denna mängd samt det relativa värdet (jämförs siffran med något).

Källtexten innehåller flera meningar med siffror eller tidsuttryck av typen *viime vuosina* (under de senaste åren) och *vuonna 1995* (år 1995). Det finns emellertid bara en textsekvens med siffror och tidsangivelser i materialet som markerats av så många informanter att den tas med i analysen. Sekvensen består av en mening med flera tätt på varandra följande sifferuttryck och tidsangivelser. Meningen är också i övrigt relativt lång och informationstät. Sekvensen har markerats som svår av fem B-informanter och fem P-informanter. Textsekvensen, vilken presenteras i exempel 1, hör till de textenheter som informanterna varit mest eniga om att är svåra.

Ex.1 Vuoden 1995 eduskuntavaaleissa naisten osuus laski 39 prosentista 34 prosenttiin ja hallitukseen valitusta seitsemästä naisministeristä oli enää jäljellä vain viisi kuluvan syyskuun loppuun, jolloin Suvi-Anne Siimes nimitettiin ministeriksi ja naisministereiden luku nousi kuuteen.

I riksdagsvalet år 1995 sjönk kvinnornas andel från 39 procent till 34 procent och av de sju kvinnliga ministrar som valdes in i regeringen fanns bara fem kvar nu i slutet av september, när Suvi-Anne Siimes utnämndes till minister och antalet kvinnliga ministrar steg till sex.

S: Siffror och tidsuttryck är svåra att koppla ihop till logiska minnesenheter.

L: Skriv upp siffrorna medan du tolkar! B2

S: En lång mening som innehåller mycket information, speciellt mycket siffror av olika slag.

L: Själv eller andra tolken skriver upp alla siffror + ev. annan information, kort eftersläpning (hinner inte glömma). B3

hänga S: Siffror + en förklaring som kräver koncentration för att man skall med.

L: Koncentration! Innehållet viktigast. P1

S: Mycket siffror ger svårigheter. Då det gäller procenttal uppfattar man ganska snabbt om de är sjunkande eller stigande. Förklaringen om de kvinnliga ministrarnas antal är svår.

L: Lösningen för att tolka detta rätt är intensiv koncentration och, i mån av möjlighet, hjälp av tolkkamraten. P6

Biämnestuderandena är enhälliga både när det gäller varför siffer- och tidsuttrycken är svåra och vad tolken bör göra för att klara av svårigheterna. Svårigheten uppstår för

att meningen innehåller många sifferuttryck nära varandra. Dessutom påpekas att meningen är lång och innehåller mycket information. B2 säger att det faktum att man inte kan koppla ihop siffror till logiska minnesenheter gör att det blir svårt. Lösningen går ut på att tolken själv kan skriva ner siffrorna medan han tolkar eller – när det är fråga om en verklig tolkningssituation med två tolkar som arbetar i par – att tolkkollegan kan hjälpa till genom att anteckna siffrorna. B3 betonar att tolken skall ha kort eftersläpning (en strategi som föreslås även av t.ex. Jones 1998: 131). På det sättet behöver tolken inte använda speciellt mycket kapacitet till att komma ihåg siffrorna.

De professionella tolkarna konstaterar på samma sätt som biämnestuderandena att många siffror efter varandra i en informationstät mening försvårar tolkningen. Också de anger att tolken kan anteckna siffrorna och att tolkkollegan kan hjälpa. En viktig aspekt som framförs av P1 och P6 är vikten av att tolken koncentrerar sig. Tolken måste således fokusera speciellt på sifferuttrycken. P6 hänvisar dessutom till den innehållsmässiga kontroll tolken genomför, när hon säger att tolken märker om procenttalen är stigande eller sjunkande (jfr Setton 1999: 254; Jones 1998: 130–131). Generellt kan en viss skillnad mellan informantgrupperna märkas, så att de professionella tolkarna oftare än biämnestuderandena nämner koncentration som lösning.

Översikt över kommentarerna om siffror och tidsuttryck

I översikten sammanställs information från både B- och P-informanterna. Skillnader mellan informantgrupperna diskuteras i den egentliga behandlingen av analyskategorierna och informantgrupperna hålls därför inte separata i översikten. I de fall flera informanter har gett kommentarer med sinsemellan överensstämmande innehåll, har jag i översikten bara tagit med en kommentar. Jag har också förkortat de beskrivningar av svårigheten som informanterna ger.

Till vänster i översikten över kommentarerna finns en beskrivning av svårigheterna och till höger förslag till lösningar. Pilarna från svårighet till lösning anger vilka lösningsförslag informanterna ger till respektive svårighet. Flera lösningar kan föreslås för samma svårighet. När informanternas kommentarer är samstämmiga, representerar en pil flera informanternas lösningsförslag.

Tablå 4. Kommentarer om siffror och tidsuttryck.

Svårighet	Lösning
Många siffror i samma långa mening	Kort eftersläpning
Svårt att bilda logiska betydelseenheter	Skriva ner siffrorna (själv/kollegan)
Siffror + förklaring som kräver koncentration	Koncentrera sig på betydelsen
	Hjälp av tolkkollegan

Sifferuttrycken i källtexten är enligt informanterna svåra eftersom det är fråga om flera sifferuttryck i samma mening. Till uttrycken hör dessutom en förklaring som kräver koncentration. Också problemet med att sifferuttrycken inte alltid får stöd av tolkens övriga kunskaper – och därmed är svåra att uppfatta och hålla i minnet fram till produktionen – betonas.

De strategier som nämns som lösning för att klara av svårigheterna kan alla anses vara sådana som har att göra med fördelning av den mentala kapaciteten och tolkningsteknik. Koncentration på betydelsen är en mental operation. Justeringen av eftersläpningen kan uppfattas som en tolkningsteknisk åtgärd. Att skriva ner siffrorna och få hjälp av kollegan hör båda till tolkningstekniken. De strategier som nämns är alla sådana som tillämpas när sifferuttrycket skall tolkas. Här nämner informanterna alltså inga förebyggande strategier.

6.2.2 Namn

Källtexten innehåller tio namn. Hälften är geografiska namn, ett är ett personnamn, ett är namnet på en fond och tre är namnen på ett projekt. Det är fråga om ett enda projekt som nämns. Namnet på projektet förekommer emellertid i tre versioner, på finska, på engelska och som en förkortning av det engelska namnet. I materialet finns det bara någon enstaka kommentar om de geografiska namnen och inget geografiskt namn kommenteras av tre eller flera informanter. Personnamnet kommenteras inte heller. De namn som behandlas här är således namnen på projektet och namnet på fonden.

Den textsekvens som innehåller projektnamnen följer genast efter den inledande frasen *Hyvät kuulijat* (Bästa åhörare). Med tanke på tolkens receptionsförmåga är inledningen i allmänhet ett av de mest krävande skedena under tolkningen, eftersom tolken då har endast lite situations- och textkontext att stöda sin förståelse på. Även om tolken kunnat förbereda sig väl, genereras ändå en del av den information och kunskap som tolken behöver som stöd för sin tolkning först under uppdragets gång.

De två informantgrupperna har delvis markerat olika versioner av namnet på projektet som svåra. Därför anger jag under texten med bokstaven B det som biämnestuderandena markerat som svårt och med bokstaven P det som de professionella tolkarna markerat. När båda grupperna har markerat samma namnversion, anges det med B + P.

Ex. 2   ”Kehitystä naisten ehdoilla” –projektin englanninkielinen nimi

B

”Development on women’s own terms” on lyhennetty hauska

B + P

englanninkielisellä sanalla Devote

P

Det engelskspråkiga namnet på projektet ”Utveckling på kvinnornas villkor”

B

”Development on women’s own terms” har förkortats på ett roligt sätt

B + P

med det engelska ordet Devote

P

S: Namn på projekt, fonder, egennamn i allmänhet kan vara svåra att tolka, man måste genast komma på det exakta namnet.

L: Goda förberedelser, följa med vad som händer i samhället > kolla termer som dyker upp. B3

S: Om man börjar tolka för tidigt, vet man inte ännu att ”kehitystä naisten ehdoilla” är namnet på projektet.

L: Tolken måste vänta tills han/hon förstår vad det är frågan om. B5

S: Kom oväntat, fanns ej med på ordlistan, där det bara fanns Devote.

L: Ta reda på vad förkortningarna betyder i förväg. Annars lyssna och härma så gott det går. B7

S: Projektnamn på två språk + en förkortning är väldigt svåra i början av talet om man inte vet innan.

L: Programmet framför en på bordet – då kan man läsa innantill, annars lämnar man bort det engelska namnet. P3

S: För mig är det svårt att ”förstå” engelska när någon säger något på ett främmande språk då jag förväntar mig att höra ett av ”mina” språk.

L: Här tror jag ändå att jag hade förstått i en verklig situation vad det gällde. P5

S: Det kan vara svårt att få med både projektets finska namn, dess engelska namn, förkortningen och förklaringen av förkortningen.

L: Bäst skulle det vara om tolken fick med alla benämningar. Om inte, kan man t.ex. göra som jag försökte, d.v.s. lämna bort det engelska namnet. P6

Namnen på projektet hör till de svårigheter i källtexten som det bland informanterna råder stor samstämmighet kring. Projektnamnen anses vara svåra p.g.a. att tolken måste känna till den exakta motsvarigheten för att vara säker på att tolkningen blir korrekt. Av vissa kommentarer kan man märka att informanterna inte bara objektivt tar ställning till svårigheter i den källtext de skulle kommentera, utan att de också kommer ihåg hur de själva reagerade när de tolkade texten (t.ex. P5 och P6).

De flesta av biämnestuderandena har ansett att de två namnen i början av texten är svåra. Vissa av dem tar fasta på att namn i allmänhet är svåra och att det gäller att förbereda sig för att klara av dem. Också det faktum att namnen kommer oväntat i

början av tolkningen kommenteras, likaså att bara förkortningen, *Devote*, fanns med i det material som informanterna fått för förberedelser (se bilaga 1). Detta påpekar B7, som gjort en ordlista utgående från förberedelsematerialet. B7 konstaterar också att tolken kan härma talaren. Hon avser då att tolken kan använda projektnamnet på samma språk som talaren. Tolken försöker då uppfatta exakt vad talaren säger. Den strategin kan vara speciellt användbar vid förkortningar och projektnamn som finns bara på källspråket eller på ett helt annat språk. B5 lyfter fram en annan aspekt, nämligen den att det är svårt att genast uppfatta att ”*Kehitystä naisten ehdoilla*” (”Utveckling på kvinnornas villkor”) är det finska namnet på projektet och att det blir svårt att formulera sig korrekt på svenska om man upptäcker detta för sent.

Texten inleds med det finska namnet och det verkar som om biämnestuderandena är mera överraskade över denna inledning än de professionella tolkarna är. Visserligen har också två P-informanter markerat det finska namnet, men ändå kan här eventuellt noteras en liten skillnad mellan informantgrupperna.

De flesta lösningsförslag som biämnestuderandena ger går ut på att det gäller för tolken att förbereda sig väl. Om han inte har gjort det, har han enligt informanterna två olika möjligheter att lösa svårigheten. En möjlighet är att han återger projektnamnet på samma språk som i originalet. En annan möjlighet är att han använder en fri översättning till målspråket av projektnamnet. Den lösningen föreslås av B6, vars kommentarer inte finns med i exemplet. Hon anger att en översättning av projektnamnet är en nödlösning som tolken kan använda ifall projektnamnet är obekant.

De professionella tolkarna har markerat projektnamnet på engelska och den engelska förkortningen som problematiska. Informanterna anger flera orsaker till att uttrycken är svåra. P3 säger att det är svårt med dessa uttryck i början av en tolkning och att det är svårt eftersom hon inte kände till namnen och deras bakgrund. Dels kom alltså namnen överraskande i källtexten, vilket också P5 antyder, och dels hade informanterna i sina förberedelser inte satt sig in i vad förkortningen *Devote* står för, trots att namnet fanns med i förberedelsematerialet.

Den första delen i P3:s lösningsförslag visar på hur tolken agerar i en verklig tolkningssituation; tolken har konferensprogrammet framför sig. Också P5 hänvisar i sitt lösningsförslag till att man i en autentisk situation skulle ha satt sig in i ämnet tillräckligt bra för att behärska dessa namn (hennes kommentar angående språken har sin grund i det faktum att hon inte har engelska som ett av sina tolkningsspråk). P6 anger att det är svårt att få med tre benämningar som följer tätt på varandra på två språk. Då är det fara för att tolkens kapacitet inte räcker till för reception, överföring och produktion (jfr diskussionen om tolkens kapacitet i avsnitt 2.2.2).

Både P3 och P6 anger att tolken kan lämna bort det engelska namnet. Tolkens främsta utgångspunkt när han avgör om något som nämns i originalet kan bortlämnas är publikens behov. Här anger två professionella tolkar att de ger det engelska namnet lägre prioritet än förkortningen och projektnamnet på målspråket. Denna prioritering verkar vara motiverad, eftersom det väsentliga betydelseinnehållet i meningen kan konstateras finnas med också i en tolkning som utelämnar projektnamnet på engelska. Viktigt är att utelämnandet av element måste föregås av en analys, så att inget av den centrala innebörden i originalet faller bort (Jones 1998: 112). Å andra sidan kan det tänkas att tolkens åhörare hör det engelska projektnamnet i originalet och förväntar sig att höra det också i tolkningen. Bortlämnandet kan då göra åhörarna osäkra, vilket inte är bra med tanke på förtroendet för tolken.

Den andra textenheten med namn som markerats av informanterna är *Euroopan sosiaalirahasto* (Europeiska socialfonden). Fondnamnet har markerats av B-informanterna, medan P-informanterna inte verkar uppfatta fondnamnet som svårt. B3 kommenterar denna textenhet på precis samma sätt som enheten som presenterades i exempel 2.

Ex. 3   Euroopan sosiaalirahaston tukeman projektin tavoitteena on
Målet med projektet som stöds av Europeiska socialfonden är

S: Namn på projekt, fonder, egennamn i allmänhet kan vara svåra att tolka, man måste genast komma på det exakta namnet.

L: Goda förberedelser, följa med vad som händer i samhället > kolla termer som dyker upp. B3

S: Man måste veta vad det heter på målspråket.

L: Ta reda på innan. B6

Såväl biämnestuderandena som de professionella tolkarna framhåller vid flera tillfällen i sina kommentarer att tolken bör skaffa sig bakgrundskunskaper och följa med i aktuella samhällsfrågor. Också i kommentarerna till denna textenhet betonas dessa aspekter av biämnestuderandena.

De professionella tolkarna har inte markerat fondnamnet, vilket troligen är ett tecken på att namnet är bekant för dem. Europeiska socialfonden omtalas exempelvis relativt ofta i media och yrkesaktiva tolkar kan förmodas ha kommit i kontakt med fondnamnet också i samband med tolkningsuppdrag.

Översikt över kommentarerna om namn

Namnen anses svåra om det är fråga om obekanta projektnamn och om namnen dyker upp överraskande i källtexten. Förberedelser och bakgrundskunskaper betonas i informanternas kommentarer till namnen. Eftersom den konferens där talet som fungerar som källtext ingick var en konferens om projektet Devote, kan man utgå från att tolkarna i en autentisk situation skulle ha känt till namnet på projektet. Speciellt P-informanterna påpekar att de skulle ha agerat annorlunda i en verklig tolkningssituation.

Tablå 5. Kommentarer om namn.

Svårighet	Lösning
<p>Måste känna till projektnamn</p> <p>Namnen kommer överraskande</p>	<p>Förbereda sig väl</p> <p>Följa med vad som händer i samhället</p> <p>Översätta namnet</p> <p>Behålla namnet på källspråket, "härma"</p> <p>Ha konferensprogrammet framme</p> <p>Lämna bort det engelska namnet</p> <p>Vänta med produktionen tills man förstår att det är ett namn</p>

De strategier som nämns för att klara av svårigheter vid namn är både förebyggande och sådana som aktualiseras i tolkningssituationen. Förebyggande strategier som nämns är att tolken skall följa med vad som händer i samhället i allmänhet, förbereda sig väl för den tolkning han skall utföra samt i själva tolkningssituationen ha konferensprogrammet framme för att kunna kontrollera de namn som nämns (i en annan tolkningssituation kan materialet som tolken utnyttjar för att klara av namnen naturligtvis utgöras av något annat material som tolken använder för förberedelser).

Två motsatta förslag till hur tolken skall klara av att tolka namn när de dyker upp i tolkningen presenteras. Tolken kan behålla namnet på källspråket eller översätta det till målspråket. Lösningförslagen illustrerar det faktum att två strategier som är helt motsatta båda kan vara användbara. När tolken väljer tillvägagångssätt, måste han utgå från de kunskaper han har om bl.a. ämnet och sin publik. Likaså kan textkontexten stöda tolken i val av strategier. Av betydelse för vilken strategi tolken använder i fråga om att utelämna, använda en översättning av projektnamnet eller använda namnet på originalspråket är också vilka intertextuella, intratextuella och instrumentella normer som påverkar hans strategier (jfr avsnitt 3.4).

6.2.3 Ord och uttryck

I analyskategorin ord och uttryck ingår tre typer av textenheter som kommenterats av informanterna. Dessa är termer, abstrakta ord och metaforer samt uppräknings. Till underkategorin *Termer* (avsnitt 6.2.3.1) hänförs kommentarer om ett par facktermer som informanterna markerat som svåra. Kategorin *Abstrakta ord och metaforer* (avsnitt 6.2.3.2) utgörs av kommentarer som berör sådana ord i källtexten som till sin betydelse är abstrakta eller används i en överförd bemärkelse. Kategorin *Uppräkningar* (avsnitt 6.2.3.3) avviker något från de två andra genom att det som informanterna markerat är flera ord som följer på varandra i form av en uppräkning. Uppräkningar kan uppfattas som svåra också utgående från att de till sin struktur är informationstäta. Jag utgår ändå från att svårigheter vid uppräknings närmast är ordrelaterade och behandlar dem därför i den här analyskategorin.

6.2.3.1 Termer

De kommunikationssituationer som tolkas utgörs ofta av fackspråklig kommunikation. Facktermer ingår som en viktig ingrediens i den fackspråkliga kommunikationen (jfr diskussionen om tolkens specialkunskaper och kunskaper i terminologi i avsnitt 3.4.2.2). En optimal tolkning av facktermer förutsätter att tolken uppfattar att det uttryck som används är en term, förstår dess innebörd och känner till motsvarigheten på målspråket. Om tolken behärskar termerna på båda språken, kan han prestera en snabb och exakt tolkning.

Laurén (1993: 96) konstaterar att det finns stora variationer i definitionerna på term (se t.ex. Laurén & Nordman 1987: 81; Laurén, Myking & Picht 1997: 187–190; Nykänen & Kalliokuusi 1999: 180). En definition som täcker de behov jag har i min analys är att en term är *ett språkligt uttryck för ett begrepp som tillhör ett fackområde* (*Terminologiordlista* 1986: 35). En generell granskning av källtexten för min undersökning visar att den innehåller ett trettiotal uttryck som kan betecknas som termer enligt denna definition.

För att ytterligare få bekräftelse på att de uttryck som jag anser vara facktermer kan uppfattas som termer testades de utgående från kriteriet att ett ord som finns i en specialordbok är en term. De specialordböcker som jag använde var *Lakikielen perussanakirja*, *Suomi-Ruotsi-Suomi*, (Scheinin & Wollstén 1995) och *Nordisk förvaltningsordbok* (1991). Kriteriet vid val av ordböcker var att både svenska och finska skulle ingå som språk och de specialområden som ordboken täcker skulle ha att göra med samhälle och förvaltning.

Källtexten visade sig innehålla åtminstone 15 termer som finns med i *Nordisk förvaltningsordbok* och åtminstone 27 termer som finns med i *Lakikielen perussanakirja*. Sammanlagt 9 av dessa termer finns med i båda ordböckerna. Dessa är *järjestö* (organisation), *tasa-arvo* (jämfällighet), *hallitus* (regering, styrelse), *eduskuntavaalit* (riksdagsval), *ministeri* (minister), *kunnanhallitus* (kommunstyrelse), *kaupunginhallitus* (stadsstyrelse), *kaupunginjohtaja* (stadsdirektör, kommunalråd) och *kunnanjohtaja* (kommundirektör, kommunalråd). De flesta av de här termerna kan anses vara sådana som bör ingå i en tolks basordförråd, varför det är naturligt att de inte kommenterats i någon större omfattning av mina informanter. I källtexten har bara en sekvens med termer markerats av tillräckligt antal informanter för att tas med i analysen. Det är B-informanterna som har markerat termerna. Källtextens termer är uppenbarligen bekanta för de professionella tolkarna och uppfattas inte som svåra (jfr kriterier för val av källtext i avsnitt 5.3).

De termer som markerats av biämnestuderandena är termer från det kommunala området. Två av de termer som informanterna markerat (*kunnanhallitus*, *kaupunginhallitus*) hör till de termer som återfinns i båda ordböckerna i den genomgång av termer som gjordes. Den tredje kommenterade termen, *lautakunta* (nämnd) finns med i *Lakikielen sanakirja* i formen *kunnallislautakunta* (kommunalnämnd).

Ex. 4   sillä kunnan- ja kaupunginhallitukseen sekä lautakuntiin on valittava molempia sukupuolia edustavia poliitikkoja

eftersom man till kommun- och stadsstyrelser samt nämnder måste välja politiker som representerar båda könen

S: Kan vara svårt att snabbt komma på den rätta termen.

L: Om man vet att man har svårt att snabbt komma på liknande termer, kan man på förhand göra en liten ordlista. B3

S: Kunnan- ja kaupunginhallitus, två ord som syftar på samma sak, kan lätt leda till förvirring över en till synes onödig upprepning.

L: Kan lätt förkortas till endera kunnanhallitus eller kaupunginhallitus, eller så rätar man ut krökarna och säger kort och gott lautakunta. B4

S: Svårt med många instanser lätt att hoppa över ngn.

L: Färdigt uttänkta i en ordlista eller stadigt i minnet. B7

Biämnestuderandena torde i sin utbildning i någon mån ha kommit i kontakt med kommunal terminologi, men de uppfattar ändå de kommunala termerna som svåra. B7 påpekar att tolken lätt missar någon av de nämnda instanserna. Den kommentar till svårigheten och det lösningsförslag som B4 ger visar att alla B-informanter inte behärskar ifrågavarande terminologi. Hennes lösningsförslag antyder att hon anser att ordet *lautakunta* (nämnd) ensamt kan användas för att beteckna *kunnan- ja kaupunginhallitukset* (kommun- och stadsstyrelser), vilket gör att hennes lösningsförslag inte är korrekt. B3 och B7 föreslår att tolken skall förbereda sig, gärna genom att göra en egen ordlista inför uppdraget. Textenheten med de kommunala termerna ingick i det material som informanterna fått på förhand, varför det var möjligt för dem att förebygga svårigheten genom förberedelser.

Översikt över kommentarerna om termer

Informanterna konstaterar att termerna är svåra för att tolken snabbt borde hitta en motsvarighet på målspråket. Dessutom påpekas att det är svårt när många instanser nämns, alltså när många termer dyker upp tätt på varandra i källtexten. I översikten ingår inte det lösningsförslag som B4 ger i exempel 4. Det är nämligen svårt att direkt härleda någon svårighet och lösning från hennes kommentar.

Tablå 6. Kommentarer om termer.

Svårighet	Lösning
Svårt att snabbt hitta rätt term	Göra en ordlista på förhand
Svårt när många instanser nämns	Termerna stadigt i minnet, lära sig termerna

De B-informanter som har markerat termerna som svåra har tagit fasta på att tolken skall förbereda sig. De nämner således bara förebyggande strategier och inte strategier som kan tillämpas när källtexten innehåller en term som tolken inte har förberett sig på.

En yrkesskicklig tolk har strategier också för att klara av att tolka sådana termer som inte är bekanta från tidigare. Tolken utnyttjar då exempelvis sina kunskaper om fackområdet och den hjälp kontexten ger för förståelsen. Vid simultantolkning i tolkkabin är tolkkollegan ofta till stor hjälp, eftersom den tolk som inte har tolkningstur har större möjlighet att koncentrera sig speciellt på termerna och då kan bistå sin tolkande kollega. (För exempel på hur tolken kan lösa svårigheter med termer se Vik-Tuovinen 2003: 7–9.)

6.2.3.2 Abstrakta ord och metaforer

De abstrakta orden och metaforerna behandlas i en gemensam analyskategori, eftersom de för tolken utgör likartade potentiella problem. Båda kräver att tolken har tillgänglig kapacitet för att analysera och förstå källtextens uttryck samt för att formulera motsvarande – ofta något komplicerade – tankar på målspråket.

Abstrakta substantiv kan vara beteckningar för idéer, yttranden, egenskaper, tillstånd, processer, tidpunkter, måttsenheter etc. (*Svenska Akademiens grammatik 1* 1999: 27). Vid metaforer överförs ett ord från ett sammanhang till ett annat och det ting som ordet står för i sin egentliga betydelse kan sägas utgöra en bild för det fenomen eller den idé som metaforen står för (*Svenska Akademiens grammatik 1* 1999: 197).

Finskan erbjuder många möjligheter att bilda ord med hjälp av avledningar (Ingo 2000: 105). Typiskt för de abstrakta och metaforiska orden som markerats av informanterna är att flera av dem är avledningar, antingen substantivavledningar bildade med ändelserna *-yys* eller *-minen* eller adjektivavledningar bildade med ändelserna *-inen*. Ingo (2000: 105) konstaterar att också en ovan användare av finska språket tack vare avledningarna kan förstå och bilda sådana uttryck som han inte tidigare lärt sig. Följaktligen har också tolken en möjlighet att förstå sådana avledningar som han inte tidigare har hört utgående från det grundord som avledningen fogats till.

Tolken måste ta ställning till om det ord han hör skall förstås i konkret eller abstrakt, bokstavlig eller överförd bemärkelse. Ingo (1991: 194) diskuterar skillnaden mellan semantiska och litterära metaforer ur översättarens synvinkel. De semantiska metaforerna är etablerade och kan också återfinnas i ordböcker. De semantiska metaforerna i olika språk behöver inte motsvara varandra, t.ex. det finska uttrycket *rakennuksen siipi* (ordagrant på svenska 'byggnadens vinge') motsvaras på svenska av *byggnadens flygel*. Eftersom de här uttrycken har fasta ord- och betydelserelationer, är de normalt inte svåra att översätta. De litterära metaforerna kan utgöra en större utmaning för tolken och översättaren, eftersom de kan skapas av talaren eller skribenten. Ingo (1991: 195) påpekar att översättaren alltid skall beakta om metaforen är tillräckligt känd i läsarens kultur för att den skall kunna förstås. Översättaren – och även tolken – bör också överväga om det uttryck han tänker använda väcker avsedda associationer hos mottagaren.

Det kan vara av vikt att notera att biämnestuderandena och de professionella tolkarna har markerat olika textenheter med abstrakta ord och metaforer som svåra. De två första enheterna som presenteras nedan (exemplen 5 och 6) har markerats av B-informanterna, den tredje (exempel 7) av P-informanterna.

Ex. 5   Väitetään, että epäitsekkyys, uhrautuminen ja sivuunvetäytyminen ovat nimenomaan naisten ominaisuuksia

Det påstås att osjälviskhet, uppoftande och tillbakadragenhet är speciellt kvinnliga egenskaper

S: Många svåra ord.

L: Lätta om man förbereder sig. B1

S: Långa och många adjektiv och adverbial (sic!) lämnar lätt bort, eftersom det tar så mycket minneskapacitet att jag glömmer bort resten.

L: Att lämna bort ett eller två, eftersom de är redundanta eller att säga dem först, dvs. inleda meningen med dem. B4

S: tre svåra adjektiv (sic!) efter varandra.

L: Om man inte hittar på direkta motsvarigheter kan man kanske förklara med flera ord. B8

De markerade orden är abstrakta och dessutom är de relativt långa på både finska och svenska, vilket gör att både receptionen och produktionen kräver tid. Ordet *sivuunvetäytyminen* är kanske det ord som behöver mest uppmärksamhet, eftersom det inte är alldeles lätt att förstå innebörden och hitta en motsvarighet på svenska. På svenska kan ordet i metaforisk bemärkelse motsvaras av 'tillbakadragenhet' och i konkret bemärkelse 'att hålla sig vid sidan'. Tolken måste alltså ta ställning till om det aktuella uttrycket skall förstås bokstavligt eller bildligt.

Alla informanter ger olika förslag till lösning. B1 anger att tolken skall förbereda sig, vilket var möjligt i detta fall, eftersom det textstycke där de markerade orden ingår fanns med i det material som informanterna fick för förberedelser. B4 anger att man kan utelämna något av orden, eftersom hon uppfattar dem som "redundanta". Hon anser tydligen att orden är synonyma och att betydelsen inte ändras även om något av dem utelämnas. Denna åsikt kan man förhålla sig något skeptisk till. Hennes andra förslag är att säga dem först, vilket hänvisar till meningsbyggnaden. En sådan ordföljd är möjlig på svenska: *Osjälviskhet, uppoftande och tillbakadragenhet sägs vara [...]*. Denna ordföljd skulle underlätta tolkningen genom att den avlastar minnet. B8:s lösning på svårigheten är att i tolkningen omformulera och förklara innebörden med flera ord. Flera andra av de nedan redovisade kommentarerna innehåller också omformulering som lösningsförslag, exempelvis kommentarerna av B3 och B5 i exempel 6.

Ex. 6 vaikuttaminen on muuttunut yhä moninapaisemmaksi ja moni-ilmeisemmäksi

påverkandet har fått allt flera poler och blivit allt mera mångskiftande

S: Lite abstrakt, kan vara svårt att snabbt uppfatta innehållet och översätta/tolka + några svåra ord att tolka.

L: Försöker förenkla lite och eventuellt omskriva med liknande ord om man inte kommer ihåg exakta motsvarigheten (t.ex. moninapainen). B3

S: Svåra ord.

L: Tolken kunde säga samma sak enklare på svenska. B5

S: Två ord som liknar varann väldigt – svårt att komma på två bra motsvarigheter.

L: Slå ihop till ett bra uttryck. B6

Textenheten i exempel 6 innehåller orden *moninapainen* och *moni-ilmeinen*, vilka båda kräver att tolken tar ställning till om de har bokstavlig eller metaforisk betydelse. Förleden *moni-* motsvaras närmast av *mång-* på svenska. Ordet *moninapainen* kan uppfattas antingen bokstavligt eller metaforiskt. Ordet *napa* kan förutom *pol* på svenska motsvaras av *navel* och *nav*. Metaforisk använt kan den svenska motsvarigheten till *napa* vara *centrum*, *medelpunkt*, *mittpunkt*. Det finska ordet *ilme* kan på svenska motsvaras av *min*, *ansiktsuttryck*, *uttryck*, *uppsyn*, *anblick*. För *moni-ilmeinen* anger ordboken *mångfasetterad*, *mångsidig*, *varierande*, *skiftande*. (Romppanen m.fl. *Stora finsk-svenska ordboken* 1997.) *Moni-ilmeinen* kan med utgångspunkt i Ingos (1991: 194–195) indelning av metaforer anses vara en semantisk metafor, medan *moninapainen* är en mera tillfälligt bildad metafor.

Informanterna påpekar dels att de markerade orden i textenheten är svåra och att det är svårt att uppfatta innehållet i dem, dels att orden betyder ungefär detsamma. Lösningarna beror på vilken svårighet som angetts av informanten; antingen föreslås att tolken genom omformulering beskriver vad som avses eller – om tolken utgår från att de båda orden har samma betydelse – ersätter källtextens båda uttryck med ett enda uttryck på svenska.

Textenheten i exempel 7 har markerats av de professionella tolkarna. B-informanterna tar inte fasta på den textenheten.

Ex . 7 Naisten on perhevelvoitteistaan ja muista niin sanotuista liikkumisrajoituksistaan huolimatta

Kvinnorna har trots sina familjeförpliktelser och andra så kallade rörelsebegränsningar

S: Tog en stund (för länge) för mig att fatta innebörden.

L: - P1

S: Svåröversatta ord. (Informanten hade markerat också *perhevelvoitteistaan*.)

L: Formulera om. P3

S: Otydligt, varför säger hon inte vad de andra hindren är? (Gäller hela avsnittet *perhevelvoitteistaan* [...] *liikkumisrajoituksistaan*).

L: Tolken får vara lika oklar som talaren. P5

När det gäller ordet *liikkumisrajoituksistaan* (sina rörelsebegränsningar) visar informanternas kommentarer att de tycker att det är svårt att förstå vad talaren avser. Intressant i fråga om denna textenhet är att talaren skjuter in uttrycket *niin sanoituista* (så kallade) före *liikkumisrajoituksistaan*. Detta kan uppfattas som ett tecken på att uttrycket inte skall uppfattas bokstavligen.

P3 tar fasta på att det är svårt att komma på en motsvarighet på målspråket, och då är det naturliga lösningsförslaget att tolken kan omformulera innehållet. P5:s lösningsförslag är att tolken får vara lika oklar som talaren. Hon utgår då uppenbarligen från att det är talaren som avgör vilken abstraktionsnivå texten har och att tolken skall bibehålla den nivå talaren har.

Såsom P1 påpekar, kan tolken behöva lite extra tid för att förstå originalet (jfr kapacitetsmodellen i avsnitt 2.2.2). P3 och P5 anser att också ordet *perhevelvoitteistaan* (sina familjeförpliktelser) är problematiskt. Det ordet kommenteras emellertid bara av dessa två och tas därför inte med i min analys. Det kan ändå vara skäl att notera att textsekvensen i exempel 7 innehåller två ord som kunde utgöra

svårigheter, eftersom de två tidigare presenterade exemplen i denna analyskategori innehåller två respektive tre markerade ord.

Av presentationen ovan framgår att de båda informantgrupperna kommenterar olika ord. Observeras bör att de ord som kommenteras av den ena informantgruppen ofta också får enstaka kommentarer av den andra, men att orden inte tas med i analysen på grund av kravet att tre personer i samma informantgrupp måste kommentera en textenhet för att den skall beaktas. Trots att skillnaderna mellan informantgrupperna är små, kan man ändå notera att biämnestuderandena i jämförelse med de professionella tolkarna har markerat något flera abstrakta ord och metaforer som svåra.

De abstrakta orden och metaforerna som informanterna har markerat är potentiella källor till problem, eftersom tolken i fråga om dem måste fästa speciell uppmärksamhet vid både receptionen och produktionen. Förutom att denna processering kräver extra tid och koncentration är också det språkliga uttrycket ofta längre vid en omformulering, vilket kan utgöra ytterligare en ansträngningsfaktor.

Översikt över kommentarerna om abstrakta ord och metaforer

I sina kommentarer om orsaken till att de abstrakta orden och metaforerna är svåra anger informanterna flera motiveringar till svårigheterna. De nämner att källtexten innehåller fler abstrakta ord i rad, att de abstrakta orden och metaforerna är svåra att översätta, svåra att uppfatta snabbt, liknar varandra samt är långa och kräver mycket minneskapacitet. Också snabbt original nämns som en försvårande faktor vid dessa uttryck.

Tablå 7. Kommentarer om abstrakta ord och metaforer.

Svårighet	Lösning
Flera långa svåra/abstrakta ord i rad	Förberedelser
Svåröversatta ord	Omformulering, förenkling
Otydligt, svårt att förstå originalet snabbt	Tolken får vara lika oklar som talaren
Orden liknar varandra	Utelämna något om det finns redundans
Långa ord, kräver mycket minneskapacitet	Säga dem först för att avlasta minnet

Som lösningar för att klara av svårigheter med abstrakta ord och metaforer nämns förebyggande genom förberedelser. I själva tolkningssituationen kan tolken enligt informanterna välja mellan att omformulera eller förenkla respektive att ändra på ordningsföljden för att avlasta minnet.

Utelämning, på samma sätt som förenkling och beslut att uttrycka sig ”lika oklart som talaren”, bör föregås av en analys av de situationella faktorerna (jfr avsnitt 3.3). Också de normer som tolken följer (jfr avsnitt 3.5) påverkar strategierna när tolken överväger att utelämna eller förenkla något.

6.2.3.3 Uppräkningar

Uppräkningarna kräver oftast en snabb processering, eftersom de består av led som följer på varandra utan redundans. Tolken bör finna målspråkliga motsvarigheter till de led som ingår i uppräkningsen på källspråket inom den tid som står till hans förfogande och utgående från den kapacitet hans korttidsminne har.

Uppräkningarna har kommenterats av biämnestuderandena men inte av de professionella tolkarna. Exemplet 8 och 9 presenterar de svårigheter informanterna påpekar i samband med uppräkningsen. Exempel 8 har fem led i uppräkningsen och exempel 9 har fyra. Också de textenheter som markerats i exempel 5 som presenterades

i avsnitt 6.2.3.2 kunde uppfattas som en uppräknig, men de har kommenterats utgående från att orden är abstrakta och inte p.g.a. att textenheten utgör en uppräknig. I exempel 5 ingår dessutom bara tre led, vilket kan antyda att tre led i en uppräknig inte ännu uppfattas som en svårighet.

Kommentarerna till de båda textenheterna med uppräknigar påminner mycket om varandra. Exemplet 8 och 9 diskuteras därför samtidigt.

Ex. 8 ne naiset, jotka ovat avainpaikoilla työelämässä, yrityksissä, järjestöissä, hallinnossa ja politiikassa

de kvinnor som har en nyckelställning inom arbetslivet, företag, organisationer, förvaltning och politik

S: Svårt att få med allt vid uppräknigar. Texten innehåller ganska många uppräknigar.

L: Skriva ner. B6

S: Igen en rad olika instanser (sic!) gör att man inte nödvändigtvis hör slutet av men. när paniken slår till.

L: Lämna bort ngra för att kunna få slutet oxå. B7

Ex. 9 Yhdistämällä yksittäisten naisten yksilölliset voimavarat, asiantuntemus, osaaminen ja innostus saadaan pienestä purosta suuri virta.

Genom att förena enskilda kvinnors individuella resurser, expertis, kunnande och engagemang kan man av en liten bäck få en stor å.

S: Upprepningar, svårt att få allt med.

L: Antingen själv eller andra tolken försöker skriva ner det som räknats upp > få allt med eller att ha kort eftersläpning, kommer ännu ihåg. B3

jag är S: Uppräknig med många punkter, någon punkt faller lätt bort då rädd för att glömma bort det som följer på uppräknigen.

få L: Om uppräknigen inleder eller avslutar en mening är det lättare att med hela eftersom talaren pausar före en ny mening. B4

Informanternas kommentarer visar att de är medvetna om att något av originalets innehåll löper risk att falla bort ifall tolkens processering inte är tillräckligt snabb.

Informanterna B4 (exempel 9) och B7 (exempel 8) nämner att något kan falla bort eller att något kan lämnas bort när uppräkningsord tolkas.

Informanterna B3 och B4 har gett exakt samma kommentar till båda dessa textsekvenser. Kommentarererna presenteras i exempel 9. B3 säger att tolken själv eller tolkkollegan skriver ner leden i uppräkningsordet eller att tolken försöker ha kortare eftersläpning. När det gäller tolkning av siffror och tidsuttryck föreslås också samma förfarande (se avsnitt 6.2.1). Vid uppräkningsord är det emellertid betydligt svårare än vid siffror att själv hinna skriva ner de olika leden, varför det bästa är om tolkkollegan kan bistå.

B4 (exempel 9) nämner möjligheten att utnyttja de pauser som eventuellt hålls mellan meningar före eller efter uppräkningsordet. Om uppräkningsordet finns i början av en mening, är det möjligt att tolken hunnit bli klar med sin tolkning av den föregående meningens tack vare pausen som finns mellan meningarna. Därigenom kan tolken genast inleda tolkningen och hålla en kort eftersläpning redan när uppräkningsordet inleds. Om uppräkningsordet avslutar en mening, kan pausen mellan meningarna ge tolken lite extra tid att slutföra sin tolkning av uppräkningsordet.

De professionella tolkarna har inte kommenterat uppräkningsorden. Man kan ändå utgå från att det finns situationer där även professionella tolkar uppfattar uppräkningsorden som svåra. De uppräkningsorden som ingår i källtexten innehåller relativt frekventa och vanliga ord som kan förväntas ingå i de professionella tolkarnas aktiva ordförråd. Uppräkningsorden med inslag av mindre frekventa ord skulle kanske ha kommenterats även av de professionella tolkarna.

Översikt över kommentarerna om uppräknings

Det är bara biämnestuderandena som har markerat uppräkningsarna som svåra. De konstaterar att det kan vara svårt att få med alla element i uppräkningsen och att det finns en risk för att tolken missar det följande som sägs.

Tablå 8. Kommentarer om uppräknings.

Svårighet	Lösning
Svårt att få med allt i uppräkningsen Risk att tolken missar det följande som sägs	<ul style="list-style-type: none"> → Anteckna (själv/kollegan) → Ha kort eftersläpning, avlastar minnet → Utelämna något i uppräkningsen → Utnyttja eventuella pauser för att hinna tolka uppräkningsen

De strategier som nämns som lösningar vid uppräknings är alla sådana som tillämpas i själva tolkningssituationen. Detta är naturligt, eftersom tolken inte kan förutsäga uppräknings i källtexten utan att ha talarens manuskript till sitt förfogande. Informanterna har uppenbarligen i sina kommentarer utgått från att tolken inte har tillgång till talarens manuskript.

Lämpliga strategier för att klara av uppräknings är enligt informanterna att tolken själv eller tolkkollegan antecknar elementen i uppräkningsen. En annan lösning är att tolken försöker ha en kort eftersläpning vid uppräknings för att avlasta minnet. Ett förslag är att tolken utelämnar något i uppräkningsen. Trots att tolken bör undvika informationsbortfall, händer det vid uppräknings att han p.g.a. bristande processeringskapacitet inte lyckas få med alla led som nämns i originalet. Vanligen anger tolken då detta genom att i tolkningen skjuta in ett uttryck av typen *bland annat* eller *med mera*. Det kan vara bättre att tolken utelämnar något led i en uppräknings än att han helt avbryter tolkningen. Om tolkningen avbryts för att tolken skall kontrollera vilket det saknade ledet i uppräkningsen är, finns en risk att han i stället missar det

följande som talaren säger. Den strategi som nämns sist i översikten, att utnyttja eventuella pauser före eller efter uppräknigen för att hinna överföra uppräknigen, är inte speciellt generell, eftersom den förutsätter att det förekommer sådana pauser.

6.2.4 Framförställda bestämmningar

Finskans framförställda bestämmningar kan vid tolkning till svenska ofta omformuleras till en konstruktion med bestämmningarna som en bisats efter huvudordet eller som efterställt particip. Även om också svenskan kan ha framförställda bestämmningar, har den ändå en märkbar tendens till högertyngd, det vill säga konstruktioner med efterställda bestämmningar (Andersson 1999: 143). För den som skall tolka till svenska är det viktigt att så snabbt som möjligt inse vilket huvudord det är fråga om och vad man skall ”haka upp” bestämmningen på (jfr Reuter 1998: 37).

Biämnestuderandena och de professionella tolkarna har markerat en gemensam textenhet som svår med anledning av framförställda bestämmningar. Den textenheten presenteras i exempel 10. Ytterligare två textenheter, presenterade i exemplen 11 och 12, har markerats av de professionella tolkarna.

Ex. 10 Demokraattisen ja heikoimmistaan huolehtivan yhteiskunnan tunnusmerkki

Ett kännetecken för ett demokratiskt samhälle som tar hand om sina svagaste

S: Meningskonstruktionen gör att det är svårt att påbörja meningen.

L: Längre eftersläpning, om minnet tål det? B2

S: Finskans genitivattribut är alltid svåra då de blir många, att lösa upp dem och bilda en ny mening kräver lätt så mycket processkapacitet att koncentrationen störs och något ord glöms bort. Eventuellt missar man det som talaren säger därpå.

L: Ett sätt är att börja med det sista ordet i ramsan. B4

S: Huvudordet kommer sent, många bestämmningar att hålla i minnet.

L: Vänta så länge det går. Börja beta av (nysta upp) då man känner att minnet inte räcker till > uppspjälkning. P1

S: Kompakt och abstrakt, satsstrukturer med framförställda attribut.

L: Man försöker förenkla innehållet. P5

Den markerade textenheten innehåller flera framförställda bestämmningar till huvudordet *tunnusmerkki* (kännetecken). Tolken skulle behöva huvudordet för att veta hur meningen skall inledas på svenska, vilket påpekas av informanterna. P5 konstaterar dessutom att textsekvensens innehåll är abstrakt. Abstrakta ord kan kräva extra uppmärksamhet i både receptions- och produktionsfasen (se avsnitt 6.2.3.2 Abstrakta ord och metaforer).

Gemensamt för informanterna är att de hänvisar till att minnet och processeringskapaciteten ansträngs av konstruktioner av den här typen. Lösningförslagen går ut på att tolken i mån av möjlighet skall vänta på huvudordet. Det avser uppenbarligen också B2, som säger att tolken skall ha längre eftersläpning. B4 föreslår att tolken skall "börja med det sista ordet i ramsan". Antagligen avser också hon att tolken skall vänta på huvudordet.

P5 föreslår att tolken försöker förenkla innehållet. Hon torde avse att tolken skall förenkla syntaxen men bibehålla innebörden i det sagda. Det här är en lösning som nämns också av P1 i form av förslaget att man delar upp konstruktionen i mindre enheter, "betar av", "nystar upp". P1 utnyttjar uppenbarligen sin erfarenhet när hon säger att tolken för det första skall vänta så länge det går. Därefter skall tolken enligt P1 börja producera sin tolkning när han känner att minnet inte räcker till. Tolken kan således gå in för att producera delar av originalets betydelseinnehåll i väntan på huvudordet.

Exempel 11 och 12 presenterar de två övriga textsekvenserna som P-informanterna markerat p.g.a. framförställda bestämmningar. Det är fråga om två textsekvenser som till sin konstruktion överensstämmer med exempel 10 ovan. Kommentarererna är också

överensstämmande med dem som ges till exempel 10. P1 och P5 ger t.o.m. exakt samma kommentarer till exempel 10 som till exempel 11.

Ex. 11 Muun muassa Euroopan Sosiaalirahaston tukeman projektin tavoitteena on naisten toimeentulo- ja vaikutusmahdollisuuksien lisääminen

Målet för projektet, som bland annat stöds av Europeiska Socialfonden, är att öka kvinnornas utkomst- och påverkningsmöjligheter

S: Svår meningsbyggnad i början.

L: Tolken skall inte skynda, utan vänta lite för att höra vad det är fråga om. Annars går det som det gick för mig, jag fick inte fram att Europeiska socialfonden stöder projektet, som har som mål (informantens understreckning). P6

S: Verbet kommer sent, många s/n-genitiv efter varandra.

L: Förkortar, lämnar bort så att nu ens tanken kommer fram på något vis.
P7

Huvudordet *projekti[n]* (projektet) har flera framförställda bestämningar. Dessutom behöver tolken den information som finns i uttrycket *tavoitteena on* (målet är) innan han förstår innebörden, vilket P7 påpekar. Hon föreslår att tolken förkortar och utelämnar något för att få fram innehållet i det som sägs i källtexten. Det är emellertid svårt att inse vad P7 anser att tolken här kunde förkorta eller lämna bort utan att betydelsen skulle förändras. P6 å sin sida konstaterar i samstämmighet med de kommentarer informanterna ger till andra motsvarande konstruktioner att tolken kan vänta tills han har hört tillräckligt mycket för att förstå innebörden.

Ex. 12 Vuonna 1995 uudistetun tasa-arvolain yhteydessä säädetty sukupuolikiintiö on osaltaan parantanut naisten vaikutusmahdollisuuksia.

Den könskvot som stadgades i samband med att jämställdhetslagen reviderades år 1995 har för sin del förbättrat kvinnornas påverkningsmöjligheter.

S: Språklig konstruktion – på svenska borde man börja med ordet ”sukupuolikiintiö” dvs. det 7:e ordet.

L: Lyssna längre eller strukturera om meningen. P3

S: Svår finsk konstruktion med satsmotsvarighet. Om man börjar tolka ganska snabbt kan det vara svårt att få fram rätt betydelse på svenska. Själv har jag svårt att släpa långt efter.

L: År 1995, då jämställdhetslagen förnyades, infördes en könskvot, som för sin del har förbättrat kvinnornas påverkningmöjligheter. P6

Informanterna föreslår också här att tolken skall vänta eller omstrukturera. Experiment har visat att korttidsminnet kan klara av att lagra sju kodningsbara enheter (*Tolkkunskap* 1991: 101). I andra sammanhang har 5–9 nämnts som det antal enheter som kan hållas i minnet (Saresvuo & Ojanen 1988: 147). En enhet kan utgöras av ett ord eller en siffra, men också av en betydelseenhet som bildats exempelvis genom visualisering (se t.ex. Jones 1998: 34). Om man i den textenhet som presenteras i exempel 12 utgår från att ett ord är en enhet, ligger antalet framförställda bestämningar på gränsen till vad korttidsminnet klarar av. De framförställda bestämningarna uppfattas ändå troligen inte av tolken som enskilda ord, utan som betydelseenheter, vilket innebär att korttidsminnets kapacitet torde räckta till för tolkningen av denna sekvens.

Det lösningsförslag som P6 presenterar, vilket utgörs av ett förslag till översättning, illustrerar strategin att överföra betydelsen genom att strukturera om innehållet. En omstrukturering innebär att tolken kan producera något av det som finns i korttidsminnet innan han har hört huvudordet och på så sätt avlasta minnet. Om tolken inleder meningen för tidigt, riskerar han att bli tvungen att korrigera sig själv, ifall exempelvis huvudordet har annat genus än tolken förutsatt. Om tolken å andra sidan väntar på huvudordet, finns det en risk för att minnet överbelastas och någon av bestämningarna faller bort. Dessutom kan det att tolken väntar på huvudordet leda till att tolkens produktion kommer att innehålla en onaturlig paus. I alla dessa fall blir resultatet det som Flugel (1983: 25) på danska kallar för ”uskøn” tolkning.

Det är intressant att hela tre av de textenheter som P-informanterna kommenterat är just enheter som innehåller svårigheter med framförställda bestämningar. I analysmaterialet finns däremot för biämnestuderandenas del bara ett exempel på denna typ av svårighet. Problemet kommenteras emellertid också av någon enstaka

biämnestuderande i den textenhet som presenteras i exempel 14 i avsnitt 6.2.6 Övriga kommenterade textenheter.

Översikt över kommentarerna om framförställda bestämmingar

De svårigheter som informanterna nämner vid framförställda bestämmingar är att konstruktionen är svår, kompakt och abstrakt. Huvudordet kommer sent. Därför finns det en risk för att minnet överbelastas och processeringskapaciteten inte räcker till. Tolken misslyckas då med att överföra sekvensen eller får svårigheter med att överföra följande sekvens.

Tablå 9. Kommentarer om framförställda bestämmingar.

Svårighet	Lösning
Måste vänta på huvudordet eller verbet, risk att minnet överbelastas Svår konstruktion Omformulering kräver mycket processeringskapacitet, risk att tolken missa det följande Kompakt och abstrakt	Längre eftersläpning för att hinna höra huvudordet Vänta så länge det går, sedan uppspjälkning Utelämna, förkorta för att få det mesta av innehållet med Börja med det sista ordet för att avlasta minnet Förenkla meningsbyggnaden, strukturera om

Ett förslag till lösning som informanterna ofta ger är att tolken skall vänta på huvudordet, ifall detta är möjligt utan att minnet överbelastas. Andra lösningar som föreslås är olika typer av omstrukturering av meningen och att tolken börjar producera innan han har hört huvudordet. Även här nämner informanterna att något kan utelämnas eller att tolken kan förkorta uttrycket för att klara av att överföra det mesta av innehållet. Inga strategier för att förebygga problemet nämns. Orsaken till det är här liksom vid uppräknings (avsnitt 6.2.3) att tolken inte utan talarens manuskript på förhand kan veta vilka konstruktioner talaren tänker använda.

Något förvånande är det att ingen av informanterna nämner anticipation som en möjlig strategi. Tolkar kan vid tolkning mellan språk som till sin struktur avviker från varandra ibland förutsäga vilket ord det är som de inte ännu hört i det skede då de skulle behöva ordet i sin produktion. Exempelvis vid tolkning från tyska, där verben ofta kommer sent i satserna, kan tolken utgående från kontexten förutse vilket verb talaren kommer att använda. Tolken stöder sig i sin anteciperings på sin kunskap om berörda språk och på kontexten (se t.ex. Wilss 1978). I de exempel som ingår i mitt material är det närmast kontexten som kunde stöda tolkens anteciperings.

6.2.5 Ordspråk

Ordspråk anses i allmänhet vara svåra att tolka, trots att det också finns många ordspråk som är gemensamma för flera språk. Vid tolkning av ordspråk måste tolken först notera att uttrycket i källtexten är ett ordspråk och sedan ta ställning till om målspråket har motsvarande ordspråk. Om motsvarande ordspråk finns, skall tolken överväga om det skall användas i produktionen eller om det är lämpligare att tillämpa någon annan strategi. Om målspråket saknar motsvarande ordspråk, måste ordspråket ersättas med någon form av omformulering.

Ingo (1991: 38–39) hänför ordspråken till textsorten *konstlitteratur och diktspråk*. Han påpekar att ordspråkens form kan basera sig på exempelvis rytm eller rim och att denna ”melodi” i kombination med att det kan finnas flera nivåer också på den semantiska sidan gör att ordspråken hör till de största utmaningarna för översättaren. Ingo konstaterar att en ordlek som står och faller med det enskilda språkets formella och semantiska särdrag inte kan översättas utan att antingen formen eller innehållet blir lidande. En utmaning för översättaren och tolken är också de fall där målspråkets motsvarande ordspråk inte innehåller samma bild som källspråkets (se t.ex. Jones 1998: 125).

Saresvuo och Ojanen (1988: 93–96) påpekar att det på grund av ordspråkens eventuella konnotationer kan vara tryggast för tolken att med andra ord förklara det

som avses med ordspråket. Ytterligare en aspekt som bör beaktas är att ett ordspråk, på samma sätt som exempelvis bibelcitater, har en fast ordalydelse. En tolkning som avviker från den fasta ordalydelsen kan uppfattas som störande. Av den anledningen är det säkrare för tolken att omformulera i stället för att använda målspråkets ordspråk, ifall tolken inte är helt säker på ordalydelsen (jfr Vik-Tuovinen 2004: 318).

I källtexten ingår ett ordspråk, som i den följande meningen åtföljs av en syftning tillbaka på ordspråket. Både biämnesstuderandena och de professionella tolkarna anser att båda dessa textsekvenser som berörs av ordspråket är svåra. Fem av B-informanterna och fem av P-informanterna har helt eller delvis markerat ordspråket och syftningen tillbaka på detsamma i den följande meningen som svåra.

Ex. 13 Yhdistämällä yksittäisten naisten yksilölliset voimavarat, asiantuntemus, osaaminen ja innostus, saadaan pienestä purosta suuri virta. Juuri tämän virran lähteillä olemme tänään täällä Vaasassa.

Genom att förena enskilda kvinnors individuella resurser, expertis, kunnande och engagemang kan man av en liten bäck få en stor å. Just vid denna ås upprinnelse är vi här i Vasa i dag.

S: Svårt att i hastigheten komma på någon svensk motsvarighet. (Gäller den första meningen.)

L: Tolken behöver inte använda exakt samma ord på svenska. B5

S: Hänvisning till föregående mening, man får vara extra skärpt för att få det med så det blir rätt. (Gäller den senare meningen.)

L: - B6

S: Svårt att säga på svenska.

L: Försöka säga på ett annat sätt, fast stilen då kanske inte är densamma. B8

S: Uppräkning + svåra ord + abstraktnivån + symbolik.

L: Man försöker bevara nivån och symboliken, kanske på bekostnad av innehållet? P3

S: Bilduttrycket ger svårigheter.

L: Vi har lärt oss att det är bäst att försöka få med bilden så bra som möjligt, eftersom talaren kan spinna vidare på ämnet, använda samma ord i ett annat sammanhang o.s.v. I det här fallet gjorde hon det också, så det bästa är om man kan formulera meningen på samma sätt. Jag gjorde ett försök att få med ordspråket, men lyckades inte med formuleringen. P6

Biämnestuderandenas kommentarer antyder att det i och för sig inte är svårt att förstå källtexten, utan att problemet närmast har att göra med hur tolken skall formulera sig. De lösningsförslag som biämnestuderandena ger utgår från att tolken inte använder motsvarande ordspråk på målspråket. B5 påpekar att just bristen på tid gör att det blir svårt att hitta en bra motsvarighet. Både B5 och B8 föreslår att tolken skall använda något annat uttryck på svenska. B8 påpekar att stilen då kanske blir lidande. Både B5 och B8 har finska som A-språk. Deras lösningsförslag kan således påverkas av att de inte känner till motsvarande ordspråk på målspråket. Vikten av att tolken kan vara kreativ vid denna typ av svårighet påpekas också av B7, som inte redovisas bland kommentarerna ovan.

Förutom att denna sekvens blir svår att tolka p.g.a. ordspråket, lyfter B6 fram också en annan svårighet. I och med att den senare meningen innehåller en hänvisning till den tidigare, måste tolken hålla den tidigare meningen och sin tolkning av den i minnet för att kunna anknyta till det sagda när den senare meningen tolkas.

P-informanterna framför ytterligare ett par aspekter på svårigheterna med denna textsekvens. P3 påpekar att det inte bara är ordspråket som är svårt, utan att meningen innehåller flera andra drag som ytterligare försvårar tolkningen. Hon nämner uppräknings, svåra ord, hög abstraktionsnivå och symbolik. Både P3 och P6 verkar ha en vilja att bevara symboliken och försöka få med den bild som ingår i källtextens ordspråk. P3 säger att det kan vara viktigt att bevara symboliken trots att det eventuellt sker på bekostnad av innehållet. P6 förklarar varför det kan vara viktigt att behålla symboliken, gärna i form av motsvarande ordspråk med samma symbolik. Hon påpekar att talaren kan spinna vidare på samma ämne.

En P-informant (P7) vars kommentar inte redovisas i exemplet ovan, betonar att det är bra att inte ha för bråttom när man tolkar denna sekvens. Om tolken hinner höra att talaren i följande mening fortsätter att använda samma bild, *virta* (å, ström, flöde), är det lättare för tolken att planera sin produktion. Det är emellertid ingen enkel uppgift för tolken att anpassa sin eftersläpning på det sättet, speciellt eftersom dessa meningar utgör de två sista meningarna i talet. Ett tecken på att talaren håller på att avsluta talet

är att hon före dessa två meningar har tilltalat sin publik med *Hyvät kuulijat* (Bästa åhörare). I det muntliga framförandet av texten anger också talarens tonfall att hon håller på att avsluta. Det normala är att tolken försöker förkorta sin eftersläpning i de avslutande meningarna av ett anförande för att kunna avsluta tolkningen så snart som möjligt efter att talaren har avslutat.

De professionella tolkarna verkar utgå från att tolken i första hand skall försöka få med ordspråket eller åtminstone dess symbolik i sin tolkning, medan biämnestuderandena betonar omformulering som strategi. Detta kan ses som ett tecken på att de professionella tolkarna inte bara har som mål att överföra innehållet, utan att de också strävar efter att överföra den stil originalet har.

Översikt över kommentarerna om ordspråk

Informanterna fäster uppmärksamhet vid att ordspråket är svårt för att det är svårt att finna en lämplig motsvarighet på målspråket. Dessutom påpekar de att syftningen tillbaka till ordspråket i den följande meningen utgör en svårighet.

Tablå 10. Kommentarer om ordspråk.

Svårighet	Lösning
Svårt att hitta motsvarighet på målspråket	Omformulera, eventuellt på bekostnad av stilen
Syftning tillbaka på föregående mening	Använda motsvarande ordspråk
	Försöka bevara symboliken
	Inte ha för bråttom, lyssna hur talaren fortsätter

Ingen av de strategier som nämns är förebyggande, utan informanterna utgår från att tolken måste klara av svårigheten med ordspråket när den dyker upp i källtexten. Som strategi för att tolka ordspråket föreslås att tolken använder motsvarande ordspråk eller omformulerar med eller utan bevarande av symboliken. För att klara av syftningen tillbaka till ordspråket föreslås att tolken tar sig tid att lyssna till hur talaren fortsätter.

Man kan ifrågasätta om tolken i praktiken tar sig tid att lyssna till följande mening efter att ha uppfattat att det som skall tolkas är ett ordspråk.

Jag har i en artikel (Vik-Tuovinen 2004) presenterat en studie om både de muntliga och de skriftliga kommentarerna som informanterna ger till sin tolkning av ordspråket som här presenteras i exempel 13. Den studien baserar sig således på samma material som min avhandling. Dessutom analyserar jag där informanternas tolkningsprodukt, alltså hur de har tolkat ordspråket. Studien visar att informanterna verkligen också använder någon av de strategier som ovan nämns som lösningar till svårigheter med ordspråket. Informanterna använder antingen målspråkets motsvarande ordspråk, en omformulering som utnyttjar vatten eller vattendrag som symbolik eller en omformulering utan symbolik. De professionella tolkarna använder motsvarande ordspråk på målspråket eller en omformulering med bevarad symbolik. Nybörjarna och biämnestuderandena använder omformulering också utan symbolik. I kommentarerna till den egna tolkningen är de informanter som använt motsvarande ordspråk eller en omformulering med symbolik mest nöjda med sin tolkning.

6.2.6 Övriga kommenterade textenheter

De två sista exemplen i denna delanalys utgörs av två textenheter som båda ingår i samma mening. De här textenheterna har kommenterats av biämnestuderandena. Kommentarererna berör något olika aspekter på den markerade enheten och vissa av kommentarerna är sådana, att man utgående från dem kunde placera in dessa enheter i någon av de tidigare behandlade kategorierna. Två informanter påpekar exempelvis att den textenhet som presenteras i exempel 14 har framförställda bestämmingar som är svåra och en informant konstaterar att textenheten i exempel 15 innehåller en uppräkningslista. Dessa textenheter kan emellertid inte placeras in under de tidigare behandlade kategorierna, eftersom de inte uppfyller kriteriet att minst tre informanter per informantgrupp skall ha kommenterat enheten utgående från samma svårighet. Orsaken till att jag vill ha med en kategori med övriga kommenterade enheter i analysen är att de ändå har det gemensamt att kommentarerna tar fasta på att de

markerade textenheterna är komplexa och svåra att processera. Eftersom B-informanterna inte i större omfattning framför den typen av kommentarer till de tidigare presenterade analyskategorierna, behövs denna kategori som komplement till analysen.

Ex. 14 Pohjoismaisten hyvinvointivaltioiden yksi tunnusmerkki on sukupuolten välisen tasa-arvon kunnioittaminen ja edistäminen, eikä vähiten sen vuoksi, että naiset ovat itse – omalla toiminnallaan, järjestöillään ja verkostoillaan – edesauttaneet tämän periaatteen toteuttamista.

Ett kännetecken för de nordiska välfärdsstaterna är att man respekterar och främjar jämställdheten mellan könen, inte minst för att kvinnorna själva – med sin egen verksamhet, sina organisationer och nätverk – har främjat förverkligandet av denna princip.

S: Bestämningar och listor är svårt att få med.

L: Blir kanske lättare när tolken har mera rutin. B2

S: En lång mening som innehåller mycket information.

L: Andra tolken skriver upp nyckelord > lättare att komma ihåg innehållet + få ord/termer på svenska, försöker förenkla meningsbyggnaden. B3

S: Finskans genitivattribut är alltid svåra då de blir många, att lösa upp dem och bilda en ny mening kräver lätt så mycket processkapacitet att koncentrationen störs och något ord glöms bort. Eventuellt missar man det som talaren säger därpå.

L: Ett sätt är att börja med det sista ordet i ramsan. B4

S: Kunnioitta/minen ord fordrar längre översättningar och det blir jätte långt när flera efter varann, egentligen bara att + att men omvandlingen tar tid.

L: - B7

S: Lång o. svår mening, mycket att komma ihåg. (Gäller hela meningen.)

L: Försöka tolka det viktigaste. B8

Den generella svårigheten här är att meningen uppfattas som lång och svår med mycket information. Svårigheter med att överföra finskans framförställda bestämningar till svenska har kommenterats i avsnitt 6.2.4 och det kommenteras också här av B2 och B4.

De verbalsubstantiv som på finska har ändelsen *-minen* kräver vanligen en omstrukturering vid överföring till svenska, vilket påpekas av B7. Ofta motsvaras de på svenska av en infinitiv, en bisats eller ett substantiv på *-ande*, *-ende*, *-ing*. Man kunde således även ha översatt verbalsubstantiven i exemplet med *respekterande* och *främjande*. (Angående rekommenderade översättningsalternativ vid sådana konstruktioner se Reuter 1998: 49–50). Ord som på detta sätt har alternativa motsvarigheter på svenska utgör potentiella problem för tolken, eftersom han måste använda kapacitet för att överväga de olika alternativa sätten att uttrycka innehållet på målspråket.

Lösningsförslagen i exempel 14 varierar utgående från vilken svårighet informanterna har tagit fasta på. Samarbete mellan tolkarna som arbetar i par, omstrukturering av meningen på olika sätt samt det att tolken skall försöka få med den viktigaste informationen föreslås. Ett par av informanterna har markerat meningen utan att ge några förslag till lösning.

Den textenhet som presenteras i exempel 15 tas med i analysen av den anledningen att den markerats av tre informanter. Två av dem har markerat hela meningen. I och med att den tredje (B4) kommenterar drag i meningen kommer emellertid också den i exempel 15 markerade enheten att bli markerad av tre informanter. B3:s och B8:s kommentarer berör därför hela meningen och inte bara den textenhet som markerats i exemplet. B3:s och B8:s kommentarer är samma kommentarer som presenteras i exempel 14. B4 kommenterar denna textenhet på samma sätt som hon kommenterar enheten som presenteras i exempel 9. Lösningsförslagen sammanfaller alltså med kommentarer som getts om andra textenheter tidigare i analysen.

Ex. 15 Pohjoismaisten hyvinvointivaltioiden yksi tunnusmerkki on sukupuolten välisen tasa-arvon kunnioittaminen ja edistäminen, eikä vähiten sen vuoksi, että naiset ovat itse – omalla toiminnallaan, järjestöillään ja verkostoillaan – edesauttaneet tämän periaatteen toteuttamista.

Ett kännetecken för de nordiska välfärdsstaterna är att man respekterar och främjar jämställdheten mellan könen, inte minst för att kvinnorna själva – genom sin egen verksamhet, sina organisationer och nätverk – har främjat förverkligandet av denna princip.

innehållet
B3

S: En lång mening som innehåller mycket information.
L: Andra tolken skriver upp nyckelord > lättare att komma ihåg
+ få ord/termer på svenska, försöker förenkla meningsbyggnaden.

S: Uppräkning med många punkter, någon punkt faller lätt bort då jag är rädd för att glömma bort det som följer på uppräknigen.
L: Om uppräknigen inleder eller avslutar en mening är det lättare att få med hela eftersom talaren pausar före en ny mening. B4

meningen.)

S: Lång o. svår mening, mycket att komma ihåg. (Gäller hela

L: Försöka tolka det viktigaste. B8

De exempel som presenterats i denna analyskategori visar att flera biämnestuderande kommenterat sådana konstruktioner i källtexten som behöver få speciell uppmärksamhet p.g.a. att de på målspråket kräver en formulering som avviker från källspråkets. Den mening som innehåller de båda textenheterna är mycket informationstät och talaren har på finska utnyttjat språkets möjligheter till korta och komprimerade formuleringar genom användning av verbalsubstantiv och framförställda bestämningar. Också den parentetiskt inskjutna preciseringen torde bidra till att processeringen kräver ytterligare kapacitet.

6.2.7 Konklusioner

I detta konkluderande avsnitt om analysen av de skriftliga kommentarerna till källtexten ges först en kvantitativ översikt över antalet markerade textenheter per analyskategori och informantgrupp. Därefter sammanfattas de centrala analysresultaten. Slutligen diskuteras vilken betydelse resultaten har med tanke på utvecklingen mot professionalitet och utbildning av tolkar.

Biämnestuderandena har tolv enheter i texten som markerats av minst tre informanter, medan motsvarande siffra för de professionella tolkarna är sju. Trots att denna skillnad delvis kan bero på att antalet B-informanter är större, antyder det ändå att biämnestuderandena uppfattar flera textenheter som problematiska i jämförelse

med de professionella tolkarna. Det är inte heller alltid samma textenheter som uppfattas som svåra av de båda informantgrupperna. I analysen ingår bara fyra textenheter som markerats av både biämnestuderande och professionella tolkar. I tabell 15 ges en översikt över antalet textenheter som respektive informantgrupp markerat. Det som presenteras i översikten är antalet markerade textenheter och inte antalet problematiska drag i källtexten. Exempelvis den textenhet med siffror och tidsangivelser som har markerats av informanterna innehåller sju uttryck för mängd eller tid. Likaså har ett projektnamn markerats i olika versioner i en av enheterna som ingår i kategorin Namn.

Tabell 15. Antalet markerade textenheter per analyskategori i informantgrupperna.

Analyskategori	Biämnestuderande	Prof. tolkar	Samma textenhet
Siffror och tidsuttryck		1	1
Namn	2	1	1
Ord och uttryck	5	1	-
Framförställda bestämningar	1	3	1
Ordspråk	1	1	1
Övriga enheter	2	-	-
Summa	12	7	4

Källtexten innehåller flera enheter med *siffror och tidsuttryck*, men bara den enhet som innehåller många sådana uttryck har fått speciell uppmärksamhet av informanterna. Vid siffror och tidsangivelser måste tolken kontrollera att han både uppfattat rätt och producerat rätt. Denna kontroll kräver extra uppmärksamhet och innebär en risk för att tolken skall missa något annat i reception eller produktion.

Den textenhet som innehåller *namn* på ett projekt har kommenterats av båda informantgrupperna och det *fondnamn* som nämns har kommenterats av biämnestuderandena. *Fondnamnet* är uppenbarligen ett namn som de flesta av de professionella tolkarna kommit i kontakt med tidigare och därför uppfattas det inte som svårt av dem. Lösningförslagen går ofta ut på att tolken skall förbereda sig. En av de professionella tolkarna påpekar dessutom att man i en verklig situation ser till att man har konferensprogrammet till hands för att kunna kontrollera eventuella namn på arrangörer och andra uppgifter.

Analyskategorin *Ord och uttryck* innehåller fem textenheter som markerats av biämnestuderandena och en som markerats av de professionella tolkarna. Ingen enhet är gemensam för de båda informantgrupperna. Ett par facktermer har markerats av biämnestuderandena, medan de professionella tolkarna inte fäst speciell uppmärksamhet vid termerna. Trots att det i analysmaterialet finns bara en textenhet med termer, utgår jag ändå från att det faktum att biämnestuderandena markerat termerna kan ha en viss relevans. De professionella tolkarna behärskar uppenbarligen flera facktermer än biämnestuderandena och har därför inte uppfattat källtextens termer som svåra. Biämnestuderandena har tagit fasta på flera textenheter med abstrakta och metaforiska uttryck än de professionella tolkarna. De professionella tolkarna verkar ha en större vana att processera denna typ av fraser. Biämnestuderandena har uppfattat uppräkningsord som svåra, medan de professionella tolkarna inte uppmärksammat dem som potentiella problem. Svårigheter vid uppräkningsord kan delvis ha sin grund i att de ord som finns i uppräkningsordet inte ingår i tolkens aktiva ordförråd. Det att de professionella tolkarna inte markerat uppräkningsordet, kan alltså bero på att deras ordförråd är större.

Framförställda bestämmelser är den enda kategori där flera textenheter har markerats av de professionella tolkarna än av biämnestuderandena. Det är samtidigt den kategori som de professionella tolkarna kommenterat mest. Man kan således konstatera att biämnestuderandena ger flest kommentarer om sådant som har att göra med ord, medan de professionella tolkarna verkar fästa mera uppmärksamhet vid komplicerade strukturer i källtexten.

Det ordspråk som förekommer i slutet av texten samt den hänvisning tillbaka till ordspråket som följer i följande mening har båda informantgrupperna utpekat som en svårighet. Vid ordspråk måste tolken uppfatta att det han hör är ett ordspråk och sedan avgöra hur det skall återges på målspråket, med motsvarande ordspråk eller med en omformulering. Kreativitet och snabbhet kan krävas för att tolken skall lyckas tolka ordspråk.

Min hypotes var att analysen av kommentarerna till källtexten kan ge information om skillnader mellan de båda informantgrupperna i fråga om vad som uppfattas som potentiella problem i källtexten. Analysen påvisar vissa skillnader mellan informantgrupperna. De professionella tolkarna tenderar att oftare än biämnestuderandena kommentera textenheter som kräver bearbetning och omstrukturering vid överföringen till målspråket, vilket visar på en större fokusering på svårigheter som kräver en mera komplex processering. Biämnestuderandena å sin sida fäster mera uppmärksamhet vid överföring av de enskilda språkliga uttrycken. Det faktum att informanterna hade originalet i form av en transkriberad text som utgångspunkt för analysen kan visserligen ha påverkat dem, så att de fokuserar speciellt på språkliga uttryck. Eftersom båda informantgrupperna gav sina kommentarer utgående från samma skriftliga material, kan man ändå konstatera att den observerade skillnaden mellan grupperna kan anses vara relevant.

Ytterligare en skillnad mellan de professionella tolkarna och biämnestuderandena kan märkas i att de professionella tolkarna tycks ha en högre ambition att formulera sig väl på målspråket. Exempelvis i kommentarerna till den textenhet som innehåller ordspråket märker man att de betonar vikten av att symboliken och stilen beaktas i tolkningen.

Båda informantgrupperna verkar åtminstone i teorin känna till tillämpbara strategier för att lösa de potentiella problem som de markerat i källtexten. I någon mån kunde man bland proffsen ana en större tilltro till att svårigheterna kunde få en lösning i en

verklig tolkningssituation, när tolken har förberett sig på ett relevant sätt och arbetar i autentiska förhållanden.

Informanternas kommentarer till källtexten visar att svårigheterna är dels språkspecifika, dels sådana som är generella svårigheter vid tolkning. Framförställda bestämmingar kan anses vara en konstruktion som är mera frekvent i finskan än i svenskan. Termer kan också innebära speciella svårigheter vid tolkning mellan finska och svenska, eftersom finskan ibland har egna termer för sådana termer som i svenskan är baserade på lånord från andra språk. Likaså kan finskans möjligheter att bilda abstrakta uttryck och metaforer med hjälp av avledningar göra att tolken blir tvungen att omformulera eller använda ett längre uttryck på svenska. Svårigheter vid siffror och tidsuttryck, namn, uppräkningsord och ordspråk kan däremot anses vara generella svårigheter vid tolkning.

Analysresultatet visar att det är av stor vikt att i tolkutbildning betona språkkunskaper och generell allmänbildning som stöd för språkkunskaperna. Om tolken har tillräckliga arbetsredskap i form av språk- och omvärldskunskaper, undviker han många problem i tolkningsprocessen. Dessutom behöver tolkar inför sina uppdrag skaffa specifika kunskaper om de fackområden de skall tolka (Taylor 1990: 21; Baaring 2001: 53–56; Vik-Tuovinen 2003: 7–9). Blivande tolkar bör i undervisningen ha möjlighet att bekanta sig med olika fackområden. De bör dessutom lära sig effektiv informationssökning. Insikter i hur tolken genom t.ex. omstrukturering, omformulering, utnyttjande av sin kapacitet och justerande av eftersläpningslängden och sin egen produktionshastighet kan lösa problem är också viktiga i utvecklingen mot en högre nivå av professionalitet. Höga ambitioner i fråga om det språkliga uttrycket är ett drag som utmärker professionell tolkning och det språkliga uttryckets betydelse kan konstateras vara ytterligare ett drag som bör framhållas för blivande tolkar.

6.3 Skriftliga kommentarer till den egna tolkningen

Genom analysen av de skriftliga kommentarer som informanterna ger till den egna tolkningen fås information om både sådant som informanterna är nöjda med i den egna tolkningen och sådant som de anser att de kunde ha tolkat på ett bättre sätt. Med denna analys vill jag också få fram strategier som informanterna anser att är framgångsrika. Om informanten är nöjd med sin tolkning, skall hon kommentera varför hon är nöjd. Jag utgår från att den del av analysen som berör sådant som informanterna är nöjda med kan ge resultat som beskriver sådana strategier som de upplever som framgångsrika. Om informanten är missnöjd med sin tolkning, skall hon kommentera varför hon anser att tolkningen inte fungerar och därefter ge förslag till vad hon borde ha sagt eller gjort för att prestera en bättre tolkning. Jag förväntar mig att förbättringsförslagen beskriver sådana strategier som informanterna anser att tolken kan tillämpa för att lösa problemet och prestera en god tolkning.

Analysen av de skriftliga kommentarerna till den egna tolkningen kan också anknytas till två aspekter som behandlats tidigare i min avhandling. För det första torde informanternas kommentarer utvisa om deras strategier påverkas av de faktorer som behandlades i kapitel 3, d.v.s. situationella faktorer, egenskaper och kunskaper hos tolken samt normer som påverkar strategierna. För det andra förväntar jag mig att det skall råda ett samband mellan de textenheter som informanterna har ansett vara svårigheter i sin analys av källtexten och de tolkningsenheter som de kommenterar i sin egen tolkning. Detta samband diskuteras i avsnitt 6.3.3.

Informanterna utgår i sina kommentarer från en transkribering av den egna tolkningen. På samma sätt som när de ger kommentarerna till källtexten (se avsnitt 6.2) markerar de i transkriberingen de enheter som de vill kommentera. Därefter ger de sina kommentarer på en separat blankett (bilaga 3 i denna avhandling).

De kommentarer som informanterna ger består av en motivering till varför enheten markerats och ett eventuellt förbättringsförslag om informanten anser att hon inte lyckats bra med tolkningen av enheten. Om informanten är nöjd, anger hon inget

förbättringsförslag. Jag uppfattar förbättringsförslaget som ett komplement till den kommentar informanten ger om tolkningsenheten och använder därför benämningen *kommentar* också som gemensam benämning för kommentaren (motiveringen) och förbättringsförslaget.

I denna analys kallar jag det som markerats i transkriberingen av informantens egen tolkning för *tolkningsenhet*. Om informanten markerat ett längre uttryck eller exempelvis en hel mening, är det naturligare att i diskussionen tala om *tolkningssekvens*. Transkriberingen kallar jag *tolkning* och inte måltext, eftersom den baserar sig på det som informanterna presenterat muntligt.

Av mina informanter har fjorton kommenterat den egna tolkningen skriftligt, åtta biämnestuderande och sex professionella tolkar. Blanketten som används för kommentarerna har plats för kommentarer till 9 markerade tolkningsenheter, men informanterna uppmanades att vid behov ge flera kommentarer på ett annat papper. En numerär översikt över de kommentarer som informanterna ger presenteras i tabellerna 16 (biämnestuderandena) och 17 (de professionella tolkarna). P2 saknas i detta material. I tabellerna redogörs för det antal tolkningsenheter som varje informant gett kommentarer till. Antalet kommentarer där informanterna säger sig vara nöjda respektive inte nöjda med sin tolkning presenteras separat. Dessutom anges det totala antalet kommentarer.

Tabell 16. Antal markerade tolkningsenheter i biämnestuderandenas kommentarer till den egna tolkningen.

Informant	Nöjd	Inte nöjd	Summa
B1	1	3	4
B2	2	6	8
B3	4	28	32
B4	4	4	8
B5	-	4	4
B6	4	5	9
B7	8	8	16
B8	4	5	9
Totalt	27	63	90

Tabell 17. Antal markerade tolkningsenheter i de professionella tolkarnas kommentarer till den egna tolkningen.

Informant	Nöjd	Inte nöjd	Summa
P1	3	9	12
P3	6	4	10
P4	1	8	9
P5	3	6	9
P6	10	16	26
P7	2	4	6
Totalt	25	47	72

Det finns tydliga skillnader inom informantgrupperna i fråga om hur många tolkningsenheter som kommenterats. Bland biämnestuderandena varierar antalet kommentarer från 4 till 32 och bland de professionella tolkarna från 6 till 26. Likaså är det stor skillnad mellan informanterna gällande hur många enheter de anger att de är nöjda med. I båda informantgrupperna finns informanter som i hälften av sina kommentarer uttrycker att de är nöjda, men bland biämnestuderandena finns det också en informant som inte anger någon enda tolkningsenhet som hon varit nöjd med. I vardera informantgruppen finns dessutom en informant som bara anger en tolkningsenhet som hon varit nöjd med.

Om man räknar ut det genomsnittliga antalet markerade tolkningsenheter per informantgrupp och medelvärdet för det antal enheter som informanterna varit nöjda med, visar sig informantgrupperna vara mycket likartade. Det genomsnittliga antalet markerade tolkningsenheter är per biämnestuderande 11,25 och per professionell tolk 12. Det antal tolkningsenheter som informanterna angett sig vara nöjda med är i genomsnitt 3,38 för biämnestuderandena och 4,17 för de professionella tolkarna. Den stora variationen inom grupperna bör ändå hållas i minnet. Det faktum att en informant i vardera informantgruppen ensam står för över 1/3 av de markerade tolkningsenheterna gör att materialet påverkas starkt av dessa båda informanter. Det att dessa två informanter, B3 och P6, har många kommentarer till sin tolkning beror inte på att deras tolkning är sämre än de andra informanternas och därför kräver många kommentarer. Orsaken till de många kommentarerna torde i stället ligga i att

de här informanterna har tagit sin uppgift att kommentera tolkningen på verkligt allvar och att de utfört uppgiften omsorgsfullt.

I den numerära översikten har jag således utgått från det antal tolkningsenheter som kommenterats. I analysen av de kommentarer som informanterna gett utgår jag från innehållet i kommentarerna. Det innebär att det antal kommentarer jag analyserar är större än det antal enheter som presenteras i tabellerna 16 och 17, eftersom några av informanterna ibland har kommenterat den markerade tolkningsenheten utgående från flera aspekter. B3 och P6 gör det relativt ofta, varför dessa två ytterligare kommer att dominera materialet.

Materialinsamlingen för denna delanalys var inte helt oproblematiske. Det visade sig att informanterna inte alltid fyllde i blanketten på det sätt jag förväntat mig. Ibland angav de inget förbättringsförslag när de var missnöjda med något. Ibland skrev de ut en bättre översättning av källtexten i stället för att ge en förklaring till vad de borde ha gjort för att prestera en bättre tolkning. Anvisningarna om hur blanketten skulle fyllas i var något oklart formulerade och gav därför informanterna också detta alternativ. I analysen härleder jag inte strategier utgående från översättningarna, utan jag beaktar bara de strategier som informanterna beskriver. Ibland måste både det som informanterna skrivit in som kommentar och det som de skrivit in som förbättringsförslag beaktas samtidigt i analysen. Orsaken till att någon tolkningsenhet har markerats kan nämligen ibland framgå först av förbättringsförslaget. Detta illustreras exempelvis av exempel 25 i avsnitt 6.3.1 nedan.

I exempel 16 presenteras ett förbättringsförslag som inte beaktas i analysen. Informanten skriver ut ett förslag till hur hon borde ha uttryckt sig i stället för att beskriva vad tolken borde göra. Samtidigt visar exempel 16 också hur informanten tar fasta på flera aspekter i samma markerade tolkningsenhet. Den enhet som informanten har markerat anges också i denna delanalys med understreckning och extra kontext utan understreckning. I exempel 16 finns ingen extra kontext. Den kommentar som innehåller informantens påpekande om vad hon är nöjd eller missnöjd med anges i exemplen med bokstaven K (kommentar) och informantens förslag till vad som skulle

ha gjort tolkningen bättre anges med bokstaven F (förbättringsförslag). Dessa förbättringsförslag utgör samtidigt informantens förslag till strategi för att klara av svårigheten.

Ex. 16 Medel för Medlen för det här verkar bekanta, utbildning och nätverksbildning. Med hjälp av dessa försöker man öka kvinnornas expertis och lära dem att utnyttja deras kunskap och förmåga så att de själva skulle ha nytta av det också.

K: Korrigerar Medel för till Medlen för... Kannustaa tolkas till lära; deras kunskap och förmåga borde vara sin kunskap och förmåga. (Understreckningarna är informantens.)

F: Medlen för det här verkar bekanta, utbildning och nätverksbildning. Med hjälp av dessa försöker man öka kvinnornas expertis (? kanske det går) och uppmuntra dem att utnyttja sin kunskap och förmåga så att ... P6

I exempel 17 presenteras en markerad tolkningsenhet och därtill hörande kommentar som fungerar väl med tanke på analysen. Exemplet illustrerar samtidigt hur störningar i tolkningsproduktionen antecknats i transkriberingen. Tvekljuden i tolkningen har angetts med det ljud man hör, exempelvis “e”, tre punkter i utskriften av tolkningsenheten anger att tolken har varit tyst en stund. (Jfr avsnitt 5.4.3 om principer för transkriberingen.)

Ex. 17 e kommun- och i stadsfullmäktige och nämnder har man or styrelser har man valt in ö sakkunniga och ... och amatörer av båda könen

K: Många ö och m.

F: Försöka låta säker fast jag är osäker, budskapet skulle nog ha gått fram med de ord jag använde om jag inte tvekat så. B4

Exempel 17 illustrerar också att informanterna inte alltid kommenterar allt som inte är korrekt i tolkningen. Man kan förhålla sig skeptisk exempelvis till om ordet *amatörer* fungerar i tolkningen eller om informanten i stället borde ha använt exempelvis ordet

lekmän. Jag utgår emellertid i analysen från informanternas kommentarer och avstår från att komma med egna tillägg till kommentarerna.

I behandlingen av de skriftliga kommentarerna till den egna tolkningen kommer jag först i avsnitt 6.3.1 att beskriva och med exempel illustrera kategoriseringen av kommentarerna. I avsnitt 6.3.2 granskar jag närmare kommentarerna till tolkningen som produkt. De kommentarer som gäller andra aspekter på tolkningen är så få att det är motiverat att avstå från att försöka dra längre gående slutsatser baserade på dem. Tolkningsprodukten har däremot kommenterats relativt ofta, vilket också är naturligt med tanke på att informanterna ombads kommentera utgående från en transkribering av den egna tolkningen. Jag jämför i avsnitt 6.3.3 de skriftliga kommentarerna till tolkningen med de kommentarer informanterna gav till källtexten. Behandlingen av de skriftliga kommentarerna avslutas i avsnitt 6.3.4 med konklusioner som sammanfattar de viktigaste analysresultaten och utvärderar den använda metoden.

6.3.1 Beskrivning av analyskategorierna

För analysen av de skriftliga och de muntliga kommentarerna till den egna tolkningen har jag utarbetat en kategorisering som baserar sig dels på Giles sekvensmodell för översättning (se presentation av modellen i avsnitt 2.2.1), dels på kategorier som har kunnat genereras utgående från det empiriska materialet. Samma kategorier används också för analys av de muntliga kommentarerna till den egna tolkningen (se avsnitt 6.4).

Analyskategorierna presenteras i tablå 10. Till vänster i tablå står huvudkategorierna och till höger deras respektive underkategorier.

Tablå 11. Analyskategorier för de skriftliga och muntliga kommentarerna till den egna tolkningen.

Kunskap	Baskunskaper Förberedelser
Förståelse	Perception Innehåll
Överföring	Rimlighetskontroll Språkliga överväganden Innehållsmässiga överväganden Tolkningstekniskt utförande
Tolkningsprodukt	Språkligt uttryck Överensstämmelse med originalet Presentation

Huvudkategorierna som presenteras till vänster i tablåen representerar delvis olika faser i tolkningsprocessen. Kunskap står för det som sker före tolkningen, förståelse för den fas när tolken tar emot talarens budskap, överföring för den fas när tolken överför budskapet från källspråk till målspråk. Tolkningsprodukten å sin sida är ett resultat av tolkningsprocessen.

Giles sekvensmodell har bidragit till indelningen i huvudkategorierna kunskap, förståelse och överföring och till att överföringsfasen innehåller kommentarer som berör kontroll av rimlighet, språkliga överväganden och innehållsmässiga överväganden. Den rimlighetskontroll som ingår i förståelsefasen i Giles modell har jag i min analysmodell hänfört till överföring. Det tolkningstekniska agerandet ingår inte i Giles beskrivning av tolkningsprocessen. Jag konstaterade emellertid utgående från de kommentarer informanterna gav att en sådan analyskategori behövs i min modell. De kategorier som baserar sig på Giles modell kompletteras ytterligare med en huvudkategori med kommentarer som berör tolkningsprodukten. Produkten ingår inte i Giles modell, men den är viktig när informanterna analyserar sina egna tolkningar. Avsikten med tolkningen är ju att tolken skall producera en tolkningsprodukt för sina åhörare. Det är dessutom naturligt att informanterna fäster uppmärksamhet vid produkten när de baserar sina kommentarer på en utskrift av den egna tolkningen eller en inbandning av den, vilket är fallet för de muntliga kommentarerna.

Kategorin *kunskap* indelas i underkategorierna baskunskaper och förberedelser, kategorin *förståelse* i underkategorierna perception och innehåll, kategorin *överföring* i underkategorierna rimlighet, språkliga överväganden, innehållsmässiga överväganden och tolkningstekniskt utförande samt kategorin *tolkningsprodukt* i underkategorierna språkligt uttryck, överensstämmelse med originalet och presentation. Indelningen är i viss mån kronologisk. Tolken måste exempelvis huvudsakligen införskaffa sina kunskaper före uppdraget och tolkningsprodukten uppstår som ett resultat av förståelse och överföring. När det gäller underkategorierna behöver de emellertid inte följa varandra i den ordning de presenteras i tablå 10.

I analysmodellen kan kommentarer om den tolkningsteknik som informanten tillämpar förväntas ingå i både underkategorierna tolkningstekniskt utförande och förberedelser. Jag har ändå valt att hålla dessa två kategorier separata i analysen, eftersom agerandet vid förberedelserna och vid överföringen tidsmässigt infaller i olika skeden av tolkningsprocessen.

Ivanova (2000) och Bartłomiejczyk (2004) har båda redovisat analyser av retrospektiva muntliga kommentarer som informanter gett till sin egen tolkning. Av dessa två har Ivanova använt en kategoriindelning som i viss mån överensstämmer med den jag använder. Hennes (Ivanova 2000: 38–39) huvudkategorier är *comprehension* (förståelse), *translation* (översättning), *simultaneity of tasks* (simultanitet i utförandet) och *monitoring* (granskning, kontroll). Dessa i sin tur delas in i sammanlagt 15 underkategorier, vilket kan jämföras med 11 underkategorier i min analys. Ivanova utgår i sin kategorisering liksom jag från vad som är orsak till att en strategi tillämpas. Bartłomiejczyk utgår inte i sin kategorisering från orsaken till att strategierna används, utan koncentrerar sig på vilka strategier informanterna nämner. Hon har en detaljerad indelning av strategierna i 21 olika kategorier (Bartłomiejczyk 2004: 175). Dessa strategier överensstämmer delvis med dem jag presenterar i översikterna i delanalysen av informanternas kommentarer till källtexten (avsnitt 6.2). Bland strategierna hon nämner finns exempelvis kompression, utelämnning, parafrasering och direkt överföring från källspråket.

De något olika kategoriseringarna som Ivanova, Bartłomiejczyk och jag själv använder är till nackdel med tanke på att det skulle ha varit intressant att jämföra våra analysresultat. Man kan konstatera att de överensstämmelser som ändå finns mellan våra undersökningar visar att självständigt arbetande forskare kan välja att tillämpa metoder och klassificeringar som påminner om varandra. Bartłomiejczyk hade bekantat sig med Ivanovas och i viss mån min forskning inför sin egen undersökning, men valde att utarbeta en egen kategorisering.

Jag redogör nedan för vad som avses med de olika kategorier som nämns i översikten i tablå 3. Samtidigt illustrerar jag också underkategorierna med hjälp av kommentarer som informanterna ger. Här presenteras exempel på skriftliga kommentarer som hänförs till de olika kategorierna. I avsnitt 6.4 ger jag exempel på motsvarande muntliga kommentarer. Bland de skriftliga kommentarerna finns inte exempel på alla de presenterade underkategorierna. Vissa kategorier illustreras därför med exempel först i behandlingen av de muntliga kommentarerna.

Kunskap

De kunskaper som tolken behöver för genomförandet av ett uppdrag måste huvudsakligen inhämtas redan före tolkningsuppdraget och det är därför naturligt att kunskaperna betonas vid tolkning (jfr diskussionen om skillnader mellan översättning och tolkning i avsnitt 2.2.1). Med kunskaper avser jag all den kunskap som tolken har, såväl allmänna kunskaper, specialkunskaper om ifrågavarande tema, språkkunskaper som kunskaper om tolkning (jfr avsnitt 3.4.2 Kunskaper). Kunskaperna som informanterna kommenterar utgörs dels av tidigare införskaffade kunskaper, vilka här kallas *baskunskaper*, dels av kunskaper som inhämtats genom förberedelser inför tolkningsuppgiften, vilka här benämns *förberedelser*. Något klart exempel på att informanterna hänvisar till baskunskaper finns inte i de skriftliga kommentarerna, men hänvisning till brister i förberedelserna förekommer, vilket

exempel 18 illustrerar. Språkkunskaper och kunskaper om tolkning aktualiseras också i de kommentarer informanterna ger till överföringen och tolkningsprodukten.

Ex. 18 Namnet på kvinnornas utvecklingsprojekt "Development on women's" ... har förkortats väldigt ... näpet till a Devote

K: Dåligt att inte veta i förväg vad devote är förkortning på

F: Om jag inte varit upprörd borde jag nog ha klarat av hela namnet, borde ha kunnat samla mig snabbare. B7

B7 konstaterar alltså att hon borde ha vetat vad förkortningen *Devote* står för, hon borde alltså ha förberett sig bättre. Hennes förbättringsförslag antyder också att hon tror att hon kunde ha klarat av att tolka rätt utgående från den information som originalet ger, ifall hon lyckats koncentrera sig.

Förståelse

Förståelse av originalet baserar sig på kunskaperna, men tidsmässigt infaller förståelsen i själva tolkningssituationen. Gile beskriver detta som reception av en översättningsenhet samt uppställande av en hypotes om dess betydelse (se Gile 1995 samt avsnitt 2.2.1 i min avhandling). Jag har preciserat förståelsen till att omfatta kategorierna *perception* och *innehåll*. Kommentarer som har att göra med att höra eller uppfatta originalet hänförs till perception. Kommentarer som har att göra med att bilda sig en uppfattning om betydelsen i originalet hänförs till innehåll. I exempel 19 presenteras en kommentar om perception ("jag hörde inte") och i exempel 20 en kommentar om innehåll ("jag förstod inte").

Ex. 19 M ä att respektera och främja e e ... olika ... e kvinnors jobb arbete det är en viktigt princip.

K: Mycket bortfall, jag hörde inte, dessutom var språket svårt.

F: Koncentration! Det märks att svenska inte är modersmålet. P3

Ex. 20 Utvecklingen på kvinnornas villkor heter på s engelska ... har avkortats med orden Devote

K: Jag förstod inte den första satsen.

F: Jag borde ha lyssnat mera noggrant. B5

I exempel 19 illustrerar kommentaren ”jag hörde inte” perception, men i tillägget ”dessutom var språket svårt” antyder informanten att också det att talaren uttrycker sig krångligt försvårar tolkningen. Hon verkar anse att hon har svårt att fördela sin uppmärksamhet på att koncentrera sig på förståelsen samtidigt som hon skall producera tolkningen (jfr diskussionen om tolkens fördelning av uppmärksamheten i avsnitt 2.2.2). Som förbättringsförslag föreslår hon koncentration. Dessutom påpekar hon att det faktum att hon inte har svenska som modersmål gör att det är svårt för henne att formulera sig.

I exempel 20 anger B5 att hon inte förstod den första satsen, hon hade alltså problem med att förstå innehållet. Förbättringsförslaget påminner om det som P3 föreslår när hon anser att hon inte hört: det gäller att lyssna noggrant. Förbättringsförslagen i både exempel 19 och exempel 20 antyder att en strategi som tolken kan tillämpa i förståelsefasen är att fördela den totala kapaciteten så att han i tillräcklig utsträckning fokuserar på förståelsen.

Överföring

De kommentarer som hänförs till kategorin överföring beskriver vad informanterna gör mellan förståelsefasen och producerandet av tolkningen. I överföringen ingår de kontroller och överväganden som informanten gör i fråga om rimlighet, språkliga och innehållsmässiga lösningar. Dessutom ingår här de tolkningstekniska handlingar informanten anger att hon utför.

Med rimlighetskontroll avser jag att tolken bedömer om det hon förstått eller det hon tänker producera är innehållsmässigt trovärdigt och logiskt. Egentligen kommer rimlighetskontrollen vid simultantolkning in i gränsen mellan förståelse och överföring och den kan ingå i båda faserna i tolkningsprocessen. Orsaken till att jag placerat rimlighetskontrollen under huvudkategorin överföring är att jag anser att den har nära anknytning till de två formerna av överväganden som ingår i samma kategori, nämligen språkliga överväganden och innehållsmässiga överväganden. Informanten anger i kommentarer som hänförs till dessa kategorier att hon har övervägt om det språkliga uttryck hon använt är acceptabelt respektive om innehållet hon producerar är acceptabelt. Hon kan då utgå från om det är acceptabelt i förhållande till originalet eller i förhållande till hur man bör uttrycka sig på målspråket med tanke på åhörarna (jfr diskussionen om olika normer som påverkar tolkens strategier i avsnitt 3.5.2 Kategorisering av normer).

Utöver dessa mentala operationer kan tolken också utföra en konkret tolkningsteknisk handling. Tolken kan titta i en egen ordlista eller ett manuskript som erhållits på förhand, anteckna något för att klara av att återge det etc. I autentiska situationer med två tolkar engagerade kan tolken även få stöd av sin tolkkollega. Det tolkningstekniska utförandet är en del av överföringsprocessen och stöder ofta tolken i fråga om språkligt uttryck och överföringen av innehållet. Till tolkningstekniskt utförande hänförs dessutom kommentarer som berör exempelvis eftersläpningslängd eller produktionshastighet.

Exemplen 21–24 illustrerar hur informanterna i sina kommentarer berör problem och strategier som hör till kategorierna rimlighetskontroll, språkliga överväganden, innehållsmässiga överväganden och tolkningstekniskt utförande.

Ex. 21   det är d är blir hela tiden allt mer det blir vi blir mera internationellt men också mera lokala samtidigt

K: Insåg tydligen efter visst tuggande att det är 'vi' som blir mer internationella.

F: Om de två första 'det är', 'det blir' tas bort, blir resultatet betydligt bättre. P4

Exempel 21 är den enda skriftliga kommentar som åtminstone i viss mån verkar illustrera en rimlighetskontroll. P4 anger att hon "tuggar" och uppenbarligen försöker inse vad som avses med det som sägs i originalet och att innehållet för henne blir klart, d.v.s. rimligt, först när hon inser att det är *vi* som är subjekt. Orsaken till att jag är lite tveksam till om detta är ett exempel på rimlighetskontroll är att informanten säger att hon "tydligen" insåg att det är *vi* som blir internationella. Hennes reservation "tydligen" kan vara ett tecken på att hon inte vet om hon verkligen övervägde rimligheten i tolkningssituationen. I de muntliga kommentarerna till tolkningen i kapitel 6.4.3 presenteras tydligare exempel på rimlighetskontroll.

Exempel 22 illustrerar ett språkligt övervägande. Också i detta exempel är det svårt att avgöra om informanten faktiskt övervägde det språkliga uttrycket medan hon utförde tolkningen, eller om hon ger en allmän kommentar till hur hon brukar göra. Tydligare exempel också på språkliga överväganden finns i de muntliga kommentarerna till den egna tolkningen.

Ex. 22 Men å andra sidan det att man tar hand om andra inte bara ska var ska inte enbart vara ett kvinnligt egenskap.

K: Genusfel stör mig, ofta märker jag att det blir fel och det är ofta samma ord som jag gör fel i.

F: Oftast rättar jag inte sådana fel, för då får de för stor vikt. P5

Kommentarerna om språkliga överväganden kan beröra både ordval och grammatik. Bara ett par tolkningsenheter har av informanterna markerats och kommenterats skriftligt på ett sätt som antyder ett övervägande av det språkliga uttrycket medan tolkningen utförs. Båda berör grammatikaliska fel. Inga språkliga överväganden i fråga om ordval finns i de skriftliga kommentarerna till den egna tolkningen. Ordval kommenteras i de skriftliga kommentarerna, men dessa kommentarer faller in under kategorin tolkningsprodukt och då som en utvärdering av de uttryck som informanten använt.

Innehållsmässigt övervägande beskrivs i bara en kommentar i de skriftliga kommentarerna till den egna tolkningen. Även här är det lite oklart om det faktiskt är ett övervägande, eftersom informanten har reserverat sig med att ange att hon ”antagligen” har märkt att hon sagt fel.

Ex. 23 Det här kan alla påverka vid nästa års kommunalval. O ... Man har [...]

K: Sakfel. Antagligen beror den långa pausen på att jag märkte att jag sagt fel, men klarade inte av att rätta det.

F: Det här kan alla påverka vid riksdagsvalet i vår. P6

Det tolkningstekniska utförandet får något mera uppmärksamhet än de andra underkategorierna till överföring, men det är ändå bara en handfull informanter som kommenterar tolkningstekniken i sina skriftliga kommentarer. Informanterna nämner att de borde ha antecknat, haft konferensprogrammet framme eller tittat i sin ordlista. Deras kommentarer anger alltså att de inte har utfört sådana tolkningstekniska handlingar som de borde ha gjort för att prestera en bättre tolkning. Exempel 24 presenterar en kommentar som tar fasta på tolkningstekniken. Informanten anger i sitt förbättringsförslag en klar strategi för att klara av det problem som konstaterats. Hon anser att tolken borde anteckna det som sägs.

Ex. 24 Men å andra sidan så har dom kvinnor som redan är i nyckelposition inom arbetslivet ii... både i politiken ... och företag har blivit väldigt aktiva genom att nä gå med i nätverk.

K: Uppräkningssocka igen.

F: Borde kunna skriva upp mera. B7

Överföringen kommenteras således sällan i de skriftliga kommentarerna och dessutom är det ibland oklart om de exempel som presenteras ovan helt kan illustrera underkategorierna till överföring. I de muntliga kommentarerna får däremot överföringen mer uppmärksamhet och jag har för enhetlighetens skull valt att följa samma kategoriindelning för båda delanalyserna.

Tolkningsprodukt

Den klart största delen av de skriftliga kommentarerna berör produkten. Den kommenteras som självständig produkt eller relaterad till originalet. Exempelen 25–27 presenterar kommentarer som berör det språkliga uttrycket i tolkningsprodukten, innehållsmässig överensstämmelse mellan original och tolkning respektive presentationssätt. I denna översikt över analyskategorierna presenteras kommentarerna om tolkningsprodukten endast kort. En djupare analys av kommentarerna till tolkningsprodukten görs i avsnitt 6.3.2.

Ex. 25 Med hjälp av dessa försöker man underlätta kvinnors kunskaper

K: Underlätta kvinnors kunskaper, no comments.

F: Kanske jag borde ha valt ett annat verb. P5

De språkliga drag i produkten som kommenteras av informanterna är varierande. Exempel 25 är ett exempel på att informanten inte är nöjd med ordvalet i sin tolkning. Andra språkliga drag som uppmärksammas i kommentarerna är meningsbyggnaden och olika typer av grammatikfel.

Den klart största kategorin av de skriftliga kommentarerna till den egna tolkningen är kommentarerna om överensstämmelse mellan original och tolkning. I kommentarerna säger informanterna att något av originalets innehåll fattas i tolkningen, något har satts till i tolkningen, innehållet i tolkningen inte stämmer överens med originalet, något i tolkningen är obegripligt eller något är fel tolkat. Exempel 26 illustrerar en kommentar där informanten konstaterar att ett viktigt ord saknas i tolkningen.

Ex. 26 Exempelvis de många social- och hälsoministrarna i Finlar visar på att

K: Bestämningen ”kvinnliga” fattas och meningen förlorar sin slagkraft.

F: Få med bestämmningarna. B2

I de skriftliga kommentarerna som berör presentationssättet kan informanterna inte ta ställning till exempelvis rösten eller intonationen. De drag som kan observeras utgående från transkriberingen av tolkningen är närmast pauser, tvekljud, omtagningar och – i den mån det framgår av transkriberingen – uttal (se t.ex. uttalet *Finlar* i stället för *Finland* i exempel 26, vilket dock inte kommenteras av informanten). I exempel 27 kommenterar informanten störningar och pauser i sin produktion.

Ex. 27 U u utveckling på kvinnorskonferens och som heter på engelska "women in tou terms" är kort e ... förkortat med se ordet Devote som betyder att man har ägnat sig åt någonting.

K: Hela tolkningen innehåller mycket tvekljud, slarvigt uttalade ord, pauser.

F: Uttala tydligare, lämna bort tvekljud. B3

En annan typ av kommentarer om tolkningsprodukten är de där informanten anger att hon i sin tolkning har beaktat publiken samt hur hon antar att publiken reagerar på det hon säger. Det finns inte många sådana kommentarer i de skriftliga kommentarerna till den egna tolkningen, men de är viktiga, eftersom de visar att informanterna har tänkt sig att deras tolkning är riktad till en publik och att de således har beaktat de situationella faktorerna som påverkar tolkningen (jfr avsnitt 3.3). Jag återkommer till detta med exempel i avsnitt 6.3.2.3.

De kommentarer som berör något som informanterna har varit nöjda med finns bara inom kategorin tolkningsprodukt. Informanterna anger att de är nöjda med det språkliga uttryck eller den konstruktion som de använt i sin tolkning. B3 säger exempelvis "Nöjd med att genast kommit på det rätta ordet för "täysistunto" (plenium) och P3 konstaterar "Jag löste det genom att förenkla och omformulera". Också innehållet kommenteras och speciellt det att informanten lyckats tolka något som hon anser att är svårt, t.ex. säger B7 "Det här var ganska lyckat för jag fick talen rätt, tappade ordet minister men det är underförstått i och med regeringen". Presentationen

får bara en positiv kommentar; B2 har markerat en mening och konstaterar att det är fråga om ”En helt vettig normal väl uttalad mening”.

Analyskategorierna kunskap, förståelse och överföring har fått så få skriftliga kommentarer, att jag inte anser det vara skäl att analysera dessa aspekter djupare utgående från de skriftliga kommentarerna. De analyskategorierna är mera lämpade för analysen av de muntliga kommentarerna. Analysen av dessa aspekter fördjupas därför i avsnitt 6.4, där kommentarerna till överföringen blir föremål för en närmare granskning (avsnitt 6.4.3).

De skriftliga kommentarerna till tolkningsprodukten kan emellertid med fördel analyseras enligt den kategorisering som presenterats ovan. Med tanke på att informanterna ger sina kommentarer utgående från en transkribering av den egna tolkningen är det naturligt att de skriftliga kommentarerna till den egna tolkningen speciellt fokuserar på tolkningen som produkt. En närmare analys görs därför av kommentarerna till tolkningsprodukten. Denna närmare analys presenteras nedan i avsnitt 6.3.2.

6.3.2 Närmare analys av kommentarerna till tolkningsprodukten

De kommentarer som ges av informanterna om den egna tolkningsprodukten kommer här att diskuteras utgående från den indelning i underkategorier som presenterats ovan. Först diskuterar jag kommentarerna om det språkliga uttrycket, sedan kommentarerna om överensstämmelse med originalet och slutligen kommentarerna om presentationen. Diskussionen koncentreras på skillnader och likheter mellan de båda informantgrupperna. För varje underkategori diskuteras både de kommentarer där informanterna anser att de kunde ha tolkat bättre och de kommentarer där de anger att de varit nöjda med sin tolkning.

Det antal tolkningsenheter som var och en av informanterna har markerat varierar relativt mycket (se tabellerna 16 och 17 i avsnitt 6.3). En ren kvantitativ analys av kommentarerna skulle därför i denna del av materialet innebära att ett par informanter starkt skulle påverka resultatet. Därför har jag valt att som främsta utgångspunkt ha hur många informanter per informantgrupp som tagit fasta på drag som kan hänföras till de olika analyskategorierna samt vilka likheter och skillnader som kan observeras när de båda informantgrupperna jämförs. En noggrannare kvantitativ analys baserad på antalet kommentarer görs däremot av de muntliga kommentarerna till tolkningen (se avsnitt 6.4.2 Kvantitativ presentation).

I kommentarerna till källtexten kunde jag sammanställa översikter över strategier som informanterna föreslår för den typ av svårigheter som de markerat i källtexten. Cirka hälften av förbättringsförslagen i de skriftliga kommentarerna till den egna tolkningen utgörs av enbart ett förslag till ny översättning av den markerade enheten. Detta i kombination med den risk för dominans av ett par informanter som beskrivs tidigare gör att det här är skäl att avstå från en motsvarande översikt över strategier. I stället används här de strategier som föreslås av informanterna som illustration till och stöd för diskussionen.

6.3.2.1 Språkligt uttryck

Kommentarerna om språket i de markerade tolkningsenheterna gäller huvudsakligen antingen språkriktigheten eller valet av ord. Bland biämnestuderandena är det bara en, B3, som kommenterar språkriktigheten, men hon har å andra sidan hela sju kommentarer som berör speciellt grammatikfel i tolkningen. Hon påpekar att hon har genusfel, speciesfel, fel preposition, ord som har fel böjning m.m. Dessutom konstaterar hon i en kommentar att hon uttrycker sig talspråkligt. Utöver B3 finns det bara en studerandeinformant till, B4, som kommenterar språket och hennes kommentar gäller ordval. Hon konstaterar att det ord hon använt inte är bra. Hon har använt ordet *tal* och föreslår att hon i stället skulle ha använt ordet *diskussion* i

sekvensen *man kan väcka allmänt t. tal* (på finska sägs i originalet *herättää julkista keskustelua*). Hennes tvekande i början av ordet *tal* antyder att hon redan under tolkningen kan ha noterat att hon har en brist i sin tolkning.

Bland de professionella tolkarna kommenterar flera informanter språkriktighet. De tar exempelvis fasta på dålig meningsbyggnad (P6), genusfel (P5) och inkorrekt användning av verbformer (P5).

Fem av P-informanterna berör ordval i kommentarerna om sådana enheter som de kunde ha tolkat bättre och av dem kommenterar P6 ett tiotal olika språkliga uttryck. De övriga informanterna har en eller två kommentarer i denna kategori. P6 konstaterar bl.a. ”Vallasta luopumista hade blivit vara utanför maktapparaten i hastigheten, egentligen borde jag ha sagt avstå från makten, men kanske tolkningen fungerar någorlunda här”. Hon diskuterar ofta i sina kommentarer ordval som innebär en viss betydelseförskjutning. De övriga professionella tolkarna tar inte på samma sätt i detalj fasta på hur de borde ha sagt, utan konstaterar att de inte kunnat uttrycka sig så bra som de borde, de anger exempelvis att tolkningen är ”lite mager” (P5), ”klumpig” (P7) eller ”oklar” (P1).

De kommentarer där informanterna säger sig vara nöjda med det språkliga uttrycket berör tolkning av ett ord eller uttryck som informanterna anser att har varit krävande. De flesta av dessa uttryck är abstrakta eller metaforiska uttryck eller det ordspråk som ingår i tolkningen (jfr de skriftliga kommentarerna till källtexten i avsnitt 6.2 och jämförelsen mellan kommentarerna till källtexten och kommentarerna till den egna tolkningen i avsnitt 6.3.3). Ett par B-informanter lyfter också fram en lyckad tolkning av ordet *täysistunto* (plenum), ett ord som inte diskuterats i större omfattning i kommentarerna till källtexten, men som helt klart kan anses vara en term (jfr avsnitt 6.2.3.1). Av B-informanterna har sex angett att de är nöjda med något språkligt uttryck och av P-informanterna tre. Språkriktighet uppmärksammas inte i kommentarerna som gäller sådant som informanterna är nöjda med.

De förbättringsförslag som informanterna ger till de tolkningsenheter som kommenterats är oftast bundna till just det språkliga uttryck som kommenterats. B-informanternas förbättringsförslag utgörs av ett förslag till ett lämpligare språkligt uttryck, d.v.s. ett förslag till hur uttrycket kunde ha översatts bättre (se exemplen 16 och 23). Två P-informanter beskriver hur man kunde förbättra tolkningen. P5 är den ena av dem och ett av hennes förslag finns presenterat i exempel 25 ovan (välja ett annat verb). Den andra professionella tolken som beskriver förbättringsförslag är P7. Hon anser att hon formulerat sig lite dåligt och klumpigt i två tolkningsenheter och föreslår att tolken skall ”våga ta tid och processera, omforma meningen till bättre svenska” samt ”försvenska det som sägs”.

Några egentliga skillnader mellan de båda informantgrupperna i antalet kommentarer kan inte observeras när man beaktar både de kommentarer som anger att informanterna är nöjda och de kommentarer där de anser att de borde ha tolkat något på ett annat sätt. En viss skillnad kan emellertid märkas om man ser på innehållet i kommentarerna. Biämnesstuderandena verkar vara speciellt nöjda om de lyckats tolka något ord eller uttryck som de ansett har varit krävande. De professionella tolkarna kommenterar också sina ordval, men det verkar dessutom som om flera av dem skulle vara måna om att uttrycka sig korrekt också ur språkriktighetssynvinkel. De betonar att de gärna skulle ha presterat en tolkning som till sitt språkliga uttryck är ännu exaktare och mera korrekt formulerad än den som de nu har åstadkommit.

6.3.2.2 Överensstämmelse med originalet

I fråga om innehållsmässig överensstämmelse mellan original och tolkning har informanterna mest kommenterat att något i originalet har fallit bort i tolkningen och att innehållet i tolkningen inte stämmer överens med innehållet i originalet. Sammanlagt ger informanterna ca 100 kommentarer om överensstämmelse och kommentarerna är relativt jämnt fördelade mellan informantgrupperna. (Observera att

en markerad tolkningsenhet ibland innehåller flera kommenterade uttryck, vilket påpekats i introduktionen till analysen av de skriftliga kommentarerna till den egna tolkningen.)

När man ser på de kommentarer som anger vad informanterna är missnöjda med i sin tolkning, kan man inte observera några större skillnader mellan informantgrupperna i fråga om överensstämmelse med originalet. Båda informantgrupperna konstaterar vanligen att ”mycket information fallit bort” (B3) eller att något ord eller uttryck fallit bort, exempelvis ”bortfall av viktigt ord i ’ledning, ledande organ’” (P4). Kommentarer om sådant som tolkats fel gäller för båda informantgrupperna oftast något enskilt uttryck, exempelvis ”I stället för trots säger jag på grund av. Betydelsen blir fel.” (P6).

En viss skillnad mellan informantgrupperna kan emellertid märkas i de förbättringsförslag de ger. Där återkommer den skillnad som har kunnat observeras också i tidigare jämförelser i min avhandling mellan kommentarer som ges av biämnestuderande respektive professionella tolkar, nämligen att B-informanterna verkar fästa mera vikt vid ord och uttryck. De säger exempelvis

- Borde ha koncentrerat mig på att få fram en helhet av slutfasen. Jag har kanske tänkt för mycket på puro, virta osv, som jag inte kom på. B8
- Borde ha hunnit anteckna de olika instanserna ens på finska. (Om en uppräknig). B7
- Inte tänka för länge på enstaka ord. B6

De professionella tolkarna tar å sin sida vanligen inte upp enskilda ord och uttryck i förbättringsförslagen, utan närmast hur man bör agera när man upplever att tolkningen är svår. Deras kommentarer är av typen

- P5 Lyssna noggrannare, nervös i början då det plötsligt kom på engelska.
- och Våga lita på minnet – lyssna på innehållet i meningen – våga ta dig tid processera, omforma meningar till bättre svenska. P7

Kommentarerna visar således på en tendens till att biämnestuderandena nämner att de tar fasta på ord och uttryck. De professionella tolkarna säger inte explicit att de tar fasta på det språkliga uttrycket, men de förbättringsförslag som utgörs av en översättning som anger vad informanterna anser att de borde ha sagt antyder ändå att åtminstone vissa av de professionella tolkarna fäster uppmärksamhet vid enskilda ord och uttryck. Kommentarna ovan verkar emellertid också illustrera en likhet mellan informantgrupperna. Informanter från båda grupperna antyder att det är viktigt att fästa uppmärksamhet vid hur man fördelar sin uppmärksamhet på olika faser i tolkningsprocessen.

En intressant detalj som märks i förbättringsförslagen ovan är att informanterna kommenterar exempelvis nervositet och förmåga att koncentrera sig. Personliga egenskaper och förmåga att behärska sina känslor har således en betydelse för hur informanterna genomför sin tolkningsuppgift (jfr avsnitt 3.4.1). Även i Ivanovas (2000) och Bartłomiejczyks (2004) undersökningar av strategier kan noteras att informanterna betonar sina känslor. Kommentarer som berör känslor ingår också i analyskategorin presentation (avsnitt 6.3.2.3).

Informanterna har när det gäller överföringen av innehållet också i viss mån lyft fram sådana drag som de i kommentarerna till källtexten markerat som svårigheter (se avsnitt 6.2 Skriftliga kommentarer till källtexten). En jämförelse mellan kommentarerna till källtexten och till den egna tolkningen görs i avsnitt 6.3.3.

Man kan utgående från analysen konstatera att informanterna har en vilja att följa de normer som styr förhållandet mellan original och tolkning så att innehållet i tolkningen är överensstämmande med originalets innehåll (se avsnitt 3.5.2.2 Normer på intertextuell nivå). Likaså verkar båda informantgrupperna vara medvetna om att tolken måste fördela sin uppmärksamhet på ett ändamålsenligt sätt under tolkningen (jfr Giles kapacitetsmodell för tolkning i avsnitt 2.2.2). Biämnestuderandena fäster

något mera uppmärksamhet vid det enskilda språkliga uttrycket också när det gäller överensstämmelse med originalet. En tänkbar orsak till att ord uppmärksammas mera av biämnestuderandena kan vara skillnader mellan informantgrupperna i fråga om kunskaper. Både när det gäller språkkunskaper i allmänhet och specialkunskaper och terminologi inom det område som tolkningsuppgiften behandlar torde de professionella tolkarna ha mera kunskaper att falla tillbaka på (jfr kapitel 3.3.2 Kunskaper). Detta innebär att de professionella tolkarna har mindre orsak att kommentera den typen av drag i sin tolkning.

6.3.2.3 Presentation

Presentationen har kommenterats i betydligt mindre omfattning i de skriftliga kommentarerna än det språkliga uttrycket och överföringen. Detta är naturligt, eftersom många drag i den muntliga presentationen inte kan observeras utgående från en transkribering.

Alla biämnestuderandena har kommenterat presentationen. Också här står B3 för ca hälften av alla kommentarer i gruppen. Hon har 10 kommentarer, medan de övriga informanterna i gruppen har en eller ett par kommentarer. B-informanterna tar fasta på att de i sin presentation producerar tvekljud, upprepar, korrigerar eller uttalar slarvigt. Informanterna presenterar här flera strategier i sina förbättringsförslag, exempelvis

- Det får duga med ett ord. Man ska inte alltid fundera över ett ännu bättre ord, som jag gör. B1
- Lyssna på det jag säger och få prepositionerna rätt. B2
- Uttala tydligare, lämna bort tvekljud. B3
- Försöka låta säker fast jag är osäker, budskapet skulle nog ha gått fram med de ord jag använde om jag inte tvekat så. B4

Kommentarerna visar att B-informanterna har en strävan att presentera sin tolkningsprodukt utan onödiga störningar i produktionen. Tvekljud, osäkerhet och korrigeringar påverkar också den bild åhöraren får av tolken. Sådana störningar kan

göra att åhöraren inte litar på tolken. Eventuellt får den som lyssnar till tolken också fel bild av talaren, om tolkningen presenteras på ett sätt som stör eller irriterar åhöraren. Informanterna nämner inte här explicit åhörarna, men de antyder ibland att de tänker sig att de tolkar för en publik (t.ex. B4 ovan). B2 är den enda som med kommentaren ”En helt vettig normal väl uttalad mening!” klart anger en tolkningsenhet som hon är nöjd med.

Två B-informanter, B2 och B4, lyfter fram nervositet och osäkerhet som orsaker till att de gör fel i sin presentation. B2 och B4 antyder att orsaken till de fel de gör ligger i att deras kapacitet inte räcker till för att kontrollera vad de säger. B4 påpekar ”jag tänkte president men sa procent” och B2 konstaterar ”Jag uttalar slarvigt och har klumpiga meningskonstruktioner. Jag har visst inte koll på vad munnen säger”.

Bland de professionella tolkarna är det två, P4 och P6, som tagit fasta på flera aspekter som de är missnöjda med i sin presentation. P4 betonar i hela tre kommentarer de småord som hon sätter in i sin tolkning, hon konstaterar bl.a. som förbättringsförslag ”Utelämnning av onödiga småord, speciellt ’då’, skulle väsentligt förbättra tolkningen”. Det som P6 betonar mest i sina kommentarer är de pauser hon håller när hon upplever att något är svårt att tolka. Utöver P4 och P6 är det bara en informant, P1, som direkt kommenterat sin presentation. Hon har en kommentar i vilket hon tar fasta på en lång paus och tvekljud. I detta sammanhang kan det vara intressant att notera att P4 och P6 hör till de professionella tolkar som har relativt kort tolkningserfarenhet. De mera erfarna tolkarna kommenterar – med undantag för den enda kommentaren av P1 – inte sin presentation. De professionella tolkarna kommenterar inte heller sin presentation i de kommentarer som berör något som de är nöjda med.

Den slutsats man kan dra utgående från analysen är att presentationen av tolkningen verkar uppmärksammas lite av speciellt de mera erfarna professionella tolkarna. En tänkbar orsak till detta kunde vara att de professionella tolkarna inte har haft fel och

brister i sin presentation och att det därför inte varit aktuellt att kommentera presentationen. En översiktlig granskning av transkriberingarna av tolkningarna visar emellertid att också de professionella tolkarnas tolkningar har brister i produktionen. Eventuellt beror den ringa uppmärksamhet dessa brister får i stället på att de erfarna professionella tolkarna är mera medvetna om att en tolkning alltid i egenskap av en talad produkt innehåller vissa drag som är typiska för talat språk, exempelvis pauser och korrigeringar (detta diskuteras i samband med normer i avsnitt 3.5.2.3.1 Tolkning som talat språk).

Ibland kan man i kommentarerna till produktionen märka att informanterna har utgått från att deras tolkning borde utföras som om det vore fråga om en verklig tolkningssituation och inte en tolkningsuppgift utan publik. B3 hänvisar till att tolken borde hinna avsluta samtidigt med talaren, något som är viktigt med tanke på att ett tal oftast följs av en applåd eller av att följande talare tar vid. Hon konstaterar ”Kom inte genast på hur man kunde tolka sista meningen, men jag visste att jag borde snabbt säga något för att kunna avsluta ungefär samtidigt med talaren”. P6 anger att hon i viss mån litar på att publiken förstår också en tolkning som inte är perfekt. Hon påpekar ”Orden i vårt land bortlämnade. Å andra sidan kanske vi lite senare visar att det är fråga om vårt land”.

Också P7 beaktar publikens reaktioner. Hon konstaterar att det som sker i den markerade tolkningsenheten är att ”Detaljer blir borta, tolkningen blir för ”vag” vilket gör att självklarheter dras fram > talaren blir ointressant, lyssnaren känner sig nedvärderad”. P7:s kommentar visar att hon är medveten om att hennes tolkning av den markerade sekvensen inte följer de intertextuella normer som borde styra förhållandet mellan original och tolkning (jfr avsnitt 3.5.2.2 Normer på intertextuell nivå).

Kommentarerna visar således att informanterna beaktar också de situationella faktorerna vid tolkning. De utgår från hur den publik som ingår i normala tolkningssituationer skulle reagera på deras tolkning i den form den presenteras.

6.3.3 Jämförelse mellan kommentarerna till källtexten och kommentarerna till den egna tolkningen

I detta avsnitt jämför jag de tolkningsenheter som informanterna kommenterat i sina skriftliga kommentarer till den egna tolkningen med de enheter som de anser vara svåra enligt redovisningen i avsnitt 6.2 Skriftliga kommentarer till källtexten. Om informanterna anser att någon enhet i källtexten är svår, kan man anta att denna enhet finns med i kommentarerna till sådant som informanterna tycker att de inte lyckats tolka tillräckligt bra eller att informanterna uttrycker att de är nöjda om de lyckas tolka den svåra enheten.

De kommentarer som direkt kan hänföras till någon av de kategorier av svårigheter som lyfts fram av informanterna i källtexten utgör bara ungefär en tredjedel av alla de kommentarer som informanterna ger till den egna tolkningen. Närmast är det de kommentarer som gäller tolkningsprodukten som berör sådana enheter som betonas i kommentarerna till källtexten. Jag jämför kommentarerna till källtexten och kommentarerna till den egna tolkningen utgående från de kategorier som presenterades i avsnitt 6.2.

Sifferuttrycken och i viss mån också *namnen* har fått uppmärksamhet i de skriftliga kommentarerna till den egna tolkningen. Tre biämnestuderande och tre professionella tolkar uttrycker tillfredsställelse över att siffrorna som nämns i originalet har tolkats rätt. Två B-informanter och en P-informant konstaterar att de inte är nöjda med sin tolkning av något sifferuttryck. En B-informant säger sig vara nöjd med att hon fått namnet *Siimes* rätt i sin tolkning (det namnet fanns dock inte bland de namn i källtexten som kommenterats av flera informanter) och en P-informant anger att hon är missnöjd med sin tolkning av namnet *Devote*.

De professionella tolkarna berör inte *termer* i sina kommentarer till källtexten. Två P-informanter har emellertid kommenterat termer i sin egen tolkning. Det är P6 och P7 som kommenterar de kommunala termerna. P6 konstaterar att hon använde överbegreppet *kommunala organ* i stället för sekvensen *kommun- och stadsstyrelser samt nämnder*. P7 påpekar att hon hellre skulle använda *kommunlapolitik* än *kommunpolitik*, som hon sagt i sin tolkning. Av de termer som av biämnestuderandena lyftes fram i källtexten är det bara termen *kunnanhallitus* (kommunstyrelse) som en informant anser att hon inte tolkat bra. Två B-informanter är nöjda med sin tolkning av en term som inte ingick i analysen av kommentarerna till källtexten. Det är tolkningen av termen *täysistunto* (plenum) som nämns.

Tre biämnestuderande och tre professionella tolkar betonar lyckade tolkningar av *abstrakta eller metaforiska uttryck*. De flesta av de markerade abstrakta och metaforiska uttrycken är sådana som betonades också i kommentarerna till källtexten. Bara en informant, P1, anger att hon är missnöjd med sin tolkning av ett uttryck tillhörande denna kategori. Hon säger att hon tolkar ordet *liikkumisrajoitukset* ”oklart” och som förbättringsförslag föreslår hon en annan formulering, ”och har inte alltid möjlighet att komma ifrån (?)”. Hennes frågetecken antyder att hon är osäker på om förslaget är bra.

Tolkningen av *uppräkningsarna* har fått relativt många kommentarer. Tre biämnestuderande och en professionell tolk anser att de kunde ha tolkat en uppräknings bättre. Tre biämnestuderande och två professionella tolkar kommenterar en lyckad tolkning av en uppräknings. Alla de kommenterade uppräkningsarna finns inte med bland de textenheter som markerats i kommentarerna till källtexten, men det är ändå skäl att notera att uppräknings i allmänhet får uppmärksamhet av informanterna.

Två professionella tolkar lyfter fram problem med tolkningen av en *framförställd bestämning*. Biämnestuderandena har inte explicit markerat denna typ av problem, men de kan ingå i sådana textenheter som båda informantgrupperna kommenterat i allmänna ordalag, exempelvis genom att säga att någon längre sekvens är svår att

tolka. I materialet finns nämligen kommentarer av typen ”Krångligt ställe som ändå blev bra” (P1) och ”Smidigt och koncist” (B4) som antyder att informanten är nöjd med att ha klarat av att tolka ett komplicerat uttryckt innehåll.

Ordspråket och hänvisningen tillbaka till det är den enskilda tolkningssekvens som får mest uppmärksamhet också i kommentarerna till den egna tolkningen. Två biämnestuderande och två professionella tolkar anser att de borde ha tolkat detta bättre. Tre studerande och två professionella tolkar är nöjda med sin tolkning av något som har att göra med ordspråket och hänvisningen tillbaka till det i den följande meningen.

Man kan således konstatera att de skriftliga kommentarerna till den egna tolkningen delvis berör sådant som informanterna kommenterat som svårigheter i de skriftliga kommentarerna till källtexten. Sifferuttrycken, de abstrakta och metaforiska uttrycken samt ordspråket betonas i båda analyserna av båda informantgrupperna. De professionella tolkarna betonar å sin sida de framförställda bestämningarna, vilka inte uppmärksammas av studerandena.

6.3.4 Konklusioner

Analysen av informanternas skriftliga kommentarer till den egna tolkningen visar att informanterna kan beakta att den tolkningsprodukt som de fått en transkribering av har uppkommit genom en process från förberedelser före tolkningsuppgiften och förståelse av originalet via överföring till produktion. I någon mån berör kommentarerna alla faserna i processen. Informanterna fokuserade ändå klart mest på produktionsfasen, vilket är naturligt med ifrågavarande uppgiftsdesign.

Kommentarerna om produktionen blir i behandlingen av de skriftliga kommentarerna till den egna tolkningen föremål för en djupare analys. Analysen visar att biämnestuderandena fäster mera vikt vid om de lyckats tolka enskilda ord och uttryck, medan de professionella tolkarna antyder att de gärna skulle ha uttryckt sig

ännu exaktare och formulerat sin tolkning mera korrekt med tanke på målspråkets struktur. En orsak till att biämnestuderandena koncentrerar sig på enskilda språkliga uttryck mera än de professionella tolkarna torde ligga i kunskaperna. De professionella tolkarna har antagligen bättre språkkunskaper samt också bättre kunskaper i den terminologi som aktualiseras och det ämnesområde som behandlas. De behöver därmed fästa mindre vikt vid strategier som behövs för tolkning av de språkliga uttrycken.

Biämnestuderandena och de mindre erfarna av de professionella tolkarna är de som fäster mest uppmärksamhet vid presentationen och då närmast vid störningar i den. De mera erfarna professionella tolkarna verkar utgå från att en tolkning i viss mån har drag av talat språk, vilka inte kan undvikas.

Man kan hos båda informantgrupperna märka en medvetenhet om att det är viktigt att tolken kan fördela sin uppmärksamhet på lämpligt sätt under tolkningsuppgiften. Informanterna beaktar i viss mån sina potentiella åhörare, vilket visar att de inte betraktar tolkningsuppgiften isolerat, utan som en del av en kommunikationssituation. Deras kommentarer visar också att de känner till att tolkningen bör följa vissa normer som styr exempelvis den innehållsmässiga överensstämmelsen mellan original och tolkning. Likaså kan man observera att tolkens kunskaper och egenskaper har en betydelse för genomförandet av tolkningsuppgiften.

Den metod som användes för att samla in skriftliga kommentarer om den egna tolkningen visade sig vara användbar. Analyskategorierna täcker de kommentarer som gavs av informanterna. Ett större material skulle antagligen ha gett flera belägg för de analyskategorier som i denna undersökning fick få kommentarer. Anvisningarna till informanterna kunde ha varit klarare, så att informanterna hade insett att de inte skall skriva ut en bättre översättning för de tolkningsenheter som de markerat, utan i stället skall beskriva hur de kan förbättra tolkningen. I denna undersökning måste en del förbättringsförslag från informanterna lämnas obeaktade på grund av att förslagen inte formulerats på avsett sätt. Analysen gav ändå relevant information om vad

informanterna fäster vikt vid i sin egen produktion och om strategier som informanterna föredrar. Analysen visade också att de faktorer som tidigare i mitt arbete (kapitel 3) har konstaterats påverka strategierna har en betydelse för hur informanterna tänker och agerar.

6.4 Muntliga kommentarer till den egna tolkningen

De muntliga kommentarerna till den egna tolkningen förväntas vara det material i mitt arbete som täcker den största delen av tolkningsprocessen, allt från förberedelser till utvärdering av den egna tolkningen (se figur 8 i avsnitt 5.2). I viss mån kan kommentarerna också tangera originalet, men det är då fråga om originalet i förhållande till den egna tolkningen. Därför kan också de kommentarerna anses falla in under rubriken för detta avsnitt.

Uppgiftsdesignen för de muntliga kommentarerna gör att de inte i samma mån som de skriftliga kommentarerna är fixerade vid problem och strategier för att lösa respektive problem. De muntliga kommentarerna kan därför i större omfattning än de övriga delmaterialen innehålla beskrivningar av problem utan att informanten nödvändigtvis anger någon strategi för att lösa problemet. Materialet förväntas likaså innehålla beskrivningar av tolkningsstrategier utan att informanten anger exakt vilket problem och vilken tolkningsenhet strategin hänför sig till.

De muntliga kommentarerna till den egna tolkningen består av kommentarer som givits av alla tre informantgrupperna, d.v.s. nybörjarna, biämnestuderandena och de professionella tolkarna. En jämförelse mellan de tre informantgrupperna kommer därför att utgöra en viktig aspekt i analysen av materialet. I analysen av de skriftliga kommentarerna kunde vissa skillnader mellan biämnestuderandena och de professionella tolkarna observeras, men en del av de tendenser som kunde utläsas ur materialet var relativt likadana för de båda informantgrupperna. Därför är det intressant att undersöka om nybörjarna som grupp avviker från de två andra informantgrupperna. Dessutom vill jag undersöka om de skillnader och likheter som

kunnat konstateras vid jämförelse av biämnestuderande och professionella tolkar i de andra delanalyserna stöds av denna delanalys.

De analyskategorier som används för analysen av både de skriftliga och de muntliga kommentarerna till den egna tolkningen presenterades i 6.3.1. Jag konstaterade i samband med den presentationen att vissa analyskategorier inte helt kan illustreras med material från de skriftliga kommentarerna. I analysen av de muntliga kommentarerna behövs också de analyskategorier som inte var aktuella i analysen av de skriftliga kommentarerna. Analyskategorierna beskrivs och illustreras med exempel från de muntliga kommentarerna i avsnitt 6.4.1.

I analysen av de skriftliga kommentarerna var det ändamålsenligt att ge en kvantitativ presentation av det antal tolkningsenheter som informanterna kommenterat. I det materialet är tolkningsenheten klart avgränsad, eftersom informanterna markerat enheterna som svårigheter eller som sådant som de anser att de tolkat bra. Också i de muntliga kommentarerna tar informanterna ibland fasta på klara tolkningsenheter, t.ex. tolkningen av ett visst ord, men andra gånger är kommentarerna mera allmänna och enheten svår att avgränsa (se t.ex. exempel 28 och 31 nedan). För de muntliga kommentarernas del är det därför naturligtast att basera den kvantitativa översikten på innehållet i informanternas kommentarer i stället för på den enhet som kommenteras.

Relativt stora skillnader finns mellan informanterna i fråga om hur många kommentarer de ger. Jag utgår emellertid från att alla informanterna har haft möjlighet att lägga ner lika mycket tid på att ge sina kommentarer (jfr metodbeskrivningen i avsnitt 5.4.2). Skillnaderna i antalet kommentarer som hänförs till de olika analyskategorierna kan därför i det muntliga materialet utgöra en relevant aspekt för jämförelse mellan de tre informantgrupperna. I mitt material är det de muntliga kommentarerna som är bäst lämpade för den typen av kvantitativ analys och därför får antalet kommentarer som informanterna ger relativt mycket uppmärksamhet i denna delanalys. Genom denna kvantitativa analys av antalet kommentarer per

informantgrupp som kan hänföras till de olika analyskategorierna får jag information som är relevant med tanke på min hypotes om att informanter med olika mängd av erfarenhet fördelar sin uppmärksamhet på olika sätt under tolkningsprocessen. Den kvantitativa analysen återfinns i avsnitt 6.4.2.

Jag har valt att i min avhandling göra fördjupade studier av innehållet i de kommentarer som berör ett par aspekter. Tolkningsprodukten fick speciell uppmärksamhet i analysen av de skriftliga kommentarerna till den egna tolkningen och i analysen av de muntliga kommentarerna görs en djupare analys av de kommentarer som berör överföringsfasen. De muntliga kommentarerna är det material i mitt arbete som har de bästa förutsättningarna att ge information om överföringsfasen. Det är troligt att informanterna kan komma ihåg vad de tänkte och gjorde i överföringsfasen när deras minne aktiveras av en inspelning av den egna tolkningen (se avsnitt 5.1). Speciellt vill jag undersöka vad i överföringen som kommenteras och vilka överföringsstrategier som beskrivs. Jag strävar också efter att upptäcka skillnader mellan informantgrupperna i fråga om hur de kommenterar överföringsfasen. Den närmare analysen av de muntliga kommentarerna till överföringsfasen presenteras i avsnitt 6.4.3.

Efter analysen av kommentarerna till överföring sammanfattas de viktigaste resultaten av hela analysen av de muntliga kommentarerna till den egna tolkningen. Denna sammanfattning återfinns i avsnitt 6.4.4 Konklusioner.

Jag använder här benämningarna *tolkning* och *tolkningsenhet* på samma sätt som vid analysen av de skriftliga kommentarerna till den egna tolkningen. De muntliga kommentarerna presenteras huvudsakligen utan att tolkningsenheten som kommentaren hänvisar till skrivs ut. För det första är det ibland svårt att avgränsa den tolkningsenhet informanten avser. För det andra är kommentarernas innebörd oftast klar utan att tolkningsenheten anges. Exemplen 28 och 29 illustrerar detta.

Ex. 28   Ja, här hade jag jättelång tystnad. Liksom tappa bort mig helt. N5

Ex. 29   Där där tappade jag, alltså där borde man ju ha skrivit upp siffrorna eller haft en kompis eller nånting, att där, jag gav bara upp. P6

I exempel 28 påpekar N5 att något i hennes tolkning saknas och att hon är tyst en lång stund. Exemplet är klart utan att den tolkningsenhet hon kommenterat skrivs ut. I exempel 29 förstår läsaren utan att se den tolkningsenhet som informanten hänvisar till att hon inte klarat av att tolka ett sifferuttryck.

Exemplen ovan illustrerar också att de muntliga kommentarerna med tanke på analysen har transkriberats huvudsakligen i enlighet med skriftspråket. Innehållet i kommentarerna är det väsentliga och jag har därför valt att följa skriftspråkets normer vid transkriberingen. En mera talspråksenlig transkribering skulle inte ha gett något mervärde med tanke på analysen. De muntliga kommentarerna har ändå inte redigerats vid utskriften, utan de innehåller de talspråkliga och finlandssvenska drag som funnits med i informanternas kommentarer. Ibland förekommer också vissa brister i svenskan hos de informanter som har finska som A-språk. Ett par informanter gav sina muntliga kommentarer på finska. De fick själva välja vilket språk de ville kommentera på, eftersom det som är väsentligt med tanke på analysen är innehållet i det de säger. När exempel används ur det material som är på finska, åtföljs de av en översättning till svenska.

Ett problem vid insamlingen av de muntliga kommentarerna var att det fanns en risk för att jag som diskussionspart skulle styra kommentarerna (jfr avsnitt 5.4.2). Trots att avsikten var att inte ställa ledande frågor, visade det sig vid analysen av materialet att flera kommentarer inte kunde beaktas p.g.a. att min fråga eller kommentar kan ha fäst informantens uppmärksamhet vid något som hon annars inte skulle ha uppmärksammat. Om kommentaren genereras av en ledande fråga, har den lämnats utanför analysen. Exempel 30 presenterar en kommentar som inte beaktades i analysen. Först konstaterar jag vad informanten gjorde vid tolkning av en uppräkningslista och därefter förklarar informanten vad hon gjorde. Eftersom det är jag och inte informanten som introducerar diskussionen om hur informanten tolkar en uppräkningslista,

tas informantens kommentar inte med i analysen. Min replik är skriven med kursiverad text, informantens med normal text.

Ex. 30 *Jå, annars tyckte jag att det var intressant att du tog det där först, politiska vad det nu vad du nu hade, uppgifter, och sen, har du själv någon fundering om hur det kom sig?*

Det var nog bara det att jag hörde sist den där och då tog jag det jag hörde sist för att säkert veta att jag får nån slags slut på det om jag int sen hinner säga det där andra. B7

Något förenklat kan man konstatera att de skriftliga kommentarerna till källtexten och den egna tolkningen tar fasta svårigheter eller sådant som informanten är nöjd med. Vanligen kan informanten också ge ett lösningsförslag eller beskriva vad som är bra i den egna tolkningen. De muntliga kommentarerna kan utgå från en svårighet, men gör det inte alltid. Om en svårighet lyfts fram, kan den åtföljas av en beskrivning av den strategi som tillämpas för att klara av den, men ibland nämns problem utan att någon strategi beskrivs. I de muntliga kommentarerna är det sällan informanterna lyfter fram något som de är nöjda med. Ibland är de muntliga kommentarerna mera allmänna beskrivningar av hur informanten tänkt och agerat när hon genomfört sin uppgift. De här skillnaderna mellan kommentarerna i de båda materialen gör också att det är skäl att låta analyserna av de båda materialen avvika något från varandra, trots att kategoriseringen av kommentarerna är densamma.

6.4.1 Beskrivning av analyskategorierna

De analyskategorier som används har presenterats i avsnitt 6.3.1. Kriterierna för varför en kommentar hänförs till en viss kategori är i denna delanalys de samma som för de skriftliga kommentarerna. De muntliga kommentarerna är ändå till sin natur något annorlunda än de skriftliga och det är därför skäl att beskriva kategoriseringen också av de muntliga kommentarerna och illustrera kategoriseringen med exempel. Samtidigt med att analyskategorierna beskrivs kan också vissa aspekter på hur man skall förstå och uttolka de muntliga kommentarerna preciseras.

Jag presenterar analyskategorierna i samma ordningsföljd som i avsnitt 6.3.1. Först behandlas kunskap, sedan förståelse, överföring samt tolkningsprodukt. Också underkategorierna till dessa huvudkategorier diskuteras och illustreras med exempel.

Kunskap

Kunskap delas i analysen in i tidigare inhämtade baskunskaper och förberedelser inför ifrågavarande uppgift. Ett exempel på en kommentar om baskunskaper är att flera informanter anger att namnet på den minister som talaren nämner är bekant. Exempel 31 presenterar en sådan kommentar. Informanten konstaterar att hon har hört talas om det som talaren nämner, hon utnyttjar sina tidigare inhämtade baskunskaper – sina allmänna kunskaper (jfr avsnitt 3.4.2.1) – för att förstå det som talaren säger. Hade hon inte haft denna kunskap, skulle hennes förståelse ha baserat sig enbart på det som hon hör talaren säga.

Ex. 31 Det här var lite jobbigt, jå. Fast det där är ju såna saker som man har hört, dom har pratat om och så, Suvi-Anne Siimes *nimitettiin ministeriksi* (utnämndes till minister). P7

Angående förberedelserna anger informanterna t.ex. att de inför tolkningen har gjort ordlistor eller funderat på formuleringar på målspråket utgående från det material som de fick för förberedelser. De har med andra ord utvidgat eller aktiverat sitt ordförråd

inför tolkningen och eventuellt också förberett sig genom att aktivera andra relevanta kunskaper (jfr avsnitt 6.1.1 Förberedelser). Exempel 32 presenterar en längre kommentar av en N-informant där hon förklarar hur hon har förberett sig genom att läsa det material hon hade fått på förhand och hur förberedelserna påverkar tolkningen. Hennes förberedelsestrategi var att läsa igenom materialet som hon fått för förberedelser, men hon konstaterar att hon kanske inte har förberett sig tillräckligt.

Ex. 32 Jag minns då jag förberedde den här då så jag hade int så mycket tid så jag läste det där början säkert ett par gånger då, men att sen mot slutet så vet jag int hur det var men jag märkt nog då också då vi tolka att just de här som vi hade haft på förhand så liksom kunde man nog lite hänga med annars så var det nog [...] N4

Exempel 33 illustrerar hur informanten anger att hon förberett sig genom att kontrollera ett uttryck i en ordbok. Hon hade således upptäckt ett potentiellt problem i tolkningen och som strategi valt att slå upp ordet i en ordbok och anteckna det ord hon ville använda i sin egen produktion. Samtidigt har hon också lärt sig ordet och har det i minnet.

Ex. 33 Jå, jag sa sakkunniga först, för det minns jag att jag kanske kolla i ordboken, så det hade jag som skrivit ner, så det hade jag nog i minnet [...] B4

Exempel 33 utgör också ett exempel på att man vid analysen av kommentarerna måste se på helheten och innebörden i det som sägs. B4 säger att hon *kanske* kollade i ordboken, varvid ordet *kanske* kan tänkas ange att hon inte är säker på om hon gjorde det. Eftersom hon fortsätter med att berätta att hon hade skrivit ner ordet, kan man ändå utgå från att hennes kommentar faktiskt innebär att hon har förberett sig genom att slå upp ordet i ordbok.

Förståelse

Förståelse består av underkategorierna perception och innehåll. Tolken förstår det som sägs i originalet om han hör och uppfattar vad som sägs (= perception) och sedan förstår innebörden av det han hört (= innehåll). Kommentaren i exempel 34 beskriver ett problem med perceptionen.

Ex. 34 Jag uppfatta int alls dethär *syyskuu* (september). Jag var int säker på om det var *syyskuu* eller *syksy* (hösten) och så blev det borta. B4

Orsaken till problemet som beskrivs i exempel 34 verkar vara den att de två finska orden *syyskuu* och *syksy* påminner om varandra. Informanten har således inte kunnat avgöra vilket av dessa ord hon har hört. Hennes strategi för att lösa problemet är att låta bli att nämna den tidpunkt som talaren nämner. Hon vill inte riskera att tolka fel och väljer därför att inte överföra ifrågavarande tolkningsenhet.

Om informanten å andra sidan anger att hon hade svårt att förstå innebörden i det som talaren säger, hänförs kommentaren till innehåll. Exempel 35 presenterar en kommentar om innehållet.

Ex. 35 Det var så kompakt så jag tror att jag fatta nog int den här tanken. B3

Förutom att B3 i exempel 35 anger att hon inte förstått innehållet, ger hon också en tänkbar förklaring till sitt problem i och med att hon anger att texten var kompakt. Med detta avser hon uppenbarligen det faktum att originalet var informationstätt. Informationstäta texter diskuteras som en situationell faktor i avsnitt 3.3.5 Källtextens egenskaper och presentationssätt. Exempel 35 illustrerar också att de muntliga kommentarerna kan ta fasta på ett problem utan att informanten beskriver någon form av strategi för att lösa problemet. En sådan strategi torde kunna härledas från den tolkning som informanten presterade. Jag analyserar emellertid inte informanternas tolkningar, utan begränsar min analys till de kommentarer som informanterna ger.

Överföring

Angående överföring diskuteras först vilken skillnaden är mellan de kommentarer som berör överföring och de kommentarer som berör tolkningsprodukt samt principerna för hur kommentarerna hänförs till respektive kategori. Därefter illustreras de olika underkategorierna till överföring med exempel.

I analysen behövs en gränsdragning mellan kommentarer om språkliga och innehållsmässiga överväganden i överföringsfasen respektive kommentarer om språkligt uttryck i tolkningsprodukten och överensstämmelse mellan tolkningsprodukt och original. Skillnaden är den att kommentarerna om överföringsfasen beskriver en aktivitet i form av ett övervägande eller en handling. Kommentarer om tolkningsprodukten utgörs av konstateranden att produkten exempelvis innehåller ett visst språkligt uttryck eller att produkten avviker från originalets innehåll. Exempel 36 illustrerar ett övervägande i fråga om språkligt uttryckssätt i överföringsfasen och exempel 37 ett konstaterande att en tolkningsenhet saknas i tolkningsprodukten.

Ex. 36 Det här slutet alltså, *tämän virran lähteillä* (vid denna ås upprinnelse), det var så poetiskt och jag tänkt att det här det blir ingenting om jag ens försöker så det får liksom, det var bara den jag ville bara att den tar slut ungefär [...] P3

Ex. 37 Där sa jag inte nordiska länder. B8

I exempel 36 anger informanten att hon medan hon tolkade konstaterade att uttrycket är poetiskt, hon övervägde hur hon skulle överföra det och konstaterade att hon inte kan uttrycka det lika poetiskt. Hennes strategi blir följaktligen att uttrycka innehållet på ett annat sätt. I exempel 37 konstaterar B8 att hennes tolkningsprodukt saknar uttrycket *nordiska länder*. Hon nämner inte något övervägande, utan hennes kommentar gäller den tolkningsprodukt hon hör. Uppenbarligen har utelämnningen av uttrycket föregåtts av något problem, men det beskrivs inte av informanten. Exempel 37 illustrerar därför samtidigt hur en kommentar kan beskriva slutresultatet av att en

viss strategi tillämpats, men varken problemet eller strategin för att lösa det beskrivs. Den här typen av kommentarer är relativt vanlig i analyskategorin tolkningsprodukt.

De kommentarer som berör överföringen hör till fyra olika underkategorier. Dessa kategorier är *rimlighetskontroll*, *språkliga överväganden*, *innehållmässiga överväganden* samt *tolkningstekniskt utförande*. Var och en av dem illustreras nedan med exempel ur materialet.

Kommentarerna som berör en kontroll av rimligheten innebär att informanten beskriver att hon övervägt om det som hon har uppfattat kan vara korrekt eller ej. De kommentarer som berör rimlighet beskriver hur informanten aktivt överväger olika alternativ och försöker förstå logiken i det hon hör. Informanten kan utnyttja kontexten eller andra kunskaper hon har för att kontrollera rimligheten. I exempel 38 illustreras detta genom att B4 nämner att hon inte genast uppfattade att det engelska namnet *Devote* som nämns i originalet betyder *att hänge sig åt något* och att hon därför funderade över hur det kom sig att talaren talar om *omistautua* (att hänge sig åt). Hon försökte hitta en lösning i textkontexten, vilket inte lyckades eftersom hon inte insåg betydelsen hos det engelska ordet.

Ex. 38   Jå jag kände när jag sa dethär som betyder att hänge sig åt nånting så tänkt jag att hur fick de då dehär engelska till det. Men då hade det redan farit och så tänkt jag nåja, låt gå. B4

De överväganden som informanterna beskriver i sina kommentarer gäller språket eller innehållet. Språkliga överväganden berör det språkliga uttryck som informanten har använt eller tänker använda. Exempel 39 illustrerar hur informanten i överföringsfasen överväger det uttryck hon har använt och fortsätter att använda. I exempel 40 beskriver informanten hur hon överväger det uttryck hon tänker använda. P5 konstaterar i exempel 39 att hon när hon använder ett visst uttryck vet att det inte är bra, men att hon inte heller lyckas prestera något bättre uttryck. Strategin blir därför att fortsätta att använda uttrycket som hon inte är nöjd med.

- Ex. 39 Jag vill säga här att jag kom inte på andel, det är ju ett ord som man sku ha kunnat använda flera gånger och jag kom int på det, jag har hela tiden talat om antal, som jag visst att var fel, men jag kom int på detdär ordet andel. Andelen kvinnor ... Så det, det tog också en del energi att jag tänkte på det att vad är det, vad är det, vad är det? P5

I exempel 39 beskriver informanten alltså att hon blivit tvungen att använda ett uttryck som hon själv inte är nöjd med. Tolkar måste ibland använda ett uttryck som de själva vet att inte är det bästa, eftersom de inte har tid att mentalt eller genom en handling (fråga sin tolkkollega, slå upp i ordbok etc.) få fram ett bättre uttryck. Exemplet beskriver också hur dessa kompromisser i fråga om uttryck kan irritera tolken och kräva extra uppmärksamhet.

Exempel 40 illustrerar ett språkligt övervägande som sker innan informanten producerar det uttryck som hon överväger. P1 anger att hon funderar på vilket uttryck hon skall använda på svenska för det finska *lasten päivahoito*. Hon väljer mellan det finlandssvenska *barndagvård* och det sverigesvenska *barnomsorg* och bestämmer sig för att använda det sverigesvenska ordet.

- Ex. 40 Jag sku ju inte säga dag barndagvård som jag hade tänkt först och så sku jag börja med omsorg, barnomsorg och så blev det så tollot (krångligt) så jag tappa följande. P1

P1 inser att ett finlandssvenskt uttryck kan utgöra ett problem för de presumtiva åhörarna, hennes strategi är att välja motsvarande sverigesvenska uttryck. Slutet av hennes kommentar visar samtidigt att just det faktum att den kontinuerliga tolkningen avbryts av ett övervägande gör att hon får problem med att fortsätta sin tolkning.

De kommentarer som gäller innehållsmässiga överväganden beskriver hur informanterna har tänkt för att klara av överföring av betydelseinnehållet. Exempel 41 presenterar en kommentar där informanten diskuterar hur hon misslyckas med att överföra två procenttal som nämns i originalet.

- Ex. 41 [...] jag minns att jag tappa eller jag var int riktigt säker på att det där trettinje var det väl, det tappa jag helt och hållet, sen fick jag kanske det

där trettifyra och sen var jag int riktigt säker och tänkte att nu är det bäst att lämna allt bort. B3

B3 beskriver alltså hur hon tänker medan hon tolkar och vilken strategi hon väljer för att komma vidare i tolkningen. Hon anger att hennes problem är att hon är osäker på siffrorna och att den strategi hon väljer är att inte återge alla sifferuttrycken. Hon föredrar att utelämna i stället för att tolka innehållsmässigt fel.

Kategorin tolkningstekniskt utförande innehåller de kommentarer som informanterna ger om hur de agerar för att få stöd för sin tolkning eller för att lösa något problem i tolkningssituationen. Kommentarererna kan gälla hur förhandsmaterialet utnyttjas under tolkningen, hur informanten agerar för att behärska den tidspress som råder vid tolkningen, huruvida informanten antecknar något under tolkningens gång o.s.v.

Exempel 42 illustrerar hur B3 berättar att hon under tolkningen använder det material som hon fått för förberedelser. Den första delen av B3:s kommentar ”Då läste jag direkt från pappret” beskriver den tolkningstekniska handling hon utför.

Ex. 42   Då läste jag direkt från pappret och då börja jag fundera har hon kommit så här långt eller är jag före henne (skratt). B3

B3:s strategi i detta skede av tolkningen är att läsa texten som hon fått för förberedelser och återge dess innehåll på målspråket. Härigenom uppstår det problemet att hon inte vet om hon är före talaren i texten, eftersom hon inte lyckas fördela sin uppmärksamhet mellan att lyssna på talaren och samtidigt läsa det skrivna materialet. Hennes strategi att läsa i texten för att förhindra eventuella problem med förståelsen leder alltså till ett nytt problem, nämligen det att hon inte vet om hon producerar samma innehåll som talaren.

Något som ofta lyfts fram i de muntliga kommentarerna är den tidspress som informanterna upplever i överföringsfasen. De nämner att originalet framförs så

snabbt att de inte hinner tolka eller att något uttryck kräver så mycket tid att de inte klarar av att tolka det som följer efter det tidskrävande uttrycket. Jag har hänfört också denna typ av kommentarer till tolkningsteknik.

Tolkningsprodukt

Kommentarerna om tolkningsprodukten kan beröra något *språkligt uttryck*, *överensstämmelse med originalet* eller *presentationen* av tolkningsprodukten. Med presentation avses här det muntliga framförandet av tolkningen.

Exempel 43 illustrerar hur informanterna kan kommentera ett språkligt uttryck i den egna tolkningsprodukten. P3 konstaterar att hennes tolkning av det finska uttrycket *politiikan johtotehtävät* (ledande uppgifter inom politiken) inte blev bra. Hon säger i sin tolkning ”ledningsskiktet, vad gäller den politiska, det politiska livet”.

Ex. 43   Ledningsskikt. Det är lite (skratt) det är nu liksom jag hade ju också bara kunnat säga i i den politiska ledningen eller politiska toppskiktet i så fall alltså, inte vet jag varifrån jag fick det där nu, men det blev en nödlösning.
P3

Innehållsmässig överensstämmelse mellan original och tolkning kommenteras genom att informanten antingen konstaterar att tolkningen är korrekt eller anger att något i innehållet är borta, något har satts till eller något har förändrats. I exempel 44 konstaterar B7 att hennes tolkning saknar ett viktigt ord.

Ex. 44   Heps! Här vad heter det så har jag dethär *naispuoliset* (kvinnliga) bort helt och hållet och det det här så var ju det som var hela pointen med den här meningen. B6

De kommentarer som berör tolkens sätt att framföra sin tolkning hänförs också till tolkningsprodukten. Presentationssättet är en viktig del av tolkningsprodukten och det har också betydelse för hur de som lyssnar till tolken uppfattar tolkningen (se avsnitt 3.5.2.3.1 Tolkning som talat språk). Exempelen 45 och 46 illustrerar hur informanterna

i kommentarerna tar fasta på drag som de är missnöjda med i sin muntliga presentation av tolkningen.

Ex. 45 Ö ä ö ä tuli tällaista röhkimistä siinä välillä mitä ei pitäisi olla ja ja panen sen edelleen sen jännittämisen tilille. (Ö ä ö ä det kom sådana här grymtningar där emellan som man inte borde ha och jag anser fortfarande att det berodde på att jag var nervös). P2

Ex. 46 (Skratt) Vad det är förargligt när man hör liksom just den här påverkan från det där interferensen från det andra språket eller nånting sånärnt, int sku jag nu säga gra grä och juur normalt sätt men. P4

P2 kommenterar således sin egen produktion i fråga om tvekljud. Tvekljud hör till det som brukar anses vara typiska s.k. störningar vid spontant tal. Tolkar försöker undvika tvekljud, men helt kan de ändå inte undvikas. Också P4:s kommentar berör en relativt vanlig problemkälla, interferens från källspråket. Hon råkar ut för interferens i form av direkt överföring av en stavelse från det finska ordet *ruohonjuuri* till svenskans *gräsrot*, varvid hon säger *gra gräsjuu gräsrot*. Interferensen påverkar således hennes produktion, så att hon blir tvungen att som strategi korrigera sin produktion.

6.4.2 Kvantitativ presentation

En av hypoteserna för mitt arbete är att informanter med olika grad av erfarenhet fördelar sin uppmärksamhet på olika aspekter i tolkningsprocessen. Jag utgår från att den mängd muntliga kommentarer som informanterna ger om de olika aspekterna som ingår i analysen i viss mån återspeglar den mängd uppmärksamhet som de ger respektive aspekt. Därför inkluderar jag en kvantitativ presentation av informanternas kommentarer i denna delundersökning av de muntliga kommentarerna¹⁰.

Den kvantitativa framställningen presenteras i avsnitt 6.4.2.1 i tabeller som beskriver det totala antalet kommentarer samt antalet kommentarer per analyskategori för var

---

¹⁰ De siffror som presenteras här avviker i vissa fall från de som presenterats i Vik-Tuovinen 2002b, eftersom kategoriseringen har preciserats något i denna avhandling.

och en av informanterna. Därefter jämförs i 6.4.2.2 informantgrupperna sinsemellan med hjälp av grafiska framställningar.

6.4.2.1 Tabellarisk jämförelse

Antalet informanter i denna delundersökning är 21. Nybörjarna är 6, biämnestuderandena 8 och de professionella tolkarna 7. Det totala antalet muntliga kommentarer i materialet är 616.

Tabell 18 presenterar det totala antalet kommentarer per informantgrupp. Av tabellen framgår också variationsvidden, d.v.s. högsta och lägsta antalet kommentarer i de enskilda informantgrupperna, samt det genomsnittliga antalet kommentarer per grupp.

Tabell 18. Antalet muntliga kommentarer per informantgrupp.

Informantgrupp	Totalt antal i informantgruppen	Variationsvidd	Genomsnittligt antal per informant
Nybörjare	112	10–28	18,67
Biämnestuderande	223	18–37	27,88
Profession. tolkar	281	26–57	40,14

Antalet kommentarer som ges av de enskilda informanterna varierar relativt mycket. Det lägsta antalet, 10 kommentarer, återfinns hos en nybörjare och det högsta, 57 kommentarer, hos en professionell tolk. Det finns en märkbar skillnad i det genomsnittliga antalet kommentarer i de olika informantgrupperna. Skillnaderna mellan det genomsnittliga antalet kommentarer per informant hos nybörjarna och biämnestuderandena respektive hos biämnestuderandena och de professionella tolkarna är cirka 10 kommentarer. De professionella tolkarna har i genomsnitt dubbelt flera kommentarer än nybörjarna.

Orsakerna till att de mera erfarna informanterna ger fler kommentarer kan vara en bättre förmåga och större vana att analysera den egna tolkningen. Biämnesstuderandena och de professionella tolkarna har genom studier och arbetserfarenhet vant sig vid att diskutera och analysera tolkningar, medan nybörjarna inte i samma omfattning har hunnit tillägna sig en sådan erfarenhet. En annan orsak till att de mera erfarna informanterna ger fler kommentarer kan vara att de känner mig, d.v.s. sin diskussionspart, bättre än nybörjarna. Jag har kommit i kontakt med alla av de professionella tolkarna genom gemensamma tolkningsuppdrag. Även biämnesstuderandena känner mig väl, eftersom de har varit mina studerande. Nybörjarna däremot har träffat mig bara sporadiskt och vissa av dem eventuellt inte alls. Dessutom kan det tänkas att biämnesstuderandena och de professionella tolkarna har ett större behov att förklara sina lösningar för mig som lärare respektive kollega. Detta utgör också en problemfaktor, eftersom det finns en risk för att informanterna försöker finna rationella förklaringar till sina strategier också i de fall när de inte kommer ihåg hur de tänkte och agerade i tolkningssituationen (se Kussmaul 1995: 11; denna avhandling avsnitt 5.1). De här relationerna mellan mig och informanterna torde inte påverka de andra delmaterialen, men de kan ha en inverkan på de muntliga kommentarerna.

Kategoriseringen av de kommentarer som respektive informantgrupp har gett presenteras nedan kvantitativt i tabellform. Antalet kommentarer presenteras så att det antal kommentarer som de enskilda informanterna ger per analyskategori framgår. Först presenteras och kommenteras tabellen för nybörjarna, därefter för biämnesstuderandena och slutligen för de professionella tolkarna. I viss mån illustreras också innehållet i kommentarerna i denna kvantitativa översikt med exempel. Det gäller speciellt huvudkategorierna kunskap, förståelse och tolkningsprodukt. Kategorin överföring diskuteras också kort här, men den blir föremål för en närmare analys i avsnitt 6.4.3.

Tabell 19. Antalet kommentarer per analyskategori och informant, nybörjare.

Kategori		N1	N2	N3	N4	N5	N6	Tot.
Kunskap	Baskunskaper	1	0	0	1	1	0	3
	Förberedelser	4	0	1	3	3	5	16
Förståelse	Perception	2	0	2	0	0	0	4
	Innehåll	1	0	1	1	2	0	5
Överföring	Rimlighetskontroll	0	0	0	1	0	2	3
	Språkliga överväganden	0	0	1	0	3	7	11
	Innehållsmässiga överv.	1	0	0	2	0	2	5
	Tolkningstekniskt utf.	2	7	6	9	12	3	39
Tolkn. prod.	Språkligt uttryck	1	3	0	0	1	3	8
	Överensst. med orig.	3	0	0	1	0	3	7
	Presentation	2	0	3	0	3	3	11
Totalt		17	10	14	18	25	28	112

Av tabell 20 framgår att de kommentarer nybörjarna ger täcker alla de analyskategorier som används i analysen. Av huvudkategorierna har överföringen fått klart mest kommentarer av N-informanterna. Hela 58 kommentarer (52 %) av det totala antalet 112 berör överföringen. Tolkningsprodukten har fått totalt 26 kommentarer, kunskap 19 och förståelse 9. De underkategorier som fått mest kommentarer är tolkningstekniskt utförande (39 kommentarer), förberedelser (16 kommentarer), språkliga överväganden (11 kommentarer) och presentation (11 kommentarer).

Det tolkningstekniska utförandet är den enskilda aspekt som N-informanterna fäst mest uppmärksamhet vid. Tolkningstekniken har kommenterats i 39 kommentarer, vilket utgör 35 % av det totala antalet kommentarer. Det tolkningstekniska utförandet är också det enda som alla N-informanter kommenterat. Informanterna nämner oftast i sina kommentarer om det tolkningstekniska utförandet att de använder eller inte använder den text som de fått för förberedelser. En annan aspekt på tolkningstekniskt utförande som betonas av N-informanterna är att de har problem med att fördela sin uppmärksamhet under genomförandet av tolkningsuppgiften. Ofta konstaterar de också att tolkningen av något speciellt uttryck kräver så mycket uppmärksamhet att de inte klarar av att tolka det som följer efter det svåra uttrycket. N4 säger exempelvis

“jag fundera väl så länge på det där *yksilölliset voimavarat* (individuella resurser) så jag missa det här sen [...]”.

Förberedelserna kommenteras i 16 kommentarer av N-informanterna. Det är bara en N-informant som inte alls har kommenterat sina förberedelser. I kommentarerna redogör informanterna för hur de förberett sig inför tolkningsuppgiften. N6 säger exempelvis att hon inte förberett sig speciellt bra och N5 konstaterar att hon hade tränat flera gånger på att tolka det som fanns i materialet som hon fått för förberedelser. Om man betraktar innehållet i nybörjarnas kommentarer, kan man konstatera att förberedelserna betonas ännu mera än den kvantitativa analysen direkt utvisar. Utöver de kommentarer som hänförts till kategorin förberedelse återfinns nämligen också bland kommentarerna om det tolkningstekniska utförandet sådant som har att göra med förberedelser. Informanterna beskriver i dessa kommentarer hur de använder det material de fått för förberedelser. Deras kommentarer kan således sägas vara inriktade på hur de utnyttjar möjligheten till förberedelser för att klara av att tolka. Därför kommer förberedelserna att framstå som en aspekt som betonas starkt av nybörjarna.

De språkliga övervägandena i överföringsprocessen och presentationen av tolkningsprodukten får också relativt mycket uppmärksamhet av nybörjarna, vardera kategorin har fått 11 kommentarer. Orsaken till att antalet kommentarer inom kategorin språkliga överväganden är så stort är emellertid att N6 har hela 7 kommentarer i denna kategori. Hon tar mest fasta på att hon inte vill rada ord efter varandra, utan att hennes produktion skall “sitta ihop” och att hon vill avsluta alla meningar. Hennes övriga kommentarer i denna kategori, liksom också de andra N-informanternas, betonar överväganden om enskilda formuleringar. Den typen av kommentarer kan exemplifieras med hur N5 beskriver sitt problem med att tolka de finska uttrycken *moninapainen* (med många poler) och *moni-ilmeinen* (mångskiftande). N5 kom inte på hur hon skulle uttrycka sig på svenska och hon berättar att hon därför beslöt att använda bara ett uttryck på svenska för de båda finska uttrycken.

När det gäller presentationen av tolkningsprodukten tar N-informanterna fasta på två olika aspekter. För det första påpekar de att deras känslor hörs i tolkningen, det hörs att de är lugna, arga etc. För det andra påpekar de att de har tvekljud eller andra störningar i sin produktion.

Biämnestuderandena bidrar betydligt mera än nybörjarna till detta delmaterial. De har sammanlagt två gånger så många kommentarer som nybörjarna. Här bör man emellertid observera att B-informanterna är två fler än N-informanterna. Tabell 20 presenterar antalet kommentarer per analyskategori för biämnestuderandena.

Tabell 20. Antalet kommentarer per analyskategori och informant, biämnestuderande.

Kategori		B1	B2	B3	B4	B5	B6	B7	B8	Tot.
Kunskap	Baskunskaper	3	0	0	0	0	0	1	0	4
	Förberedelser	6	8	1	1	2	2	3	0	23
Förståelse	Perception	0	0	1	3	1	0	0	0	5
	Innehåll	1	0	0	3	1	2	2	1	10
Överföring	Rimlighetskontr.	0	1	0	3	0	0	0	0	4
	Språkliga överv.	7	6	2	7	3	4	5	2	36
	Innehållsm. överv.	3	5	4	7	0	2	2	2	25
	Tolkningst. utför.	6	6	9	2	4	4	5	7	43
Tolkn. prod.	Språkligt uttryck	3	0	1	1	4	4	9	0	22
	Överensst. m. or.	3	3	2	5	2	7	7	5	34
	Presentation	5	1	3	0	1	4	2	1	17
Totalt		37	30	23	32	18	29	36	18	223

Det finns relativt stora skillnader mellan informanterna i fråga om antalet kommentarer som getts, men ingen enstaka informant dominerar materialet. B3 som hade betydligt fler skriftliga kommentarer än de övriga B-informanterna har i detta delmaterial ett antal kommentarer som ligger under gruppens genomsnitt. Fördelningen av kommentarerna på de olika huvudkategorierna överensstämmer till storleksordning med den fördelning nybörjarna har. Nästan hälften av kommentarerna, 108 (48 %) av det totala antalet 223, berör överföringsfasen. Också

tolkningsprodukten får många kommentarer, 73, medan kunskaper får 27 och förståelse 15 kommentarer.

För biämnestuderandenas del dominerar inte det tolkningstekniska utförandet på samma sätt som för nybörjarna inom huvudkategorin överföring. Visserligen är kommentarerna om det tolkningstekniska utförandet den största enskilda kategorin även för B-informanterna, 43 kommentarer (19 % av alla kommentarer), men också språkliga och innehållsmässiga överväganden betonas ofta i kommentarerna till överföringsfasen. Språkliga överväganden har fått 36 kommentarer och innehållsmässiga överväganden 25 kommentarer.

Den andra huvudkategorin som får förhållandevis många kommentarer av biämnestuderandena är tolkningsprodukten. Tolkningsprodukten berörs i 73 kommentarer, d.v.s. 33 % av det totala antalet kommentarer. Överensstämmelsen med originalet får mest uppmärksamhet, 34 kommentarer, men också det språkliga uttrycket i tolkningsprodukten betonas relativt starkt genom 22 kommentarer.

Förberedelserna berörs av B-informanterna i 23 kommentarer. I fråga om kommentarerna om förberedelser verkar B-informanterna klarare än N-informanterna ta upp enskilda uttryck som de kontrollerat i ordbok eller tänkt ut en motsvarighet till på förhand. B2 berättar exempelvis att hon funderat på ordet *taipumus* (tendens, benägenhet) på förhand och B4 säger att hon skrivit ner en motsvarighet till *asiantuntija* (expert, sakkunnig) när hon förberedde sig. Samma tendens att fästa uppmärksamhet vid språket märks också i att de språkliga övervägandena får hela 37 kommentarer under huvudkategorin överföring och det språkliga uttrycket får 22 kommentarer under huvudkategorin tolkningsprodukt.

B-informanterna har betydligt flera kommentarer som berör språkliga och innehållsmässiga överväganden än N-informanterna har. Detta i kombination med det större antalet kommentarer om tolkningsprodukten, speciellt antalet kommentarer om överensstämmelse mellan original och tolkning, antyder att biämnestuderandena är mera måna om att det budskap de överför är korrekt till både språk och innehåll.

Betoningen av innehållet i tolkningen understryks också av att överensstämmelsen med originalet i tolkningsprodukten får 34 kommentarer.

De professionella tolkarna är till antalet en mindre än biämnestuderandena, men har ändå sammanlagt fler kommentarer, totalt 281 mot 223 för biämnestuderandena. Noteras kan att den P-informant som har minst antal kommentarer har 26, medan den N-informant som har mest kommentarer har 28.

Trots att de informantgrupper som är mera erfarna har gett fler kommentarer, verkar tolkningserfarenheten inte att ha något klart samband med antalet kommentarer inom informantgrupp P. De P-informanter som har längst erfarenhet av att fungera som tolkar är nämligen P1, P2 och P3. Av dessa har två ett relativt högt antal kommentarer, medan en har det lägsta antalet kommentarer inom informantgruppen. P6, som i viss mån dominerade de skriftliga kommentarerna till den egna tolkningen, har också gett mest muntliga kommentarer. I den här delen av materialet är hon emellertid inte lika dominerande som i de skriftliga kommentarerna till den egna tolkningen.

Tabell 21. Antalet kommentarer per analyskategori och informant, professionella tolkar.

Kategori		P1	P2	P3	P4	P5	P6	P7	Tot.
Kunskap	Baskunskaper	0	0	0	0	0	1	1	2
	Förberedelser	5	5	2	1	4	7	2	26
Förståelse	Perception	1	0	6	1	2	1	0	11
	Innehåll	4	3	2	3	3	3	0	18
Överföring	Rimlighetskontroll	0	0	3	1	1	0	0	5
	Språkl. överväg.	5	1	3	2	6	10	3	30
	Innehållsm. överv.	4	2	6	2	1	0	1	16
	Tolkningstekn. utf.	7	7	9	6	3	10	4	46
Tolkn. produkt	Språkligt uttryck	8	2	5	2	4	8	7	36
	Överensst. m. orig.	6	3	11	9	8	16	10	63
Presentation		10	3	2	4	4	1	4	28
Totalt		50	26	49	31	36	57	32	281

Tolkningsprodukt är den största huvudkategorin för P-informanterna, vilket avviker från vad som gäller för N- och B-informanterna. Tolkningsprodukten får hela 127 kommentarer (45 % av kommentarerna), medan överföringen får 97 (34 %). För B-informanterna är motsvarande andel 33 % respektive 48 % och för N-informanterna 23 % respektive 52 %. Den enskilda underkategori som får mest kommentarer av de professionella tolkarna är överensstämmelse med originalet, totalt 63 kommentarer. Det tolkningstekniska utförandet betonas också starkt i P-informanternas kommentarer och den kategorin är den följande i storleksordningen med 46 kommentarer.

Det är inte bara överensstämmelse med originalet som framträder starkt hos P-informanterna i tolkningsprodukten, utan också det språkliga uttrycket och presentationen betonas mera av dem än av de andra informantgrupperna. När man beaktar att B-informanterna är till antalet en mera än P-informanterna, är skillnaden mellan det antal kommentarer som ges av de båda informantgrupperna till överföringsfasen närmast obetydlig (B-informanterna 108 kommentarer, P-informanterna 97 kommentarer). Större betydelse har det faktum att P-informanterna ytterligare ger så många kommentarer till tolkningsprodukten.

Inom kategorin tolkningsprodukt ser man också vissa individuella drag hos P-informanterna. P1 har klart fler kommentarer om presentationen än de övriga informanterna och P6 dominerar något i fråga om antalet kommentarer om överensstämmelse med originalet. Likaså kan man observera att P3 uppenbarligen har haft svårt att höra och uppfatta originalet, eftersom hon ensam står för 6 av de 11 kommentarerna om perception i förståelsefasen. Ytterligare drag som eventuellt har att göra med informanternas personlighet eller faktorer som påverkat tolkningen i tolkningssituationen kunde eventuellt upptäckas genom en närmare analys av de enskilda informanternas kommentarer, men det ligger utanför syftet med mitt arbete.

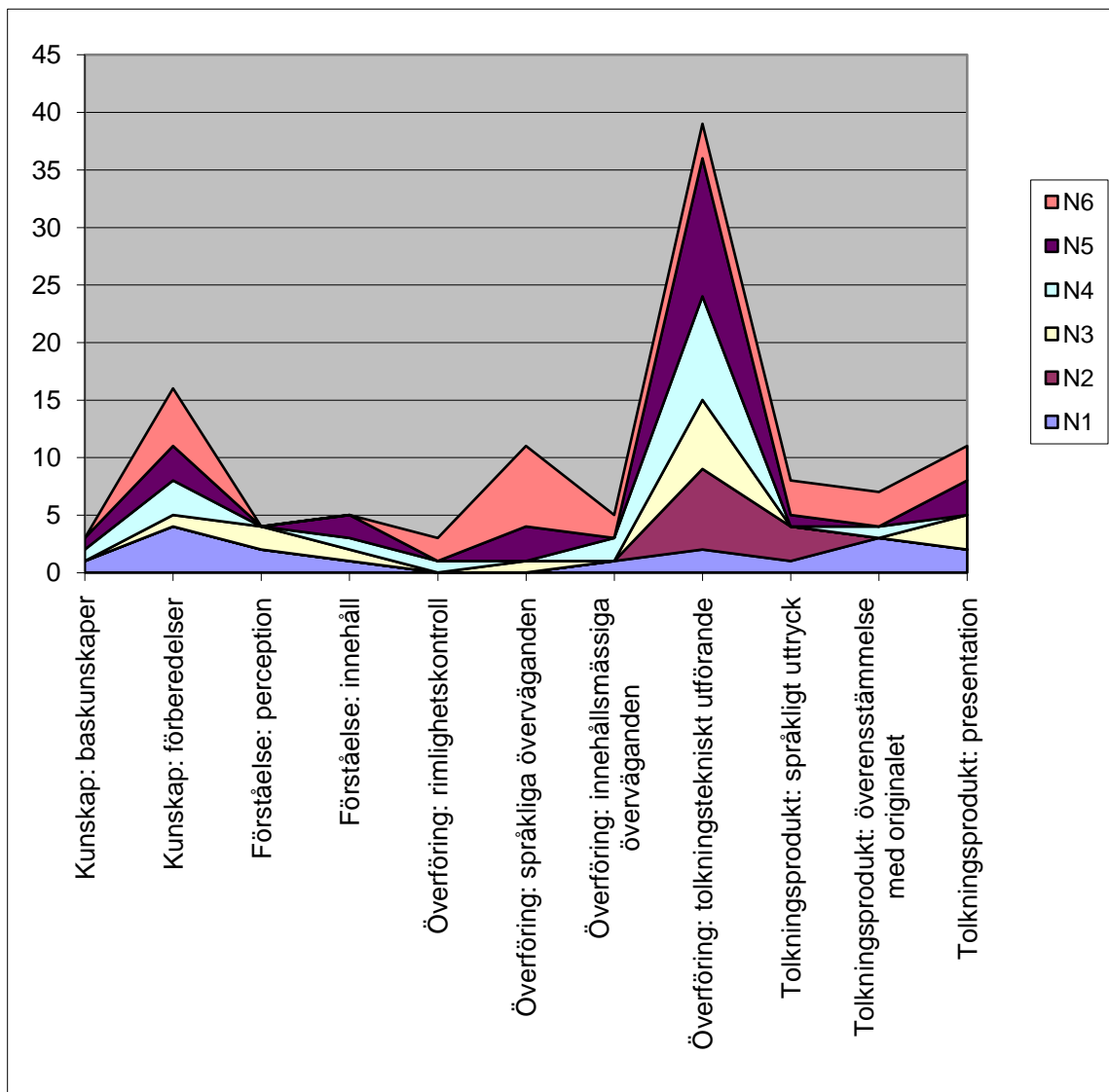
6.4.2.2 Grafisk jämförelse

I detta avsnitt fördjupas jämförelsen inom och mellan informantgrupperna. Jämförelsen baseras på diagram över informanternas kommentarer.

Diagrammen illustrerar antalet kommentarer som informanterna gett och är baserade på tabellerna i föregående avsnitt. I diagrammen står den vertikala axeln för antalet kommentarer och den horisontala för respektive analyskategori. Analyskategorierna har i diagrammet placerats i följande ordningsföljd från vänster till höger: kunskap, förståelse, överföring, tolkningsprodukt. Om informanterna har kommenterat exempelvis förberedelserna mycket, är kurvan hög till vänster. Det här innebär att kurvorna kan ge en tydligare bild än tabellerna av skillnaderna mellan informantgruppernas betoning av olika faser.

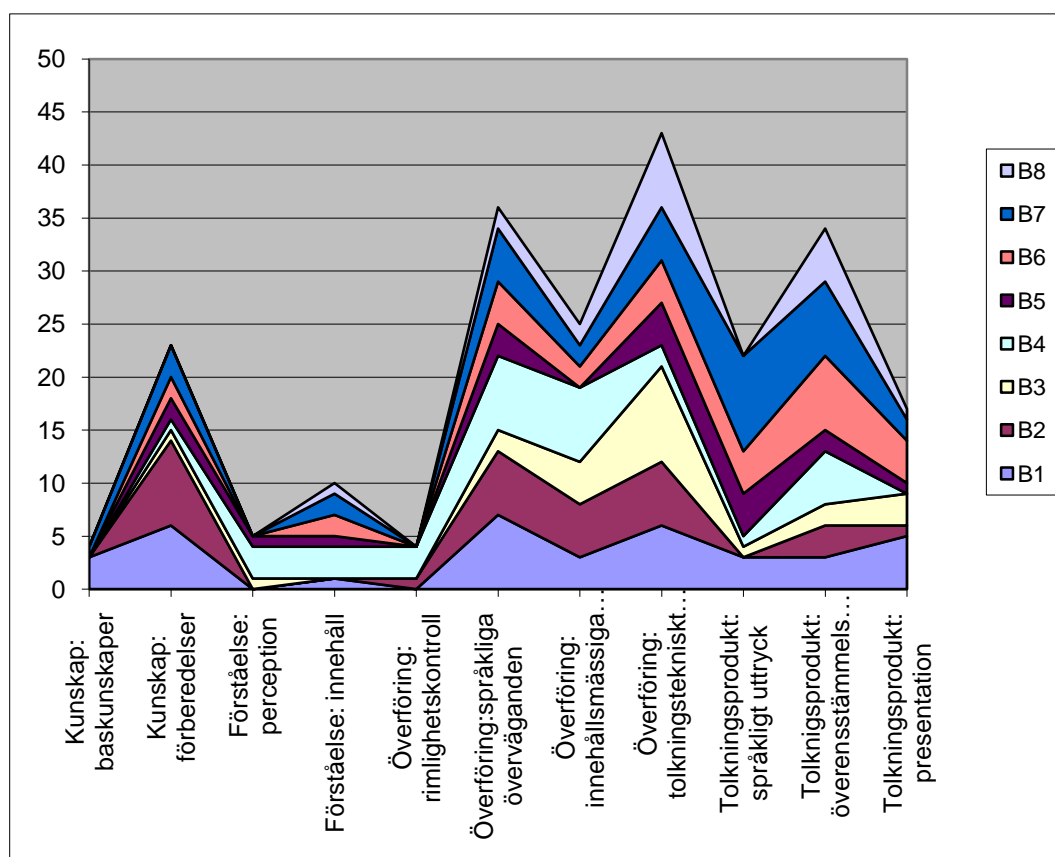
Observera att för nybörjarnas del går den vertikala axeln upp till antalet 45, för biämnestuderandena till 50 och för de professionella tolkarna till 70. Skillnaden beror på det totala antalet kommentarer som getts av respektive informantgrupp. Tendenserna inom informantgruppen är det centrala i de grafiska presentationerna och jämförelserna mellan informantgrupperna diskuteras verbalt. Därför torde skillnaderna i diagrammens skalor inte utgöra något problem för läsaren.

Diagram 1 som illustrerar nybörjarnas kommentarer visar, vilket redan framgick av den kvantitativa presentationen i tabellform, att det största antalet kommentarer ges om det tolkningstekniska utförandet. En mindre topp i diagrammet utgörs av antalet kommentarer om förberedelser, tätt följda av språkliga överväganden i överföringsfasen och presentationen av tolkningsprodukten. Diagrammet visar emellertid också hur helheten påverkas om en enskild informant har många kommentarer inom någon kategori. Exempelvis N6 dominerar de kommentarer som berör språkliga överväganden. De enskilda informanterna presenteras i den ordningsföljden att kommentarerna som ges av N1 finns underst i diagrammet och kommentarerna som ges av N6 finns överst.

Diagram 1. Antalet muntliga kommentarer per analyskategori och informant, nybörjare.

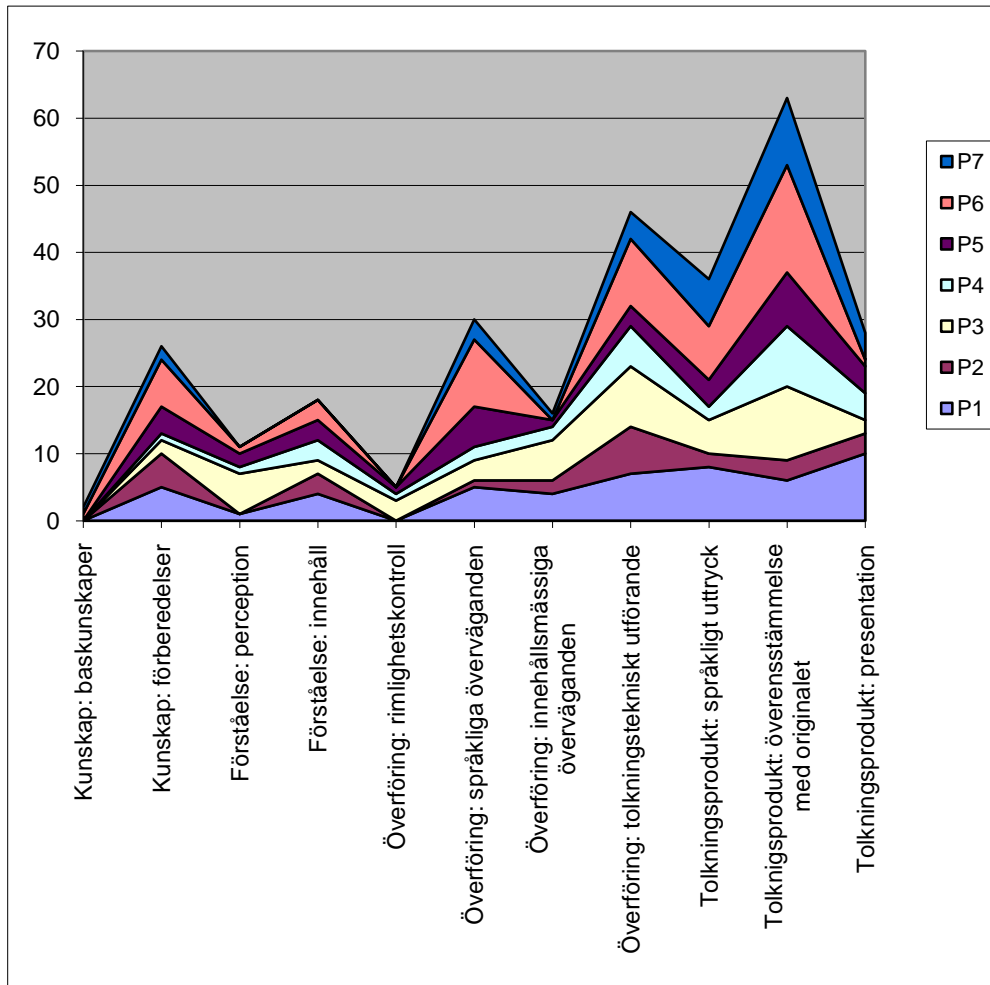
B-informanternas kommentarer presenteras i diagram 2. Diagrammet över N-informanternas kommentarer innehåller bara en högre topp, tolkningstekniskt utförande, medan B-informanternas diagram har tre högre toppar och dessutom flera andra kategorier med relativt många kommentarer. B-informanterna fäster alltså relativt stor vikt vid flera olika aspekter, medan N-informanterna mest koncentrerar sig på det tolkningstekniska utförandet.

Diagram 2. Antalet muntliga kommentarer per analyskategori och informant, biämnestuderande.

Tolkningstekniskt utförande har fått mest kommentarer också av B-informanterna, men även språkliga överväganden i överföringsfasen och tolkningsproduktens överensstämmelse med originalet har fått mycket uppmärksamhet. Förhållandevis många kommentarer ges också om förberedelser, innehållsmässiga överväganden och det språkliga uttrycket i tolkningsprodukten. En viss överensstämmelse mellan N-informanterna och B-informanterna kan observeras i fråga om antalet kommentarer som ges om det tolkningstekniska utförandet, förberedelserna och presentationen av tolkningsprodukten. B-informanterna verkar emellertid ytterligare ha en tendens att kommentera också sådana aspekter som N-informanterna inte fäster särdeles mycket uppmärksamhet vid.

P-informanternas kommentarer i diagram 3 utvisar en förskjutning av informanternas uppmärksamhet till höger i diagrammet jämfört med N- och B-informanterna. Till skillnad från N- och B-informanterna har P-informanterna inte mest kommentarer om det tolkningstekniska utförandet, utan om tolkningsproduktens överensstämmelse med originalet.

Diagram 3. Antalet muntliga kommentarer per analyskategori och informant, professionella tolkar.

Hos P-informanterna dominerar således kommentarerna om tolkningsproduktens överensstämmelse med originalet. Det tolkningstekniska utförandet är ändå också hos dem starkt framträdande och det är den kategori som fått näst mest kommentarer, relativt tätt följd av kommentarerna om det språkliga uttrycket i tolkningsprodukten. Efter dessa kategorier följer tre som alla är ungefär lika stora, d.v.s. språkliga överväganden vid överföringen, presentation av tolkningsprodukten och förberedelser.

En jämförelse mellan informantgrupperna visar att nybörjarna avviker från biämnestuderandena och de professionella tolkarna genom att de i sina kommentarer tar fasta på färre aspekter. Deras diagram har få högre toppar. Detta kan troligen till en del förklaras med att de inte har samma vana att analysera sin tolkning som de mera erfarna informanterna. En bidragande orsak till att bilden av deras kommentarer är relativt ensidig kan vara att deras kapacitet att tolka inte är tillräcklig för att de skall kunna koncentrera sig på många faser i processen. De har troligen inte kapacitet för exempelvis kontroller och överväganden i överföringsfasen, utan deras uppmärksamhet inriktas på tekniken för att de överhuvudtaget skall kunna överföra originalets innehåll i sin tolkning.

Överföringen får speciellt mycket uppmärksamhet av biämnestuderandena. Också de professionella tolkarna har relativt många kommentarer om överföringsfasen, men hos dem får produkten mera kommentarer än överföringen. Orsaken till att överföringen inte dominerar de professionella tolkarnas kommentarer på samma sätt som biämnestuderandenas kan vara den att något i processeringen har automatiserats hos de professionella tolkarna. I avsnitt 5.1 framförs tanken att det är möjligt att de processer som hos mera erfarna informanter har automatiserats inte längre är verbaliserbara och att det är bara när den automatiska processeringen avbryts som tolken kan komma ihåg de strategier han använder för att klara av problemet. Mina analysresultat verkar alltså här stöda de tankar som presenterats i det teoretiska resonemanget i 5.1.

Diagrammen visar på en förskjutning av kommentarerna från vänster till höger, så att biämnestuderandena och i synnerhet de professionella tolkarna fäster mera vikt vid tolkningsprodukten än nybörjarna gör. Här kan man märka att informanterna beaktar de normer som presenteras i avsnitt 3.5.2. De mera erfarna informanterna strävar efter att en korrekt relation skall råda mellan original och tolkning innehållsmässigt och språkligt. I synnerhet de professionella tolkarna beaktar dessutom att deras tolkningsprodukt skall fungera för den presumtiva publiken.

Skillnaderna mellan nybörjarna och biämnesstuderandena verkar vara större än skillnaderna mellan biämnesstuderandena och de professionella tolkarna. Den undervisning som biämnesstuderandena har tagit del av verkar således ha påverkat dem så att deras sätt att tänka och agera vid genomförandet av en tolkningsuppgift påminner om professionella tolkars. Ändå kan man observera skillnader också mellan biämnesstuderandena och de professionella tolkarna. För det första märks en tendens till att bristen på erfarenhet hos biämnesstuderandena gör att färre processer verkar vara automatiserade. För det andra visar analysen att biämnesstuderandena inte lika klart som de professionella tolkarna fäster uppmärksamhet vid att tolkningen innehållsmässigt skall stämma överens med originalet och att tolken i sin produktion skall vara mån om det språkliga uttrycket och presentationssättet.

Antalet informanter i min undersökning är litet och antalet kommentarer av enskilda informanter påverkar snabbt informantgruppens resultat. Jag anser ändå att de tendenser som kan utläsas ur tabellerna och diagrammen är relevanta när man undersöker tolkningsprocessen. De kan bidra till en beskrivning av skillnader och likheter mellan informanter på olika nivåer av professionalitet.

6.4.3 Närmare analys av kommentarerna till överföringen

De muntliga kommentarerna är det delmaterial som är avsett att mera än de andra delmaterialen generera information om förståelse, överföring och produktion (se avsnitt 5.2 figur 8), således om det som sker från det tolken uppfattar en tolkningsenhet till det att han har producerat motsvarande enhet på målspråket (se Gile 1995: 112 samt min avhandling 2.2.1) Analysen av de muntliga kommentarerna visar att informanterna – speciellt de professionella tolkarna – fokuserar starkt på produkten även i detta material. Informanterna fäster emellertid i enlighet med avsikten med delmaterialet också mycket uppmärksamhet vid överföringen. Både nybörjarna och biämnesstuderandena har kommenterat överföringen mera än någon av de andra kategorierna. Jag gör därför utgående från de muntliga kommentarerna en närmare analys av överföring inklusive underkategorierna rimlighetskontroll,

språkliga överväganden, innehållsmässiga överväganden samt tolkningstekniskt utförande.

Förståelsen hör också till de aspekter på tolkningsprocessen som jag förväntade skulle kunna belysas speciellt genom de muntliga kommentarerna. Förståelse kommenteras emellertid i liten utsträckning och är dessutom en relativt okomplicerad analyskategori. En närmare analys av förståelsen är därför inte motiverad utgående från de muntliga kommentarerna. Däremot är det skäl att observera att förståelsen också delvis kan uppfattas som integrerad i överföringen genom att exempelvis rimlighetskontroll och innehållsmässiga överväganden som berör receptionen måste ske utgående från förståelsen.

I denna närmare analys ingår även produktion (jfr figur 8, avsnitt 5.2). Med produktion avser jag det som i överföringen sker medan tolken planerar sin tolkningsprodukt. Till produktionen hör de faser i överföringen som är inriktade på att innehållet skall presenteras på målspråket. I illustrationen av Giles sekvensmodell (Gile 1995: 102 samt min avhandling avsnitt 2.2.1) avskiljs de skeden av överföringen som hör till receptionen från de skeden som hör till produktionen. I produktionen ingår de överväganden tolken gör i överföringsfasen med tanke på tolkningsprodukten som han skall presentera.

Jag presenterar nedan de tendenser som man kan utläsa genom att närmare analysera de fyra underkategorierna under huvudkategorin överföring. Tendenserna illustreras med exempel ur materialet.

6.4.3.1 Rimlighetskontroll

Rimlighetskontroll är den analyskategori inom överföring som innehåller det minsta antalet kommentarer. Av N- och B-informanterna är det bara två per informantgrupp som kommenterat rimligheten och av P-informanterna tre. Totalt har informanterna gett tolv kommentarer om rimlighet.

När man betraktar innehållet i de kommentarer som informanterna ger, verkar det finnas en skillnad mellan den rimlighetskontroll som de mindre erfarna och den som de mera erfarna informanterna beskriver. Fyra av de kommentarer som N- och B-informanterna ger gäller kontroll av rimlighet i samband med sifferuttrycken och två gäller kontroll som har att göra med något enskilt uttryck i originalet (B4: *omistautua* – hänge sig åt, B6: *sukupuolikiintiö* – könskvot). I P-informanternas kommentarer och i en kommentar av en B-informant betonas i stället huruvida betydelsen i det som informanten uppfattar att talaren säger verkar rimlig. Det här illustreras av P5:s kommentar i exempel 47.

Ex. 47 Först är det riksdagsval, det är okej, och där talar jag om att antalet kvinnor sjunker, men [...] sen vet jag int vilken regering hon syftar till, *valituista seitsemästä ministeristä on jäljellä viisi* (av de sju kvinnliga ministrar som valdes är fem kvar). P5

Exempel 47 illustrerar hur informanten försöker utnyttja det hon vet om regeringen för att kontrollera rimligheten. Hon försöker förstå vilken regering talaren avser. Detta visar att informanten också använder sig av sina allmänna kunskaper för att kunna välja strategi när hon möter ett problem i tolkningen (jfr avsnitt 3.4.2.1).

En liten tendens verkar finnas till att de mera erfarna informanterna bedömer rimligheten i det de skall tolka utgående från en större kontext som kan omfatta också informantens egna allmänna kunskaper. Den kontroll av rimlighet som de mindre erfarna informanterna gör verkar vara en kontroll som baserar sig på det som finns i den problematiska tolkningsenhetens textkontext, alltså det som sägs i originalet i

anknytning till tolkningsenheten. Exempelen är emellertid få, varför man måste vara försiktig med att dra slutsatser.

6.4.3.2 Språkliga överväganden

I kommentarerna om språkliga överväganden berör informanterna antingen tolkningen av någon specifik tolkningsenhet eller också beskriver de hur de försöker formulera sin tolkning väl. Informanterna anger inte att de har haft svårt att förstå originalet, utan alla språkliga överväganden gäller hur informanten skall uttrycka sig i sin produktion.

Informanter i alla tre informantgrupperna beskriver hur de överväger de språkliga uttryck de skall använda. N5 beskriver i exempel 48 hur hon gör för att lösa problemet när hon inte kan den svenska motsvarigheten till det finska *maakuntien liitot* (landskapsförbund, förbund på landskapsnivå). Hennes resonemang leder fram till en lösning på problemet. Hon översätter de led som ingår i den finska benämningen *maakuntien liitot* till svenska och bildar ordet *landskapsförbund*, vilket alltså är en strategi som fungerar i detta fall.

Ex. 48 Det hitta jag på själv, jag tänkte att det är väl bättre att hitta på nåt för liksom, jag visste bara att det var landskap och förbund, tänkte jag, det blir landskapsförbund, det låter bra. N5

Exempel 49 illustrerar hur B4 är nöjd med det uttryck hon presterar. I exempel 50 beskriver P1 att hon inte lyckas prestera ett målspråkligt uttryck som hon är nöjd med, utan tycker att hon blir tvungen att använda en för ordagrann översättning av det uttryck som används i originalet.

Ex. 49 Där sade jag demokratiskt och empatiskt samhälle, när hon sade *heikoimmistaan huolehtiva* (som tar hand om sina svaga) och där så känd jag mig så nöjd, det kom automatiskt då när jag sade det så oj, vad bra. B4

Ex. 50 [...] *viestittävät sitä* (visar), det var som direkt översatt. Jag minns att jag reagera på det själv också att jag var ännu nervös på nåt vis i det här. P1

Exemplen 49 och 50 beskriver också informantens känslor. B4 berättar att hon under tolkningens gång känner sig nöjd med den problemlösning hon presterat. P1 är inte nöjd med sin tolkning, men lyckas inte heller prestera något bättre alternativ. Hon påpekar dessutom att hon är nervös, vilket tyder på att hon anser att nervositeten kan påverka hennes tolkning negativt, så att hon inte hittar goda lösningar.

En jämförelse mellan informantgrupperna visar att inga beaktansvärda skillnader verkar finnas mellan informantgrupperna gällande innehållet i de kommentarer som ges om språkliga överväganden. Skillnaden märks i antalet kommentarer. De relativt många kommentarer som biämnestuderandena och de professionella tolkarna ger om språkliga överväganden antyder en språklig medvetenhet hos dessa informanter. Det faktum att nybörjarna har klart färre kommentarer om de språkliga uttrycken än de övriga informantgrupperna kan ses som ett tecken på att själva tolkandet som funktion kräver så mycket uppmärksamhet att nybörjarna under tolkningen inte kan ta ställning till det språkliga uttrycket.

6.4.3.3 Innehållsmässiga överväganden

I de kommentarer som berör innehållsmässiga överväganden diskuterar informanterna huvudsakligen varför deras egen tolkning innehållsmässigt avviker från originalet eller hur de gör för att lyckas överföra innehållet. De innehållsmässiga förändringar som informanterna säger sig göra för att komma vidare i tolkningen har ofta anknytning till deras kapacitet att ta emot, bearbeta och återge information. Om kapaciteten inte räcker till för att överföra innehållet som det är uttryckt i originalet, måste informanterna tillämpa någon form av ersättande strategier. De flesta kommentarer berör problem som informanten inte helt lyckats lösa, men en del kommentarer beskriver också framgångsrika strategier.

Kommentarerna visar att inte bara nybörjarna utan också biämnestuderandena och de professionella tolkarna kan råka ut för problem som har att göra med begränsad kapacitet. En P-informant säger exempelvis i en kommentar att hon inte kom ihåg hur hon börjat tolkningen av en mening och därför var osäker på om det blev något sammanhang i hennes produktion. Exempel 51 beskriver ett annat problem som kan uppstå när tolken inte har kapacitet tillgänglig för att kontrollera den egna produktionen. Informantens kommentar berör tolkningen av en uppräkningslista.

Ex. 51   Jå och man är så koncentrerad så man vet int nödvändigtvis vad man säger och så säger man en gång till och tror att “vitsi, jag kom på det där andra också!” B7

Informanten beskriver alltså hur hon inte själv under tolkningens gång märkte att hon upprepar sig och säger samma sak två gånger i stället för att överföra de olika elementen som nämns i uppräkningslistan. Hennes kapacitet räcker inte till för den kontroll av den egna produktionen som skulle krävas och hon tycker själv att hon sagt allt hon borde säga. Informant P1 beskriver i exempel 52 samma typ av problem när hon berättar, att hon trodde att hon sagt ett ord, vilket hon vid genomlysningen efteråt konstaterar att fattas.

Ex. 52   Jag kommer ihåg att jag tänkte på demokrati men tror säkert att jag trodde att jag hade sagt det där med demokra... P1

Exempel 53 däremot illustrerar hur informanten har tillräcklig kapacitet att överväga innehållet i det hon säger under tolkningens gång. Samtidigt illustrerar exemplet också att simultantolken är beroende av på vilket sätt ny information presenteras i originalet. Eftersom tolken har en begränsad förmåga att lagra information i korttidsminnet, måste han relativt snabbt börja återge den information han hör. Ny information som presenteras senare i originalet kan göra att tolken inser att tolkningen inte är korrekt, utan behöver korrigeras eller kompletteras. B4 beskriver hur hon analyserar det hon hör och korrigerar innehållet sin egen tolkning.

Ex. 53   Först så fick jag int med det där *parantamisen varaa* (möjlighet till förbättringar), så jag satte bara efter dethär förbund, landskapsförbunden

att det har inverkat där, så sa jag så också på regional nivå, men sen så märkte jag att det var ju int så, så då ändra jag och sa att tyvärr har det ju int bitit där. B4

Mest utmärkande för nybörjarnas kommentarer inom kategorin innehållsmässiga överväganden är att de konstaterar att de inte avslutar det som de har börjat tolka eller att de inte vet om de tolkar innehållsmässigt rätt. Exempelvis N1 konstaterar att hon blir så glad över att ha tolkat något rätt att hon missar fortsättningen, N6 säger att hon ville få en sak färdigt tolkat, men att hon sedan gav upp, för hon tyckte att det inte blir till något. Nybörjarna har emellertid bara fem kommentarer i kategorin innehållsmässiga överväganden, varför det är skäl att vara försiktig med längre gående slutsatser.

Biämnestuderandena tar i sina innehållsmässiga överväganden mest fasta på sin tolkning av enskilda uttryck inklusive överföringen av siffror. B1 redogör exempelvis för att hon valt att tala om infrastruktur, trots att talaren inte nämner det ordet, hon har uppfattat att det som talaren beskriver innehållsmässigt faller in under överbegreppet infrastruktur. Ett par informanter också bland biämnestuderandena konstaterar att de under tolkningens gång märker att något blir fel innehållsmässigt, men den typen av kommentarer dominerar inte alls på samma sätt som hos nybörjarna.

De professionella tolkarna har också i några fall tagit fasta på enskilda tolkningsenheter och sifferuttryck, men deras kommentarer utgörs huvudsakligen av en annan typ av påpekanden. De lyfter fram hur de försöker få fram tanken, trots att de har problem med att lyckas uttrycka sig väl. P1 konstaterar att hon i ett skede fick med innehållet till största delen, men "det blev inte svenska". P2 beskriver hur hon tolkar ordspråket och säger att hon inte hann säga "liten bäck", men att hon tänkte att tanken blir klar även om hon bara nämner en stor ström. P4 konstaterar att hon i ett skede redan nämnt kvinnliga [riksdagsmän], men att hon tydligen tycker att det är lite otydligt och att hon därför upprepar ordet kvinnliga.

Antalet kommentarer i den här analyskategorin är inte speciellt stort och det gäller därför att vara försiktig med att definitivt ange skillnader mellan informantgrupperna.

De tendenser som kan observeras är ändå att nybörjarna mest kommenterar avbrott i informationsöverföringen medan biämnestuderandena kommenterar överföringen av enskilda tolkningsenheter och de professionella tolkarna kommenterar hur de uttryckt innehållet på ett annat sätt än talaren, men försöker bibehålla innebörden.

6.4.3.4 Tolkningstekniskt utförande

De kommentarer som hänförs till tolkningstekniskt utförande är sådana där informanterna beskriver vad de gör för att klara av att tolka eller vad de misslyckas med i fråga om tolkningsteknik. I sina kommentarer tar informanterna fasta på exempelvis hur de gör när de uppfattar talaren som snabb, hur de i tolkningen använder den text som de fått för förberedelser, hur de fördelar sin uppmärksamhet eller hur de gör för att avlasta minnet. Jag diskuterar här det tolkningstekniska utförandet utgående från de typer av kommentarer som är mest frekventa i materialet.

En aspekt på det tolkningstekniska utförandet som betonas relativt mycket av alla informantgrupperna är förhållandet mellan talarens talhastighet och den egna förmågan att tolka i samma takt. I alla informantgrupperna har detta drag lyfts fram i ett tiotal kommentarer. Det finns emellertid en viss nyansskillnad mellan informantgrupperna i fråga om den aspekt på hastigheten som betonas. Nybörjarnas kommentarer går ut på att de konstaterar att talaren var för snabb för att de skulle hinna tolka. Också biämnestuderandena och de professionella tolkarna har några kommentarer av den typen. B2 påpekar exempelvis "Det kändes som om hon prata så snabbt så jag hinner inte höra vad hon säger". Oftare betonas emellertid biämnestuderandena och de professionella tolkarna sin egen oförmåga att hinna tolka i stället för att säga att talaren är för snabb. P1 beskriver orsaken till att hon inte hann genom att konstatera "Där blev jag efter. Jag började omstrukturera och så blev jag efter". De mindre erfarna betonar således att originalet är för snabbt, medan de mera erfarna konstaterar att de har svårt att hinna tolka och samtidigt försöker de ange en orsak till att de själva har svårt att hinna tolka. Kommentarer om det snabba originalet kan jämföras med de svar informanterna gav i de frågeformulär som

ifylldes i samband med tolkningsuppgiften (se avsnitt 6.1). Alla nybörjarna hade i frågeformuläret angett att originalet var för snabbt, medan bara hälften av biämnestuderandena och två av de professionella tolkarna hade uppfattat originalet som för snabbt.

Ett nära samband med hur snabbt informanterna uppfattar att originalet är har också deras uppfattning om hur de lyckas fördela sin kapacitet mellan de olika aktiviteter som ingår i tolkningen. Kapacitet har tangerats också i diskussionen om andra analyskategorier, men fördelningen av den totala kapaciteten kan uppfattas som en ingrediens i det tolkningstekniska utförandet. I alla informantgrupperna har kapacitetsfördelningen fått närmare 10 kommentarer. Nybörjarna beskriver närmast att de har problem med att lyckas fördela sin uppmärksamhet (exempel 54) medan de mera erfarna informanterna också beskriver strategier de tillämpar för att kapaciteten skall räcka till (exempel 55).

Ex. 54 Det är just det att när man kommer på ett, när man äntligen kommer på att hej nu vet jag det här, så säger man det men sen har man sen har det liksom tagit tillbaka på nästa mening då man inte vet vad hon ... N2

Ex. 55 [...] framför allt då när jag tolkar till svenska så då måst jag lämna bort nånting, liksom såndärna ord som egentligen bara är tilläggs och sen när jag tolkar till finska så då försöker jag liksom få allt med. P5

N2 beskriver hur det går när kapaciteten inte räcker till för alla funktioner som bör ingå i tolkningen. Något får för lite uppmärksamhet, vilket leder till att tolken inte lyckas tolka hela innehållet. P5 å sin sida beskriver hur hon medvetet går in för att överföra innehållet korrekt när hon tolkar till sitt svagare språk. Hon accepterar att hennes tolkning till det svagare språket inte är språkligt lika bra som hennes tolkning till A-språket, men hon offrar något av de språkliga finesserna för att i stället garantera att tolkningen blir innehållsmässigt korrekt.

I alla informantkategorier återfinns kommentarer om hur informanterna i tolkningssituationen använder eller inte använder den text som de fått som förberedelsematerial. Texten utgörs av vissa stycken av det som framförs som original

för tolkningsuppgiften (se avsnitt 5.3 samt bilaga 1). Originalen inleds med sådant som inte finns med i förberedelsematerialet och informanterna märker därför genast att talaren inte bara läser upp den text som de fått på förhand.

Nybörjarna verkar att i tolkningsundervisningen ha diskuterat hur tolken kan göra när han får talarens text på förhand. N5 berättar att läraren har sagt att man inte ska titta i originalen när man tolkar, eftersom man ofta inte har original i riktiga tolkningssituationer. Läraren har också påpekat att tolken ofta inte får hela det manuskript som talaren framför. I kommentarerna märker man att speciellt nybörjarna har svårt att veta om de skall titta i texten som de fått på förhand eller inte. Enligt svaren i frågeformuläret (se avsnitt 6.1.1 Förberedelser) hade alla nybörjare gjort en ordlista till sig själva. Ordlistorna kommenteras också ibland. Kommentarer om hur informanterna försöker utnyttja materialet visar att de sällan har strategier tillgängliga för att stöda sig på materialet under tolkningen. En mera positiv kommentar ges ändå av N2 (exempel 56).

Ex. 56   [...] i början försökte jag se här att det är ingenting som finns här i pappret som hon talar om, men sen just här då märkte jag liksom att nu nu är det nånting som finns med här, sen kunde jag följa texten bättre. N2

Biämnesstuderandena kommenterar relativt ofta att de har problem p.g.a. att talaren ibland håller sig till den text som de fått på förhand och ibland inte gör det. De beskriver närmast att det är svårt att reagera direkt på när originalet är text som de har till pappers och när det inte är det. Ett annat problem som nämns är att de inte alltid lyssnar tillräckligt noggrant på talaren, utan i stället förlitar sig på den skrivna texten. De lyckas alltså inte fördela sin uppmärksamhet mellan att samtidigt läsa texten och lyssna till talaren.

De professionella tolkarna verkar närmast tillämpa den strategin att de inte tittar på den text de fått. P4 och P6 säger uttryckligen att de inte tittar på texten, P7 och P2 konstaterar att det är lättare att tolka det som de läst på förhand, för då är innehållet bekant, men de verkar inte heller titta på texten medan de tolkar. P2 säger också att det hjälper att hon vet att hon har vissa saker på sitt papper, men att hon i själva verket

inte behöver titta i sina papper. P1 och P3 däremot berättar att de tittar i pappren för att få stöd när de tycker att de inte uppfattat vad talaren säger. P1 konstaterar emellertid i en kommentar att det inte är någon lyckad strategi, eftersom hon inte hittar det hon söker.

När det gäller användningen av förhandsmaterialet verkar det alltså vara en relativt klar skillnad mellan de professionella tolkarna och de övriga. De professionella tolkarna konstaterar att de har satt sig in i materialet på förhand och därmed känner till vissa delar av innehållet i originalet. De försöker dessutom söka stöd i texten om de har problem med att uppfatta något som talaren säger. De mindre erfarna informanterna å sin sida verkar tycka att talarens hopp mellan för dem bekant och obekant text är något problematiskt och de har svårt att kunna utnyttja den text som de fått för förberedelser på ett ändamålsenligt sätt.

De professionella tolkarna beskriver betydligt oftare än de andra olika strategier som de tillämpar för att undvika problem i sin tolkning. De beskriver exempelvis hur de gör när något i originalet kan eller bör uttryckas annorlunda i tolkningen. De strategier som de beskriver har mycket gemensamt med det som diskuterats ovan i fråga om språkliga och innehållsmässiga överväganden. Jag anser ändå att de hör mera till tolkningstekniskt utförande, eftersom de baserar sig på en inlärdd strategi som medvetet tillämpas för att lösa eller undvika ett problem. P6 beskriver exempelvis hur hon gör när hon inte uppfattar det engelska namnet exakt (se bilaga 1) och bestämmer sig för att hon inte behöver ha det med i sin tolkning.

Ex. 57 Jag hann tänka att man behöver ju int säga de här engelska om int man uppfattar, utan man, utan där tyckt jag att jag kom ganska bra till det här.
P6

Samma tolkningsenhet kommenteras också av N5, som konstaterar att hon inte ännu har lärt sig hur man skall göra med den typen av uttryck.

Ex. 58 Jag visste inte hur man skulle säga detdär engelska, det visst jag int om man [...] skulle översätta det, för det har inte vi pratat om. N5

Ytterligare ett par exempel på hur de professionella tolkarna beskriver strategier kan ges. P3 berättar att hon missade något i en uppräkningslista och säger "det [alla element i en uppräkningslista] visste jag att jag inte hade men jag försökte inte heller för det kan man ju göra då med och så vidare". Hon är alltså medveten om att hon inte får med allt som nämns i en uppräkningslista, men väljer att låta något falla bort och ersättas med uttrycket "och så vidare" för att hon skall kunna fortsätta sin tolkning. P2 beskriver på sin sida att originalets skriftspråkliga struktur gör att hon får höra subjektet sent och att hon därför blir tvungen att i sin egen produktion använda en ordföljd som hon inte är speciellt nöjd med. Kommentarererna antyder att de professionella tolkarna mera än de övriga förmår tillämpa denna typ av tolkningstekniska strategier och omstruktureringar.

Något förvånande är att informanterna så sällan kommenterar att de agerar på något speciellt sätt i kabinen, t.ex. antecknar siffror eller namn som stöd för sin tolkning. De professionella tolkarna har däremot ett par kommentarer om hur kollegan skulle ha agerat eller hur de själva skulle ha samarbetet med sin tolkkollega, om de tolkat i par på normalt sätt. P3 påpekar att kollegan skulle ha kunnat stöda henne genom att skriva ner ett uttryck eller trycka på hostknappen (som avbryter sändningen från tolkkabinen till åhörarnas mottagare) och berätta vad hon missat och att hon är van vid att kollegan alltid skriver siffrorna. P1 påpekar att hon låter stressad och säger att kollegan skulle ha gett tecken till henne att hon skall ta det lugnare. Det faktum att tolkningsuppgiften utfördes så att informanten var ensam i kabinen gör naturligtvis att en hel del kommentarer av denna typ faller bort. Man kan inte heller utesluta den möjligheten att materialinsamlingsmetoden med en ljudinspelning av den egna tolkningen som stimulus kan göra att kommentarer om vad informanten gjorde i kabinen blir få. Med andra metoder kunde man få fram mera information om den typen av agerande.

6.4.4 Konklusioner

De muntliga kommentarer till den egna tolkningen baseras på ett material som omfattar alla de tre informantgrupperna. Det är det material i föreliggande arbete som

kan förväntas ge bäst information om hur informanter med olika mängd erfarenhet fördelar sin uppmärksamhet mellan olika faser i tolkningen. Denna information fås genom jämförelse av antalet kommentarer som berör de olika faserna. Den kvantitativa aspekten ges därför stort utrymme i analysen av de muntliga kommentarerna. De muntliga kommentarerna utgör också det delmaterial som bäst kan ge information om överföringsfasen vid tolkning. Därför görs här en närmare analys av kommentarerna till överföringen.

Det totala antalet muntliga kommentarer är över 600. Nybörjarna står för 18 %, biämnestuderandena för 36 % och de professionella tolkarna för 46 % av kommentarerna.

Nybörjarna ger mest kommentarer om det tolkningstekniska utförandet, följt av förberedelser. Ytterligare två kategorier som betonas relativt mycket av dem är språkliga överväganden i överföringsprocessen och presentationen av tolkningsprodukten.

Det tolkningstekniska utförandet är inte lika dominerande hos biämnestuderandena som hos nybörjarna, utan också språkliga och innehållsmässiga drag betonas relativt starkt både i överföringsfasen och i tolkningsprodukten. Överföringen av innehållet är den aspekt som dominerar i biämnestuderandenas kommentarer. Förberedelserna får också relativt många kommentarer av biämnestuderandena.

De professionella tolkarna fäster mera uppmärksamhet än de andra informanterna vid tolkningsprodukten och de betonar det språkliga uttrycket i sin egen produktion. De professionella tolkarna fäster mera än de andra uppmärksamhet vid innehållsmässig överensstämmelse mellan original och tolkning. Relativt sett fäster de mindre uppmärksamhet vid förberedelserna än de övriga informantgrupperna.

Mina analysresultat stämmer relativt väl överens med de resultat Ivanova (2000) fick i en undersökning med professionella tolkar och studerande. Hennes informanter kommenterar en tolkningsuppgift ungefär på samma sätt som mina. Ivanova (2000:

40–41, 44) rapporterar att de professionella tolkarna i hennes material oftast kommenterar problem med att överföra informationen och välja rätt språkliga uttryck på målspråket. Hennes studerandeinformanter, vilka hon kallar noviser och vilka enligt min bedömning har mindre erfarenhet av tolkning än mina biämnestuderande, rapporterar mest problem med överföring, men också relativt många problem med simultanitet (kan jämföras med tolkningstekniskt utförande i min undersökning) och perception. Ivanova (ibid. 41–43) försöker finna en förklaring till problemen med perception och antar att orsaken är brist på kapacitet för genomförande av flera samtidiga aktiviteter. Överensstämmelsen mellan Ivanovas och mina resultat är av vikt, eftersom så få undersökningar med retrospektiva kommentarer till en tolkningsuppgift gjorts. Det faktum att vi nått liknande resultat ger stöd för att våra observationer och analyser har lett till relevanta slutsatser.

Den närmare analysen av kommentarerna till överföringen visar att den rimlighetskontroll som de mindre erfarna informanterna gör baserar sig på information som de får genom textkontexten, medan de professionella tolkarna har en tendens att kontrollera rimligheten också utgående från sina allmänna kunskaper. Analysen av kommentarerna om språkliga överväganden i överföringsfasen utvisar inga större kvalitativa skillnader mellan informantgrupperna. En viktig kvantitativ skillnad är att biämnestuderandena och de professionella tolkarna har betydligt flera kommentarer om språkliga överväganden än nybörjarna. Detta visar att mera erfarenhet leder till bättre förmåga och kapacitet att överväga språkliga uttryck. Kommentarerna om innehållsmässig överensstämmelse antyder att nybörjarna närmast fäster uppmärksamhet vid avbrott och bortfall i sin tolkning, biämnestuderandena kommenterar enskilda uttryck som de har haft svårt att överföra i sin tolkning medan de professionella tolkarna mest uppmärksammar hur de använder sig av omformuleringar för att klara av att överföra innehållet.

I kommentarerna om tolkningsteknik beskriver nybörjarna de problem de har p.g.a. att de inte lyckats fördela sin kapacitet på rätt sätt, de mera erfarna beskriver i stället strategier de använder för att undvika detta problem eller för att se till att problemet blir så litet som möjligt. De professionella tolkarna har klart minst problem med hur

de skall använda den text de fått som förberedelsematerial, medan de andra informantkategorierna störs av att originalet ibland motsvarar texten och ibland inte. Talarens talhastighet uppfattas av nybörjarna som för hög och de påpekar att talaren är snabb. De flesta av de mera erfarna informanterna diskuterar i stället vad de själva gör för att hinna tolka. En annan aspekt som antyds i kommentarerna är att ju mera erfarenhet informanten har, desto mera betonar hon tolkens ansvar för att tolkningen blir korrekt.

Den metod som användes för insamling av de muntliga kommentarerna gav ett material som är användbart för analys. Analysen visar emellertid att alla aspekter på tolkningsprocessen inte nås genom materialet. Brister verkar finnas i fråga om hur man får information om konkret tolkningstekniskt utförande i kabinen i form av exempelvis anteckningar som stöd för den egna tolkningen. Inte heller nås de aspekter som berör samarbete mellan tolkar i kabinen. Bristen på åhörare vid utförandet av tolkningsuppgiften gör också att de kommentarer som berör förhållandet mellan tolk/tolkning och åhörare är få i materialet. Den metod som användes kunde således ytterligare utvecklas.

7 SAMMANFATTANDE DISKUSSION

Syftet med min avhandling har varit att undersöka tolkningsprocessen hos personer på olika nivåer av professionalitet. Min avhandling visar att man genom att samla in kommentarer till en tolkningsuppgift kan få information om det strategiska tänkandet och agerandet under tolkningsprocessen hos informanter på olika nivåer.

Den teori som ligger som grund för min avhandling (kapitlen 2 och 3) fungerar som stöd för diskussionen om analysresultaten i den empiriska delen av avhandlingen (kapitlen 4, 5 och 6). Dessutom utgör kapitel 3 en sådan sammanfattning och strukturering av teorin som jag saknat i tolkningslitteraturen.

Trots att den tolkningsuppgift som de retrospektiva kommentarerna hänför sig till är kort, ca 7 minuter, visar analysen att många centrala aspekter på tolkning kan belysas genom de kommentarer som informanterna ger till uppgiften. I någon mån kan man utgå från att mina analysresultat styrs av just den tolkningsuppgift som det empiriska materialet baserar sig på. Antalet informanter och antalet kommentarer som ges av informanterna är ändå tillräckligt stort för att man skall kunna dra också generella slutsatser om tendenser hos de olika informantgrupperna.

7.1 Jämförelse med hypoteserna

Min hypotes angående förberedelserna var att nybörjarna skulle ha svårt att förbereda sig på ett relevant sätt, medan biämnestuderandena och de professionella tolkarna förväntades ha bättre rutiner för förberedelser. Enligt svaren på de frågor som ställs om förberedelser i frågeformulären (redovisas i avsnitt 6.1) anger alla informanter att de läst det material de fått för förberedelser och nästan alla informanter har också fäst vikt vid vilka motsvarigheter de i sin tolkning skall använda för olika uttryck som ingår i det material de fått. Nybörjarna och biämnestuderandena har gjort ordlistor åt sig själva. Bara en informant av de professionella tolkarna anger att hon har gjort en ordlista. Man kan spekulera kring orsakerna till att de andra professionella tolkarna

inte har gjort ordlistor, trots att också yrkesaktiva tolkar relativt ofta gör egna ordlistor inför uppdrag. Troligen bedömde de professionella tolkarna utgående från förberedelsematerialet att tolkningsuppgiften skulle gå att genomföra utan ordlista. Texten som informanterna fick för förberedelser var kort (se bilaga 1) och temat för tolkningen torde ha varit bekant för de professionella tolkarna. Uppenbarligen ansåg de därför att det inte var nödvändigt att göra någon ordlista. Detta kan i och för sig vara ett tecken på relevanta förberedelser. Att offra mera tid än nödvändigt på förberedelser är inte ändamålsenligt.

Förmågan att förbereda sig på ett relevant sätt verkar hos biämnestuderandena synas just i det faktum att de huvudsakligen var nöjda med sina förberedelser. En orsak till att biämnestuderandena verkar nöjda med sina förberedelser är antagligen att de är den informantgrupp som oftast tolkat uppgifter av den typ som tolkningsuppgiften i min studie innebar. De flesta av de professionella tolkarna anger att de har förberett sig annorlunda inför detta uppdrag än inför normala uppdrag. Därför är det svårt att utgående från analysresultaten dra slutsatser om deras förmåga att förbereda sig. För att få information om detta borde man undersöka hur de professionella tolkarna i allmänhet förbereder sig inför tolkningsuppdrag. Analysen av de muntliga kommentarerna till den egna tolkningen visar i alla fall att förberedelserna ingår i tolkningsprocessen också för de professionella tolkarna. De har något mera kommentarer än de övriga informantgrupperna om förberedelser, vilket visar att förberedelserna är viktiga också för dem. Mina analysresultat kan emellertid bara i viss mån konstateras stöda hypotesen angående informanternas förmåga att förbereda sig.

I fråga om förståelsefasen var hypotesen att nybörjarna och i viss mån biämnestuderandena skulle fästa mera uppmärksamhet vid enskilda ord och uttryck i originalet, medan de professionella tolkarna skulle koncentrera sig mera på innehållet. Hypotesen att biämnestuderandena fäster mera uppmärksamhet vid språkliga uttryck får stöd i de skriftliga kommentarerna till källtexten och den egna tolkningen samt i de muntliga kommentarerna till den egna tolkningen. Biämnestuderandena uppfattar ofta enskilda språkliga uttryck som problematiska i källtexten, medan de

professionella tolkarna fäster mera uppmärksamhet vid textenheter som kräver omformuleringar för att innehållet skall kunna uttryckas väl på målspråket. Även nybörjarna visar i de muntliga kommentarerna till den egna tolkningen en tendens att fokusera på ord och uttryck. Innebörden i förståelsefasen får minst uppmärksamhet av nybörjarna i de muntliga kommentarerna till tolkningen, något mera av biämnestuderandena och mest av de professionella tolkarna. Detta kan ses som en antydning om att innebörden, betydelsen, betonas mera av de informanter som har mera tolkningserfarenhet. Hypotesen bekräftas således av analysresultaten.

Min hypotes i fråga om överföringsfasen var att de professionella tolkarna skulle beskriva färre problem i och med att deras rutin och kunskaper innebär att tolkningsuppgiften är mindre krävande för dem. Å andra sidan förväntade jag mig att de professionella tolkarna skulle ha en bättre förmåga än de andra informanterna att överväga olika alternativ i sin egen produktion. De mindre erfarna informanterna skulle troligen närmast beskriva hur de hittar en motsvarighet utan att desto mera överväga vilket av flera olika alternativ som kunde vara den lämpligaste motsvarigheten. Analysen av de muntliga kommentarerna till den egna tolkningen visar att nybörjarna och biämnestuderandena ger mest kommentarer om överföringsfasen, medan de professionella tolkarna ger mest kommentarer om tolkningsprodukten. Detta verkar stöda min hypotes om att de informanter som har mindre erfarenhet fäster relativt sett mera uppmärksamhet vid problematiska drag i överföringsfasen. Antagandet att de informanter som har mera erfarenhet fäster mera uppmärksamhet vid nyanser i språket stöds av det faktum att biämnestuderandena och de professionella tolkarna har betydligt flera muntliga kommentarer som beskriver språkliga överväganden i överföringsfasen är nybörjarna har. Hypotesen får således stöd av mina analysresultat.

Angående tolkningsprodukten var min hypotes att de professionella tolkarna skulle vara speciellt måna om att åhörarna uppfattar budskapet på det sätt som talaren avsett och att de skulle vara noggranna med att tolkningen är välformulerad och tydlig. De muntliga kommentarerna till den egna tolkningen visar att nybörjarna sällan kommenterar överensstämmelse mellan original och tolkning. Biämnestuderandena

fäster betydligt mera uppmärksamhet vid detta och hos de professionella tolkarna är detta den största enskilda analyskategorin. Det språkliga uttrycket i tolkningsprodukten får också mera uppmärksamhet ju mera erfarenhet informanterna har. I de skriftliga kommentarerna till den egna tolkningen kan en liten tendens märkas att biämnestuderandena fokuserar mera på om de lyckas tolka innebörden i något krävande uttryck, medan de professionella tolkarna också beaktar om deras tolkningsprodukt är korrekt ur språkriktighetssynvinkel. Analysen verkar således stöda hypotesen.

I fråga om det tolkningstekniska agerandet utgick jag från att min undersökning kunde ge information om vissa aspekter på förberedelser och på hur informanterna agerar i tolkkabinen. Nybörjarna förväntades ha problem med det tolkningstekniska utförandet. Biämnestuderandena förväntades känna till tolkningstekniska strategier, men inte alltid kunna tillämpa dem, medan de professionella tolkarna antogs ha relativt väl inarbetade strategier till sitt förfogande. Det visade sig att mitt material i viss mån innehöll sådan information om förberedelser och agerande i kabinen som jag förväntat. Såsom ovan konstaterades om förberedelser, verkar så gott som alla informanter ha läst det material som de fått för förberedelser och funderat över de språkliga uttrycken i förberedelsematerialet. Också i de muntliga kommentarerna hänvisar informanterna till förberedelsematerialet och de egna förberedelserna. De muntliga kommentarerna visar att nybörjarna och biämnestuderandena har större svårigheter att under tolkningens gång utnyttja den text som de fått för förberedelser. De flesta av de professionella tolkarna väljer att läsa texten på förhand och utnyttja den i tolkkabinen bara när de verkligen behöver stöd för sin tolkning. De professionella tolkarna verkar således i enlighet med hypotesen ha bättre strategier för utnyttjande av förberedelsematerialet.

Genom analysen av det empiriska materialet fick jag också information om en typ av tolkningstekniskt utförande som jag inte beaktat när jag formulerade hypoteserna. Det visade sig att också vissa strukturella drag i källtexten samt källtextens presentationssätt krävde strategier som kan hänföras till tolkningstekniskt utförande. I de skriftliga kommentarerna till källtexten betonar speciellt de professionella tolkarna

svårigheter vid överföring av finskans framförställda bestämmingar och komplicerade strukturer till svenska. När sådana textspecifika drag skall tolkas krävs att tolken exempelvis väntar på huvudordet eller omformulerar texten i sin egen produktion. Också detta ingår i det tolkningstekniska utförandet. Även i de muntliga kommentarerna till den egna tolkningen beskriver de professionella tolkarna mera än de andra informanterna olika strategier för att undvika eller lösa problem orsakade av språkliga strukturer i originalet. Tolkningstekniskt utförande beskrivs också när informanterna diskuterar hur de gör för att kapaciteten skall räcka till för de olika funktionerna som krävs i tolkningsprocessen. Speciellt genom dessa muntliga och skriftliga kommentarer fås stöd för hypotesen att nybörjarna saknar strategier som de mera erfarna informanterna känner till och som speciellt de professionella tolkarna också tillämpar.

En öppen fråga när jag uppställde hypoteserna var huruvida biämnestuderandena skulle påminna mera om nybörjarna eller om de professionella tolkarna. Analysen visar att biämnestuderandena har nått ett steg längre i utvecklingen än nybörjarna. De känner till tolkningsstrategier och är medvetna om ett flertal faktorer som påverkar strategierna. Speciellt analysen av de muntliga kommentarerna till den egna tolkningen visar att biämnestuderandena intar en mellanposition mellan nybörjarna och de professionella tolkarna. I fråga om uppfattningen om tolkens ansvar för att tolkningen är korrekt och välformulerad kan man ändå klart observera att biämnestuderandena inte har nått samma nivå som de professionella tolkarna, utan har en bit kvar på vägen mot professionalitet.

7.2 Centrala likheter och skillnader mellan informantgrupperna

Jag utgick inför min studie om tolkning på olika nivåer av professionalitet från att analysen skulle visa på likheter och skillnader mellan informantgrupperna. Jag hade emellertid svårt att bilda mig en uppfattning om hur klara tendenser analysresultaten skulle utvisa. De olika delanalyserna visade sig ge relativt detaljerad information angående informanternas åsikter om tolkningsuppgiften.

De frågeformulär som besvaras av informanterna före och efter tolkningsuppgiften visar att det i alla informantgrupperna råder en allmän osäkerhet inför uppgiften. Analysen visar att alla nybörjarna, mera än hälften av biämnestuderandena och de två professionella tolkar som har minst tolkningserfarenhet förväntar sig att tolkningsuppgiften skall innehålla svåra ord. Nästan alla informanterna förväntar sig svåra konstruktioner och de flesta anger också efter tolkningen att konstruktionerna var svåra. Alla nybörjarna samt de flesta av biämnestuderandena och de professionella tolkarna förväntar sig ett snabbt original. De flesta informanterna anser att de har förberett sig otillräckligt inför uppgiften och likaså har många svårt att bilda sig en uppfattning om hurudan tolkningsuppgiften kommer att vara. De professionella tolkarna säger sig sakna mera autentiskt material i anslutning till uppgiften.

De klaraste skillnaderna mellan informantgrupperna i frågeformuläret efter tolkningen är att nybörjarna och i viss mån studerandena betonar svåra ord och för snabbt original, medan de professionella tolkarna vanligen inte uppfattar dessa drag som svåra. Gemensamt för alla informantkategorierna är att de uppfattar konstruktionerna som svåra.

Skriftliga kommentarer till källtexten och den egna tolkningen ges bara av biämnestuderandena och de professionella tolkarna. I kommentarerna till källtexten betonar biämnestuderandena problem som har att göra med enskilda ord och uttryck, inklusive uppräknings, medan de professionella tolkarna fäster speciell uppmärksamhet vid källtextens framförställda bestämningar till huvudordet, vilka kräver en komplex processering. Kommentarerna till källtexten visar att båda informantgrupperna känner till problemlösningstrategier som kan tillämpas på de svårigheterna i källtexten. De professionella tolkarna betonar i viss mån att problemen skulle kunna lösas i en verklig tolkningssituation.

Också i de skriftliga kommentarerna till den egna tolkningen fäster biämnestuderandena mera vikt vid om de lyckats hitta ett ord eller uttryck som återger originalets innehåll. De professionella tolkarna tenderar att betona att de gärna skulle ha uttryckt sig ännu mera exakt och korrekt. Å andra sidan verkade de

professionella tolkarna mindre än biämnestuderandena besväras av de störningar i produktionen som är orsakade av att tolkning är talat språk. Hos båda informantgrupperna kan märkas en medvetenhet om olika faktorer som påverkar tolkningen i enlighet med de faktorer som behandlats i avsnitten 3.3–3.5.

Alla informantgrupperna bidrar till materialet som består av muntliga kommentarer till den egna tolkningen. I dessa kommentarer kan man observera att informantgrupperna fokuserar på något olika faser av tolkningsprocessen. Nybörjarna fäster uppmärksamhet vid förberedelserna och vid hur de rent tolkningstekniskt har problem t.ex. med att fördela sin uppmärksamhet. Biämnestuderandena koncentrerar sig speciellt på överföringsfasen. Språkliga överväganden i överföringsfasen får mycket uppmärksamhet av både biämnestuderandena och de professionella tolkarna. De professionella tolkarna diskuterar dessutom oftare än de övriga innehåll och språkliga nyanser i tolkningsprodukten.

Utgående från informanternas muntliga kommentarer till den egna tolkningen kan man observera att nybörjarna inte har samma strategier tillgängliga som de mera erfarna informantgrupperna. Med mera erfarenhet följer också det att informanterna uttrycker att tolken har ett ansvar för att informationen överförs och för att den presumtiva publiken får höra en tolkning som till både innehåll och form är korrekt och följer normerna för tolkning.

Min strategidefinition omfattar såväl förebyggande och lösande av problem som tolkens agerande. Genom det empiriska materialet erhålls emellertid relativt lite information om agerandet. Det som närmast kan konstateras utgående från analysen är hur informanterna förbereder sig för att förebygga problem och i viss mån hur de beskriver att de gör eller borde ha gjort i tolkkabinen samt hur tolken kan omstrukturera innehållet och agera för att kapaciteten skall räcka till för de funktioner som tolkning innebär. Av informanterna är det huvudsakligen de professionella tolkarna som i någon mån beskriver hur de skulle ha agerat i en verklig tolkningssituation och hur de skulle ha beaktat olika parter i kommunikationen.

Starkt generaliserat kan man konstatera att det som är mest utmärkande för nybörjarna är att de koncentrerar sig på det som sägs i originalet och på att förstå och själva lyckas producera språkliga uttryck. Biämnesstuderandena är likaså relativt upptagna av ord och uttryck, men känner också till strategier för olika typer av förebyggande och lösande av problem och har kännedom om faktorer som påverkar tolkningen. De professionella tolkarna har relativt väl inarbetade strategier för de olika faserna i tolkningsprocessen och de har en strävan att beakta nyanser samt tolkningssituationen inklusive publiken. Ändå kan man observera att också de professionella tolkarna beskriver både potentiella problem och verkliga problem i anknytning till tolkningsuppgiften.

Analysen kan således påvisa både likheter och skillnader mellan de tre informantgrupperna. Min studie baserar sig på en enda tolkningsuppgift och jag är medveten om att vissa av de resultat jag får kan ha sin grund i specifika drag i denna uppgift. Jag utgår ändå från att de resultat jag fått huvudsakligen är sådana som också gäller för andra tolkningsuppgifter.

I syftet för min avhandling ingick att analysera och diskutera likheter och skillnader mellan de strategier som personer på olika nivåer av professionalitet anger att de använder eller kan tänka sig att använda när de genomför en tolkningsuppgift. Analysen av de fyra delmaterialen ger god information om sådant som informanterna anser att utgör svårigheter eller utmaningar vid genomförandet av tolkningsuppgiften. Strategier som informanterna använder eller kan tänka sig att använda för att klara av svårigheterna eller utmaningarna beskrivs också i alla delmaterialen. Man kan ändå konstatera att det är beskrivningarna av svårigheter och utmaningar som dominerar materialet. Studien skulle ha gagnats av en balanserad fördelning mellan beskrivningar av svårigheterna och utmaningarna respektive beskrivningar av de strategier som tolken kan tillämpa för att klara av dem.

7.3 Vägen till professionalitet

Forskningen om expertis koncentrerade sig tidigare på verksamhetens kognitiva aspekter. Numera har man i diskussionen allt mera betonat expertisens sociala och kulturella dimensioner (Eteläpelto 1997: 100). Dessa dimensioner har också fått en allt starkare ställning inom tolkningsforskningen (t.ex. Pöchhacker 1994a, 1995a; Kalina 2002; Diriker 2004). Även min avhandling är ett bidrag till kunskap om den sociala kontexten inom tolkningsforskningen.

I min avhandling fokuserar jag på strategier, men i och med att min definition på strategi inbegriper strategier såväl för förebyggande och lösande av problem som för agerande kommer min studie att omfatta ett brett spektrum av aspekter som bör beaktas vid tolkning. Dessa aspekter i sin tur har en central ställning med tanke på utvecklingen mot professionalitet. Genomgången av strategipåverkande faktorer i avsnitt 3.3–3.5 samt sammanfattningen i avsnitt 3.6 kan utgöra en ram för element som är centrala vid undervisning av blivande tolkar.

Tolkens uppgift är att möjliggöra kommunikationen när de parter som skall kommunicera saknar ett gemensamt språk. Tolken bör då beakta de situationella faktorerna och, när det är möjligt, se till att faktorerna är så fördelaktiga som möjligt för att tolkningen skall kunna fungera väl (avsnitt 3.3). Framgångsrik tolkning förutsätter att tolken har kunskaper i språk, allmänna kunskaper, fackkunskaper i det område tolkningen gäller samt kunskaper om tolkning (avsnitt 3.4). De situationella faktorerna och tolkens kunskaper påverkar de strategier tolken tillämpar när han utför sin uppgift. Den tredje centrala strategipåverkande faktorn är normerna. Normerna påverkar såväl tolkens agerande i tolkningssituationen som den tolkningsprodukt som tolkningen leder till (avsnitt 3.5).

Analysen av det empiriska materialet i min avhandling ger information om vilka svårigheter eller utmaningar informanterna upplever att den tolkningsuppgift som de utför innehåller. På samma sätt som genomgången av strategipåverkande faktorer kan fungera som stöd för undervisning av blivande tolkar kan de problem och utmaningar

som betonas av informanter på olika nivåer påvisa vad som bör behärskas för att en person skall nå en högre nivå av professionalitet. En översikt över de svårigheter och utmaningar som de tre informantgrupperna huvudsakligen fokuserar på presenteras i tablå 12.

Tablå 12. Svårigheter och utmaningar som betonas av respektive informantgrupp.

Informantgrupp	Svårighet/utmaning
Nybörjare	Svåra ord Tolkningsteknik (fördela kapaciteten, hinna tolka) Förberedelser
Biämnesstuderande	Svåra ord, termer Uttryck som kräver koncentration (siffror, namn) Uttryck som kräver bearbetning (abstrakta ord, metaforer, framförställda bestämningar) Överföring av innehållet Övervägande om lämpligt uttryck på målspråket Förberedelser
Professionella tolkar	Uttryck som kräver koncentration (siffror) Uttryck som kräver bearbetning (abstrakta ord, metaforer, framförställda bestämningar) Överföring av innehållet (tolkens ansvar) Överväganden om lämpligt uttryck på målspråket (nyanser) Tolkning som service för åhörarna Beaktande av situationen

De svårigheter och utmaningar som presenteras i tablå 11 kan anknytas till de i avsnitten 3.3–3.5 behandlade centrala strategipåverkande faktorerna. I viss mån verkar olika strategipåverkande faktorer ha betydelse för respektive informantgrupp.

Nybörjarna kommenterar ofta problem som kan avhjälpas med språkkunskaper och kunskaper om hur tolkning skall utföras. Dessutom betonar nybörjarna förberedelserna inför uppgiften. Det är viktigt att den blivande tolken aktivt går in för att

skaffa sig en god grund i sina tolkningsspråk och i tolkningsteknik samt lär sig att förbereda sig på ett ändamålsenligt sätt. Därför kan man konstatera att det är bra att nybörjare fokuserar på just dessa aspekter. När språkkunskaperna och tolkningstekniken är tillräckliga, kräver språkliga frågor på basnivå och det konkreta utförandet av tolkningen mindre uppmärksamhet och därmed frigörs kapacitet för andra typer av strategier.

Svåra ord samt termer betonas av biämnestuderandena. En tolk kommer i sin yrkesutövning i kontakt med ett brett spektrum av specialområden. Undervisningen kan inte täcka alla de specialområden som tolken kommer att möta i sin yrkesutövning. Viktigt är emellertid att blivande tolkar inser att olika fackområden kräver olika uttryckssätt och att förberedelser inför uppdraget är av stor betydelse.

Biämnestuderandena fäster också vikt vid uttryck som kräver koncentration och bearbetning. Sådana uttryck utgör utmaningar eftersom de kräver speciell kapacitet av tolken. Samtidigt som tolken koncentrerar sig på att exempelvis tolka ett sifferuttryck korrekt eller på att formulera ett i originalet komplext uttryckt innehåll på lämpligt sätt på målspråket, måste han ha tillräcklig kapacitet tillgänglig också för de andra funktionerna i tolkningsprocessen. Dessa drag har således anknytning till att känna till och kunna tillämpa ändamålsenlig tolkningsteknik.

Överföringen av innehållet på ett korrekt sätt betonas av biämnestuderandena. Likaså fäster de uppmärksamhet vid att finna lämpliga målspråkliga motsvarigheter till källspråkets uttryck. Dessa aspekter har anknytning till de situationella faktorerna, tolkens kunskaper samt normerna.

De professionella tolkarna fokuserar liksom biämnestuderandena på uttryck som kräver koncentration och bearbetning samt på överföring av innehållet och överväganden om lämpligt målspråkligt uttryck. Betoningen hos dem ligger emellertid på att tolken har ansvar för att innehållet överförs korrekt och de målspråkliga uttrycken har rätt nyanser. Dessutom framhåller de professionella tolkarna att tolkningen görs för åhörarna och att situationen bör beaktas. De

professionella tolkarna, vilka har goda språkkunskaper och fackkunskaper samt väl inarbetad tolkningsteknik, kan således koncentrera sig mera på att tolkningen genomförs i en viss situation och att tolkningen skall beakta normer speciellt på intratextuell (avsnitt 3.5.2.3) och instrumentell nivå (avsnitt 3.5.2.4). Utgående från min analys kan jag konstatera att det verkar vara en bättre förmåga att beakta dessa aspekter som skiljer de professionella tolkarna från biämnesstuderandena.

I utvecklingen från nybörjare till professionell tolk kan man således konstatera att den blivande tolken går från att vara fixerad vid källtexten och det språkliga uttrycket till att producera en tolkning som beaktar de sociala aspekterna och fungerar som service för de kommunicerande parterna. Professionell tolkning utförs utgående från de situationella faktorerna, baserar sig på tolkens egenskaper och kunskaper samt beaktar de normer som gäller för tolkning.

Trots att de svårigheter och utmaningar som har betonats av informanterna är specifika för tolkning, i någon mån t.o.m. för den tolkningsuppgift som informanterna utförde, har de mycket gemensamt med utveckling av professionalitet i allmänhet. Rantalaiho (1997: 247–250) indelar inläringen av en profession i fyra skeden. Inläringen baserar sig först på att vanor bildas, därefter skall inläroaren lära sig att förstå uppgiften, när kunnandet förstärks ökar inläroarens förståelse för situationens betydelse och slutligen utvecklas känslan av att agera som en ansvarstagande part som fungerar i växelverkan med omgivningen.

Rantalaiho (1997: 249) konstaterar att när vanorna blir rutiner börjar uppgiften och dess resultat behärska verksamheten. Det viktiga är då inte längre hur konsterna utförs. Orienteringen mot uppgiften och dess resultat leder till en utvärdering av situationen. När kunnandet utvecklas blir de centrala frågorna att "avläsa" situationen och situationskontexten. Inläroaren utvecklar avancerade personliga abstraktioner, analogier, arbetsbegrepp och modeller. Utgående från dessa inser han vad som är utmärkande för olika situationer inklusive olika skiftningar i situationerna. Rantalaiho (1997: 250) konstaterar att nybörjare känner sig ensamma, isolerade av sin okunskap, och att deras uppmärksamhet riktas mot dem själva och hur de klarar av det som de

skall utföra. Efter inläringen känner den som agerar i en profession inte längre ansvar bara för att han själv skall klara av sin uppgift, utan också för att hela verksamheten skall lyckas. Denna utveckling kan noteras också hos informanterna i min studie.

Den professionella tolken stöter i sin yrkesutövning på mångahanda utmaningar. Det är utmaningarna och de svåra fallen som får även experten att lära sig mera (Bereiter & Scardamalia 1993: XI).

När man studerar olika nivåer av professionalitet är det viktigt att beakta på vilken nivå de personer som man undersöker befinner sig. Enligt Bereiter och Scardamalia (1993: 37) visar undersökningar av experter och noviser framför allt att människor betar sig perfekt vettigt utgående från den kunskap de har till sitt förfogande. Även de informanter som ingår i min studie kan konstateras tänka och agera på ett sätt som motsvarar deras nivå av professionalitet.

SUMMARY

INTERPRETING ON DIFFERENT LEVELS OF PROFESSIONALITY

The purpose of this study is to explore the interpreting process for informants at different professional levels. The focus of the study is on the concept of 'interpreting strategy'. Interpreting strategies are defined as being procedures activated by an interpreter in order to manage an interpreting assignment or to solve problems or prevent them from arising during an interpreting session. The interpreting process can be defined as including all phases from the moment when the interpreter becomes aware of a future assignment to completion of the work to the client's satisfaction. This comprehensive definition of the interpreting process is relevant for theoretical discussions within my study. Empirical material relating to the study mainly deals with the so-called central process, from the preparation phase to the phase when the interpretation is carried out.

The theoretical framework of this study can be found in translation studies with focus on retrospection. The study is also influenced by works in the field of pragmatics and cognitive processes. Social aspects related to development of professionalism as well as the concept of 'expertise' are also considered in the discussion. Essential starting points for design of the methodology used in analysis of the empirical material are Gile's models for translation and interpreting, *A Sequential Model of translation* and *An Effort Model of simultaneous interpretation* (Gile 1995).

The interpreting strategies that an interpreter can and will apply depend on several factors. Three main categories of factors affecting the strategies are *situational factors*, *the interpreter's character and knowledge* and *norms*. These main categories are discussed in the study and they are also further divided into subcategories.

Essential situational factors are the participants in the event in question, the purpose of the communication, source text characteristics and mode of presentation as well as the setting of the event. The interpreter's character can be considered to set the framework for his or her behaviour. Some character traits can be improved

consciously (e.g. persistence of stress), others cannot. Essential parts of the interpreter's knowledge are general knowledge and knowledge of the subject field and terminology. Sufficient language skills are a prerequisite for interpreting. Additionally, interpreting strategies are affected by the interpreter's knowledge of interpreting; for instance knowledge of interpreting techniques and knowledge of what an interpreter must and must not do. The norms affecting the interpreting strategies applied can be divided into ethical norms, intertextual norms related to the relationship between source text and target text, intratextual norms related to the interpreting as received by a person who does not understand the source text, and instrumental norms related to interpreting as a service for clients.

Ideally, interpreting performance is based on analysis of the situational factors, makes good use of the interpreter's character and knowledge and pays attention to prevailing norms.

Empirical data within this study is based on written and oral comments given by informants based on an interpreting task. Three groups of informants contributed to the study. There are six novices taking their first interpreting course, eight students studying interpreting as a minor subject as part of their Masters of Arts degree and seven professional interpreters. All informants are female. The interpreting task is simultaneous interpreting from Finnish into Swedish of a 7-minute long political speech recorded on video.

In order to get a multifaceted overview of the strategic thinking and actions of informants at different professional levels, informants are asked to comment on the interpreting task in several ways. They answer questionnaires before and after the interpreting task, each informant gives retrospective oral comments on her own interpreting and retrospective written comments on transcriptions of both the source text and her own interpreting. The novices do not participate in the whole set of material. They do not provide written comments, as it was not considered wise to confront them with transcriptions of their own interpreting at such an early stage of their studies.

Separate hypotheses were formulated for the different phases of the central interpreting process. The hypothesis for the preparation phase was that the novices lack appropriate routines for preparing for the interpreting task while more experienced informants were expected to have their own appropriate routines. This hypothesis could only partly be confirmed in the study.

The hypothesis for the comprehension phase was that novices and, to some extent, students with interpreting as a minor subject in their degree would focus on words and expressions in the source text, while professional interpreters would focus on the content of the source text. This hypothesis was confirmed by the analysis.

For the phase of transfer from source language to target language, it was assumed that professional interpreters would report fewer problems than the other groups. The professionals' interpreting routine and their more comprehensive knowledge was supposed to be beneficial during this phase of the interpreting process. This hypothesis was confirmed.

The hypothesis for the reformulation phase and the final interpreting product was that professional interpreters would be more concerned than the other informants with how the message is perceived by their audience and they would focus on a clear and well-formulated interpreting product more than the other informants. The analysis confirmed this hypothesis.

Additionally, it was assumed that the analysis would provide information about the technique used by the informants for preparing for the interpreting task as well as about the interpreting technique applied during the task itself. The professional interpreters proved to have a better technique for using the written material that was made available. The less experienced informants were somewhat confused as they did not know when and when not to rely on the material provided during the actual task. The professional interpreters also showed that they possessed a better technique for solving linguistic problems, for dividing their attention during the process and for mastering the complete interpreting process.

The study is based on just one interpreting task, but it stills reveals both similarities and differences between informants. The study shows that those involved represent different professional levels. The novices have basic knowledge and skills, but the interpreting task is demanding and challenging for them. The students with interpreting as a minor subject in their degree have acquired more interpreting knowledge and skill. The general tendency is for the less experienced informants to focus on problems and challenges related to the source text. The more experienced informants focus on the target text and on interpreting performance as a service for clients. Professional interpreters tend to stress the interpreter's responsibility for providing clients with an appropriate understanding more than the other groups. The study generally shows that the informants at different professional levels skilfully use the knowledge and skills available to them.

The levels of professionalism found in this study meet the levels normally expected within the range from novice to professional. The novice is on a level where he focuses on ways of performing, while the more advanced learner tries to understand the task. As knowledge and skills develop, the learner also gets a better understanding of the event as a whole. The professional has reached a level where he feels that he is participating in the event as a responsible party interacting with other parties.

LITTERATUR

- AIIC (1997). *Advice to Students Wishing to Become Conference Interpreters*. Geneva: International Association of Conference Interpreters.
- AIIC (2001). *The AIIC Workload Study* [online]. AIIC, International Association of Conference Interpreters [citerad 19.1.2005]. Tillgänglig: <http://www.aiic.net/ViewPage.cfm/article659>.
- AIIC (2005a). *Code of Professional Ethics* [online]. Geneva: AIIC, International Association of Conference Interpreters [citerad 24.1.2005]. Tillgänglig: <http://www.aiic.net/ViewPage.cfm/article24htm>.
- AIIC (2005b). *Professional Standards* [online]. Geneva: AIIC, International Association of Conference Interpreters [citerad 24.1.2005]. Tillgänglig: <http://www.aiic.net/ViewPage.cfm/article122.htm>.
- AIIC (2005c). *How We Work* [online]. Geneva: AIIC, International Association of Conference Interpreters [citerad 19.1.2005]. Tillgänglig: <http://www.aiic.net/ViewPage.cfm/article1097.htm#lang>.
- Alexieva, Bistra (1994). Types of Texts and Intertextuality in Simultaneous Interpreting. I: *Translation Studies. An Interdiscipline*, 179–187. Red. Mary Snell Hornby, Franz Pöchhacker & Klaus Kaindl. Amsterdam/Philadelphia. John Benjamins Publishing Company.
- Alexieva, Bistra (1997/2002). A Typology of Interpreter-Mediated Events. I: *The Interpreting Studies Reader*, 219–233. Red. Franz Pöchhacker & Miriam Shlesinger. London and New York: Routledge.
- Anderson, R. Bruce W. (1978). Interpreter Roles and Interpretation Situations: Cross Cutting Typologies. I: *Language Interpretation and Communication*, 217–230. Red. David Gerver & H. Wallace Sinaiko. New York and London: Plenum Press.
- Andersson, Erik (1999). *Grammatik från grunden: en koncentrerad svensk satslära*. Uppsala: Hallgren & Fallgren.
- Baaring, Inge (2001). *Tolkning – hvor og hvordan?* Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Bartłomiejczyk, Magdalena (2004). *Strategies of Simultaneous Interpreting from English into Polish and from Polish into English*. Doctoral dissertation. Silesia: University of Silesia, Faculty of philology.

- Bartsch, Renate (1987). *Norms of Language. Theoretical and Practical Aspects*. London and New York: Longman.
- Bereiter, Carl & Marlene Scardamalia (1993). *Surpassing Ourselves*. Chicago and La Salle, Illinois: Open Court.
- Berk-Seligson, Susan (1988/2002). The Impact of Politeness in Witness Testimony: The influence of the court interpreter. I: *The Interpreting Studies Reader*, 278–292. Red. Franz Pöchhacker & Miriam Shlesinger. London and New York: Routledge.
- Braun, Susanne & Andrea Clarici (1996). Inaccuracy for Numerals in Simultaneous Interpretation: Neurolinguistic and Neuropsychological Perspectives. *The Interpreters' Newsletter* No. 7, 85–102.
- Brislin, Richard W. (1978). Contribution of Cross-Cultural Orientation Programs and Power Analysis to Translation/Interpretation. I: *Language Interpretation and Communication*, 205–216. Red. David Gerver & H. Wallace Sinaiko. New York and London: Plenum Press.
- Bühler, Hildegund (1986). Linguistic (Semantic) and Extra-Linguistic (Pragmatic) Criteria for the Evaluation of Conference Interpretation and Interpreters. *Multilingua* 5 (4), 231–235.
- Cassirer, Peter (1993). *Stilistik & stilanalys*. Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur.
- Chernov, Ghelly V. (1979/2002). Semantic Aspects of Psycholinguistic Research in Simultaneous Interpretation. I: *The Interpreting Studies Reader*, 98–109. Red. Franz Pöchhacker & Miriam Shlesinger. London and New York: Routledge.
- Chernov, Ghelly V. (2004). *Interference and Anticipation in Simultaneous Interpreting*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Chesterman, Andrew (1993). Translation as Theory. I: *Tiedon ja taidon dialogia kääntämisen ja tulkkauksen opetuksessa ja tutkimuksessa*, 57–62. Red. Pirjo Kukkonen. Helsinki: Kouvolan kääntäjäkoulutuslaitoksen julkaisuja, Sarja A N:o 7. Helsingin yliopisto.
- Chesterman, Andrew (1997). *Memes of Translation: The Spread of Ideas in Translation Theory*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Chesterman, Andrew (1998). Communication Strategies, Learning Strategies & Translation Strategies. I: *Translation and Language Teaching. Language Teaching and Translation*, 135–144. Red. Kirsten Malmkjær. Manchester: St. Jerome Publishing.

- Chesterman, Andrew (2001). Kääntäminen teoriana. I: *Alussa oli käännös*, 341–348. Red. Riitta Oittinen & Pirjo Mäkinen. Tammerfors: Tampereen yliopistopaino Oy – Juvenes Print.
- Cohen, Andrew D. (1987). Using Verbal Reports in Research on language Learning. I: *Introspection in Second Language Research*, 82–95. Red. C. Færch & G. Kasper. Clevedon, Philadelphia: Multilingual Matters Ltd.
- Cronin, Michael (2002). The Cultural Turn. I: *The Interpreting Studies Reader*, 387–397. Red. Franz Pöchhacker & Miriam Shlesinger. London and New York: Routledge.
- Darò, Valeria (1990). Speaking Speed during Simultaneous Interpretation. A discussion on its neuropsychological aspects and possible contributions to teaching. I: *Aspects of Applied and Experimental Research on Conference Interpretation*, 83–92. Red. Laura Gran & Christopher Taylor. Udine: Campanotto Editore.
- Devote* (1998). International Conference in Vaasa 4–5 September 1998. Red. Nina Lehtinen. Vaasa: Vaasan yliopiston täydennyskoulutuskeskus.
- Diriker, Ebru (2004). *De-/Re-Contextualizing Conference Interpreting*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Domeij, Rickard (2003). *Datorstödd språkgranskning under skrivprocessen. Svensk språkkontroll ur användarperspektiv*. Akademisk avhandling. Stockholm: Stockholms universitet.
- Dreyfus Hubert L. & Stuart E. Dreyfus (1986). *Mind over Machine: The Power of Human Intuition and Expertise in the Era of the Computer*. New York: Free Press.
- Dufva, Petra (2000). *En simultantolkning från finska till svenska: studerandenas förberedelser, förväntningar och svårigheter*. Opublicerad avhandling pro gradu. Vasa: Vasa universitet. Humanistiska fakulteten. Institutionen för nordiska språk.
- Ekwall, Anita & Svenolof Karlsson (1999). *Mötet*. En bok om kulturskillnader och ledarskap. [Larsmo:] Storkamp Media.
- Englund Dimitrova, Birgitta (1991). *När två samtalar genom en tredje. Interaktion och icke-verbal kommunikation i medicinska möten med tolk*. Rapporter om tvåspråkighet 7. Stockholm: Stockholms universitet. Centrum för tvåspråkighetsforskning.

- Enkvist, Nils Erik (1995). Discourse Organization, Crosscultural Rhetoric, and Translation. I: *Organisation in Discourse, Proceedings from the Turku Conference*, 41–58. Red. Brita Wårvik, Sanna-Kaisa Tanskanen & Risto Hiltunen. Turku: Anglicana Turkuensia, Publications of the Department of English, University of Turku, No 14.
- Ericsson, K.A. & H.A. Simon (1984). *Protocol Analysis: Verbal Reports as Data*. Cambridge, Mass.: MIT Press.
- Ericsson, K. Anders & Herbert A. Simon (1987). Verbal Reports on Thinking. I: *Introspection in Second Language Research*, 24–53. Red. C. Færch & G. Kasper. Clevedon, Philadelphia: Multilingual Matters Ltd.
- Eteläpelto, Anneli (1997). Asiantuntijuuden muuttuvat määriykset. I: *Muuttuva asiantuntijuus*, 86–102. Red. Juhani Kirjonen, Pirkko Remes & Anneli Eteläpelto. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos, Jyväskylän yliopisto.
- Finlands översättar- och tolkförbund (2004). *Yrkesstadga för tolkar* [online]. Helsingfors: Finlands översättar- och tolkförbund rf [citerad 1.3.2004]. Tillgänglig: <http://www.sktl.net/kotisivu/tolkstadga.pdf>.
- Finlands översättar- och tolkförbund (2005a) *Oikeustulkin ammattisäännöstö* [online]. Helsingfors: Finlands översättar- och tolkförbund rf [citerad 24.1.2005]. Tillgänglig: <http://www.sktl.net/kotisivu/pdf/oamms.pdf>.
- Finlands översättar- och tolkförbund (2005b). *Asioimistulkin ammattisäännöstö, Asioimistulkkausohjeet* [online]. Helsingfors: Finlands översättar- och tolkförbund rf [citerad 24.1.2005]. Tillgänglig: <http://www.sktl.net/kotisivu/pdf/Asioimistulkin.pdf>.
- Finlands översättar- och tolkförbund (2005c). *Ohjeita konferenssien järjestäjille* [online]. Helsingfors: Finlands översättar- och tolkförbund rf [citerad 24.1.2005]. Tillgänglig: <http://www.sktl.net/kotisivu/ohjeita.htm>.
- Fluger, Lena (1983). Hvor går det galt? I: *ARK 20, 3 studier i tolkning*, 25–37. København: Sproginstituttens Arbejdsrapport. Handelshøjskolen i København.
- Forsblom-Nyberg, Ylva (1995). Samtal som transkription. I: *Folkmålsstudier 36*. Meddelanden från Föreningen för nordisk filologi, 53–74. Red. Ann-Mari Ivars & Peter Slotte. Helsingfors.
- Færch, Claus & Gabrielle Kasper (1987). From Product to Process - Introspective Methods in Second Language Research. I: *Introspection in Second Language Research*, 5–23. Red. C. Færch & G. Kasper. Clevedon, Philadelphia: Multilingual Matters Ltd.

- Garzone, Giuliana (2002). Quality and Norms in Interpretation. I: *Interpreting in The 21st Century*, 107–119. Red. Giuliana Garzone & Maurizio Viezzi. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Gellerstam, Martin (1986). Translationese in Swedish Novels Translated from English. I: *Translation Studies in Scandinavia*. Proceedings from The Scandinavian Symposium on Translation Theory (SSOT) II, 88–95. Red. Lars Wollin & Hans Lindquist. Malmö: Liber Förlag.
- Gerver, David (1969/2002). The Effects of Source Language Presentation Rate on the Performance of Simultaneous Conference Interpreters. I: *The Interpreting Studies Reader*, 52–66. Red. Franz Pöchhacker & Miriam Shlesinger. London and New York: Routledge.
- Gerver, David (1981). Frames for interpreting. I: *The Mission of the Translator Today and Tomorrow*, Proceedings of the IXth World Congress of the International Federation of Translators, 371–380. Red. Andrzej Kopczyn'ski, Anatol Hanfwurcel, Ewa Karska & Lew Ryvin. Warszawa: Polska Agencja Interpress.
- Gile, Daniel (1995). *Basic Concepts and Models for Interpreter and Translator Training*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Gile, Daniel (1997/2002). Conference Interpreting as a Cognitive Management Problem. I: *The Interpreting Studies Reader*, 163–176. Red. Franz Pöchhacker & Miriam Shlesinger. London and New York: Routledge.
- Gile, Daniel, Helle V. Dam, Friedel Dubslaff, Bodil Martinsen & Anne Schjoldager (Red.) (2001). *Getting Started in Interpreting Research*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Gloy, Klaus (1997). Sprachnormen als 'Institutionen im Reich der Gedanken' und die Rolle des Individuums in Sprachnormierungsprozessen. I: *Norm und Variation*, 27–36. Red. Klaus J. Mattheier. Frankfurt am Mein: Peter Lang GmbH.
- Goldman-Eisler, Frieda (1972/2002). Segmentation of Input in Simultaneous Interpretation. I: *The Interpreting Studies Reader*, 68–76. Red. Franz Pöchhacker & Miriam Shlesinger. London and New York: Routledge.
- Herbert, Jean (1952). *Handbuch für den Dolmetscher*. Genève: Université de Genève.
- Hietanen, Kaarina (2001). Tulkkausviestintä ammattina. I: *Alussa oli käännös*, 277–304. Red. Riitta Oittinen & Pirjo Mäkinen. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy – Juvenes Print.

- Hoffman, Robert R. (1997): The cognitive psychology of expertise and the domain of interpreting. *Interpreting*. Volume 2. Number 1/2, 190–230. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Holmes, James S. (1988). *Translated!* Papers on Literary Translation and Translation Studies. Amsterdam: Rodopi.
- Huttu-Juntunen, Terttu (1998). Poliittinen vaikuttaminen ja tasa-arvo. I: *Devote*. International Conference in Vaasa 4–5 September 1998. Red. Nina Lehtinen Vaasa: Vaasan yliopiston täydennyskoulutuskeskus.
- Höyhty, Satu (2003). *Der Stress beim Simultandolmetschen und die Erholung von Ihm. Eine Umfragestudie unter Finnischen Simultandolmetschern*. Avhandling pro gradu. Joensuu: Joensuun yliopisto, Kansainvälisen viestinnän laitos.
- Ingo, Rune (1991). *Från källspråk till målspråk*. Lund: Studentlitteratur.
- Ingo, Rune (2000). *Suomen kieli vieraan silmin*. Vaasan yliopiston käännösteorian ja ammattikielten tutkijaryhmän julkaisut N:o 26. Vaasa: Vaasan yliopisto. Humanistinen tiedekunta.
- ISO 2603: 1998 (1998). [Online]. Geneva: International Organization for Standardization [citerad 24.1.2005]. Tillgänglig: www.iso.ch/iso/en/stdsdevelopment/tc/tclist/TechnicalCommitteeStandardsListPage.
- ISO 4043: 1998 (1998). [Online]. Geneva: International Organization for Standardization [citerad 24.1.2005]. Tillgänglig: www.iso.ch/iso/en/stdsdevelopment/tc/tclist/TechnicalCommitteeStandardsListPage.
- Ivanova, A.V. (1999). *Discourse Processing during Simultaneous Interpreting: An Expertise Approach*. Unpublished PhD thesis. Cambridge: University of Cambridge.
- Ivanova, Adelina (2000). The Use of Retrospection in Research on Simultaneous Interpreting. I: *Tapping and Mapping the Processes of Translation and Interpreting*, 27–52. Red. Sonja Tirkkonen-Condit & Riitta Jääskeläinen. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Jansen, Peter (1995). The Role of the Interpreter in Dutch Courtroom Interaction: The Impact of the Situation on Translational Norms. I: *Translation and the Manipulation of Discourse*. Selected papers of the CERA Research Seminar in Translation Studies, 1992–1993, 133–155. Red. Peter Jansen. Leuven: The Leuven Research Centre for Translation, Communication and Culture.
- Jensen, Per Anker (1983). Simultantolkning: En note om fejltypologier og om muligheden for at få indsigt i mentale processer. I: *ARK 20, 3 studier i tolkning*, 7–23. København: Sproginstitutionenes Arbejdsrapport. Handelshøjskolen i København.

- Jones, Roderick (1998). *Conference Interpreting Explained*. Manchester: St. Jerome Publishing.
- Jääskeläinen, Riitta (1987). *What Happens in a Translation Process: Think-Aloud Protocols of Translation*. Unpublished pro gradu thesis. Joensuu: University of Joensuu, Savonlinna School of Translation Studies.
- Jääskeläinen, Riitta (1989). The Role of Reference Material in Professional vs. Non-professional Translation: A Think-aloud Protocol Study. I: *Empirical Studies in Translation and Linguistics*, 175–200. Red. Sonja Tirkkonen-Condit & Stephen Condit. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Jääskeläinen, Riitta (1999). *Tapping the Process: An Explorative Study of the Cognitive and Affective Factors Involved in Translating*. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Jääskeläinen, Riitta & Sonja Tirkkonen-Condit (1991). Automatised Processes in Professional vs. Non-Professional Translation: A Think-Aloud Protocol Study. I: *Empirical Research in Translation and Intercultural Studies*, 89–109. Red. Sonja Tirkkonen-Condit. Tübingen: Gunter Narr Verlag.
- Kalina, Sylvia (1998a). *Strategische Prozesse beim Dolmetschen. Theoretische Grundlagen, empirische Fallstudien, didaktische Konsequenzen*. Tübingen: Gunter Narr Verlag.
- Kalina, Sylvia (1998b). Kognitive Verarbeitungsprozesse. I: *Handbuch Translation*, 330–335. Red. Mary Snell-Hornby, H.G. Höning, P. Kussmaul & P.A. Schmitt. Tübingen: Stauffenburg.
- Kalina, Sylvia (2002): Fragestellung der Dolmetschwissenschaft. I: *Übersetzen und Dolmetschen*, 30–42. Red. Joanna Best & Sylvia Kalina. Tübingen & Basel: A. Francke Verlag.
- Kammarkollegiet (2004/2005). *God tolksed* [online]. Stockholm: Kammarkollegiet [citerad 2.2.2005]. Tillgänglig: <http://www.kammarkollegiet.se/tolk/godtolk04.pdf>.
- Kammarkollegiet (2005). *Kammarkollegiets författningssamling. Kammarkollegiets translatorsföreskrifter* [online]. Stockholm: Kammarkollegiet [citerad 24.1.2005]. Tillgänglig: [http://www.kammarkollegiet.se/Forfattning/KAMFS1994](http://www.kammarkollegiet.se/Forfattning/KAMFS1994.htm). htm.
- Karhu, Anna (1997). Suomenmosten nominaalilausekkeiden piilopoikkeamat. I: *Translation - Acquisition - Use*, AFinLA Yearbook 1997. Publications de l'Association Finlandaise de Linguistique Appliquée 55, 71–87. Red. A. Mauranen & T. Puurtinen. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.

- Karila, Kirsti & Eero Ropo (1997). Näkökulmia asiantuntijoiden olemukseen ja kehitykseen opettajatutkimusten valossa. I: *Muuttuva asiantuntijuus*, 149–157. Red. Juhani Kirjonen, Pirkko Remes & Anneli Eteläpelto. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos, Jyväskylän yliopisto.
- Kirjonen, Juhani, Pirkko Remes & Anneli Eteläpelto (Red.) (1997). *Muuttuva asiantuntijuus*. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos, Jyväskylän yliopisto.
- Kopczyn'ski, Andrzej (1980). *Conference Interpreting. Some Linguistic and Communicative Problems*. Poznan: Wydawnictwo naukowe uniwersytetu Im Adama Mickiewicza w Poznaniu.
- Koskela, Merja (2002). Ways of Representing Specialized Knowledge in Finnish and Swedish Science Journalism. I: *LSP & Professional Communication*. Volume 2, Number 1, April 2002, 27–39. Copenhagen: Dansk Selskab for Fagsprog og Fagkommunikation.
- Koskela, Merja & Gun-Viol Vik-Tuovinen (1994). Tema och rema vid simultantolkning. I: *Fackspråk och översättningsteori. VAKKI-symposium XIV*, 126–137. Red. Rune Ingo, Christer Laurén, Henrik Nikula & Jerry Schuchalter. Vasa: Vasa universitet. Humanistiska fakulteten. Forskargruppen för översättningsteori och fackspråk.
- Krings, Hans P. (1986) *Was in den Köpfen von Übersetzern vorgeht*. Tübingen: Gunter Narr.
- Kulick, Don (1982). Interpretation and Discourse. I: *Praktiskt Lingvistik* 7/1982, 5–45. Lund: Lunds Universitet, Institutionen för lingvistik.
- Kurz, Ingrid (1993/2002). Conference Interpretation. Expectations of Different User Groups. I: *The Interpreting Studies Reader*, 313–324. Red. Franz Pöchhacker & Miriam Shlesinger. London and New York: Routledge.
- Kussmaul, Paul (1995). *Training the Translator*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Co.
- Kääntäjä – Översättaren* N:o 9, 2002. Helsingfors: Finlands översättar- och tolkförbund.
- Laurén, Christer (1985). *Normer för finlandssvenskan*. Helsingfors: Holger Schildts förlag.
- Laurén, Christer (1993). *Fackspråk. Form, innehåll, funktion*. Lund: Studentlitteratur.
- Laurén, Christer & Marianne Nordman (1987). *Från kunskapens frukt till Babels torn*. En bok om fackspråk. Stockholm: Liber.

- Laurén, Christer, Johan Myking & Heribert Picht (1997). *Terminologi som vetenskapsgren*. Lund: Studentlitteratur.
- Lederer, Marianne (1978): Simultaneous Interpretation – Units of Meaning and Other Features. I: *Language Interpretation and Communication*, 323–332. Red. David Gerver & H. Wallace Sinaiko. New York and London: Plenum Press.
- van Leuven-Zwart, Kitty M. (1991). Translation and Translation Studies: Discord or Unity? I: *Empirical Research in Translation and Intercultural Studies*, 35–44. Red. Sonja Tirkkonen-Condit. Tübingen: Gunter Narr Verlag.
- Leinonen, Satu (2001). Asioimistulkkaus – paljon muutakin kuin asioimisen tulkkausta. I: *Alussa oli käännös*, 294–304. Red. Riitta Oittinen & Pirjo Mäkinen. Tammerfors: Tampereen yliopistopaino Oy – Juvenes Print.
- Liljestrand, Birger (1986). *Talstrategi*. Esselte studium Ab. Akademiförlaget.
- Lörscher, Wolfgang (1991a). *Translation Performance, Translation Process, and Translation Strategies: A Psycholinguistic Investigation*. Tübingen: Gunter Narr.
- Lörscher, Wolfgang (1991b). Thinking-Aloud as a Method for Collecting Data on Translation Processes. I: *Empirical Research in Translation and Intercultural Studies*, 67–77. Red. Sonja Tirkkonen-Condit. Tübingen: Gunter Narr Verlag.
- Malmkjær, Kirsten (2000). Multidisciplinarity in Process Research. I: *Tapping and Mapping the Processes of Translation and Interpreting*, 163–170. Red. Sonja Tirkkonen-Condit & Riitta Jääskeläinen. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Mead, Peter (2002). *Évolution des pauses dans l'apprentissage de l'interprétation consécutive* [online]. Thèse de Doctorat. Université Lumière Lyon 2 [citerad 24.1.2005]. Tillgänglig: http://demeter.univ-lyon2.fr:8080/sdx/theses/lyon2/2002/mead_p.
- Moilanen, Jouko (2004a). Kääntäjien ja tulkkien muistettava: Eläketurva erilainen yrittäjänä kuin palkollisena. *Kääntäjä/Översättaren* N:o 4/04, 1, 3. Helsingfors: Finlands översättar- och tolkförbund.
- Moilanen, Jouko (2004b). Vuoden 2005 alusta: Joustoa yrittäjien eläkemaksuihin. *Kääntäjä/Översättaren* N:o 4/04, 5. Helsingfors: Finlands översättar- och tolkförbund.
- Morris, Ruth (2000). *A Bibliography on Court & Legal Interpreting* [online]. Geneva: AIIC, International Assaociation of Conference Interpreters [citerad 4.7.2005]. Tillgänglig: <http://www.aiic.net/ViewPage.cfm/article146>.

- Moser, Barbara (1978). A Hypothetical Model and its Practical Application. I: *Language Interpretation and Communication*, 353–368. Red. David Gerver & H. Wallace Sinaiko. New York & London: Plenum Press.
- Moser, Peter (1996). Expectations of Users of Conference Interpretation. *Interpreting* Vol. 1(2), 145–178. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Co.
- Moser-Mercer, Barbara (1996). Quality in Interpreting: Some Methodological Issues. *The Interpreters' Newsletter* No. 7, 43–55. Trieste: Università degli studi di Trieste, Scuola superiore di lingue moderne per interpreti e traduttori.
- Moser-Mercer, Barbara (1997/2002). Process Models in Simultaneous Interpretation. I: *The Interpreting Studies Reader*, 149–161. Red. Franz Pöchhacker & Miriam Shlesinger. London and New York: Routledge.
- Namy, Claude (1978). Reflections on the Training of Simultaneous Interpreters. A metalinguistic approach. I: *Language Interpretation and Communication*, 25–34. Red. David Gerver & H. Wallace Sinaiko. New York and London: Plenum Press.
- Nickl, Markus (1997). Norm und Normierung in der Technischen Dokumentation. I: *Norm und Variation*, 137–150. Red. Klaus J. Mattheier. Frankfurt am Main: Peter Lang GmbH.
- Nifin (2003). *Tolkning på möten och konferenser* [online]. Helsingfors: Nordens institut i Finland [citerad 1.2.2005]. Tillgänglig: http://www.nifin.helsinki.fi/tolkning/tolkbroschyr_2003_sve.pdf
- Niska, Helge (1999). *Textual Processes and Strategies in Simultaneous Interpreting*. Licentiatavhandling. Department of Finnish. Stockholm University.
- Nord, Christiane (1997). Functional Translation Units. I: *Translation - Acquisition - Use*, AFinLA Yearbook 1997. Publications de l'Association Finlandaise de Linguistique Appliquée 55, 41–50. Red. A. Mauranen & T. Puurtinen. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.
- Nordisk förvaltningsordbok* (1991). Nordiska rådet.
- Nordbäck-Linder, Harriet (1972). *Att vara tolk*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Norstedts Stora svenska ordbok* (1995). [Stockholm]: Norstedts förlag.
- Nykänen, Olli & Virpi Kalliokuusi (1999). Sanastotyön sanastoa. I: *Toimikunnista termitalkoisiin*, 170–183. Red. Kaisa Kuhmonen. Helsinki: Tekniikan Sanastokeskus.

- Oittinen, Riitta (1997). *Liisa, Liisa ja Alice*. Tampere: Tampere University press.
- Opetushallitus (2002). *Asioimistulkin ammattitutkinto*. Tutkinnon perusteet. Helsinki: Opetushallitus.
- Paradis, Michael (2004). *A Neurolinguistic Theory of Bilingualism*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Pilke, Nina (2004). *Ordning och kaos – Om undervisning och inläring vid tre seminarier på universitetsnivå*. Vaasan yliopiston julkaisuja. Tutkimuksia 263. Språkvetenskap 43. Vasa: Vasa universitet.
- Poyatos, Fernando (1987). Nonverbal communication in simultaneous and consecutive interpretation: A theoretical model and new perspectives. *TextconText* 2, 73–108. Heidelberg: Julius Gross Verlag.
- Pöchhacker, Franz (1994a). *Simultandolmetschen als komplexes Handeln*. Tübingen: Gunter Narr Verlag.
- Pöchhacker, Franz (1994b). Simultaneous Interpretation “Cultural Transfer” or “Voice-over Text”? I: *Translation Studies. An Interdiscipline*, 169–178. Red. Mary Snell Hornby, Franz Pöchhacker & Klaus Kaindl. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Pöchhacker, Franz (1995a). Simultaneous Interpreting: A Functionalist Perspective. *Hermes, Journal of Linguistics*, 31–53. Århus: Handelshøjskolen i Århus, Det Erhvervsproglige Fakultet.
- Pöchhacker, Franz (1995b). Writings and Research on Interpreting: A Bibliographic Analysis. *The Interpreters' Newsletter* No. 6, 17–31. Trieste: Università degli Studi di Trieste, Scuola Superiore di Lingue Moderne per Interpreti e Traduttori.
- Pöchhacker, Franz (2002). Researching Interpreting Quality. Models and methods. I: *Interpreting in the 21st Century*, 95–106. Red. Giuliana Garzone & Maurizio Viezzi. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Pöchhacker, Franz & Miriam Shlesinger (Red.) (2002). *The Interpreting Studies Reader*. London and New York: Routledge.
- Reiß, Katarina & Hans J. Vermeer (1984). *Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie*. Tübingen: Max Niemeyer.
- Rantalaiho, Kari (1997). Osaamisen luonteesta. I: *Muuttuva asiantuntijuus*, 246–252. Red. Juhani Kirjonen, Pirkko Remes & Anneli Eteläpelto. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos, Jyväskylän yliopisto.

- Reuter, Mikael (1998). *Översättning och språkkriktighet*. Helsingfors: Svensk språktjänst AB.
- Ribeiro, Santiago (2004). *Boot Manners* [online]. AIIC, International Association of Conference Interpreters [citerad 27.5.2004]. Tillgänglig: www.aiic.net.
- Romppanen, Birgitta m.fl. (1997). *Suuri suomi-ruotsi sanakirja/Stora finsk-svenska ordboken*. Porvoo – Helsinki – Juva: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Salevsky, Heidemarie (1994). Möglichkeiten und Grenzen eines Interaktionsmodells des Dolmetschens. I: *Translation Studies. An Interdiscipline*, 159–168. Red. Mary Snell Hornby, Franz Pöchhacker & Klaus Kaindl. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Saresvuo, Johanna & Sirkka-Liisa Ojanen (1988). *Tulkin käsikirja*. Helsinki: Oy Gaudeamus Ab.
- Scheinin, Mikael & Ambrosius Wollstén (1995). *Lakikielen perussanakirja*. Suomi-ruotsi-suomi. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.
- Schjoldager, Anne (1995a). Assessment of Simultaneous Interpreting. I: *Teaching Translation and Interpreting* 3, 187–195. Red. Cay Dollerup & Vibeke Appel. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Co.
- Schjoldager, Anne (1995b). An Exploratory Study of Translational Norms in Simultaneous Interpreting: Methodological Reflections. *Hermes. Journal of Linguistics* 14, 65–87. Århus: Handelshøjskolen i Århus. Det Erhvervsproglige Fakultet.
- Séguinot, Candace (1991). A Study of Student Translation Strategies. I: *Empirical Research in Translation and Intercultural Studies*, 79–88. Red. Sonja Tirkkonen-Condit. Tübingen: Gunter Narr Verlag.
- Seleskovitch, Danica (1978). *Interpreting for International Conferences*. Washington: Pen and Booth.
- Setton, Robin (1997). What Roles Should Interpreters Play in Intercultural Communication? Panelinlägg i: *Conference Interpreting: Current Trends in Research*, 160–161. Red. Yves Gambier, Daniel Gile & Christopher Taylor. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Setton, Robin (1999). *Simultaneous Interpretation. A cognitive-pragmatic analysis*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Shlesinger, Miriam (1989a). Expanding the Theory of Translation to Interpretation: Norms as a Case in Point. *Target* 1:1, 111–115.

- Shlesinger, Miriam (1989b). *Simultaneous Interpretation as a Factor in Effecting Shifts in the Position of Texts on the Oral-Literate Continuum*. Essay presented as a thesis for the degree of M.A. Unpublished. Tel Aviv: Tel Aviv University. Faculty of the Humanities.
- Shlesinger, Miriam (1997). Quality in Simultaneous Interpreting. I: *Conference Interpreting: Current Trends in Research*, 123–132. Red. Yves Gambier, Daniel Gile & Christopher Taylor. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Shlesinger, Miriam (2000). Interpreting as a Cognitive Process: How Can We Know What Really Happens? I: *Tapping and Mapping the Processes of Translation and Interpreting*, 3–15. Red. Sonja Tirkkonen-Condit & Riitta Jääskeläinen. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Co.
- Sidiropoulou, Maria (1997). Reasoning in Interpreting. I: *Conference Interpreting: Current Trends in Research*, 168–171. Red. Yves Gambier, Daniel Gile & Christopher Taylor. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Skutnabb-Kangas, Tove (1981). *Tvåspråkighet*. Lund: LiberLäromedel.
- Sofr O. (1981). An Information-flow Model of the Porcess of Interpreting. I: *The Mission of the Translator Today and Tomorrow*, Proceedings of the IXth World Congress of the International Federation of Translators, 388–393. Red. Andrzej Kopczyn'ski, Anatol Hanfwurcel, Ewa Karska & Lew Ryvin. Warsaw.
- Sorvali, Irma (1996): Unohdettu kääntäjä. Uleåborg: Pohjoinen.
- Strolz, Birgit (1997). Quality in Media Interpreting - a Case Study. I: *Conference Interpreting: Current Trends in Research*, 194–197. Red. Yves Gambier, Daniel Gile & Christopher Taylor. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Sunnari, Marianna (2001). Konferenssitulkkaus – tietoa, taitoa, yhteistyötä. I: *Alussa oli käänös*, 305–316. Red. Riitta Oittinen & Pirjo Mäkinen. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy – Juvenes Print.
- Sunnari, Marianna (2004). Kääntäminen ja tulkkaus monikielisyyden mahdollistajana. I: *Kieli, teksti ja kääntäminen. Language, Text and Translation*, 47–61. Red. Jorma Tommola. Turku: Turun yliopisto. Englannin kielen kääntäminen ja tulkkaus.
- Svenska Akademiens grammatik 1* (1999). Stockholm: Svenska Akademien.
- Svenska Akademiens ordlista* (1998). Stockholm: Svenska Akademien.

- Tate, Granville & Graham. H Turner. (1997/2002) Ethics in Sign Language Interpreting. I: *The Interpreting Studies Reader*, 373–383. Red. Franz Pöchhacker & Miriam Shlesinger. London and New York: Routledge.
- Taylor, Christopher (1990). Coherence and World Knowledge. I: *Aspects of Applied and Experimental Research on Conference Interpretation*, 21–27. Red. Laura Gran & Christopher Taylor. Udine: Campanotto Editore.
- Terminologordlista* (1986). Helsingfors: Centralen för teknisk terminologi.
- Tirkkonen-Condit, Sonja (1987). Think-aloud Protocols in the Study of the Translation Process. *CDEF 86*. Papers from the Conference of Departments of English in Finland, 39–49. Red. H. Nyyssönen, R. Kataja & V. Komulainen. Oulu: University of Oulu.
- Tirkkonen-Condit, Sonja (2000). Uncertainty in Translation Process. I: *Tapping and Mapping the Process of Translation and Interpreting*, 123–142. Red. Sonja Tirkkonen-Condit & Riitta Jääskeläinen. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Tolkenskap* (1991). Stockholm: Tolk- och översättarinstitutet och Allmänna Förlaget.
- Tommola, Jorma (2002). Tulkkauksen tutkimuksen suuntauksia. *Kääntäjä-Översättaren* N:o 4/2002, 6. Helsingfors: Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto - Finlands översättar- och tolkförbund ry.
- Toury, Gideon (1995). *Descriptive Translation Studies and Beyond*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Turun seudun tulkikeskus (2005). *Tulkkaukseen liittyvää lainsäädäntöä* [online]. Turku: Turun kaupunki, Turun seudun tulkikeskus [citerad 1.2.2005]. Tillgänglig: <http://www.turku.fi/soske/turunseuduntulkikeskus/lait.html>.
- Turun yliopisto (2002/2004). *Tulkkauksen ABC 2002–2003*. Turku: Turun yliopisto. Kääntämisen ja tulkkauksen keskus. Även online [citerad 6.4.2004]. Tillgänglig: <http://www.konftulk.utu.fi/abc.pdf>.
- Utbildningsstyrelsen (2002). *Grunderna för allmänna språkexamina*. Föreskrift 55/011/2001. Helsingfors: Edita Prima Ab.
- Vasa universitet (2005). *Opinto-opas, Studiehandbok 2004–2005* [online]. Vasa: Vasa universitet, Humanistiska fakulteten [citerad 24.1.2005]. Tillgänglig: <http://www.uwasa.fi/opinto-opas/hut/tulkkaus.html>.
- Vehmas-Lehto, Inkeri (2003). Syteen vai saveen? Eksplikointi käänösstrategiana. I: *Fackspråk och översättningsteori, VAKKI-symposium XXIII*, 330–337. Red.

- Merja Koskela & Nina Pilke. Vasa: Vasa universitet. Humanistiska fakulteten.
Forskargruppen för översättningsteori och fackspråk.
- Vik-Tuovinen, Gun-Viol (1993). *Simultantolkningsprestationer. En bedömning av fyra studerandes utveckling*. Licentiatavhandling i svenska. Vasa: Vasa universitet.
- Vik-Tuovinen, Gun-Viol (1995). Hur mycket lär sig en tolkningsstuderande? I: *Att undervisa i tolkning*, 13–18. Helsingfors: Nordiska språk och informationscentret och Vasa universitet.
- Vik-Tuovinen, Gun-Viol (2000a). The Interpreters' Comments in Interpreting Situations. I: *Tapping and Mapping the Processes of Translation and Interpreting*, 17–26. Red. Sonja Tirkkonen-Condit & Riitta Jääskeläinen. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Vik-Tuovinen, Gun-Viol (2000b). Tolken kommentarer under och efter tolkningen. Kommentarer om kvalitet. I: *Översättning och tolkning*, 337–346. Red. Birgitta Englund Dimitrova. Uppsala: ASLA, Svenska föreningen för tillämpad språkvetenskap.
- Vik-Tuovinen, Gun-Viol (2001). Talspråkligt och skriftspråkligt original vid tolkning. I: *Folkmålsstudier 40*. Meddelanden från Föreningen för nordisk filologi r.f., 99–116. Red. Peter Slotte och Hanna Lehti-Eklund. Helsingfors.
- Vik-Tuovinen, Gun-Viol (2002a). Herbert, Jean (1952). Handbuch für den Dolmetscher. Vad har förändrats på 50 år? I: *Fackspråk och översättningsteori*. VAKKI-symposium XXII. Vasa 9–10.2.2002, 359–366. Red. Merja Koskela & Nina Pilke. Vasa: Vasa universitet. Humanistiska fakulteten. Forskargruppen för översättningsteori och fackspråk.
- Vik-Tuovinen, Gun-Viol (2002b). Retrospection as a Method of Studying the Process of Simultaneous Interpreting. I: *Interpreting in the 21st Century*. Challenges and Opportunities, 63–71. Red. Giuliana Garzone & Maurizio Viezzi. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Vik-Tuovinen, Gun-Viol (2003). Tulkki – erikoisalujen ja termien suurkuluttaja. *Terminfo* nr 3/2003, 7–9. Helsingfors: Oy Stellatum Ab.
- Vik-Tuovinen, Gun-Viol (2004). När *pieni puro* blir *små droppar*. I: *Fackspråk och översättningsteori*. VAKKI-symposium XXIV, 317–325. Red. Merja Koskela & Nina Pilke. Vasa: Vasa universitet. Humanistiska fakulteten. Forskargruppen för översättningsteori och fackspråk.
- Vik-Tuovinen, Gun-Viol (under publicering). Normer för innehåll och form vid tolkning. Föredrag på konferensen *Svenskan i Finland*, Jyväskylä, 1.4.2005.

- Vrønning Dam, Helle (2000). On the Option between Form-based and Meaning-based Interpreting: The Effect of Source Text Difficulty on Lexical Target Form in Simultaneous Interpreting. I: *Översättning och tolkning*, 51–81. Red. Birgitta Dimitrova Englund. Uppsala: ASLA, Svenska föreningen för tillämpad språkvetenskap.
- Vuorikoski, Anna-Riitta (1995). *Simultaneous Interpreting – User Experience and Expectations*. Unpublished Licentiate Thesis. Tampere: University of Tampere. Department of Translation Studies.
- Vuorikoski, Anna-Riitta (2004). *A Voice of its Citizens or a Modern Tower of Babel? The Quality of Interpreting as a Function of Political Rhetoric in the European Parliament*. Academic Dissertation. Acta Universitatis Tamperensis; 985. Tampere: University of Tampere. The School of Languages and Translation Studies.
- Vähälummukka, Vappu (2001). Lingvistisk interferens vid simultantolkning från norska och svenska till finska. I: *Folkmålsstudier* 40, 151–180. Red. Peter Slotte & Hanna Lehti-Eklund. Helsingfors: Meddelanden från Föreningen för nordisk filologi r.f.
- Wadensjö, Cecilia (1992). *Interpreting as Interaction – On Dialogue Interpreting in Immigration Hearings and Medical Encounters*. Linköping: Linköping University, Department of Communication Studies.
- Wadensjö, Cecilia (1995). Dialogue Interpreting and the Distribution of Responsibility. I: *Hermes. Journal of Linguistics* 14, 111–129. Århus: Det Erhvervsproglige Fakultet. Handelshøjskolen i Århus.
- Wande, Erling (1994). Translating Machine or Creator? On Finnish-Swedish Community Interpreting in Sweden. I: *Hermes. Journal of Linguistics* 12, 109–126. Århus: Det Erhvervsproglige Fakultet. Handelshøjskolen i Århus.
- Wilss, Wolfram (1978). Syntactic Anticipation in German-English Simultaneous Interpreting. I: *Language Interpretation and Communication*, 343–352. Red. David Gerver & H. Wallace Sinaiko Eds. New York and London: Plenum Press.
- Wilss, Wolfram (1996): *Knowledge and Skills in Ttranslator Behavior*. Amsterdam Philadelphia: John Benjamins Publishing Co.
- Zimmermann, Rüdiger & Klaus P. Schneider (1987). The Collective Learner Tested: Retrospective Evidence for a Model of Lexical Search. I: *Introspection in Second Language Research*, 177–196. Red. C. Færch & G. Kasper. Clevedon, Philadelphia: Multilingual Matters Ltd.

BILAGOR**BILAGA 1. Källtexten för tolkningsuppgiften.**

Den del av texten som gavs till informanterna som förberedelsematerial har i källtexten angetts med kursiverad stil.

Hyvät kuulijat

“Kehitystä naisten ehdoilla” –projektin englanninkielinen nimi ”Development on women’s own terms” on lyhennetty hauskaasti sanalla Devote, joka tarkoittaa myös omistautumista jollekin asialle. Muun muassa Euroopan Sosiaalirahaston tukeman projektin tavoitteena on naisten toimeentulo- ja vaikutusmahdollisuuksien lisääminen Länsi-Suomen läänin maakunnissa. Keinot sen lisäämiseen vaikuttavat tutuilta – koulutus ja verkostojen luominen. Näiden avulla pyritään vahvistamaan naisten omaa asiantuntemusta ja kannustamaan heitä käyttämään omia kykyjään ja osaamistaan niin, että siitä olisi hyötyä heille itselleenkin.

Väitetään, että epäitsekkyys, uhrautuminen ja sivuunvetäytyminen ovat nimenomaan naisten ominaisuuksia, jotka myös samalla pitävät naiset syrjässä vallankäytöstä. Naiset ovat enemmänkin omistautuneet muista huolehtimiseen, eivätkä ole kiinnostuneita vallankäytöstä, vaikuttamisesta. Mutta muista huolehtiminen ja yhteiskunnallinen vaikuttaminen eivät välttämättä ole toisensa poissulkevia. Historiallisesti tarkasteltuna, esimerkiksi juuri naisten ”taipumus” omistautua muista huolehtimiselle ei jäänyt vain kodin piiriin, vaan toi heidät suurin joukoin mukaan niin työelämän hoiva- ja opetustehtäviin, järjestötyöhön kuin politiikkaankin. Esimerkiksi Suomen lukuisat naispuoliset sosiaali- ja terveysministerit viestittävät sitä, että toisista välittäminen ei tarkoita vallasta luopumista.

Toisaalta, toisista huolehtimisen ei pitäisi olla vain naisten tehtävä. Demokraattisen ja heikoimmista huolehtivan yhteiskunnan tunnusmerkki on, että kaikki osallistuvat sen päämäärien toteuttamiseen. Onneksi myös useimmat suomalaiset miehet ovat omaksuneet nämä periaatteet. Ei ole sattuma, että juuri Suomessa, kuin myös muissa Pohjoismaissa, naiset osallistuvat ehkä muita Euroopan maita aktiivisemmin ja runsaslukuisemmin yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen – myös politiikan johtotehtävissä.

Pohjoismaisten hyvinvointivaltioiden yksi tunnusmerkki on sukupuolten välisen tasa-arvon kunnioittaminen ja edistäminen, eikä vähiten sen vuoksi, että naiset ovat itse – omalla toiminnallaan, järjestöillään ja verkostoillaan – edesauttaneet tämän periaatteen toteuttamista. Tälläkin hetkellä eduskunnan naiskansanedustajien verkosto puhuu omaa kieltään naisten keskinäisen yhteydenpidon tärkeydestä myös vallankäytön huipulla.

Toisaalta, vaikka naisten osuus eduskunnassa ja hallituksessa on maassamme kansainvälistä huipputasoa, myös negatiivista kehitystä olemme saaneet viime vuosina seurata. Vuoden 1995 eduskuntavaaleissa naisten osuus laski 39 prosentista 34 prosenttiin ja hallitukseen valitusta seitsemästä naisministeristä oli enää jäljellä vain viisi kuluvan syyskuun loppuun, jolloin Suvi-Anne Siimes nimitettiin ministeriksi ja naisministereiden luku nousi kuuteen. Tähän voivat kaikki vaikuttaa ensi kevään eduskuntavaaleissa. Toivoa muutoksesta antaa myös niin naisten kuin miestenkin gallupeilla todistettu valmius antaa äänensä naispresidentille.

Vuonna 1995 uudistetun tasa-arvolain yhteydessä säädetty sukupuolikiintiö on osaltaan parantanut naisten vaikutusmahdollisuuksia. Tämä näkyy erityisesti kunnallispolitiikassa, sillä kunnan- ja kaupunginhallituksiin sekä lautakuntiin on valittava molempia sukupuolia edustavia poliitikkoja ja asiantuntijoita. Keskimäärin näissä elimissä on nyt noin puolet naisia (kunnan- ja kaupunginhallitusten jäsenistä 45 prosenttia on naisia ja kunnallislautakuntien jäsenistä 47 prosenttia). Yhä tärkeämmäksi vallankäyttäjäksi ovat muodostamassa myös maakuntien liitot, joiden johtoelimiin sukupuolikiintiö on myös purrut. Parantamisen varaa riittää kuitenkin myös paikallistasolla, esimerkiksi kaupunginjohtajista vain 9 prosenttia ja kunnanjohtajista 28 prosenttia on naisia.

Poliittista vaikuttamista ei kuitenkaan ole vain puheidenpito eduskunnan tai kunnanhallituksen istuntosaleissa. Paitsi, että poliittinen päätöksenteko kansainvälistyy, se myös paikallistuu. Tietoyhteiskunnan kehittymisen myötä yhteiskunnallinen vaikuttaminen on muuttunut yhä moninapaisemmaksi ja moni-ilmeisemmäksi. Erilaiset paikalliset ja alueelliset kansalaisjärjestöt ja -verkostot voivat aktiivisella toiminnallaan saada paljonkin aikaan niiden kysymysten hyväksi, joita varten ne ovat syntyneet. Keinoja on monenlaisia: herättää julkista keskustelua, vaikuttaa päättäjiin lobbaamalla, saada omia aktiivejaan vaikuttajapaikoille ja niin edelleen.

Tämä paikallinen – ruohonjuuritason – kansalaistoiminta on ollut erityisesti naisten suosiossa. Naisten on perhevelvoitteistaan ja muista niin sanotuista liikkumisrajoituksistaan huolimatta ollut mahdollista osallistua juuri tämän kaltaiseen toimintaan. Usein tällaisen liikehännän tavoitteet koskettavat erityisesti naisten elämää – lasten päivähoito, liikennejärjestelyt, ympäristökysymykset, asuinpaikan viihtyvyys ynnä muut seikat – ovat herättäneet niin sanotut tavallisetkin naiset mukaan poliittiseen toimintaan.

Toisaalta, ne naiset, jotka ovat avainpaikoilla työelämässä, yrityksissä, järjestöissä, hallinnossa ja politiikassa taas ovat viime vuosina aktivoituneet erityisesti verkostoitumalla.

Hyvät kuulijat

Yhdistämällä yksittäisten naisten yksilölliset voimavarat, asiantuntemus, osaaminen ja innostus, saadaan pienestä purosta suuri virta. Juuri tämän virran lähteillä olemme tänään täällä Vaasassa.

BILAGA 2. Formulär för skriftliga kommentarer till källtexten.

Problemlösning _____
 _____
 _____
 6. Kommentar _____
 _____
 Problemlösning _____
 _____
 _____

7. Kommentar _____
 _____
 Problemlösning _____
 _____
 _____

8. Kommentar _____
 _____
 Problemlösning _____
 _____
 _____

9. Kommentar _____
 _____
 Problemlösning _____
 _____
 _____

10. Kommentar _____
 _____
 Problemlösning _____
 _____
 _____

Fortsett vid behov på ett annat papper.

Kommentarer till originalet

Skriv in kommentarerna till dina numererade understräckningar i originalet på respektive rad. Kommentera varför du anser att det understruckade är svårt att tolka (på raderna för kommentar) och ange vad tolken i allmänhet kan göra för att klara av en sådan svårighet (på raden för problemlösning).

1. Kommentar _____
 _____
 Problemlösning _____
 _____
 _____

2. Kommentar _____
 _____
 Problemlösning _____
 _____
 _____

3. Kommentar _____
 _____
 Problemlösning _____
 _____
 _____

4. Kommentar _____
 _____
 Problemlösning _____
 _____
 _____

5. Kommentar _____
 _____
 _____
 _____

BILAGA 3. Formulär för skriftliga kommentarer till den egna tolkningen.

Förbättringsförslag _____
 _____
 _____

5. Kommentar _____
 _____
 Förbättringsförslag _____
 _____
 _____

6. Kommentar _____
 _____
 Förbättringsförslag _____
 _____
 _____

7. Kommentar _____
 _____
 Förbättringsförslag _____
 _____
 _____

8. Kommentar _____
 _____
 Förbättringsförslag _____
 _____
 _____

9. Kommentar _____
 _____
 Förbättringsförslag _____
 _____
 _____

Fortsätt vid behov på ett annat papper.

Kommentarer till tolkningen.

Skriv in kommentarerna till dina numrerade understräckningar i folkningsutskriften på respektive rad.

- **prestationer jag är speciellt nöjd med**
 Kommentera varför du är speciellt nöjd med din tolkning i det understräckade avsnittet (på raderna för kommentar).

- **prestationer som kunde varit bättre**
 Kommentera varför du anser att din tolkning inte fungerar tillfredsställande (på raderna för kommentar) och ge förslag till vad du borde ha sagt eller gjort för att prestera en bättre tolkning (på raderna för förbättringsförslag).

1. Kommentar _____
 _____
 Förbättringsförslag _____
 _____
 _____

2. Kommentar _____
 _____
 Förbättringsförslag _____
 _____
 _____

3. Kommentar _____
 _____
 Förbättringsförslag _____
 _____
 _____

4. Kommentar _____
 _____
 _____
 _____